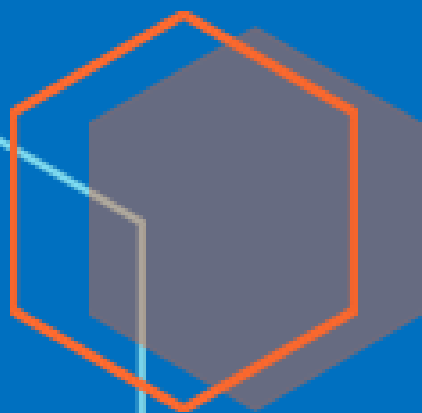

Dövlət Qulluğu Qanunvericilik

Ən son əlavə və dəyişikliklərlə
DİM-in proqramına uyğun
B vəzifələr üçün nəzərdə tutulmuşdur

2021

MÜNDƏRİCAT

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI	3
"Dövlət qulluğu haqqında" Qanun	42
"Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Qanun	63
"KORRUPSIYAYA QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA" QANUN	69
"MƏLUMAT AZADLIĞI HAQQINDA" QANUN	76
"VƏTƏNDAŞLARIN MÜRACİƏTLƏRİ HAQQINDA" QANUN	79
"ELEKTRON İMZA VƏ ELEKTRON SƏNƏD HAQQINDA" QANUNU	88
"Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat"	93
Dövlət dili haqqında QANUN	105
"Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının istifadəsi qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu	110
"Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbindən istifadə qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu"	113
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnindən istifadə qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu"	116
"İNİZİBATİ İCRAAT HAQQINDA" AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU	119
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ MÜVƏKKİLİ (OMBUDSMAN) HAQQINDA KONSTITUSİYA QANUNU	124
"NORMATİV HÜQUQİ AKTLAR HAQQINDA" KONSTITUSİYA QANUNU	128

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan komissiya tərəfindən hazırlanmış, **1995-ci il noyabrın 12-də** ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmişdir.*

1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir.

2002-ci il avqustun 24-də** ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş **dəyişikliklərlə.

2009-cu il martın 18-də** ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş **əlavə və dəyişikliklərlə.

2016-cı il sentyabrın 26-da** keçirilmiş ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş **əlavə və dəyişikliklərlə.

Azərbaycan xalqı özünün çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya aktında əks olunan prinsipləri əsas götürərək, bütün cəmiyyətin və hər kəsin firavanlığının təmin edilməsini arzulayaraq, ədalətin, azadlığın və təhlükəsizliyin bərqərar edilməsini istəyərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında öz məsuliyyətini anlayaraq, suveren hüququndan istifadə edərək, təntənəli surətdə aşağıdakı niyyətlərini bəyan edir:

- Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq;
- Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək;
- vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaq;
- xalqın iradəsinin ifadəsi kimi, qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq;
- ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq, hamının layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək;
- ümumbəşəri dəyərlərə sadıq olaraq, bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək.

Yuxarıda sadalanan ülvəni niyyətlərlə ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə bu Konstitusiya qəbul edilir.

BİRİNCİ BÖLMƏ

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

I fəsil

XALQ HAKİMİYYƏTİ

Maddə 1. Hakimiyyətin mənbəyi

I. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin **yeganə mənbəyi** Azərbaycan **xalqıdır.**

II. Azərbaycan xalqı Azərbaycan Respublikası ərazisində və ondan kənarda yaşayan, Azərbaycan dövlətinə və onun qanunlarına tabe sayılan Azərbaycan Respublikası **vətəndaşlarından ibarətdir**; bu isə beynəlxalq hüquqla müəyyənləşdirilmiş normaları istisna etmir.

Maddə 2. Xalqın suverenliyi

I. Sərbəst və müstəqil öz müqəddəratını həll etmək və öz idarəetmə formasını müəyyən etmək Azərbaycan xalqının suveren hüququdur.

II. Azərbaycan xalqı **öz suveren hüququnu** bilavasitə ümumxalq səsverməsi - **referendum** və ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə **seçilmiş nümayəndələri** vasitəsi ilə həyata keçirir.

M a d d ə 3 . Ümumxalq səsverməsi-referendum yolu ilə həll edilən məsələlər

I. Azərbaycan **xalqı öz hüquqları və mənafeləri** ilə bağlı olan hər bir məsələni referendumla həll edə bilər.

II. Aşağıdakı məsələlər **yalnız referendumla** həll oluna bilər:

- 1) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbul edilməsi və ona dəyişikliklər edilməsi;
- 2) Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərinin dəyişdirilməsi.

III. Aşağıdakı məsələlər üzrə **referendum keçirilə bilməz**:

- 1) vergilər və dövlət büdcəsi;
- 2) amnistiya və əfv etmə;
- 3) seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi müvafiq olaraq **qanunvericilik** və (və ya) **icra hakimiyyəti** orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş vəzifəli şəxslərin seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi.

M a d d ə 4 . Xalqı təmsil etmək hüququ

Xalqın **seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələrindən başqa** heç kəsin xalqı təmsil etmək, xalqın adından danışmaq və xalqın adından müraciət etmək hüququ yoxdur.

M a d d ə 5 . Xalqın vahidliyi

I. Azərbaycan xalqı vahiddir.

II. Azərbaycan **xalqının vahidliyi** Azərbaycan **dövlətinin təməlini** təşkil edir. Azərbaycan Respublikası bütün Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının ümumi və bölünməz vətənidir.

M a d d ə 6 . Hakimiyyətin mənimsənilməsinə yol verilməməsi

I. Azərbaycan xalqının heç bir hissəsi, sosial qrup, təşkilat və ya heç bir şəxs hakimiyyətin həyata keçirilməsi səlahiyyətini mənimsəyə bilməz.

II. **Hakimiyyətin mənimsənilməsi xalqa qarşı ən ağır cinayətdir.**

II f ə s i l DÖVLƏTİN ƏSASLARI

M a d d ə 7 . Azərbaycan dövləti

I. Azərbaycan dövləti **demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar** respublikadır.

II. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti **daxili məsələlərdə yalnız hüquqla xarici məsələlərdə** isə yalnız Azərbaycan Respublikasının **tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən** irəli gələn müddəalarla məhdudlaşır.

III. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilir:

- qanunvericilik hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi həyata keçirir;
- icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mənsubdur (**Həyata keçirir Nazirlər Kabineti**)
- məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri həyata keçirir.

IV. Bu Konstitusiyanın müddəalarına əsasən qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və öz səlahiyyətləri çərçivəsində müstəqildirlər.

M a d d ə 8 . Azərbaycan dövlətinin başçısı

I. Azərbaycan dövlətinin başçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidentidir. O, ölkənin daxilində və xarici münasibətlərdə Azərbaycan dövlətini təmsil edir.

II. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan **xalqının vahidliyini** təcəssüm etdirir və Azərbaycan **dövlətçiliyinin varisliyini** təmin edir.

III. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan dövlətinin **müstəqilliyinin, ərazi bütövlüyünün** və Azərbaycan Respublikasının **tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə riayət olunmasının** təminatçısıdır.

IV. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin** təminatçısıdır.

M a d d ə 9 . Silahlı Qüvvələr

I. Azərbaycan Respublikası **öz təhlükəsizliyini və müdafiəsini** təmin etmək məqsədi ilə Silahlı Qüvvələr yaradır. Silahlı Qüvvələr **Azərbaycan Ordusundan və başqa silahlı birləşmələrdən** ibarətdir.

II. Azərbaycan Respublikası **başqa dövlətlərin müstəqilliyinə qəsd vasitəsi kimi** və **beynəlxalq münacişələrin həlli üsulu kimi** müharibəni rədd edir.

III. Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin **Ali baş komandanıdır.**

M a d d ə 10 . Beynəlxalq münasibətlərin prinsipləri

Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətlərini **hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarında** nəzərdə tutulan prinsiplər əsasında qurur.

M a d d ə 11 . Ərazi

I. Azərbaycan Respublikasının ərazisi **vahiddir, toxunulmazdır** və **bölünməzdir.**

II. Azərbaycan Respublikasının **daxili suları, Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsi,** Azərbaycan Respublikasının **üzərindəki hava məkanı** Azərbaycan Respublikası ərazisinin tərkib hissəsidir.

III. Azərbaycan Respublikasının ərazisi özgəninkiləşdirilə bilməz. Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin heç bir hissəsini heç bir şəkildə kimsəyə verməz; **yalnız** Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin qərarı** ilə Azərbaycanın **bütün əhalisi** arasında referendum keçirmək yolu ilə Azərbaycan xalqının iradəsi əsasında **dövlət sərhədləri dəyişdirilə bilər.**

M a d d ə 12 . Dövlətin ali məqsədi

I. **İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının,** Azərbaycan Respublikasının **vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi** dövlətin ali məqsədidir.

II. Bu Konstitusiyada sadalanan **insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları** Azərbaycan Respublikasının **tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə** uyğun tətbiq edilir.

M a d d ə 13 . Mülkiyyət

I. Azərbaycan Respublikasında **mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur.**

II. Mülkiyyət **dövlət mülkiyyəti, xüsusi mülkiyyət və bələdiyyə mülkiyyəti** növündə ola bilər.

III. Mülkiyyətdən **insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları, cəmiyyətin və dövlətin mənafehi, şəxsiyyətin ləyaqəti əleyhinə istifadə edilə bilməz.**

M a d d ə 14 . Təbii ehtiyatlar

Təbii ehtiyatlar hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və mənafehiinə xələl gətirmədən **Azərbaycan Respublikasına** mənsubdur.

M a d d ə 15 . İqtisadi inkişaf və dövlət

I. Azərbaycan Respublikasında iqtisadiyyatın inkişafı **müxtəlif mülkiyyət növlərinə** əsaslanaraq xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət edir.

II. Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri əsasında sosial yönümlü iqtisadiyyatın **inkışafına şərait yaradır**, azad **sahibkarlığa təminat** verir, iqtisadi münasibətlərdə **inhisarçılığa və haqsız rəqabətə** yol vermir.

M a d d ə 16 . Sosial inkışaf və dövlət

I. **Azərbaycan dövləti** xalqın və hər bir vətəndaşın **rifahının yüksəldilməsi**, onun **sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsi** qayğısına qalır.

II. Azərbaycan dövləti **mədəniyyətin, təhsilin, səhiyyənin, elmin, incəsənətin** inkışafına yardım göstərir, ölkənin **təbiətini, xalqın tarixi, maddi və mənəvi** irsini qoruyur.

M a d d ə 17 . Ailə, uşaqlar və dövlət

I. Cəmiyyətin əsas özəyi kimi **ailə** dövlətin xüsusi himayəsindədir.

II. Uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək **valideynlərin borcudur**. Bu borcun yerinə yetirilməsinə **dövlət nəzarət** edir.

III. Valideynləri və ya qəyyumları olmayan, valideyn qayğısından məhrum olan uşaqlar **dövlətin himayəsindədirlər**.

IV. Uşaqları onların **həyatına, sağlamlığına** və ya **mənəviyyatına** təhlükə törədə bilən fəaliyyətə cəlb etmək qadağandır.

V. **15** yaşına çatmamış uşaqlar **işə götürülə bilməzlər**.

VI. Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə **dövlət nəzarət** edir.

M a d d ə 18 . Din və dövlət

I. Azərbaycan Respublikasında **din dövlətdən ayrılır**. Bütün dini etiqadlar **qanun** qarşısında bərabərdir.

II. **İnsan ləyaqətini alçaldan və ya insanpərvərlik prinsiplərinə zidd olan** dinlərin (dini cərəyanların) yayılması və təbliği qadağandır.

III. Dövlət təhsil sistemi **dünyəvi** xarakter daşıyır.

M a d d ə 19 . Pul vahidi

I. Azərbaycan Respublikasının **pul vahidi manatdır**.

II. Pul nişanlarının tədaviyə **buraxılması və tədaviyədən çıxarılması hüququ** yalnız **Mərkəzi Banka** mənsubdur. Azərbaycan Respublikasının **Mərkəzi Bankı dövlətin müstəsna mülkiyyətindədir**.

III. Azərbaycan Respublikasının ərazisində manatdan **başqa pul vahidlərinin ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsi qadağandır**.

M a d d ə 20 . Dövlətin borclarına qoyulan məhdudiyyətlər

Azərbaycan **dövlətinə qarşı qiyama və dövlət çevrilişinə kömək məqsədi** ilə alınmış **borclar** Azərbaycan Respublikası tərəfindən **öhdəlik kimi qəbul edilə və ödənilə bilməz**.

M a d d ə 21 . Dövlət dili

I. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili **Azərbaycan dilidir**. Azərbaycan Respublikası Azərbaycan dilinin **inkışafını təmin** edir.

II. Azərbaycan Respublikası əhalinin danışdığı başqa dillərin **sərbəst işlədilməsini və inkışafını təmin edir**.

M a d d ə 22 . Paytaxt

Azərbaycan Respublikasının paytaxtı **Bakı** şəhəridir.

M a d d ə 23 . Azərbaycan dövlətinin rəmzləri

I. Azərbaycan Respublikasının **dövlət rəmzləri** Azərbaycan Respublikasının **Dövlət bayrağı**, Azərbaycan Respublikasının **Dövlət gerbi** və Azərbaycan Respublikasının **Dövlət himnidir**.

II. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı bərabər **enli üç üfüqi zolaqdan ibarətdir**. Yuxarı zolaq **mavi**, orta zolaq **qırmızı**, aşağı zolaq **yaşıl** rəngdədir və **qırmızı zolağın ortasında** bayrağın **hər iki üzündə ağ rəngli aypara** ilə **səkkizguşəli ulduz** təsvir edilmişdir. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti **1:2-dir**.

III. Azərbaycan Respublikası **Dövlət bayrağının** və Azərbaycan Respublikası **Dövlət gerbinin təsviri**, Azərbaycan Respublikası **Dövlət himninin musiqisi və mətni** Konstitusiyaya qanunu ilə müəyyən edilir.

İKİNCİ BÖLMƏ

ƏSAS HÜQUQLAR, AZADLIQLAR VƏ VƏZİFƏLƏR

III fəsil

ƏSAS İNSAN VƏ VƏTƏNDAŞ HÜQUQLARI VƏ AZADLIQLARI

Maddə 24. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi

I. İnsan *ləyaqəti qorunur və ona hörmət edilir*.

II. Hər kəsin doğulduğu andan **toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz** hüquqları və azadlıqları vardır.

III. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir. *Hüquqlardan sui-istifadəyə yol verilmir*.

Maddə 25. Bərabərlik hüququ

I. Hamı **qanun və məhkəmə** qarşısında bərabərdir.

II. Kişi ilə qadının **eyni hüquqları və azadlıqları** vardır.

III. Dövlət, irqindən, *etnik mənsubiyyətindən*, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, *etnik*, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

IV. Heç kəsə bu maddənin **III hissəsində göstərilən** əsaslara görə zərər vurula bilməz, güzəştlər və ya imtiyazlar verilə bilməz, yaxud güzəştlərin və ya imtiyazların verilməsindən **imtina oluna bilməz**.

V. **Hüquq və vəzifələrlə bağlı qərarlar qəbul edən dövlət orqanları və dövlət hakimiyyəti səlahiyyətlərinin daşıyıcıları ilə münasibətlərdə hər kəsin bərabər hüquqları təmin edilir**.

VI. **Sağlamlıq imkanları məhdud olanlar**, onların məhdud imkanlarına görə **həyata keçirilməsi çətinləşən** hüquq və vəzifələrdən başqa, bu Konstitusiyada təsbit olunmuş bütün hüquqlardan istifadə edir və vəzifələri daşıyırlar.

Maddə 26. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi

I. Hər kəsin **qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə** öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir.

Maddə 27. Yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin yaşamaq hüququ vardır.

II. **1)Dövlətə silahlı basqın zamanı düşmən əsgərlərinin öldürülməsi, 2)məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmünə əsasən ölüm cəzasının tətbiqi və 3)qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallar** istisna olmaqla, hər bir şəxsin yaşamaq hüququ toxunulmazdır.

III. Müstəsna cəza tədbiri kimi ölüm cəzası, tam ləğv edilənədək, yalnız dövlətə, **insan həyatına və sağlamlığına** qarşı xüsusilə ağır cinayətlərə görə qanunla müəyyən edilə bilər.

IV. Qanunla nəzərdə tutulmuş zəruri müdafiə, son zərurət, cinayətkarın yaxalanması və tutulması, həbsdə olanın həbs yerindən qaçmasının qarşısının alınması, dövlətə qarşı qiyamın yatırılması və ya dövlət çevrilişinin qarşısının alınması, ölkəyə silahlı basqın edilməsi halları istisna olmaqla insana qarşı silah işlədilməsinə yol verilmir.

Maddə 28. Azadlıq hüququ

I. Hər kəsin azadlıq hüququ vardır.

II. Azadlıq hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada **tutulma, həbsəalma və ya azadlıqdan məhrumetmə** yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər.

III. **Qanuni surətdə** Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər.

IV. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hər zaman maneəsiz öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır.

M a d d ə 29. Mülkiyyət hüququ

I. Hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır.

II. Mülkiyyətin **heç bir növünə** üstünlük verilmir. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur.

III. Hər kəsin mülkiyyətində **daşınar və daşınmaz** əmlak ola bilər. Mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbəşinə və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

IV. Heç kəs **məhkəmənin qərarı olmadan** mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz. **Əmlakın tam müsadirəsinə yol verilmir.** Dövlət ehtiyacları üçün mülkiyyətin özgəninkiləşdirilməsinə **yalnız qabaqcadan** onun dəyərini ədalətli ödəmək şərti ilə yol verilə bilər.

V. **Xüsusi mülkiyyət sosial öhdəliklərə səbəb olur.**

VI. **Sosial ədalət və torpaqlardan səmərəli istifadə** məqsədi ilə torpaq üzərində mülkiyyət hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər.

VII. Dövlət vərəsəlik hüququna təminat verir.

M a d d ə 30. Əqli mülkiyyət hüququ

I. Hər kəsin əqli mülkiyyət hüququ vardır.

II. Müəlliflik hüququ, ixtiraçılıq hüququ və əqli mülkiyyət hüququnun başqa növləri qanunla qorunur.

M a d d ə 31. Təhlükəsiz yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin təhlükəsiz yaşamaq hüququ vardır.

II. Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, **şəxsin həyatına, fiziki və mənəvi sağlamlığına, mülkiyyətinə, mənzilinə qəsd etmək, ona qarşı zor işlətmək qadağandır.**

M a d d ə 32. Şəxsi toxunulmazlıq hüququ

I. Hər kəsin şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır.

II. Hər kəsin **şəxsi və ailə həyatının sirrini saxlamaq** hüququ vardır. Qanunla nəzərdə tutulan hallardan başqa, şəxsi və ailə həyatına müdaxilə etmək qadağandır. Hər kəsin şəxsi və ailə həyatına qanunsuz müdaxilədən müdafiə hüququ vardır.

III. **Öz razılığı olmadan** kimsənin şəxsi həyatı haqqında məlumatın toplanılmasına, saxlanılmasına, istifadəsinə və yayılmasına yol verilmir. **Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, heç kəs onun xəbəri olmadan və ya etirazına baxmadan izlənilə bilməz, video və foto çəkilişinə, səs yazısına və digər bu cür hərəkətlərə məruz qoyula bilməz.**

IV. Hər kəsin yazışma, telefon danışqları, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatın sirrini saxlamaq hüququna dövlət təminat verir. Bu hüquq qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada **cinayətin qarşısını almaqdan** və ya **cinayət işinin istintaqı zamanı həqiqəti üzə çıxarmaqdan ötrü** məhdudlaşdırıla bilər.

V. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, **hər kəs onun haqqında toplanmış məlumatlarla tanış ola bilər.** Hər kəsin onun barəsində toplanmış və **həqiqətə uyğun olmayan, tam olmayan, habelə qanunun tələbləri pozulmaqla əldə edilmiş** məlumatların düzəldilməsini və ya çıxarılmasını (ləğv edilməsini) tələb etmək hüququ vardır.

VI. **Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, üçüncü şəxslər haqqında məlumat almaq məqsədi ilə elektron formada və ya kağız üzərində aparılan informasiya ehtiyatlarına daxil olmaq qadağandır.**

VII. **Məlumatın aid olduğu şəxsin buna razılığını aşkar ifadə etdiyi hallar, ayrı-seçkiliyə yol verməmək şərtilə anonim xarakterli statistik məlumatların emalı və qanunun yol verdiyi digər hallar** istisna olmaqla,

informasiya texnologiyalarından **şəxsi həyata**, o cümlədən **əqidəyə, dini və etnik mənsubiyyətə** dair məlumatların açıqlanması üçün istifadə **edilə bilməz**.

VIII. Fərdi məlumatların dairəsi, habelə onların emalı, toplanması, ötürülməsi, istifadəsi və mühafizəsi şərtləri **qanunla** müəyyən edilir.

M a d d ə 33 . Mənzil toxunulmazlığı hüququ

I. Hər kəsin mənzil toxunulmazlığı hüququ vardır.

II. **Qanunla müəyyən edilmiş hallar** və ya **məhkəmə qərarı** istisna olmaqla, mənzildə yaşayanların iradəsi ziddinə **heç kəs mənzilə daxil ola bilməz**.

M a d d ə 34 . Nikah hüququ

I. Hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır.

II. Nikah **könüllü razılıq** əsasında bağlanılır. Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz.

III. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Analıq, atalıq, uşaqlıq **qanunla** mühafizə edilir. Dövlət **çoxuşaqlı** ailələrə yardım göstərir.

IV. Ər ilə arvadın hüquqları **bərabərdir**. Uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək valideynlərin **həm hüququ, həm də borcudur**.

V. Valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq **uşaqların borcudur**. 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli uşaqlar əmək qabiliyyəti olmayan valideynlərini saxlamağa **borcludurlar**.

M a d d ə 35 . Əmək hüququ

I. **Əmək** fərdi və ictimai rifahın əsasıdır.

II. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır.

III. **Heç kəs zorla işlədilə bilməz**.

IV. Əmək müqavilələri **sərbəst** bağlanılır. Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa **məcbur edilə bilməz**.

V. **1) Məhkəmə qərarı** əsasında şərtləri və müddətləri qanunla nəzərdə tutulan məcburi əməyə cəlb etmək, **2) hərbi xidmət** zamanı səlahiyyətli şəxslərin əmrlərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar işlətmək, **3) fəvqəladə vəziyyət** zamanı və **4) hərbi vəziyyət** vətəndaşlara tələb olunan işləri gördürmək hallarına yol verilir.

VI. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından **az olmayan** haqq almaq hüququ vardır.

VII. **İşsizlərin** dövlətdən **sosial müavinət** almaq hüququ vardır.

VIII. Dövlət işsizliyin aradan qaldırılması üçün **bütün imkanlarından** istifadə edir.

M a d d ə 36 . Tətil hüququ

I. Hər kəsin **təkbəşinə və ya başqaları** ilə birlikdə tətil etmək hüququ vardır.

II. Əmək müqaviləsi əsasında işləyənlərin tətil etmək hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda məhdudlaşdırıla bilər. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində xidmət edən hərbi qulluqçular və mülki şəxslər tətil edə bilməzlər.

III. Fərdi və kollektiv əmək mübahisələri **qanunla** müəyyənləşdirilmiş qaydada həll edilir.

IV. **Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, lokaut qadağandır**.

M a d d ə 37 . İstirahət hüququ

I. Hər kəsin istirahət hüququ vardır.

II. Əmək müqaviləsi ilə işləyənlərə qanunla müəyyən edilmiş, lakin gündə **8** saatdan artıq olmayan iş günü, istirahət və bayram günləri, ildə azı bir dəfə **21** təqvim günündən az olmayan ödənişli məzuniyyət verilməsi təmin edilir.

M a d d ə 38 . Sosial təminat hüququ

I. Hər kəsin sosial təminat hüququ vardır.

II. Yardıma möhtac olanlara kömək etmək **ilk növbədə onların ailə üzvlərinin** borcudur.

III. Hər kəs qanunla müəyyən edilmiş **yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda** sosial təminat hüququna malikdir.

IV. Təqaüdlərin və sosial müavinətlərin minimum məbləği **qanunla** müəyyən edilir.

V. Dövlət **xeyriyyəçilik fəaliyyətinin, könüllü sosial sığortanın və sosial təminatın başqa növlərinin** inkişafı üçün imkanlar yaradır.

M a d d ə 39 . Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ vardır.

II. Hər kəsin ətraf mühitin **əsl vəziyyəti haqqında məlumat toplamaq və ekoloji hüquqpozma ilə əlaqədar onun sağlamlığına və əmlakına vurulmuş zərərin əvəzini almaq** hüququ vardır.

III. Heç kəs ətraf mühitə, təbii ehtiyatlara **qanunla müəyyən edilmiş hədlərdən artıq** təhlükə törədə və ya zərər vura bilməz.

IV. Dövlət **ekoloji tarazlığın saxlanılmasına, yabanı bitkilərin və vəhşi heyvanların** qanunla müəyyən edilmiş növlərinin qorunmasına təminat verir.

M a d d ə 40 . Mədəniyyət hüququ

I. Hər kəsin mədəni həyatda iştirak etmək, mədəniyyət təsisatlarından və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüququ vardır.

II. Hər kəs **tarixi, mədəni və mənəvi irsə** hörmətlə yanaşmalı, ona qayğı göstərməli, tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaqlıdır.

M a d d ə 41 . Sağlamlığın qorunması hüququ

I. Hər kəsin sağlamlığını qorumaq və tibbi yardım almaq hüququ vardır.

II. Dövlət **müxtəlif mülkiyyət növləri** əsasında fəaliyyət göstərən **səhiyyənin bütün növlərinin** inkişafı üçün zəruri **tədbirlər görür, sanitariya-epidemiologiya salamatlığına** təminat verir, **tibbi sığortanın müxtəlif** növləri üçün imkanlar yaradır.

III. İnsanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər **qanun** əsasında **məsuliyyətə** cəlb edirlər.

M a d d ə 42 . Təhsil hüququ

I. **Hər bir vətəndaşın** təhsil almaq hüququ vardır.

II. Dövlət pulsuz icbari ümumi orta təhsil almaq hüququnu təmin edir.

III. Təhsil sisteminə **dövlət** tərəfindən nəzarət edilir.

IV. **Maddi vəziyyətdən asılı olmayaraq istedadlı şəxslərin** təhsili davam etdirməsinə dövlət zəmanət verir.

V. Dövlət minimum təhsil standartlarını müəyyən edir.

M a d d ə 43 . Mənzil hüququ

I. Heç kəs yaşadığı mənzildən qanunsuz məhrum edilə bilməz.

II. Dövlət yaşayış binalarının və evlərin tikintisinə rəvac verir, insanların mənzil hüququnu gerçəkləşdirmək üçün xüsusi tədbirlər görür.

M a d d ə 44 . Milli mənsubiyyət hüququ

I. Hər kəsin milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq hüququ vardır.

II. Heç kəs milli mənsubiyyətini dəyişdirməyə məcbur edilə bilməz.

M a d d ə 45 . Ana dilindən istifadə hüququ

I. Hər kəsin ana dilindən istifadə etmək hüququ vardır. Hər kəsin istədiyi dildə tərbiyə və təhsil almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququ vardır.

II. **Heç kəs ana dilindən istifadə hüququndan məhrum edilə bilməz.**

M a d d ə 46 . Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ

I. Hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur. **Heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılmasına** əsas verə bilməz.

III. Heç kəsə **işgəncə və əzab** verilə bilməz. Heç kəs insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz. Özünün **könüllü razılığı olmadan** heç kəsin üzərində tibbi, elmi və başqa təcrübələr aparıla bilməz.

M a d d ə 47 . **Fikir və söz azadlığı**

I. Hər kəsin fikir və söz azadlığı vardır.

II. Heç kəs öz fikir və əqidəsini açıqlamağa və ya fikir və əqidəsindən **dönməyə** məcbur edilə bilməz.

III. **İrqi, milli, dini, sosial və hər hansı digər meyara əsaslanan** ədavət və düşmənçilik oyadan təşviqata və təbliğata yol verilmir.

M a d d ə 48 . **Vicdan azadlığı**

I. Hər kəsin vicdan azadlığı vardır.

II. Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə **təkbaşına və ya başqaları** ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ vardır.

III. Dini mərasimlərin yerinə yetirilməsi, **ictimai qaydanı pozmursa və ya ictimai əxlaqa zidd deyildirsə**, sərbəstdir.

IV. **Dini etiqad və əqidə** hüquq pozuntusuna bəraət qazandırmır.

V. Heç kəs öz dini etiqadını və əqidəsini ifadə etməyə (nümayiş etdirməyə), dini mərasimləri yerinə yetirməyə və ya dini mərasimlərdə iştirak etməyə məcbur edilə bilməz.

M a d d ə 49 . **Sərbəst toplaşmaq azadlığı**

I. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə sərbəst toplaşmaq azadlığı vardır.

II. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə **müvafiq dövlət orqanlarını qabaqcadan xəbərdar etməklə**, ictimai qaydanı və ya ictimai əxlaqı pozmamaq şərtilə, dinc, silahsız yığılmaq, yığıncaqlar, mitinqlər, nümayişlər, küçə yürüşləri keçirmək, piketlər düzəltmək hüququ vardır.

M a d d ə 50 . **Məlumat azadlığı**

I. Hər kəsin istədiyi məlumatı **qanuni yolla** axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

II. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.

III. Hər kəsin kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən və onun hüquqlarını pozan və ya mənafelərinə xələl gətirən məlumatı təkzib etmək və ya ona cavab vermək hüququna təminat verilir.

M a d d ə 51 . **Yaradıcılıq azadlığı**

I. Hər kəsin yaradıcılıq azadlığı vardır.

II. Dövlət ədəbi-bədii, elmi-texniki və başqa yaradıcılıq növlərinin azad həyata keçirilməsinə təminat verir.

M a d d ə 52 . **Vətəndaşlıq hüququ**

Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

M a d d ə 53 . **Vətəndaşlıq hüququnun təminatı**

I. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından (*onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla*) **məhrum edilib** bilməz.

II. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda Azərbaycan Respublikasından qovula və ya xarici dövlətə verilə bilməz.

III. Azərbaycan Respublikası onun ərazisindən kənarda müvəqqəti və ya daimi yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqi müdafiəsinə təminat verir və onlara hamilik edir.

M a d d ə 5 4 . Cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında iştirak hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının cəmiyyəti və dövlətin siyasi həyatında maneəsiz iştirak etmək hüququ vardır.

II. Dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə müstəqil müqavimət göstərmək Azərbaycan Respublikasının hər **bir vətəndaşının hüququdur**.

M a d d ə 5 5 . Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar **bilavasitə və ya nümayəndələri** vasitəsi ilə həyata keçirə bilirlər.

II. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının **vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları** sırasından təyin edirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna **qanunla** müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilirlər.

M a d d ə 5 6 . Seçki hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına **seçmək və seçilmək, habelə referendumda iştirak** etmək hüququ vardır.

II. **Məhkəmənin qərarı** ilə fəaliyyət qabiliyyətsizliyi təsdiq olunmuş şəxslərin seçkilərdə, habelə referendumda iştirak etmək **hüququ yoxdur**.

III. Hərbi qulluqçuların, hakimlərin, dövlət məmurlarının, din xadimlərinin, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin, bu Konstitusiyada və qanunda nəzərdə tutulan digər şəxslərin **seçilmək** hüququ qanunla **məhdudlaşdırıla** bilər.

M a d d ə 5 7 . Müraciət etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası **vətəndaşlarının** dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ vardır. *Hərbi qulluqçular bu hüquqdan yalnız fərdi qaydada istifadə edə bilirlər*. Hər bir müraciətə qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətlərdə yazılı cavab verilməlidir.

II. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətini və ya işini tənqid etmək hüququ vardır. **Tənqiddə görə təqib qadağandır. Təhqir və böhtan tənqid sayıla bilməz**.

M a d d ə 5 8 . Birləşmək hüququ

I. Hər kəsin başqaları ilə birləşmək hüququ vardır.

II. Hər kəs istənilən birlik, o cümlədən siyasi partiya, həmkarlar ittifaqı və digər ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir.

III. **Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilib bilməz**.

IV. *Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya hər hansı hissəsində qanuni 1)dövlət hakimiyyətini zorla devirmək məqsədi, 2)cinayət hesab edilən digər məqsədlər güdən və ya 3)cinayətkar üsullardan istifadə edən birliklər qadağandır*. Konstitusiyayı və qanunları pozan birliklərin fəaliyyətinə **yalnız məhkəmə** qaydasında xitam verilə bilər.

M a d d ə 5 9 . Azad sahibkarlıq hüququ

I. Hər kəs öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbəşinə və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər.

II. *Dövlət sahibkarlıq sahəsində yalnız **dövlət maraqlarının, insan həyatının və sağlamlığının müdafiəsi** ilə bağlı tənzimləməni həyata keçirir.*

Maddə 60. Hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı

I. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının **inzibati qaydada və məhkəmədə** müdafiəsinə təminat verilir.

II. Hər kəsin hüququ var ki, onun işinə qərəzsiz yanaşılsın və həmin işə inzibati icraat və məhkəmə prosesində əqləbatan müddətdə baxılsın.

III. Hər kəsin **inzibati icraat və məhkəmə** prosesində dinlənilmək hüququ vardır.

IV. Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, hüquqi şəxslərin, bələdiyyələrin və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən **inzibati qaydada və məhkəməyə** şikayət edə bilər.

Maddə 61. Hüquqi yardım almaq hüququ

I. Hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

II. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım **ödənişsiz**, dövlət hesabına göstərilir.

III. Hər bir şəxsin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır.

Maddə 62. Məhkəmə aidiyyətinin dəyişdirilməsinə yol verilməməsi

Hər kəsin onun işinə qanunla müəyyən edilmiş məhkəmədə baxılması hüququ vardır. **Şəxsin razılığı olmadan** onun işinə başqa məhkəmədə baxılmasına yol verilmir.

Maddə 63. Təqsirsizlik prezumpsiyası

I. Hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibse və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır.

II. Şəxsin təqsirli olduğuna **əsaslı şübhələr varsa**, onun təqsirli bilinməsinə **yol verilmir**.

III. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxs **özünün təqsirsizliyini** sübuta yetirməyə borclu deyildir.

IV. Ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən **qanunu pozmaqla əldə edilmiş sübutlardan** istifadə oluna bilməz.

V. Məhkəmənin hökmü olmasa, kimsə cinayətdə təqsirli sayıla bilməz.

Maddə 64. Bir cinayətə görə təkrarən məhkum etməyə yol verilməməsi

Heç kəs bir cinayətə görə təkrarən məhkum edilə bilməz.

Maddə 65. Məhkəməyə təkrar müraciət hüququ

Məhkəmənin məhkum etdiyi hər bir şəxsin öz barəsində çıxarılmış hökmə qanunla nəzərdə tutulan qaydada yuxarı məhkəmədə yenidən baxılması, habelə özünün **əfv edilməsi və cəzasının yüngülləşdirilməsi** haqqında müraciət etmək hüququ vardır.

Maddə 66. Qohumların əleyhinə ifadə verməyə məcbur etməyə yol verilməməsi

Heç kəs **özünə, arvadına (ərinə), övladlarına, valideynlərinə, qardaşına, bacısına** qarşı ifadə verməyə məcbur edilə bilməz. Əleyhinə ifadə verilməsi məcburi olmayan qohumların tam siyahısı qanunla müəyyən edilir.

Maddə 67. Tutulan, həbsə alınan və cinayət törədilməsində təqsirləndirilən şəxslərin hüquqları

I. Səlahiyyətli dövlət orqanlarının tutduğu, həbsə aldığı, cinayət törədilməsində təqsirləndirdiyi hər bir şəxsə dərhal onun hüquqları bildirilir və tutulmasının, həbsə alınmasının və **cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinin səbəbləri** izah edilir.

II. Cinayət törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs **məhkum edilməzdən** əvvəl dinlənilməlidir.

M a d d ə 68. **Özbaşınalıqdan müdafiə və vicdanlı davranış hüququ**

I. Hər kəsin dövlət orqanlarının ona münasibətdə özbaşınalığı istisna edən vicdanlı davranışına hüququ vardır.

II. Cinayət, habelə hakimiyyətdən sui-istifadə nəticəsində zərər çəkmiş şəxsin hüquqları qanunla qorunur. Zərər çəkmiş şəxsin ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində iştirak etmək və ona vurulmuş **zərərin ödənilməsinə** tələb etmək hüququ vardır.

III. Hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin **dövlət tərəfindən ödənilməsi** hüququ vardır.

IV. Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyanı görə və onların təminatının pozulmasına görə **mülki məsuliyyət** daşıyır.

M a d d ə 69. **Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqları**

I. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında olarkən, **qanunla və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə** ilə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər.

II. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi yaşayan və ya müvəqqəti qalan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquq və azadlıqları yalnız **beynəlxalq hüquq normalarına** və Azərbaycan Respublikasının **qanunlarına** uyğun olaraq məhdudlaşdırıla bilər.

M a d d ə 70. **Siyasi sığınacaq hüququ**

I. **Hamılıqla qəbul edilmiş** beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası **əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə** siyasi sığınacaq verir.

II. **Siyasi əqidəsinə görə**, habelə **Azərbaycan Respublikasında cinayət sayılmayan** əmələ görə təqib edilən şəxslərin başqa dövlətə verilməsinə yol verilmir.

M a d d ə 71. **İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı**

I. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq **qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti** orqanlarının borcudur.

II. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının **həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz**. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu **Konstitusiyada və qanunlarda** müəyyən edilmiş əsaslarla, **habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları** ilə məhdudlaşır. **Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib** olmalıdır.

III. **Müharibə, hərbi vəziyyət və fəvqəladə vəziyyət, habelə səfərbərlik elan edilərkən** insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almaq şərti ilə **qismən və müvəqqəti** məhdudlaşdırıla bilər. Həyata keçirilməsi məhdudlaşdırılan hüquq və azadlıqlar haqqında əhaliyə **qabaqcadan** məlumat verilir.

IV. Heç bir halda heç kəs **din, vicdan, fikir** və əqidəsinə açıqlamağa məcbur edilə bilməz və bunlara görə təqsirləndirilə bilməz.

V. Bu Konstitusiyanın heç bir müddəası insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının ləğvinə yönəldilmiş müddəa kimi təfsir edilə bilməz.

VI. Azərbaycan Respublikası ərazisində insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları **birbaşa qüvvədədir**.

VII. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri **məhkəmələr** həll edir.

VIII. Heç kəs törədildiyi zaman **hüquq pozuntusu sayılmayan** əmələ görə məsuliyyət daşımır. Hüquq pozuntusu törədildikdən sonra yeni qanunla bu cür hərəkətlərə görə **məsuliyyət aradan qaldırılmışsa və ya yüngülləşdirilmişsə, yeni qanun** tətbiq edilir.

IX. Hər kəs qanunla qadağan olunmayan hərəkətləri edə bilər və heç kəs qanunla nəzərdə tutulmayan hərəkətləri etməyə məcbur edilə bilməz.

X. Dövlət orqanları yalnız bu **Konstitusiya əsasında, qanunla müəyyən edilmiş qaydada və hüdudlarda** fəaliyyət göstərə bilərlər.

I V f ə s i l VƏTƏNDAŞLARIN ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ

M a d d ə 72 . Vətəndaşların vəzifələrinin əsası

I. Dövlət və cəmiyyət qarşısında hər bir şəxs **onun hüquq və azadlıqlarından** bilavasitə irəli gələn vəzifələr daşıyır. Hər kəsin üzərinə vəzifələr yalnız bu **Konstitusiya ilə və ya qanunla** qoyula bilər.

II. Hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına hörmət bəsləməli, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir.

III. **Qanunu bilməmək** məsuliyyətdən azad etmir.

M a d d ə 73 . Vergilər və başqa dövlət ödənişləri

I. Qanunla müəyyən edilmiş vergiləri və başqa dövlət ödənişlərini tam həcmdə və vaxtında ödəmək **hər bir kəsin borcudur.**

II. Heç kəs qanunla nəzərdə tutulmuş əsaslar olmadan və qanunda göstərilmiş **həcmdən əlavə** vergiləri və başqa dövlət ödənişləri ödəməyə məcbur edilə bilməz.

M a d d ə 74 . Vətənə sədaqət

I. Vətənə sədaqət müqəddəsdir.

II. Vəzifəyə seçilmə və ya təyinat yolu ilə qanunvericilik, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında işləyən şəxslər öz vəzifələrini dürüst və layiqincə yerinə yetirməməyə görə məsuliyyət daşıyırlar və qanunla müəyyən edilmiş hallarda and içirlər.

III. Vəzifəyə seçilmə və ya təyinat yolu ilə qanunvericilik, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında işləyən, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına sadıq qalacağına and içmiş şəxs dövlətə qarşı cinayətdə, o cümlədən dövlətə qarşı qiyamda və ya dövlət çevrilişində ittiham edilibsə və bu ittiham əsasında məhkum olunubsa, **həmin vəzifədən getmiş sayılır və bir daha bu vəzifəni tuta bilməz.**

M a d d ə 75 . Dövlət rəmzlərinə hörmət

I. **Hər bir vətəndaş** Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə - bayrağına, gerbinə və himninə hörmət etməlidir.

II. Dövlət rəmzlərinə **hörmətsizliyin nümayiş etdirilməsi** qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

M a d d ə 76 . Vətəni müdafiə

I. Vətəni müdafiə hər bir **vətəndaşın borcudur.**

Qanunla müəyyən edilmiş qaydada vətəndaşlar hərbi xidmət keçirlər.

II. Vətəndaşların əqidəsi həqiqi hərbi xidmət keçməyə ziddirsə, qanunla müəyyən edilmiş hallarda həqiqi hərbi xidmətin alternativ xidmətlə əvəz olunmasına yol verilir.

M a d d ə 77 . Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması

Tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaq **hər bir şəxsin borcudur.**

M a d d ə 78 . Ətraf mühitin qorunması

Ətraf mühitin qorunması hər **bir şəxsin borcudur.**

Maddə 79. Qanuna zidd vəzifələrin icrasına yol verilməməsi

Heç kəs Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyasına və ya qanunlarına** zidd vəzifələrin icrasına məcbur edilə bilməz.

Maddə 80. Məsuliyyət

Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur.

ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ.

DÖVLƏT HAKİMİYYƏTİ

V fəsil

QANUNVERİCİLİK HAKİMİYYƏTİ

Maddə 81. Qanunvericilik hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

Azərbaycan Respublikasında qanunvericilik hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi** həyata keçirir.

Maddə 82. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin say tərkibi

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **125** deputatdan ibarətdir.

Maddə 83. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının seçkilərinin əsasları

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları **majoritar seçki sistemi, ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli** səsvermə yolu ilə seçilirlər.

Maddə 84. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi çağırışının səlahiyyət müddəti

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin hər çağırışının **səlahiyyət müddəti 5 ildir**. Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə **seçkilərin keçirilməsini mümkün etmədikdə** Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddəti **hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır**. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən **dövlət orqanının müraciətinə (MSK-nın)** əsasən Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiya Məhkəməsi** tərəfindən qəbul edilir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin hər çağırışının seçkiləri **hər beş ildən bir noyabr ayının birinci bazar** günü keçirilir.

III. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının səlahiyyət müddəti Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **çağırışının səlahiyyət müddəti ilə məhdudlaşır**.

IV. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlığından çıxanların yerinə yeni seçkilər keçirilərsə, **yeni seçilən deputatın səlahiyyət müddəti deputatlıqdan çıxanın qalan səlahiyyət müddəti ilə məhdudlaşır**.

Maddə 85. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlığına namizədlərə aid tələblər

I. Azərbaycan Respublikasının **seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan** hər bir vətəndaşı qanunla müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin deputatı seçilə bilər**.

II. İkili vətəndaşlığı olan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olan, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti sistemlərində qulluq edən, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan şəxslər, **din xadimləri, (qeyd: Bu sadəcə deputatlarda məhdudiyyət kimi göstərilib)** fəaliyyət qabiliyyətsizliyi məhkəmə tərəfindən təsdiq edilən, **ağır cinayətlərə görə məhkum olunmuş** şəxslər,

məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrum etmə yerlərində cəza çəkən şəxslər Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə deputat seçilə bilməzlər.

Maddə 86. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının seçkilərinin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiqi Seçkilərin nəticələrinin düzgünlüyünü qanunla müəyyən olunmuş qaydada Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyaya Məhkəməsi** yoxlayır və təsdiq edir.

Maddə 87. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətinin bitməsi

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **yeni çağırışının ilk iclas günü bitir.**

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından çıxanların yerinə seçkilər Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyət müddətinin bitməsinə **120** gündən az müddət qalarsa, keçirilmir.

III. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **83** deputatının səlahiyyətləri təsdiq olunduqda səlahiyyətlidir.

Maddə 88. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sessiyaları

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hər il iki **növbəti yaz və payız** sessiyalarına yığılır. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **83** deputatının səlahiyyətləri təsdiq edildikdən sonra Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **ilk iclası həmin gündən başlayaraq bir həftədən gec olmayaraq çağırılır.** Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərdən sonra **martın 10-dək onun 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq edilməzsə,** Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasının keçirilmə vaxtını Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyaya Məhkəməsi** müəyyən edir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin növbədənənar sessiyalarını Azərbaycan Respublikası Milli **Məclisinin sədri** Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin** və ya Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **42 deputatının** tələbi əsasında çağırır.

III. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **növbədənənar sessiyasının gündəliyini müvafiq olaraq onun çağırılmasını tələb edənlər müəyyənləşdirir.** Bu **gündəlikdəki məsələlərə baxıldıqdan sonra növbədənənar sessiyanın işi bitir.**

IV. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sessiyalarının **iclasları açıq keçirilir.** Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **83 deputatının tələbi** ilə və ya Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin təklifi ilə** Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **sessiyasının qapalı iclası keçirilə bilər.**

Maddə 89. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından məhrum etmə və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının səlahiyyətlərinin itirilməsi

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı aşağıdakı hallarda mandatından məhrum edilir:

- 1) seçkilər zamanı səslərin düzgün hesablanmadığı aşkar olunduqda;
- 2) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından çıxdıqda və ya başqa dövlətin vətəndaşlığını qəbul etdikdə;
- 3) cinayət törətdikdə və **məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü olduqda;**
- 4) dövlət orqanlarında vəzifə tutduqda, din xadimi olduqda, sahibkarlıq, kommersiya və başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olduqda (elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla);
- 5) özü imtina etdikdə;
- 6) *bu Konstitusiyanın 93-cü maddəsinin III hissəsinin tələbini pozduqda;*
- 7) *deputat üçün qanunla müəyyən edilmiş etik davranış qaydalarını kobud surətdə pozduqda.*

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **deputatlığından məhrum etmə haqqında qərar qanunla müəyyən edilmiş qaydada qəbul edilir.**

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları **öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilmədikdə və qanunda nəzərdə tutulmuş digər hallarda onların səlahiyyətləri itirilir.** Müvafiq qərarın qəbul edilmə qaydası **qanunla** müəyyən edilir.

Maddə 90. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının şəxsiyyəti toxunulmazdır. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı səlahiyyət müddəti ərzində cinayət başında yaxalanma hallarından başqa, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, tutula bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarısa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı **cinayət başında yaxalanarsa, tutula bilər**. Belə olduqda Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatını tutan orqan bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının **Baş prokuroruna xəbər verməlidir**.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatının toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin qərarı ilə** xitam verilə bilər.

Maddə 91. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının məsuliyyətə cəlb olunmasına qoyulan qadağanlar

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları Azərbaycan Respublikası Milli Məclisindəki **fəaliyyətinə, səsvərməyə və söylədiyi fikrə** görə məsuliyyətə cəlb oluna bilməzlər. Razılığı olmadan onlardan bu hallarla əlaqədar izahat, ifadə tələb edilə bilməz.

Maddə 92. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin işinin təşkili

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **öz iş qaydasını müəyyən edir** və Milli Məclisin **müvafiq orqanlarını yaradır**, o cümlədən **öz sədrini və onun müavinlərini seçir, komitələr və komissiyalar təşkil edir, Hesablama Palatası yaradır**.

Maddə 93. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin aktları

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi öz səlahiyyətlərinə aid məsələlər üzrə **Konstitusiyaya qanunları, qanunlar və qərarlar** qəbul edir.

II. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində Konstitusiyaya qanunları, qanunlar və qərarlar bu **Konstitusiyaya ilə nəzərdə tutulmuş qaydada qəbul edilir**.

III. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları səsvərmə hüququnu **şəxsən** həyata keçirirlər.

IV. Qanunlarda və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarlarında **icra hakimiyyəti** və **məhkəmə orqanlarına** konkret tapşırıqlar nəzərdə tutula bilməz.

Maddə 94. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi aşağıdakı məsələlərə dair **ümumi qaydalar** müəyyən edir:

1) bu Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarından və azadlıqlarından istifadə, bu hüquqların və azadlıqların dövlət təminatı;

2) **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri**;

3) **Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının statusu**;

4) **referendum**; (Qeyd: Bu 3 qanun minimum 83, yerdə qalan bütün qanunlar minimum 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilir)

5) məhkəmə quruluşu və hakimlərin statusu; prokurorluq; vəkillik və notariat;

6) məhkəmə icraatı, məhkəmə qərarlarının icrası;

7) bələdiyyələrə seçkilər və bələdiyyələrin statusu;

8) fəvqəladə vəziyyət rejimi; hərbi vəziyyət rejimi;

9) dövlət təltifləri;

10) fiziki və hüquqi şəxslərin statusu;

11) mülki hüquq obyektləri;

12) əqdlər, mülki müqavilələr, nümayəndəlik və vərəsəlik;

13) mülkiyyət hüququ, o cümlədən dövlət, xüsusi və bələdiyyə mülkiyyətinin hüquqi rejimi, əqli mülkiyyət hüququ; digər əşya hüquqları; öhdəlik hüququ;

14) ailə münasibətləri, o cümlədən himayəçilik və qəyyumluluq;

15) maliyyə fəaliyyətinin əsasları, vergilər, rüsumlar və ödənişlər;

- 16) əmək münasibətləri və sosial təminat;
- 17) cinayətlərin və başqa hüquq pozuntularının müəyyən edilməsi, onların törədilməsinə görə məsuliyyətin təyin edilməsi;
- 18) müdafiə və hərbi qulluq;
- 19) dövlət qulluğu;
- 20) təhlükəsizliyin əsasları;
- 21) ərazi quruluşu; dövlət sərhədi rejimi;
- 22) beynəlxalq müqavilələrin təsdiqi və ləğvi;
- 23) rabitə və nəqliyyat işi;
- 24) statistika, metrologiya və standartlar;
- 25) gömrük işi;
- 26) ticarət işi və birja fəaliyyəti;
- 27) bank işi, mühasibat, sığorta.

II. Bu maddənin **2, 3, 4-cü** bəndlərində göstərilən məsələlərə dair qanunlar **83 səs** çoxluğu ilə, qalan məsələlərə dair qanunlar isə **63 səs** çoxluğu ilə qəbul edilir.

III. Bu maddənin **I hissəsinə Konstitusiyaya qanunu ilə əlavələr** edilə bilər.

M a d d ə 9 5 . Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin həll etdiyi məsələlər

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyətinə aşağıdakı məsələlərin həlli aiddir:

- 1) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin işinin təşkili;**
- 2) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikası diplomatik nümayəndəliklərinin təsis edilməsi;**
- 3) inzibati ərazi bölgüsü;**
- 4) dövlətlərarası və Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası müqavilələrin təsdiq və ləğv edilməsi;**
- 5) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin təsdiq edilməsi və onun icrasına nəzarət; (Həll etdiyi məsələlərdən göstərilən 5 bəndə aid Qanun, digər məsələlərə dair isə Qərar qəbul edir)**
- 6) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi;**
- 7) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının hərbi doktrinasının təsdiqi;**
- 8) bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarının təsdiqi;**
- 9) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin vəzifəyə təyin edilməsinə razılıq verilməsi;**
- 10) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikası apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin təyin edilməsi;**
- 11) Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsinə razılıq verilməsi;**
- 12) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin impiçment qaydasında vəzifədən kənarlaşdırılması;**
- 13) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması;**
- 14) Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi;**
- 15) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyəti üzvlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;**
- 16) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin təyinatı ilə bağlı olmayan vəzifələrin icrasına cəlb edilməsinə razılıq verilməsi;**

17) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müraciətinə əsasən müharibə elan edilməsinə və sülh bağlanmasına **razılıq verilməsi**;

18) referendum təyin edilməsi;

19) amnistiya.

20) bələdiyyələrin hesabatlarının dinlənilməsi.

II. Bu maddənin 1-5-ci bəndlərində göstərilən məsələlərə dair **63 səs çoxluğu ilə qanunlar**, qalan məsələlərə dair isə, bu Konstitusiyada başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, **eyni qaydada qərarlar qəbul edilir**.

III. Bu Konstitusiyada Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin səlahiyyətlərinə aid edilən digər məsələlərə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin işinin təşkili ilə əlaqədar məsələlərə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin münasibətinin bildirilməsi zəruri olan məsələlərə dair də qərarlar qəbul edilir**.

IV. Bu maddənin I hissəsinə **Konstitusiya qanunu** ilə əlavələr edilə bilər.

M a d d ə 9 6 . Qanunvericilik təşəbbüsü hüququ

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində qanunvericilik təşəbbüsü hüququ **(qanun layihələrini və başqa məsələləri Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə təqdim etmək hüququ)** Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə, Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşına, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə mənsubdur.

II. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə verdiyi qanun və ya qərar layihələri müzakirəyə təqdim olunmuş şəkildə çıxarılır və səsə qoyulur.

III. Belə qanun və ya qərar layihələrində dəyişikliklər **qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə edən subyektin razılığı ilə edilə bilər**.

IV. Qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun və ya Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təqdim etdiyi qanun və ya qərar layihələri iki ay ərzində səsə qoyulur.

V. Qanun və ya qərar layihəsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu və ya Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi təcili elan edibsə, bu müddət 20 gün təşkil edir.

VI. Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan **40 min vətəndaşının qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə etməsi qaydası qanunla müəyyən edilir**.

VII. **Qanun və qərar layihələri əsaslandırılmalı və onların qəbul edilməsinin məqsədləri göstərməlidir**.

M a d d ə 9 7 . Qanunların imzalanmaq üçün təqdim olunması müddəti

I. Qanunlar qəbul edildiyi gündən **14 gün** müddətində Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə imzalanmaq üçün təqdim edilir.

II. Təcili elan olunan qanun layihəsi Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə imzalanmaq üçün qəbul edildiyi gündən **24 saat** ərzində təqdim edilir.

M a d d ə 9 8 . Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin aktlarının qüvvəyə minməsi

Qanunun və Azərbaycan **Respublikası Milli Məclisinin qərarının özündə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, qanun və qərar dərc edildiyi** gündən qüvvəyə minir.

M a d d ə 98¹. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin buraxılması

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin eyni çağırışı bir il ərzində iki dəfə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimadsızlıq göstərdikdə və ya Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin kollegial fəaliyyəti üçün zəruri olan sayda üzvlüyə namizədləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən iki dəfə təqdim edildikdən sonra, qanunla müəyyən edilmiş müddətdə təyin etmədikdə, habelə bu Konstitusiyanın 94-cü və 95-ci maddələrində, 96-cı maddəsinin II, III, IV və V hissələrində, 97-ci maddəsində göstərilən vəzifələrini aradan qaldırıla bilməyən səbəblər üzündən icra etmədikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisini buraxır.

II. Növbədənənar seçkilərdə seçilən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddəti beş ildən az ola bilər. Bu halda Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə növbəti seçkilər növbədənənar seçkilərdə seçilən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddətinin beşinci ilinin noyabr ayının birinci bazar günü keçirilir.

VI fəsil İCRA HAKİMİYYƏTİ

Maddə 99. İcra hakimiyyətinin mənsubiyyəti

Azərbaycan Respublikasında icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının **Prezidentinə mənsubdur.**

Maddə 100. Azərbaycan Respublikasının Prezidentliyinə namizədlərə aid tələblər

Azərbaycan Respublikasının ərazisində **10 ildən artıq daimi yaşayan**, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, o cümlədən ağır cinayətə görə məhkum olunmayan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan, ali təhsilli, ikili vətəndaşlığı olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti seçilə** bilər.

Maddə 101. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin əsasları

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə **7 il** müddətinə seçilir. *Azərbaycan Respublikasının Prezidenti növbədənənar Azərbaycan Respublikası **Prezidenti seçkilərini elan edə bilər.***

II. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səsvermədə iştirak edənlərin **yarısından çoxunun səs çoxluğu** ilə seçilir.

III. Bu səs çoxluğu səsvermənin birinci dövrəsində toplanmayıbsa, səsvermə günündən sonra ikinci bazar günü səsvermənin **ikinci dövrəsi keçirilir**. İkinci dövrdə ancaq birinci dövrdə ən çox səs toplamış **iki namizəd yaxud ən çox səs toplamış və öz namizədliyini geri götürmüş namizədlərdən sonra gələn** iki namizəd iştirak edir.

IV. Səsvermənin ikinci dövrəsində **səs çoxluğu toplayan namizəd** Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** seçilmiş sayılır.

V. Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin **keçirilməsini mümkün etmədikdə** Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyət müddəti **hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır**. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyaya Məhkəməsi** tərəfindən qəbul edilir.

VI. Bu maddənin tətbiqi qaydası **qanunla** müəyyən edilir.

Maddə 102. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları

Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatı səsvermə günündən sonra **14 gün** ərzində Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyaya məhkəməsi rəsmən elan** edir.

Maddə 103. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxsin andı

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxs Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatın elan olunduğu gündən başlayaraq **3 gün** ərzində **Konstitusiyaya Məhkəməsi**

hakimlərinin iştirakı ilə belə bir and içir: “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirərkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əməl edəcəyimə, dövlətin müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü qoruyacağıma, xalqa ləyaqətlə xidmət edəcəyimə and içirəm”.

II. **And içdiyi gündən** Azərbaycan Respublikasının Prezidenti öz səlahiyyətlərinin icrasına başlamış sayılır.

Maddə 103¹. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidentləri

I. Azərbaycan Respublikasının **Birinci vitse-prezidenti və vitse-prezidentləri** Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edirlər.

II. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir.

Maddə 104. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilməməsi

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **istefa verdikdə, səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə**, bu Konstitusiya ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada **vəzifəsindən kənarlaşdırıldıqda** vaxtından əvvəl vəzifədən getmiş sayılır.

II. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **istefa verdikdə** onun istefa ərizəsi Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiya Məhkəməsinə** təqdim olunur. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi istefa ərizəsini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin özünün verdiyinə əmin olduğu təqdirdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin istefasının qəbul olunması haqqında qərar qəbul edir. Həmin andan Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti istefa verdiyinə görə vəzifədən getmiş sayılır**.

III. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə məlumat verildikdə Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi bu faktın aydınlaşdırılması üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edir**. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi bu barədə **qərarı hakimlərin 6 səs çoxluğu ilə** qəbul edir. Əgər Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiya Məhkəməsi bu faktı təsdiq etməzsə, məsələ bununla bitmiş sayılır**.

Maddə 105. Azərbaycan Respublikası Prezidenti vəzifədən getdikdə onun səlahiyyətlərinin icrası

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vaxtından əvvəl vəzifədən getdikdə **60 gün müddətində növbədən kənar** Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkiləri keçirilir. Bu halda Azərbaycan Respublikasının yeni Prezidenti seçilənədək Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının **Birinci vitse-prezidenti icra edir**.

II. Bu müddət ərzində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini icra edən Azərbaycan Respublikasının **Birinci vitse-prezidenti** istefa verdikdə, səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin müəyyən etdiyi ardıcılıqla Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti Birinci vitse-prezident statusu almış olur və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini icra edir**.

III. Bu maddənin II hissəsində göstərilən səbəblərə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının **Birinci vitse-prezidentinin** icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının **Baş naziri** icra edir.

IV. Bu maddənin II hissəsində göstərilən səbəblərə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının **Baş nazirinin** icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin sədri** icra edir. Həmin səbəblərə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin sədrinin** icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi** Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinin başqa **vəzifəli şəxs tərəfindən icrası haqqında qərar qəbul edir**.

Maddə 106. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin toxunulmazlığı

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti toxunulmazlıq hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şərəf və ləyaqəti qanunla qorunur.

Maddə 106¹. Azərbaycan Respublikası vitse-prezidentlərinin toxunulmazlığı

*I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikasının **vitse-prezidentinin şəxsiyyəti toxunulmazdır.***

*II. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti **cinayət başında yaxalanma hallarından başqa** tutula bilməz, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarışa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz.*

*III. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti cinayət başında yaxalanarsa, tutula bilər. Belə olduqda onu tutan orqan bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının **Baş prokuroruna xəbər verməlidir.***

*IV. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidentinin toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** tərəfindən xitam verilə bilər.*

Maddə 107. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması

*I. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsü Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ağır cinayət törətdikdə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin **30 gün** müddətində verilən rəyi əsasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında irəli sürülə bilər.*

*II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının **95 səs** çoxluğu ilə qəbul olunmuş qərar əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifədən kənarlaşdırıla bilər. Bu qərarı Azərbaycan **Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri imzalayır.** Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi həmin qərarın imzalanmasına **bir həftə ərzində tərəfdar çıxmazsa, qərar qüvvəyə minmir.***

*III. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında qərar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə müraciət etdiyi gündən başlayaraq **2 ay** ərzində qəbul olunmalıdır. Bu müddətə göstərilən qərar qəbul edilməsə, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə qarşı irəli sürülmüş ittiham rədd edilmiş sayılır.*

Maddə 108. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təminatı

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və onun ailəsi dövlət hesabına təmin edilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və onun ailəsinin təhlükəsizliyini xüsusi mühafizə xidmətləri təmin edir.

*II. Övvəllər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxsin təminatı qaydaları **Konstitusiyaya qanunu** ilə müəyyən edilir.*

Maddə 108¹. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidentinin təminatı

*Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti və onun ailəsi dövlət hesabına təmin edilir. Azərbaycan Respublikasının **Birinci vitse-prezidentinin və onun ailəsinin təhlükəsizliyini xüsusi mühafizə xidmətləri təmin edir.***

Maddə 109. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətləri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti:

- 1) Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisinə seçkiləri təyin edir;**
- 2) Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsini Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin təsdiqinə təqdim edir;**
- 3) **dövlət iqtisadi və sosial proqramlarını təsdiq edir;**
- 4) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının **Baş nazirini vəzifəyə təyin edir;** Azərbaycan Respublikasının **Baş nazirini vəzifədən azad edir;**
- 5) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərini vəzifəyə **təyin və vəzifədən azad edir;**

- 6) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin **istefası haqqında qərar qəbul edir;**
- 7) Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsində icra hakimiyyəti üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində **mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları yaradır;**
- 8) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin və Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin **qərar və sərəncamlarını, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının aktlarını ləğv edir;**
- 9) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin vəzifəyə təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisinə təqdimatlar verir;** Azərbaycan Respublikasının digər məhkəmələrinin hakimlərini vəzifəyə təyin edir; Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorunu Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə vəzifəyə **təyin və vəzifədən azad edir;**
- 10) Azərbaycan Respublikası **Mərkəzi Bankı İdarə Heyəti üzvlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi** barədə Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisinə təqdimat verir;** Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin üzvləri sırasından Azərbaycan Respublikası **Mərkəzi Bankının sədrini təyin edir;**
- 11) Azərbaycan Respublikasının hərbi doktrinasını Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin təsdiqinə verir;**
- 12) Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin ali komanda heyətini vəzifəyə **təyin və vəzifədən azad edir;**
- 13) Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin Administrasiyasını təşkil edir və onun rəhbərini təyin edir;**
- 14) Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinə təqdimat verir;**
- 15) Azərbaycan Respublikasının **xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik nümayəndəliklərinin təsis edilməsi haqqında** Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinə təqdimat verir;** Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik **nümayəndələrini təyin edir və geri çağırır;**
- 16) xarici dövlətlərin diplomatik nümayəndələrinin **etimadnamə və övdətnamələrini qəbul edir;**
- 17) dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələri bağlayır, dövlətlərarası və Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası müqavilələri təsdiq və ləğv olunmaq üçün Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisinə təqdim edir; təsdiqnamələri imzalayır;**
- 18) referendum **təyin edir;**
- 19) qanunları **imzalayır və dərc edir;**
- 20) vətəndaşlıq məsələlərini həll edir;
- 21) siyasi sığınacaq verilməsi məsələlərini həll edir;
- 22) əfv edir;
- 23) dövlət təltifləri ilə təltif edir;
- 24) ali hərbi və ali xüsusi rütbələr verir;
- 25) ümumi və qismən **səfərbərlik elan edir,** habelə səfərbərlik üzrə çağırılanları **tərxis edir;**
- 26) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının müddətli hərbi xidmətdə çağırılması və müddətli hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçuların ehtiyata buraxılması **barədə qərarlar qəbul edir;**
- 27) **Azərbaycan Respublikasının Təhlükəsizlik Şurasını yaradır;**
- 28) Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin təyinatı ilə bağlı olmayan vəzifələrin icrasına cəlb edilməsinə razılıq verilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisinə təqdimat verir;**
- 29) fəvqəladə və hərbi vəziyyət elan edir;
- 30) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə **müharibə elan edir və sülh bağlayır;**
- 31) Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsində bu məqsədlər üçün **nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində xüsusi mühafizə xidmətləri yaradır;**
- 32) bu Konstitusiya ilə Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin və məhkəmə orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilməyən digər məsələləri icra qaydasında həll edir.**

M a d d ə 110. Qanunların imzalanması

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti qanunları ona təqdim olunmuş gündən başlayaraq **56 gün** ərzində imzalayır. Qanun Azərbaycan Respublikası Prezidentinin etirazını doğursa, **o, qanunu imzalamayıb öz etirazları ilə birlikdə göstərilən müddət ərzində Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə qaytara bilər.**

II. Konstitusiya qanunları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən imzalanmazsa, qüvvəyə minmir. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilən qanunları yəni **(Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər deputatlarının statusu, referendum) 95 səs çoxluğu ilə**

63 səs çoxluğu ilə qəbul edilən qanunları (Yəni göstərilən 3 qanundan başqa verdə qalan bütün qanunlar) isə 83 səs çoxluğu ilə yenidən qəbul edirsə, belə qanunlar təkrar səsvermədən sonra qüvvəyə minir.

Maddə 110¹. Dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlamaq hüququnun verilməsi

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlamaq hüququnu **vitse-prezidentə**, Azərbaycan Respublikası **Nazirlər Kabinetinin üzvlərinə** və Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin müəyyən etdiyi digər şəxslərə verə bilər.***

Maddə 111. Hərbi vəziyyət elan edilməsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası ərazisinin müəyyən hissəsi faktik işğal olunduqda, xarici dövlət və ya dövlətlər Azərbaycan Respublikasına müharibə elan etdikdə, Azərbaycan Respublikasına qarşı real silahlı hücum təhlükəsi yarandıqda, Azərbaycan Respublikasının ərazisi blokadaya alındıqda, habelə blokada üçün real təhlükə olduqda Azərbaycan Respublikasının **bütün ərazisində və ayrı-ayrı yerlərində hərbi vəziyyət elan edir** və bu barədə qəbul etdiyi fərmanı **24 saat müddətində** Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin təsdiqinə** verir.

Maddə 112. Fövqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təbii fəlakətlər, epidemiyalar, epizootiyalar, böyük ekoloji və başqa qəzalar baş verdikdə, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün pozulmasına, dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə yönəldilən hərəkətlər edildikdə, zorakılıqla müşayiət olunan kütləvi iğtişaşlar yarandıqda, vətəndaşların həyatı və təhlükəsizliyi yaxud dövlət təsisatlarının normal fəaliyyəti üçün qorxu törədən digər münaqişələr meydana gəldikdə Azərbaycan Respublikasının **ayrı-ayrı yerlərində** fövqəladə vəziyyət tətbiq edir və bu barədə qəbul etdiyi fərmanı **24 saat** müddətində Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin** təsdiqinə verir.

Maddə 113. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları

I. **Ümumi qaydalar** müəyyən etdikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **fərmanlar, başqa məsələlər barəsində isə sərəncamlar** qəbul edir.

II. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarında **başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onlar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.**

Maddə 114. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin statusu

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **icra səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinin təşkili məqsədi** ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetini yaradır.

II. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin yuxarı icra orqanıdır.**

III. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının **Prezidentinə tabedir və onun qarşısında cavabdehdir.**

IV. Azərbaycan Respublikası **Nazirlər Kabinetinin iş qaydasını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti müəyyənləşdirir.**

Maddə 115. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin tərkibi

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin tərkibinə Azərbaycan Respublikasının **Bas naziri, onun müavinləri, nazirlər və başqa mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri** daxildirlər.

Maddə 116. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefası

Yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsini **tutduğu və səlahiyyətlərini icra etməyə başladığı gün** Azərbaycan Respublikasının **Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası Prezidentinə istefa verir.**

Maddə 117. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclasları

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclaslarına, bir qayda olaraq, Azərbaycan Respublikasının **Baş naziri** sədrlik edir.

Maddə 118. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin təyin edilməsi qaydası

I. Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təyin edir.**

II. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə namizədlik haqqında təklifi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti onun öz vəzifələrinin icrasına başladığı **gündən bir ay** və ya Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefa verdiyi gündən **iki həftə** müddətindən gec olmayaraq Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə təqdim edir.

III. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə namizədlik haqqında qərarı həmin namizədliyin təqdim edildiyi gündən **bir həftədən** gec olmayaraq qəbul edir. **Göstərilən qayda pozularsa** və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdim etdiyi namizədlərin Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə təyin olunmasına **üç dəfə razılıq verilməzsə**, Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin razılığı olmadan** təyin edə bilər.

Maddə 119. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətləri

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

- Azərbaycan Respublikası dövlət **büdcəsinin layihəsini hazırlayıb** Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə **təqdim edir;**
- Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin icrasını **təmin edir;**
- maliyyə-kredit və pul siyasətinin həyata keçirilməsini **təmin edir;**
- dövlət iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini **təmin edir;**
- dövlət sosial təminat proqramlarının həyata keçirilməsini **təmin edir;**
- nazirliklərə və digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına rəhbərlik edir, onların aktlarını **ləğv edir;**
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin onun səlahiyyətlərinə aid etdiyi digər məsələləri **həll edir.**

Maddə 120. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin aktları

I. **Ümumi qaydalar müəyyən etdikdə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti qərarlar, başqa məsələlər üzrə sərəncamlar qəbul edir.**

II. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin **qərar və sərəncamlarında başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onlar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.**

Maddə 121. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlüyünə namizədlərə dair tələblər

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, Baş nazirin müavini, nazir, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı rəhbəri vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir.

Maddə 122. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərinə aid tələblər

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, onun müavinləri, nazirlər, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri heç bir başqa seçkili və ya təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.

M a d d ə 123. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikası **Baş nazirinin şəxsiyyəti toxunulmazdır.**

II. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, cinayət başında yaxalanma hallarından başqa tutula bilməz, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarısa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz.

III. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri cinayət başında yaxalanarsa, tutula bilər. Belə olduqda onu tutan orqan bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının **Baş prokuroruna** xəbər verməlidir.

IV. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti tərəfindən** xitam verilə bilər.

M a d d ə 124. Yerlərdə icra hakimiyyəti

I. Yerlərdə icra hakimiyyətini **yerli icra hakimiyyətlərinin başçıları həyata keçirirlər.**

II. İcra hakimiyyəti başçılarını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.**

III. Yerli icra hakimiyyətlərinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti müəyyən edir.**

V I I f ə s i l MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ

M a d d ə 125. Məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

I. Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız **məhkəmələr** həyata keçirirlər.

II. Məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri, Azərbaycan Respublikasının ümumi məhkəmələri və digər ixtisaslaşdırılmış məhkəmələri həyata keçirirlər.

III. Məhkəmə hakimiyyəti **Konstitusiyaya, mülki və cinayət məhkəmə icraatı** vasitəsi ilə və **qanunla nəzərdə tutulmuş digər vasitələr** ilə həyata keçirilir.

IV. Cinayət məhkəmə icraatında Azərbaycan Respublikasının **Prokurorluğu və müdafiə tərəfi iştirak edir.**

V. **Məhkəmə quruluşu və məhkəmə icraatı** qaydası **qanunla** müəyyən olunur.

VI. **Məhkəmələrin səlahiyyətlərinin dəyişdirilməsi məqsədi ilə müəyyən olunmamış hüquqi üsulların tətbiq edilməsi və fəvqəladə məhkəmələrin yaradılması qadağandır.**

VII. Məhkəmə icraatı **həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir.**

M a d d ə 126. Hakimliyə namizədlərə aid tələblər

I. **Seçkilərdə** iştirak etmək hüququna malik olan, ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə **5 ildən artıq işləyən** Azərbaycan Respublikası vətəndaşları hakim ola bilərlər.

II. Hakimlər heç bir başqa seçkili və təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməz və siyasi partiyalara üzv ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.

M a d d ə 127. Hakimlərin müstəqilliyi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri və şərtləri

I. **Hakimlər müstəqildir,** yalnız Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyasına və qanunlarına** tabedirlər və səlahiyyətləri müddətində dəyişilməzdirlər.

II. Hakimler işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxırlar.

III. Hər hansı bir şəxs tərəfindən və hər hansı bir səbəbdən bilavasitə, yaxud dolaylı yolla məhkəmə icraatına məhdudiyyət qoyulması, qanunla zidd təsir, hədə və müdaxilə edilməsi yolverilməzdir.

IV. Ədalət mühakiməsi vətəndaşların **qanun və məhkəmə** qarşısında bərabərliyi əsasında həyata keçirilir.

V. Bütün məhkəmələrdə işlərin **icraatı açıq aparılır.**

İşə qapalı iclasda baxılmasına yalnız o halda icazə verilir ki, məhkəmə açıq icraatın dövlət, peşə və kommersiya sirrinin açılmasına səbəb olacağını güman edir, ya da vətəndaşların şəxsi və ya ailə həyatının məxfiliyini qorumaq zərurətini mövcudluğunu müəyyən edir.

VI. Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, **cinayət işlərinin qiyabi məhkəmə icraatına yol verilmir.**

VII. Məhkəmə icraatı **çəkişmə** prinsipi əsasında həyata keçirilir.

VIII. Məhkəmə icraatının **istənilən mərhələsində hər kəsin müdafiə hüququ təmin olunur.**

IX. Ədalət məhkəməsi **təqsirsizlik prezumpsiyasına** əsaslanır.

X. Azərbaycan Respublikasında məhkəmə icraatı Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində və ya müvafiq yerin əhalisinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində aparılır. İşin iştirakçısı olub məhkəmə icraatının aparıldığı dili bilməyən **şəxslərin işin materialları ilə tam tanış olmaq**, məhkəmədə **tərcüməçi vasitəsi ilə iştirak etmək və məhkəmədə ana dilində çıxış etmək hüququ** təmin edilir.

M a d d ə 1 2 8 . **Hakimlərin toxunulmazlığı**

I. Hakimler toxunulmazdırlar.

II. Hakim cinayət məsuliyyətinə yalnız **qanunda nəzərdə tutulan qaydada** cəlb oluna bilər.

III. **Hakimlərin səlahiyyətlərinə yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslara və qaydalara müvafiq surətdə xitam verilə bilər.**

IV. Hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsünü hakimlər cinayət törətdikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin rəyi əsasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında irəli sürə bilər. Müvafiq rəyi Azərbaycan Respublikasının **Ali Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sorğusundan sonra 30 gün müddətində təqdim etməlidir.**

V. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisində 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilir**; başqa hakimlərin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisində 63 səs** çoxluğu ilə qəbul edilir.

M a d d ə 1 2 9 . **Məhkəmə qərarları və onların icrası**

I. Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar **dövlətin adından çıxarılır və onların icrası məcburidir.**

II. Məhkəmə **qərarının icra olunmaması** qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

III. Məhkəmə qərarı **qanuna və sübutlara** əsaslanmalıdır.

M a d d ə 1 3 0 . **Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi**

I. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi **9** hakimdən ibarətdir.

II. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi təyin edir.**

III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında aşağıdakı məsələləri həll edir:

1) Azərbaycan Respublikası qanunlarının, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və **sərəncamlarının**, Azərbaycan Respublikası Milli **Məclisinin qərarlarının**, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və **sərəncamlarının**, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu;

2) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarının, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu;

3) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına uyğunluğu;

4) Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin **qərarlarının** qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;

5) bələdiyyə aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, Azərbaycan Respublikası qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına **(Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına)** uyğunluğu;

6) Azərbaycan Respublikasının **qüvvəyə minməmiş dövlətlərarası müqavilələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu;** Azərbaycan Respublikasının **hökumətlərarası müqavilələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;**

7) Naxçıvan **Muxtar Respublikası Konstitusiyasının**, qanunlarının, Naxçıvan Muxtar Respublikası **Ali Məclisinin qərarlarının** və Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasına uyğunluğu;** Naxçıvan Muxtar Respublikası qanunlarının, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına uyğunluğu;

8) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında **səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələr.**

IV. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyasını və qanunlarını şərh edir.**

V. Hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə şikayət verə bilər.

VI. Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada **məhkəmələr insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər.**

VII. Azərbaycan Respublikasının **İnsan hüquqları üzrə müvəkkili** insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu verə bilər.**

VIII. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətləri də həyata keçirir.

IX. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi öz səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərə dair qərarlar qəbul edir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı Azərbaycan Respublikası ərazisində məcburi qüvvəyə malikdir. Azərbaycan Respublikası **Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları dərc edilməlidir.**

X. Qanunlar və digər aktlar yaxud onların ayrı-ayrı müddəaları, Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqavilələri Azərbaycan Respublikası **Konstitusiya Məhkəməsinin qərarında müəyyən edilmiş müddətdə qüvvədən düşür, Azərbaycan Respublikasının dövlətlərarası müqavilələri isə qüvvəyə minmir.**

M a d d ə 131. **Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi**

I. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi **ümumi və ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin icraatına aid edilən mülki, cinayət və digər işlər üzrə ali məhkəmə orqanıdır; o, kassasiya qaydasında ədalət mühakiməsini həyata keçirir; məhkəmələrin praktikasına aid məsələlər üzrə izahatlar verir.**

II. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi təyin edir.**

III. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin **qərarları dərc edilməlidir.**

M a d d ə 1 3 2 . Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri

I. Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri **qanunla onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş işlər üzrə yuxarı instansiya** məhkəmələridir.

II. Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələrinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi təyin edir.**

M a d d ə 1 3 3 . Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu

I. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda **qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir; qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlayır və istintaq aparır; məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir; məhkəmədə iddia qaldırır; məhkəmə qərarlarından protest verir.**

II. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu **ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorların Azərbaycan Respublikası Baş prokuroruna tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqandır.**

III. Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorunu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.**

IV. Azərbaycan Respublikası **Baş prokurorunun müavinlərini, respublika ixtisaslaşdırılmış prokurorluqlarına rəhbərlik edən prokurorları, Naxçıvan Muxtar Respublikasının prokurorunu** Azərbaycan Respublikası **Baş prokurorunun təqdimatı** ilə Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

V. **Ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorları** Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin razılığı** ilə Azərbaycan Respublikasının **Baş prokuroru vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.**

ASAĞIDA QEYD EDİLƏN MƏKƏMƏ VƏ HAKİMLƏR HAQQINDA QANUNDUR. ÖZÜM BU HİSSƏYƏ ƏLAVƏ EDİRƏM.

MƏHKƏMƏLƏR

I f ə s i l

MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ

M a d d ə 1 . Azərbaycan Respublikasında məhkəmələrin təsis olunması

Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə təsis edilmiş Azərbaycan Respublikası məhkəmələri fəaliyyət göstərirlər. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 125-ci maddəsinin VI hissəsinə uyğun olaraq məhkəmələrin səlahiyyətlərinin dəyişdirilməsi məqsədilə **müəyyən olunmamış hüquqi üsulların tətbiq edilməsi və fəvqəladə məhkəmələrin, eləcə də xarici dövlətlərin, yaxud bu qanunla nəzərdə tutulmayan qaydada məhkəmələrin yaradılması qadağandır.**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin (bundan sonra — Konstitusiyaya Məhkəməsi) fəaliyyəti və hakimlərinin statusu «Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə müəyyən olunur.

M a d d ə 3 . Məhkəmələrin vəzifələri

Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin fəaliyyəti yalnız **ədalət mühakiməsinin və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsinə** yönəldilmişdir.

Məhkəmələr ədalət mühakiməsini həyata keçirərkən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bütün müəssisə,

idarə və təşkilatların, siyasi partiyaların, ictimai birliklərin, digər hüquqi şəxslərin **hüquqlarını və qanuni mənafelərini hər cür qəsdlərdən və qanun pozuntularından müdafiə edir**, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və bu qanunda nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri həyata keçirirlər.

Məhkəmələrin üzərinə başqa vəzifələr qoyulması yolverilməzdir.

M a d d ə 4 . Məhkəmələrdə işlərə baxılması

Məhkəmələrdə işlərə **birinci instansiya, apellyasiya və kassasiya** instansiyaları üzrə baxılır.

Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada Azərbaycan Respublikası məhkəmələrində işlərə **kollegial və hakim** tərəfindən təkbəşinə: **birinci instansiya məhkəməsində işlərə təkbəşinə və ya üç hakimdən ibarət tərkibdə apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəməsində üç və ya daha çox hakimdən ibarət tərkibdə baxılır.**

Məhkəmələr işlərə baxarkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, qanunlarını və digər qanunvericilik aktlarını, eləcə də Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri rəhbər tuturlar.

Məhkəmələrdə işlərə baxılarkən məhkəmə iclasının protokolu aparılır. Məhkəmə iclasının gedişini və məhkəmə istintaqı zamanı aparılan **prosesual hərəkətləri qeyd etmək üçün texniki vasitələrdən** istifadə edilə bilər.

M a d d ə 5 . Məhkəmələrin qərarları

Məhkəmələr baxılmış işlər üzrə Azərbaycan Respublikası adından **qətnamələr, hökmlər, qəraradılar və qərarlar** (bundan sonra — qərarlar) çıxarırlar.

*Məhkəmələrin bütün qərarları qəbul olunduğu gündən **bir aydan gec olmayaraq anonimləşdirilməklə** elektron qaydada yayılmalıdır.*

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada qanuni qüvvəyə minmiş bu qərarlar Azərbaycan Respublikası ərazisində bütün fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən mütləq, **vaxtında və dəqiq** icra olunmalıdır.

Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının icra edilməməsi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olur.

M a d d ə 7 . Hər kəsin qanun və məhkəmə qarşısında hüquq bərabərliyi

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında ədalət mühakiməsi irqindən, milliyyətdən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq **hər bir şəxsin qanun və məhkəmə qarşısında hüquq bərabərliyi** əsasında həyata keçirilir.

M a d d ə 8 . Ədalət mühakiməsinin hakimlərin müstəqilliyi təmin edilməklə, heç bir məhdudiyyət qoyulmadan, faktlara əsasən, qərəzsiz, ədalətlə və qanunlara müvafiq həyata keçirilməsi

Ədalət mühakiməsi hakimlərin müstəqilliyi təmin edilməklə, heç bir məhdudiyyət qoyulmadan, faktlara əsasən, qərəzsiz, ədalətlə və qanunlara müvafiq həyata keçirilir.

M a d d ə 9 . Məhkəmə icraatına müdaxilənin və məhkəməyə hörmətsizlik göstərilməsinin yolverilməzliyi

Hər hansı bir şəxs tərəfindən, hər hansı bir səbəbdən bilavasitə, yaxud dolayı yolla məhkəmə icraatına məhdudiyyət qoyulması, **təsir, hədə və müdaxilə edilməsi, habelə məhkəməyə hörmətsizlik göstərilməsi**, yaxud aşkar etinasızlıq göstərildiyini bildirən hərəkətlər edilməsi yolverilməzdir və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq surətdə məsuliyyətə səbəb olur.

M a d d ə 10 . Müdafiə hüquqlarının təmin edilməsi

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, onun ərazisində yaşayan xarici vətəndaşların, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və digər qanunlarda nəzərdə tutulmuş hüquq və azadlıqlarının, hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərinin hər cür qəsdlərdən və qanun pozuntularından **məhkəmə icraatının istənilən mərhələsində məhkəmə müdafiəsi hüququ təmin olunur. Heç kəs məhkəmə müdafiəsi hüququndan məhrum edilə bilməz.**

Şübhə edilən, təqsirləndirilən şəxsin Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş vasitələrlə müdafiə hüququna, o cümlədən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində **ittham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququna təminat verilir.**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 61-ci maddəsinin II hissəsinə uyğun olaraq **qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz**, dövlət hesabına göstərilir.

M a d d ə 11. Təqsirsizlik prezumpsiyasının təmin edilməsi

Ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 63-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş **təqsirsizlik prezumpsiyası** prinsipinə riayət olunması təmin edilir.

M a d d ə 12. Məhkəmə icraatının açıq aparılması

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 127-ci maddəsinin V hissəsinə əsasən işlərə məhkəmənin qapalı iclaslarında baxılması halları istisna olmaqla, **bütün məhkəmələrdə işlərin icraatı açıq aparılır.**

Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, **cinayət işlərinin qiyabi məhkəmə icraatına yol verilmir.**

Bütün hallarda məhkəmələrin qərarları açıq elan edilir.

M a d d ə 13. Məhkəmə icraatının çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilməsi

Azərbaycan Respublikasında məhkəmə icraatı tərəflərin hüquq bərabərliyi təmin olunmaqla Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 127-ci maddəsinin VII hissəsinə uyğun olaraq **çəkişmə prinsipi** əsasında həyata keçirilir.

M a d d ə 14. Məhkəmə icraatının aparıldığı dil

Məhkəmə icraatının aparıldığı dil Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 127-ci maddəsinin X hissəsində müəyyən edilir. Məhkəmə icraatının **aparıldığı dili bilməyən şəxslərin hüquqlarının hər hansı şəkildə məhdudlaşdırılması yolverilməzdir.**

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda hər **kəsin tərcüməçinin xidmətlərindən pulsuz** istifadə etmək hüququ təmin edilir.

M a d d ə 19. Ədalət mühakiməsini həyata keçirən məhkəmələr

Azərbaycan Respublikasında ədalət mühakiməsini Azərbaycan Respublikasının məhkəmə sistemində daxil olan aşağıdakı məhkəmələr həyata keçirirlər:

rayon (şəhər) məhkəmələri;

ağır cinayətlər məhkəmələri;

Naxçıvan Muxtar Respublikasının ağır cinayətlər məhkəməsi;

hərbi məhkəmələr;

KOMMERSİYA MƏHKƏMƏLƏRİ

inzibati məhkəmələr

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsi;

apellyasiya məhkəmələri

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi (bundan sonra — Ali Məhkəmə).

Azərbaycan Respublikasının məhkəmə sistemi daxilində qanunla müəyyən edilmiş qaydada **digər məhkəmələr də yaradıla bilər.**

Azərbaycan Respublikasının məhkəmə sistemində daxil olan məhkəmələrin hakimlərinin ümumi sayı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə uyğun olaraq müəyyənləşdirilir.

Azərbaycan Respublikasının hər bir məhkəməsi müstəqil hüquqi şəxsdir və onun Azərbaycan Respublikası Dövlət **gerbinin təsviri olan möhürü vardır**

K O N S T İ T U S İ Y A Y A D A V A M ☺ VIII fəsil
N A X Ç I V A N M U X T A R R E S P U B L İ K A S I

Maddə 134. Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu

I. Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının tərkibində **muxtar dövlətdir.**

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının **statusu bu Konstitusiyaya** ilə müəyyən edilir.

III. Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsidir.

IV. Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyası, qanunları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində məcburidir.**

V. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qəbul etdiyi Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Konstitusiyası və qanunları** müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyasına və qanunlarına**; Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Nazirlər Kabinetinin qəbul etdiyi qərarlar** Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasına, qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına zidd olmamalıdır.**

VI. **Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təqdim edilir və Konstitusiyaya qanunu ilə təsdiq edilir.**

Maddə 135. Naxçıvan Muxtar Respublikasında hakimiyyətlərin bölünməsi

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının **qanunvericilik hakimiyyətini** Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Ali Məclisi, icra hakimiyyətini Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti, məhkəmə hakimiyyətini Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmələri həyata keçirir.**

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Ali Məclisi** Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyası və qanunları ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində**, Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Nazirlər Kabineti** Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyası, qanunları və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində**, Naxçıvan Muxtar Respublikasının **məhkəmələri isə** Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyası və qanunlar ilə onların səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində müstəqildir.**

Maddə 136. Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi

Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi Naxçıvan Muxtar Respublikası **Ali Məclisinin sədridir.**

Maddə 137. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Ali Məclisi 45 üzvdən ibarətdir.**

II. Naxçıvan Muxtar Respublikası **Ali Məclisinin səlahiyyət müddəti 5 ildir.**

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin **sədrinin və onun müavinlərini seçir, daimi və digər komissiyalar təşkil edir.**

Maddə 138. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi aşağıdakılara dair ümumi qaydalar müəyyən edir:

- 1) Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə seçkilər;
- 2) vergilər;
- 3) Naxçıvan Muxtar Respublikası iqtisadiyyatının inkişafı istiqamətləri;
- 4) sosial təminat;
- 5) ətraf mühitin qorunması;
- 6) turizm;
- 7) səhiyyə, elm, mədəniyyət.

II. **Bu maddədə göstərilən məsələlərə dair Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi qanunlar qəbul edir.**

Maddə 139. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin həll etdiyi məsələlər

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi aşağıdakı məsələləri həll edir:

- 1) Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin **işinin təşkili**;

- 2) Naxçıvan Muxtar Respublikasının **büdcəsinin təsdiqi**;
- 3) Naxçıvan Muxtar Respublikasının **iqtisadi və sosial proqramlarının təsdiqi**;
- 4) Naxçıvan Muxtar Respublikası **Baş Nazirinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi**;
- 5) Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti **tərkibinin təsdiqi**;
- 6) Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Nazirlər Kabinetinə etimad**.

II. Bu maddədə göstərilən məsələlərə dair Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi qərarlar qəbul edir.

Maddə 140. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Nazirlər Kabinetinin tərkibini Naxçıvan Muxtar Respublikası Baş nazirinin təklifi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi təsdiq edir.**

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Baş nazirini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi təyin edir.**

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti:

- muxtar respublika büdcəsinin layihəsini hazırlayıb Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Ali Məclisinə təqdim edir**;

- muxtar respublikanın **büdcəsini icra edir**;

- muxtar respublikanın iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini **təmin edir**;

- muxtar respublikanın sosial proqramlarının həyata keçirilməsini **təmin edir**;

- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin onun səlahiyyətlərinə aid etdiyi digər məsələləri həll edir.

IV. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti **qərar və sərəncamlar qəbul edir.**

Maddə 141. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerli icra hakimiyyəti

Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerli icra hakimiyyətlərinin başçılarını Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin təqdimatı əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təyin edir.

DÖRDÜNCÜ BÖLMƏ

YERLİ ÖZÜNÜİDARƏETMƏ

IX fəsil BƏLƏDİYYƏLƏR

Maddə 142. Yerlərdə özünüidarənin təşkili

I. Yerli özünüidarəni **bələdiyyələr** həyata keçirir.

II. Bələdiyyələr **seçkilər əsasında** yaradılır.

III. Bələdiyyələrin statusunun əsasları bu **Konstitusiyaya** ilə, bələdiyyələrə seçkilərin qaydaları isə **qanunla** müəyyən edilir.

Maddə 143. Bələdiyyələrin işinin təşkili

I. Bələdiyyə öz fəaliyyətini iclaslar, daimi və başqa komissiyalar vasitəsi ilə həyata keçirir.

II. **Bələdiyyənin iclaslarını bələdiyyənin sədri çağırır.**

Maddə 144. Bələdiyyələrin səlahiyyətləri

I. Bələdiyyələrin iclaslarında aşağıdakı məsələlər həll edilir:

1) bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətlərinin tanınması, qanunla müəyyən edilmiş hallarda onların səlahiyyətlərinin itirilməsi və səlahiyyətlərinə xitam verilməsi;

2) bələdiyyənin rəqlamentinin **təsdiq edilməsi**;

3) **bələdiyyənin sədrinin və onun müavinlərinin, daimi və başqa komissiyaların seçilməsi**;

4) yerli vergilərin və ödənişlərin müəyyən **edilməsi**;

5) yerli büdcənin və onun icrası haqqında hesabatların **təsdiq edilməsi**;

6) bələdiyyə mülkiyyətinə sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam;

7) yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının **qəbul və icra edilməsi**;

8) yerli iqtisadi inkişaf proqramlarının **qəbul və icra edilməsi**;

9) yerli ekoloji proqramların **qəbul və icra edilməsi**.

II. Bələdiyyələrə **qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən** əlavə səlahiyyətlər də verilə bilər .

Bu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üçün bələdiyyə üzrə **müvafiq zəruri maliyyə vəsaiti də ayrılmalıdır**. Bələdiyyələrin həyata keçirilməsinə **müvafiq olaraq qanunvericilik və icra hakimiyyətləri nəzarət edirlər**.

Maddə 145 . Bələdiyyələrin qərarları

I. Bələdiyyənin iclaslarında baxılan məsələlərə dair **qərarlar** qəbul edilir.

II. Bələdiyyənin qərarları bələdiyyə üzvlərinin **sadə səs çoxluğu** ilə qəbul edilir.

III. Yerli vergilər və ödənişlər ilə bağlı qərarlar bələdiyyə üzvlərinin **üçdə iki səs** çoxluğu ilə qəbul edilir.

Maddə 146 . Bələdiyyələrin müstəqilliyinin təminatı

I. Bələdiyyələr **öz səlahiyyətlərini həyata keçirməkdə müstəqildirlər, bu isə bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşlar qarşısında onların məsuliyyətini istisna etmir**. Bələdiyyə üzvlərinin seçilməsi, səlahiyyətlərinin dayandırılması və ya səlahiyyətlərinə xitam verilməsi, bələdiyyələrin vaxtından əvvəl buraxılması halları və qaydası **qanunla** müəyyən edilir.

II. Bələdiyyələrin öz səlahiyyətlərini müstəqil həyata keçirməsi bilməz. **Azərbaycan dövlətinin suverenliyinə xələl gətirə**

III. Dövlət bələdiyyələrin fəaliyyətinə **nəzarət edir**.

IV. Qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada bələdiyyələr öz fəaliyyətləri barəsində Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisinə hesabat təqdim** edirlər.

V. Bələdiyyələrin məhkəmə tərəfindən müdafiəsinə, dövlət orqanlarının qərarları nəticəsində yaranan əlavə xərclərinin ödənilməsinə təminat verilir.

Maddə 146¹. Bələdiyyələrin məsuliyyəti

Bələdiyyələr, bələdiyyə qulluqçuları ilə birlikdə, bələdiyyə qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyanı görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyırlar.

BEŞİNCİ BÖLMƏ

HÜQUQ VƏ QANUN

X fəsil

QANUNVERİCİLİK SİSTEMİ

Maddə 147 . Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi

I. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasında **ən yüksək hüquqi qüvvəyə malikdir**.

II. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası **birbaşa hüquqi qüvvəyə malikdir**.

III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasının **qanunvericilik sisteminin əsasıdır**.

Maddə 148 . Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə daxil olan aktlar

I. Qanunvericilik sistemi aşağıdakı normativ hüquqi aktlardan ibarətdir:

1) Konstitusiya;

2) referendumla qəbul edilmiş aktlar;

3) qanunlar;

4) fərmanlar;

5) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları;

6) mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları.

II. Azərbaycan Respublikasının **tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir.**

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də **Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası və qanunları, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları hüquqi qüvvəyə malikdir.**

IV. Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunvericilik sistemi **Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə uyğun olmalıdır.**

V. Öz səlahiyyətləri daxilində **yerli icra hakimiyyəti orqanları** qanunvericilik sisteminə daxil olan aktlara zidd gəlməyən **normativ xarakterli aktlar** qəbul edə bilirlər.

M a d d ə 1 4 9 . Normativ hüquqi aktlar

I. Normativ hüquqi aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafeələrə bərabər münasibətə) əsaslanmalıdır.

II. Referendumla qəbul olunmuş aktlar yalnız dərc edildikdə onların tətbiqi və icrası **vətəndaşlar, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti, hüquqi şəxslər və bələdiyyələr** üçün məcburidir.

III. Qanunlar Konstitusiyaya zidd olmamalıdır. Yalnız dərc edilmiş qanunların tətbiqi və icrası **bütün vətəndaşlar, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti, hüquqi şəxslər və bələdiyyələr** üçün məcburidir.

IV. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına zidd olmamalıdır. Yalnız dərc edilmiş fərmanların tətbiqi və icrası **bütün vətəndaşlar, icra hakimiyyəti orqanları, hüquqi şəxslər** üçün məcburidir.

V. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına zidd olmamalıdır. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları yalnız dərc edildikdə onların tətbiqi və icrası **vətəndaşlar, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları, hüquqi şəxslər** üçün məcburidir.

VI. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının aktları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına zidd olmamalıdır.

VII. Fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran, **hüquq məsuliyyətini aradan qaldıran və ya yüngülləşdirən normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilir.** Başqa normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilmir.

VIII. Normativ hüquqi aktlar dərc edilməlidir. Heç kəs dərc edilməyən normativ hüquqi aktın icrasına (ona riayət olunmasına) məcbur edilə bilməz və belə aktın icra olunmamasına (ona riayət olunmamasına) görə məsuliyyətə cəlb edilə bilməz. Normativ hüquqi aktların dərc edilməsi qaydası Konstitusiya qanunu ilə müəyyən edilir.

M a d d ə 1 5 0 . Bələdiyyə aktları

I. Bələdiyyələrin qəbul etdikləri aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafeələrə bərabər münasibətə) əsaslanmalı, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında isə həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) zidd olmamalıdır.

II. Bələdiyyələrin qəbul etdiyi aktın icrası onun ərazisində yaşayan vətəndaşlar və onun ərazisində yerləşən hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

M a d d ə 1 5 1 . Beynəlxalq aktların hüquqi qüvvəsi

Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə daxil olan normativ hüquqi aktlar ilə **(Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla)** Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir.

XI fəsil AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASINDA DƏYİŞİKLİKLƏR

Maddə 152. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklərin qəbul edilməsi qaydası

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklər yalnız referendumla qəbul edilə bilər.

Maddə 153. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklərin təklif edilməsi qaydası

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişiklikləri Azərbaycan Respublikasının **Milli Məclisi** və ya Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti təklif etdikdə**, təklif olunan dəyişikliklərə dair əvvəlcədən Azərbaycan Respublikası **Konstitusiya Məhkəməsinin rəyi** alınır.

Maddə 154. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinin məhdudlaşdırılması

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi referendumla qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklərə dair qərar qəbul edə bilməz.

Maddə 155. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər təklif edilməsi təşəbbüsünün məhdudlaşdırılması

Bu Konstitusiyanın 1-ci, 2-ci, 6-cı, 7-ci, 8-ci və 21-ci maddələrində dəyişikliklər və ya onların ləğv edilməsi haqqında, III fəslində nəzərdə tutulmuş insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının ləğvi və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğundan daha artıq dərəcədə məhdudlaşdırılması haqqında təkliflər referendumla çıxarıla bilməz.

XII fəsil AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASINA ƏLAVƏLƏR

Maddə 156. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələrin qəbul edilməsi qaydası

I. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələr Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində **95 səs çoxluğu ilə Konstitusiya qanunları şəklində qəbul edilir.**

II. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr haqqında Konstitusiya qanunları Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində **iki dəfə səsə qoyulur.** **İkinci səsvermə birinci səsvermədən 6 ay sonra keçirilir.**

III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr haqqında Konstitusiya **qanunları həm birinci, həm də ikinci səsvermədən sonra** bu konstitusiyada qanunlar üçün nəzərdə tutulmuş qaydada Azərbaycan Respublikası **Prezidentinə imzalanmaq üçün təqdim olunur.**

IV. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr haqqında Konstitusiya qanunları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən **ikinci səsvermədən sonra imzalandıqda qüvvəyə minir.**

V. Konstitusiya qanunları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının ayrılmaz hissəsidir və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **əsas mətninə zidd olmamalıdır.**

Maddə 157. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələrin təklif edilməsi təşəbbüsü Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələri Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti** və ya Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **azı 63 deputatı** təklif edə bilərlər.

Maddə 158. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələrin təklif edilməsi təşəbbüsünün məhdudlaşdırılması

KEÇİD MÜDDƏALARI

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası referendumla qəbul edildikdən sonra rəsmən dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir. Bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən 1978-ci il aprelin 21-də qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanunu) qüvvədən düşür.

2. Bu Konstitusiyanın qüvvəyə minməsinə qədər seçilmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bu Konstitusiya ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə aid edilmiş səlahiyyətləri həyata keçirir.

3. Bu Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin V hissəsi bu Konstitusiya qəbul edildikdən sonra seçilən Azərbaycan Respublikası Prezidentinə şamil edilir.

4. Azərbaycan Respublikası xalq deputatlarının və Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin yaratdığı Milli Məclisin səlahiyyətləri yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclas günü başa çatır. Yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclası Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin azı 83 deputatının seçildiyi gündən bir həftə sonra keçirilir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk sessiyası 1996-cı il mayın 31-dək davam edir.

1995-ci il avqustun 15-də qəbul edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 85-ci maddəsi bu Qanun əsasında seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin birinci çağırışının səlahiyyətləri bitənədək qüvvədədir.

5. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən bu Konstitusiyada müəyyən edilən səlahiyyətləri həyata keçirir.

6. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindiyi gündən Azərbaycan Respublikası yerli xalq Deputatları Sovetlərinin səlahiyyətlərinə xitam verilir. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi yerli xalq deputatları sovetlərinə aid edilmiş səlahiyyətləri yerli icra hakimiyyəti orqanları həyata keçirir.

7. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindikdən sonra iki il müddətində yerli özünüidarə haqqında qanun qəbul edilməli və bələdiyyələrə seçkilər keçirilməlidir.

8. Bu Konstitusiyanın qəbul edildiyi günədək Azərbaycan Respublikasının ərazisində qüvvədə olan qanunlar və başqa normativ hüquqi aktlar bu Konstitusiyaya zidd olmayan hissədə öz qüvvəsini saxlayır.

9. Bu Konstitusiya qüvvəyə minənədək fəaliyyət göstərən Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri ədalət mühakiməsini Konstitusiyada müəyyən edilən səlahiyyətlərə və prinsiplərə uyğun həyata keçirir.

10. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində hakimlərin statusu, məhkəmə quruluşu və məhkəmə islahatı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bu Konstitusiyaya uyğun olan qanunvericiliyi qəbul edilməlidir və Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin hakimləri yenidən təyin edilməlidir. Həmin qanunvericilik qəbul edilənədək hakimlərin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi bu Konstitusiya qüvvəyə minənədək qüvvədə olan qanunvericilik əsasında həyata keçirilir.

11. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindiyi gündən bir il müddətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilməli və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi yaradılmalıdır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi yaradılanadək bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətləri həyata keçirilmir. Bu Konstitusiyanın 130-cu maddəsinin III hissəsinin 7-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məsələni Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi həll edir.

12. Azərbaycan Respublikasının Ali Arbitraj Məhkəməsi bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən Azərbaycan Respublikasının İqtisad Məhkəməsi adlanır və qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən olunmuş səlahiyyətləri həyata keçirir.

Konstitusiyaya aid bəzi qısa konspektlər

Hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquqları və azadlıqları vardır.

Hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır.

Hər kəsin Dövlət hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir.

Hər kəsin yaşamaq hüququ vardır.

Hər kəsin azadlıq hüququ vardır.

Hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır.

Hər kəsin mülkiyyətində daşınar və daşınmaz əmlak ola bilər.

Hər kəsin əqli mülkiyyət hüququ vardır.

Hər kəsin təhlükəsiz yaşamaq hüququ vardır.

Hər kəsin şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır.

Hər kəsin şəxsi və ailə həyatının sirrini saxlamaq hüququ vardır.

Hər kəsin şəxsi və ailə həyatına qanunsuz müdaxilədən müdafiə hüququ vardır.

Hər kəsin yazışma, telefon danışqları, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatın sirrini saxlamaq hüququna dövlət təminat verir.

Hər kəsin onun barəsində toplanmış və həqiqətə uyğun olmayan, tam olmayan, hələ qanunun tələbləri pozulmaqla əldə edilmiş məlumatların düzəldilməsini və ya çıxarılmasını (ləğv edilməsini) tələb etmək hüququ vardır.

Hər kəsin mənzil toxunulmazlığı hüququ vardır.

Hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır.

Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır.

Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır.

Hər kəsin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə tətillik hüququ vardır.

Hər kəsin istirahət hüququ vardır.

Hər kəsin sosial təminat hüququ vardır.

Hər kəs qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat hüququna malikdir.

Hər kəsin sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ vardır.

Hər kəsin ətraf mühitin əsl vəziyyəti haqqında məlumat toplamaq və ekoloji hüquqpozma ilə əlaqədar onun sağlamlığına və əmlakına vurulmuş zərərin əvəzini almaq hüququ vardır.

Hər kəsin mədəni həyatda iştirak etmək, mədəniyyət təsisatlarından və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüququ vardır.

Hər kəs tarixi, mədəni və mənəvi irsə hörmətlə yanaşmalı, ona qayğı göstərməli, tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaqlıdır.

Hər kəsin sağlamlığını qorumaq və tibbi yardım almaq hüququ vardır.

Hər kəs yaşadığı mənzildən qanunsuz məhrum edilə bilməz.

Hər kəsin milli mənsəbiyyətini qoruyub saxlamaq hüququ vardır.

Hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.

Hər kəsin ana dilindən istifadə etmək hüququ vardır.

Hər kəsin istədiyi dildə təbii və təhsil almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququ vardır.

Hər kəsin fikir və söz azadlığı vardır.

Hər kəsin vicdan azadlığı vardır.

Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ vardır.

Hər kəsin başqaları ilə birlikdə sərbəst toplaşmaq azadlığı vardır.

Hər kəsin başqaları ilə birlikdə müvafiq dövlət orqanlarını qabaqcadan xəbərdar etməklə, ictimai qaydanı və ya ictimai əxlaqı pozmamaları şərtlə, dinc, silahsız yığılmaq, yığıncaqlar, mitinqlər, nümayişlər, küçə yürüşləri keçirmək, piketlər düzəltmək hüququ vardır.

Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

Hər kəsin kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən və onun hüquqlarını pozan və ya mənafeələrinə xələl gətirən məlumatı təkzib etmək və ya ona cavab vermək hüququna təminat verilir.

Hər kəsin yaradıcılıq azadlığı vardır.

Hər kəsin başqaları ilə birləşmək hüququ vardır.

Hər kəs istənilən birlik, o cümlədən siyasi partiya, həmkarlar ittifaqı və digər ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir.

Hər kəs qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər.

Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

Hər kəsin hüququ var ki, onun işinə qərəzsiz yanaşsın və həmin işə inzibati icraat və məhkəmə prosesində əqləbatan müddətdə baxılsın.

Hər kəsin inzibati icraat və məhkəmə prosesində dinlənilmək hüququ vardır.

Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, hüquqi şəxslərin, bələdiyyələrin və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət edə bilər.

Hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

Hər kəsin onun işinə qanunla müəyyən edilmiş məhkəmədə baxılması hüququ vardır.

Hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır.

Hər kəsin dövlət orqanlarının ona münasibətdə özbaşınalığı istisna edən vicdanlı davranışına hüququ vardır.

Hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır.

Hər kəs qanunla qadağan olunmayan hərəkətləri edə bilər və heç kəs qanunla nəzərdə tutulmayan hərəkətləri etməyə məcbur edilə bilməz.

Hər kəsin üzərinə vəzifələr yalnız bu Konstitusiya ilə və ya qanunla qoyula bilər.

Qanunla müəyyən edilmiş vergiləri və başqa dövlət ödənişlərini tam həcmdə və vaxtında ödəmək hər bir kəsin borcudur.

HEÇ KƏS

Heç kəsə bu maddənin III hissəsində göstərilən əsaslara görə zərər vurula bilməz, güzəştlər və ya imtiyazlar verilə bilməz, yaxud güzəştlərin və ya imtiyazların verilməsindən imtina oluna bilməz.

Heç kəs məhkəmənin qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz. Əmlakın tam müsadirəsinə yol verilmir.

Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz.

Heç kəs zorla işlədilə bilməz.

Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilə bilməz.

Heç kəs ətraf mühitə, təbii ehtiyatlara qanunla müəyyən edilmiş hədlərdən artıq təhlükə törədə və ya zərər vura bilməz.

Heç kəs milli mənsubiyyətini dəyişdirməyə məcbur edilə bilməz.

Heç kəs ana dilindən istifadə hüququndan məhrum edilə bilməz.

Heç kəsə işgəncə və əzab verilə bilməz. Heç kəs insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz. Özünün könüllü razılığı olmadan heç kəsin üzərində tibbi, elmi və başqa təcrübələr aparıla bilməz.

Heç kəs öz fikir və əqidəsini açıqlamağa və ya fikir və əqidəsindən dönməyə məcbur edilə bilməz.

Heç kəs öz dini etiqadını və əqidəsini ifadə etməyə (nümayiş etdirməyə), dini mərasimləri yerinə yetirməyə və ya dini mərasimlərdə iştirak etməyə məcbur edilə bilməz.

Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməz.

Heç kəs törədildiyi zaman hüquq pozuntusu sayılmayan əmələ görə məsuliyyət daşımır.

Heç kəs qanunla nəzərdə tutulmuş əsaslar olmadan və qanunda göstərilmiş həcmdən əlavə vergiləri və başqa dövlət ödənişləri ödəməyə məcbur edilə bilməz.

Heç kəs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və ya qanunlarına zidd vəzifələrin icrasına məcbur edilə bilməz.

Hər bir şəxs

Hər bir şəxs yaşamaq hüququ toxunulmazdır.

Hər bir şəxs səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır. Cinayət törədilməsində təqsirləndirilən **hər bir şəxs** məhkum edilməzdən əvvəl dinlənilməlidir.

Hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına hörmət bəsləməli, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir.

Tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaq **hər bir şəxsin** borcudur.

Ətraf mühitin qorunması **hər bir şəxsin** borcudur.

Dövlət qulluğu haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

I fəsil ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Qanunun məqsədi

Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğu sahəsində **dövlətlə dövlət qulluqçuları arasında yaranan münasibətləri və dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyəti ilə bağlı məsələləri** tənzimləyir.

maddə 2. Dövlət qulluğu

2.1. Dövlət qulluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq **dövlətin məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində dövlət qulluqçularının öz vəzifə səlahiyyətlərini yerinə yetirməsidir.**

2.2. Bu Qanun **icra, qanunvericilik və məhkəmə** hakimiyyətləri orqanlarının aparatlarında dövlət qulluğu keçən qulluqçulara şamil edilir.

2.3. Prokurorluq, ədliyyə, müdafiə, fəvqəladə hallar, *dövlət təhlükəsizliyi xidməti, xarici kəşfiyyat xidməti*, sərhəd xidməti, *səfərbərlik və hərbi xidmətə çağırış üzrə dövlət xidməti*, xüsusi dövlət mühafizə xidməti, miqrasiya xidməti, daxili işlər, gömrük, vergi və *xarici işlər* orqanlarında, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankında dövlət qulluğunda çalışan şəxslərin dövlət qulluğu keçməsi bu Qanunun Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının **1)dövlət qulluğuna qəbul edilmək hüququna, 2)dövlət qulluğuna qəbulun müsabiqə və şəffaflıq əsasında həyata keçirilməsinə, 3)dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə və 4)dövlət qulluğunun digər prinsiplərinə aid müddəaları, 5)həmçinin bu Qanunun 15-1-ci maddəsi nəzərə alınmaqla**, Azərbaycan Respublikasının başqa qanunları ilə tənzimlənir və bu orqanlarda qulluq dövlət qulluğunun xüsusi növüdür.

Bu orqanların (Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı istisna olmaqla) **aparatlarında çalışan və hərbi və ya xüsusi rütbəsi olmayan şəxslərə** (dövlət qulluqçusu olmayan işçilər – xadimə, dalandar, bağban, gözətçi, ocaqçı, ixtisas dərəcəsi olmayan fəhlə və s. istisna olmaqla) **bu Qanun şamil edilir.**

2.4. Bu Qanunda başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, bu Qanun Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə, *Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidentinə və vitse-prezidentlərinə*, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına, Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinə və onun müavinlərinə, Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin hakimlərinə, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinə (Ombudsmana), Azərbaycan Respublikası mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinə və onların müavinlərinə, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədrinə, sədr müavinlərinə, katibinə və üzvlərinə, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədrinə, sədr müavininə və auditorlarına, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinə (başçılarına), Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin deputatlarına, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş nazirinə və onun müavinlərinə, Naxçıvan Muxtar Respublikası mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinə, habelə hərbi qulluqçulara **şamil olunmur.**

2.5. Bu Qanun müvafiq icra hakimiyyəti (**Yerli İcra hakimiyyəti**) orqanlarının tabeliyində olan müəssisələrin işçilərinə şamil edilmir. Bu işçilərin əmək münasibətləri Azərbaycan Respublikasının **Əmək Məcəlləsi** ilə tənzimlənir.

Maddə 3. Dövlət qulluğunun əsas vəzifələri

3.1. Dövlət qulluğunun əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

3.0.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və digər qanunvericilik aktları əsasında **vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi;**

3.0.2. dövlət orqanlarının səlahiyyəti həddlərində qərarların hazırlanması, qəbul edilməsi, icrası və icraya nəzarət edilməsi;

3.0.3. dövlət orqanlarının səmərəli fəaliyyətinin və dövlət qulluqçuları tərəfindən vəzifə səlahiyyətlərinin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi.

Maddə 4. Dövlət qulluğunun prinsipləri

4.1. Dövlət qulluğu aşağıdakı prinsiplərə əsaslanır:

4.1.1. qanunçuluq;

4.1.2. Azərbaycan Respublikasında qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının **səlahiyyət hüddurlarının müəyyən edilməsi**;

4.1.3. dövlət orqanlarına və dövlət qulluqçularına nəzarət və onların hesabat verməsi;

4.1.4. yuxarı dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin öz səlahiyyətləri hüddurlarında qəbul etdikləri qərarların aşağı dövlət orqanları və vəzifəli şəxslər tərəfindən **mütləq yerinə yetirilməsi**;

4.1.5. bütün vətəndaşların və vəzifəli şəxslərin dövlət qulluqçularının qanuni tələblərini icra etməyə və qanuni hərəkətlərini **müdafiə etməyə borclu olması**;

4.1.6. dövlət qulluğuna qəbulun şəffaflığı;

4.1.7. vətəndaşların dövlət qulluğuna müsabiqə və müsahibə əsasında qəbul edilməsi;

4.1.8. vətəndaşların **öz qabiliyyətlərinə, xidməti nailiyyətlərinə və peşə hazırlığına** uyğun olaraq dövlət qulluğunun hər hansı vəzifəsini tutmaqda hüquq bərabərliyi;

4.1.9. irqindən, *etnik mənsubiyyətindən*, dinindən, dilindən, cinsindən, sosial mənsəyindən, ailə, əmlak və qulluq vəziyyətindən, yaşayış yerindən, əqidəsindən, ictimai birliklərə mənsubiyyətindən, habelə qulluqçuların **işgüzarlıq keyfiyyətlərinə daxil olmayan başqa səbəblərdən** asılı olmayaraq dövlət qulluqçularının hüquq bərabərliyi

4.1.10. dövlət qulluqçularının **potensialının səmərəli istifadəsi, xidməti və peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması məqsədilə** onların rotasiyası;

4.1.11. dövlət qulluqçularının sosial və hüquqi müdafiəsi, onların özləri və ailələri üçün ləyaqətli yaşayış səviyyəsinin təmin edilməsi;

4.1.12. qulluq borcunun yerinə yetirilməsi üçün dövlət qulluqçusunun cavabdehlik daşması, eləcə də dövlət qulluqçusunun hərəkətlərinə görə dövlət **orqanının cavabdehlik daşması**.

4.2. Dövlət orqanlarında siyasi partiyaların və ictimai birliklərin strukturları yaradılmır.

4.3. Dövlət qulluqçuları vəzifə borclarını yerinə yetirərkən Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasını qanunlarını** və onlara müvafiq olaraq qəbul edilmiş digər qanunvericilik aktlarını rəhbər tuturlar və **siyasi partiyaların və ictimai birliklərin** qərarlarının onlara daxil yoxdur.

M a d d ə 5 . Dövlət qulluğunu idarəetmə orqanları

5.1. Azərbaycan Respublikasında bu Qanunun tətbiqinə nəzarəti, dövlət qulluğunun normativ-metodiki təminatını, Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluqçuları kateqoriyasına aid edilən şəxslərin siyahısını müəyyən etməyi Azərbaycan Respublikasının Dövlət Qulluğunu İdarəetmə Şurası həyata keçirir (bundan sonra—Şura). **Şura 18** nəfər üzvdən ibarətdir. Şuranın **6 üzvü** Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən, 6 üzvü Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri tərəfindən, **6 üzvü** isə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri tərəfindən təyin edilir. **Şuranın səlahiyyətləri qanunla təsdiq edilən Əsasnamə ilə müəyyən edilir.**

5.2. **Şura dövlət orqanı deyil və onun üzvləri öz səlahiyyətlərini ictimai əsaslarla həyata keçirirlər.**

5.3. Şuranın qəbul etdiyi qərarların məcburiliyi müvafiq dövlət qulluqçuları üçün müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti**, Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin sədri** və Azərbaycan Respublikası **Konstitusiya Məhkəməsinin sədri** tərəfindən təmin edilir.

M a d d ə 6 . Dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik

Dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr, Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluğunu hüquqi cəhətdən tənzim edən və dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyətinin xüsusiyyətlərini müəyyən edən digər qanunvericilik aktlarından ibarətdir.

II f ə s i l DÖVLƏT ORQANLARI

M a d d ə 7 . Dövlət orqanı anlayışı

7.1. *Dövlət orqanı Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilmiş hüddurlarda dövlətin məqsəd və funksiyalarını həyata keçirən, Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsindən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsindən maliyyələşdirilən, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq yaradılan **dövlət təsisatıdır.***

7.2. Dövlət orqanının bölməsi bu orqanın qanunvericilik aktlarında nəzərdə tutulmuş, yaxud müəyyən edilmiş qaydada təsis olunan elə struktur hissəsidir ki, özünə həvalə edilmiş funksiyalar çərçivəsində həmin orqanın səlahiyyətlərinin bir hissəsini həyata keçirir.

M a d d ə 8 . Dövlət orqanlarının təsnifatı

8.1. Dövlət orqanları onların **statusu, iyerarxiyası və yurisdiksiyası** (ölkə, regional və yerli səviyyədə) nəzərə alınmaqla aşağıdakı kateqoriyalar üzrə təsnifatlaşdırılır:

(Qeyd: Kateqoriyaları bu maddədə öyrənmək çətin olduğundan qanunun sonunda cədvəl şəkilində verilib)

8.3. Konkret dövlət orqanlarının və onların bölmələrinin müvafiq kateqoriyalara aidiyyəti Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə bu Qanun əsasında müəyyən edilir.

Dövlət orqanlarının konkretləşdirilmiş qaydada kateqoriyalara bölgüsü

(Bu siyahı ***“Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 dekabr 2000-ci il № 435-li Fərmanı***-na əsasən hazırlanmışdır)

III f ə s i l DÖVLƏT QULLUĞU VƏZİFƏSİ

M a d d ə 9 . Dövlət qulluğu vəzifəsinin anlayışı

Dövlət qulluğu vəzifəsi dövlət orqanının **normativ aktlarla ilə müəyyən edilən struktur quruluşu və ştat cədvəlinə uyğun olan ştat vahididir**. Həmin vəzifəni tutan **şəxsin səlahiyyət və funksiyalarının hüdudları həmin orqanın səlahiyyətindən asılı olaraq** müəyyən edilir.

M a d d ə 10 . Dövlət orqanlarında vəzifələrin təsnifatı

10.1. Dövlət orqanlarında vəzifələr həmin vəzifələrin **funksiyalarının məzmunundan, səlahiyyətlərinin mənbəyindən və tutulması üsullarından** asılı olaraq inzibati və yardımçı vəzifələrə bölünür.

10.4. **Siyasi vəzifələri tutan şəxslərin hüquqi statusu başqa qanunvericilik aktları ilə** müəyyən olunur və bu Qanunda başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, bu Qanunun qüvvəsi onlara şamil edilmir.

10.5. İnzibati vəzifələr Ali - 5-ci kateqoriya dövlət orqanları aparatları və bölmələri rəhbərlərinin, onların müavinlərinin, habelə dövlət qulluğunda çalışan mütəxəssislərin vəzifələridir. **İnzibati** vəzifə tutan şəxsin hüquqi statusu müvafiq orqanın səlahiyyətlərini müəyyən edən **qanunvericilik aktları ilə, habelə vəzifə təlimatları ilə müəyyən edilir**.

10.6. **Yardımçı** vəzifələr Ali - 5-ci kateqoriya dövlət orqanlarında **qanunvericilik aktları ilə, habelə vəzifə təlimatları ilə müəyyən edilir**. texniki işləri həyata keçirən dövlət qulluqçularının (kargüzar, makinaçı, kuryer, arxiv qeydiyyatçısı, liftçi, sürücü və sair işçilərin) vəzifələridir. **Yardımçı vəzifə tutan şəxsin hüquqi statusu müvafiq orqanın səlahiyyətlərini müəyyən edən**

M a d d ə 11 . İnzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifatı

(Qeyd: Təsnifatları bu maddədə öyrənmək çətin olduğundan qanunun sonunda cədvəl şəkilində verilib)

11.4. Dövlət orqanlarının aparatları (və ya onların fəaliyyətini təmin edən qurumlar) və onların bölmələri Ali - 5-ci kateqoriya dövlət orqanlarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən edilmiş funksiya və səlahiyyətləri, habelə onların həyata keçirilməsi xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq, **təminedici və yardımçı** kimi təsnifləşdirilir.

Dövlət orqanlarının aparatının (və ya onların fəaliyyətini təmin edən qurumların) və onun bölmələrinin adları müvafiq icra hakimiyyəti **(Prezident)** orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Qeyd:

11-ci maddədə “dövlət orqanlarının aparatı (və ya onların fəaliyyətini təmin edən qurumlar)” dedikdə, dövlət orqanının **vəzifə, funksiya və səlahiyyətlərinin** həyata keçirilməsini təmin edən dövlət qulluqçularından ibarət ixtisaslaşdırılmış bölmələrini özündə birləşdirən **dövlət orqanının struktur vahidi** nəzərdə tutulur.

M a d d ə 12 . İnzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifat toplusu

12.1. İnzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifat toplusuna vəzifələrin **təsnifatları və adları, ixtisas dərəcələri və vəzifələrin tutulması şərtləri** haqqında məlumatlar daxil edilir.

12.2. İnzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifat toplusu dövlət orqanlarının **ştat cədvəllərinin yaradılması və dövlət qulluqçularının vəzifə təlimatlarının hazırlanması** üçün əsasdır. İnzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifat toplusu Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən edilir.

M a d d ə 13. **İnzibati və yardımçı vəzifələrə aid ixtisas tələbləri**

13.1. İnzibati və yardımçı vəzifələrə aid ixtisas tələbləri vəzifə iddiasında olan şəxsin həmin vəzifənin öhdəsindən gəlməsi üçün **kifayət qədər səriştəsinin** olmasını təmin edir.

13.2. İnzibati vəzifə iddiasında olan şəxsin müvafiq **ali təhsili** olmalıdır. Həmin şəxsin başqa ali təhsili olduqda, o, ixtisasını dəyişdirib iddiasında olduğu inzibati vəzifənin profilini öyrənməlidir.

13.3. Yardımçı vəzifə iddiasında olan şəxsin **tam orta təhsili** olmalıdır.

13.4. İnzibati və yardımçı vəzifələri tutmaq üçün əlavə tələblər **qanunvericiliklə və vəzifə təlimatları** ilə müəyyən edilir.

I V f ə s i l DÖVLƏT QULLUQÇUSU

M a d d ə 14. Dövlət qulluqçusu

14.1. Dövlət qulluqçusu bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada maaşlı (maaş yalnız *bu Qanunun 7.1-ci maddəsində göstərilən mənbələrdən* verilə bilər) dövlət qulluğu vəzifəsini tutan və inzibati vəzifə üzrə dövlət qulluğuna qəbul edilərkən Azərbaycan Respublikasına sadıq olacağına and içən **Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır**.

14.2. **inzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri alan dövlət qulluqçusu dövlət vəzifəli şəxsdir.**

M a d d ə 15. Dövlət qulluqçusunun andı

15.1. And Azərbaycan Respublikası ilə dövlət qulluqçusu arasında **açıq hüquqi bərc və sədaqət münasibətlərini** təsdiq edir.

15.2. **İlk dəfə daimi dövlət qulluğuna qəbul edilmiş vətəndaş vəzifəsinin icrasına başlamamışdan əvvəl aşağıdakı məzmununda and içir:**

«Azərbaycan Respublikasına sadıq olacağıma, onun Konstitusiyasına dönmədən əməl edəcəyimə, dövlət sirrini və xidməti sirri qoruyacağıma, dövlət qulluğunun mənə verdiyi hüquqları və üzərimə qoyduğu vəzifələri qərəzsiz, vicdanla, ancaq qanunauyğun surətdə, var gücüm ilə və vətənin mənafeyi naminə həyata keçirəcəyimə and içirəm».

15.3. Andıçmə təntənəli şəraitdə Azərbaycan Respublikasının **Dövlət bayrağı altında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əl basmaqla** həyata keçirilir.

15.4. **Andıçmə bir dəfə olur.** And içən dövlət qulluqçusu andın mətnini imzalayır və bu sənəd onun şəxsi işində saxlanılır.

15.5. Dövlət qulluğunun ayrı-ayrı növlərində andın status xüsusiyyətləri Azərbaycan Respublikasının **qanunvericilik aktlarında** müəyyən edilir.

15.6. **Yardımçı dövlət qulluğu vəzifəsinə qəbul edilənlər and içmirlər.**

M a d d ə 15 - 1. **Dövlət qulluqçusunun şəxsi işi**

15-1.1. Dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğu keçdiyi dövr ərzində **yalnız bir şəxsi işi tərtib edilir və aparılır.**

15-1.2. Dövlət qulluqçusunun şəxsi işinə *bu Qanunun 15-1.3-cü maddəsinə əsasən müəyyən olunan qaydalarda nəzərdə tutulmuş* **sənədlər və məlumatlar** daxil edilir.

15-1.3. Dövlət qulluqçusunun şəxsi işinin aparılması qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən olunur.

15-1.4. Dövlət qulluqçusunun şəxsi işinin aparılması ilə bağlı tələblərin pozulmasında təqsirli olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının **İnzibati Xətalər Məcəlləsində** nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

M a d d ə 15 - 2. **Dövlət qulluqçusunun xidməti vəsiqəsi**

15-2.1. Dövlət qulluqçusuna **qulluq keçdiyi dövlət orqanında xidməti** vəsiqə verilir.

15-2.2. Xidməti vəsiqə dövlət qulluqçusunun tutduğu **dövlət qulluğu vəzifəsinə və ona verilmiş ixtisas dərəcəsinə** təsdiq edən rəsmi sənəddir.

15-2.3. Xidməti vəsiqənin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən edilir.

M a d d ə 16. Dövlət qulluqçularının ixtisas dərəcələri

16.1. Dövlət qulluqçusunun ixtisas dərəcəsi onun **ixtisas səviyyəsini göstərir**, dövlət qulluqçusuna **inzibati vəzifə tutmaq, vəzifə maaşına əlavə haqq almaq və sosial təminatlardan istifadə** etmək hüququ verir.

16.2. İnzibati vəzifələrin təsnifatına uyğun olaraq aşağıdakı ixtisas dərəcələri verilir:

inzibati vəzifələrin ali təsnifatı üzrə

həqiqi dövlət müşaviri
1-ci dərəcə dövlət müşaviri
2-ci dərəcə dövlət müşaviri

inzibati vəzifələrin birinci təsnifatı üzrə

1-ci dərəcə dövlət müşaviri
2-ci dərəcə dövlət müşaviri
3-cü dərəcə dövlət müşaviri

inzibati vəzifələrin ikinci təsnifatı üzrə

2-ci dərəcə dövlət müşaviri
3-cü dərəcə dövlət müşaviri
dövlət qulluğunun baş müşaviri

inzibati vəzifələrin üçüncü təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun baş müşaviri
dövlət qulluğunun müşaviri
dövlət qulluğunun kiçik müşaviri

inzibati vəzifələrin dördüncü təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun müşaviri
dövlət qulluğunun kiçik müşaviri
1-ci dərəcə dövlət qulluqçusu

inzibati vəzifələrin beşinci təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun kiçik müşaviri
1-ci dərəcə dövlət qulluqçusu
2-ci dərəcə dövlət qulluqçusu

inzibati vəzifələrin altıncı təsnifatı üzrə

1-ci dərəcə dövlət qulluqçusu
2-ci dərəcə dövlət qulluqçusu
3-cü dərəcə dövlət qulluqçusu

inzibati vəzifələrin yeddinci təsnifatı üzrə

2-ci dərəcə dövlət qulluqçusu
3-cü dərəcə dövlət qulluqçusu
kiçik dövlət qulluqçusu.

16.3. Yardımçı vəzifələrin təsnifatına uyğun olaraq aşağıdakı ixtisas dərəcələri verilir:

yardımçı vəzifələrin birinci təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun baş referenti
dövlət qulluğunun böyük referenti
dövlət qulluğunun 1-ci dərəcə referenti

yardımçı vəzifələrin ikinci təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun böyük referenti
dövlət qulluğunun 1-ci dərəcə referenti
dövlət qulluğunun 2-ci dərəcə referenti

yardımçı vəzifələrin üçüncü təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun 1-ci dərəcə referenti
dövlət qulluğunun 2-ci dərəcə referenti
dövlət qulluğunun 3-cü dərəcə referenti

yardımçı vəzifələrin dördüncü təsnifatı üzrə

dövlət qulluğunun 2-ci dərəcə referenti
dövlət qulluğunun 3-cü dərəcə referenti
dövlət qulluğunun kiçik referenti

M a d d ə 17. İxtisas dərəcələrinin verilməsi və onlardan məhrum edilməsi

17.1. İxtisas dərəcələri bu Qanunun 16-cı maddəsinə müvafiq olaraq dövlət qulluqçusunun **tutduğu vəzifəyə, qulluq stajına** və **ixtisas dərəcəsinə qulluq müddətinə** uyğun olaraq, habelə **əvvəllər verilmiş ixtisas dərəcəsi** nəzərə alınmaqla ardıcıl verilir. Dövlət qulluqçusunun **qulluq stajına 1991-ci il oktyabrın 18-dək dövlət, sovet və partiya orqanlarında iş müddəti də daxil edilir.**

İlk dəfə daimi dövlət qulluğuna qəbul olunmuş şəxsə tutduğu vəzifənin inzibati təsnifatı üçün müəyyən edilmiş **ən kiçik** ixtisas dərəcəsi verilir.

17.2. 3-cü dərəcə dövlət müşaviri və ondan yuxarı olan ixtisas dərəcələri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 24-cü və 32-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş qaydada verilir. **(AR Prezidenti tərəfindən).** Bu ixtisas dərəcələri alan dövlət qulluqçusuna müvafiq **hüquqi akt və vəsiqə verilir.**

Dövlət qulluğunun **baş müşaviri və ondan aşağı olan ixtisas dərəcələri** müvafiq **dövlət orqanının rəhbəri** tərəfindən verilir.

17.3. İnzibati vəzifələrin **ali təsnifatı istisna olmaqla, birinci-ikinci** təsnifat inzibati vəzifələri tutan dövlət qulluqçusunun həmin təsnifat üzrə ixtisas dərəcəsi alması üçün dövlət qulluğunda **azı 5 il qulluq** stajı, həmin təsnifatlara daxil olan vəzifələrdə **azı 3 il** qulluq stajı olmalıdır.

Bu maddənin birinci hissəsində müəyyən edilmiş hər hansı tələbə cavab verməyən dövlət qulluqçusuna, habelə təyin olunduğu inzibati vəzifənin təsnifatına uyğun ixtisas dərəcəsinə malik olmayan dövlət qulluqçusuna tutduğu vəzifənin inzibati təsnifatı üçün müəyyən edilmiş **kiçik ixtisas dərəcəsi** verilir.

İxtisas dərəcəsi verilərkən dövlət qulluqçusunun **peşəkarlığı və idarəçilik** təcrübəsi nəzərə alınır.

17.4. Müvafiq inzibati vəzifələr üçün müəyyən edilmiş ixtisas dərəcələri çərçivəsində növbəti ixtisas dərəcəsi almaq üçün aşağıdakılar vacibdir:

üçüncü-beşinci təsnifat vəzifələri üçün – ixtisas dərəcəsinə qulluq müddəti **3 il** təşkil etməlidir;

altıncı-yeddinci təsnifat vəzifələri üçün – ixtisas dərəcəsinə qulluq müddəti **2 il** təşkil etməlidir.

Müvafiq yardımçı vəzifələr üçün müəyyən edilmiş ixtisas dərəcələri çərçivəsində növbəti ixtisas dərəcəsi almaq üçün aşağıdakılar vacibdir:

birinci-ikinci təsnifat vəzifələri üçün – ixtisas dərəcəsinə qulluq müddəti **ardıcıl olaraq 2 il** təşkil etməlidir;

üçüncü-dördüncü təsnifat vəzifələri üçün – ixtisas dərəcəsinə qulluq müddəti **ardıcıl olaraq 1 il** təşkil etməlidir.

17.4-1. Dövlət qulluqçusuna bu Qanunun 17.3-cü maddəsinin birinci hissəsində və 17.4-cü maddəsində

müəyyən edilmiş tələblər nəzərə alınmadan daha yüksək (növbəti) ixtisas dərəcəsi aşağıdakı hallarda verilə bilər: ^[61]

17.4-1.1. xidməti fəaliyyətin qiymətləndirilməsinin nəticəsinə uyğun olaraq qulluq funksiyalarını nümunəvi icra etdiyinə və işindəki yüksək nailiyyətlərinə görə;

17.4-1.2. yuxarı təsnifat dövlət qulluğu vəzifəsinə təyin edildikdə.

17.4-2. Bu Qanunun 17.4-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada dövlət qulluqçusuna vaxtından əvvəl ixtisas dərəcəsi onun malik olduğu ixtisas dərəcəsinə qulluq müddətinin **ən azı yarısı keçdikdən sonra** verilə bilər.

Bu Qanunun 17.4-1.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş halda vaxtından əvvəl ixtisas dərəcəsinin verilməsinə dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda qulluq etdiyi müddətdə yalnız bir dəfə yol verilir.

Bu Qanunun 17.4-1.2-ci maddəsi dövlət qulluqçusunun tutduğu inzibati vəzifədən bir təsnifat yuxarı inzibati vəzifəyə təyin edildiyi hallarda tətbiq oluna bilər.

17.4-3. Dövlət qulluqçularına ixtisas dərəcələri verilərkən onların xüsusi, hərbi və diplomatik rütbələri nəzərə alınır. Xüsusi, hərbi və diplomatik rütbələrin ixtisas dərəcələri ilə qarşılıqlı olaraq uyğunlaşdırılması müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqanın (qurumun) müəyyən etdiyi qaydada həyata keçirilir.

17.5. Dövlət orqanlarında dövlət qulluqçularına ixtisas dərəcələrinin verilməsi qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Prezidenti)** tərəfindən müəyyən edilir.

17.6. Bu Qanunun 33.1.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda **(Vətəndaşlıqdan çıxdıqda)** dövlət qulluqçusu ona verilmiş **ixtisas dərəcəsinə məhrum** edilir

17.7. Bu Qanunun 25.2-ci maddəsinə əsasən intizam tənbehi qaydasında dövlət qulluqçusunun ixtisas dərəcəsi (bu Qanunun 17.2-ci maddəsinin birinci hissəsinə uyğun olaraq verilmiş ixtisas dərəcələri istisna olmaqla) bir pillə aşağı salına bilər. İntizam tənbehinin tətbiqi qaydasında dövlət qulluqçusunun ixtisas dərəcəsi təqvim ili ərzində yalnız bir dəfə

aşağı salına bilər. Bu qaydada aşağı salınmış ixtisas dərəcəsinə qulluq müddəti həmin intizam tənbehinin verilməsi haqqında əmrin imzalandığı gündən hesablanır.

17.8. İxtisas dərəcəsinin verilməsi, aşağı salınması və ixtisas dərəcəsinə məhrum etmə tətbiq olunarkən dövlət qulluqçusunun əmək kitabçasında və şəxsi işində müvafiq qeydlər edilir

İnzibati vəzifə				Yardımcı vəzifə	
	Qulluqda	Təsnifatda	İxtisasda	İxtisasda ardıcıl olaraq	
Ali	X	X	X	1-ci təsnifat	2 il
1-2	5	3		2-ci təsnifat	2 il
3-4-5			3	3-cü təsnifat	1 il
6			2	4-cü təsnifat	1 il
7			2		

M a d d ə 18 . Dövlət qulluqçusunun əsas vəzifələri

18.0. Dövlət qulluqçuları vəzifədə olaraq aşağıdakıları etməlidirlər:

18.0.1. qanunvericiliyi və dövlət orqanlarının qəbul etdikləri başqa normativ hüquqi aktları həyata keçirməli;

18.0.2. rəhbərlərin öz səlahiyyəti hüddunda verdikləri əmrləri, sərəncamları və göstərişləri yerinə yetirməli;

18.0.3. dövlət orqanında müəyyən edilmiş qulluq rəqlamentinə riayət etməli;

18.0.4. başqa dövlət qulluqçularının işini çətinləşdirən, yaxud qulluq keçdiyi dövlət orqanının nüfuzunu aşağı sala biləcək hərəkətlərə yol verməməli;

18.0.5. vətəndaşların, müəssisə, idarə və təşkilatların müraciətlərinə vaxtında baxmalı və öz səlahiyyətləri hüddunda onları qərəzsiz həll etməli;

18.0.6. lazım gəldikdə öz ixtisası hüddunda rəhbərin göstərişi ilə əlavə iş görməli;

18.0.7. dövlət sirrini və qanunla mühafizə edilən digər sirri həmişə, o cümlədən dövlət qulluğuna xitam verildikdən sonra da saxlamalı;

18.0.8. vəzifə borcunun yerinə yetirilməsi vaxtı daxil olan və vətəndaşların şəxsi və ailə həyatı, şərəfi və ləyaqəti ilə bağlı məlumatları gizli saxlamalı və qanunla nəzərdə tutulmuş hallar istisna edilməklə, belə məlumatların verilməsini tələb etməməli;

18.0.9. qulluq keçdiyi orqanın rəhbərinə hər il öz gəlirləri və əmlak vəziyyəti haqqında maliyyə hesabatı verməli, orada əlavə gəlirlərin mənbəyini, növünü və məbləğini göstərməli;

18.0.10. qanunvericilikdə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada müvəqqəti olaraq başqa yaşayış yerinə keçməli, başqa yerdə qulluq keçməli və ya başqa vəzifələri icra etməli;

18.0.11. qanunvericilikdə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada öz fiziki və əqli qabiliyyətinin və ya tapşırılan funksiyaların icrasına yararlı olmasının müəyyən edilməsi üçün tibbi komissiyalarda müayinə keçməli;

18.0.12. etik davranış qaydalarına əməl etməlidir.

M a d d ə 19 . Dövlət qulluqçusunun əsas hüquqları

19.0. Dövlət qulluqçusu aşağıdakı hüquqlara malikdir:

19.0.1. vəzifə borcunu yerinə yetirmək üçün dövlət orqanlarından, ictimai birliklərdən, müəssisə, idarə və təşkilatlardan müəyyən edilmiş qaydada lazımi informasiya və materiallar tələb etmək və almaq;

19.0.2. dövlət qulluqçusunu vəzifəyə təyin və vəzifədən azad etmək hüququna malik olan vəzifəli şəxsə öz qulluq vəzifələrinin yazılı surətdə təsbit edilməsini və onların icrası üçün şərait yaradılmasını tələb etmək;

19.0.3. dövlət məvacibi almaq;

19.0.4. əlavə təhsili və qulluq vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə münasibəti nəzərə alınmaqla qulluqda irəli çəkilmək və ya dövlət maaşının məbləğinin artırılması iddiasında olmaq;

19.0.5. elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq, qulluq keçdiyi dövlət orqanı rəhbərinin icazəsi ilə pedaqoji və başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq;

19.0.6. əmanətlərdən (depozitlərdən), qiymətli kağızlardan, rentadan və icarədən gəlir götürmək;

19.0.7. ilk tələbdən öz şəxsi işinin bütün materialları ilə, şəxsi işə tikilməli olan rəylər və digər sənədlərlə tanış olmaq, habelə öz izahatlarının şəxsi işə tikilməsini tələb etmək;

19.0.8. şərəf və ləyaqətinə xələl gətirən məlumatları təkzib etmək üçün xidməti araşdırma aparılmasını tələb etmək;

19.0.9. müvafiq orqanlarda və məhkəmədə öz qanuni hüquqlarını və mənafeini müdafiə etmək;

19.0.10. həmkarlar ittifaqlarında birləşmək;

19.0.11. qulluq keçdiyi dövlət orqanının rəhbərindən aldığı icrası məcburi olan göstəriş və ya əmrin qanuniliyi və ya dürlütlüyü dövlət qulluqçusunda şübhə doğurursa, həmin göstərişin və ya əmrin yazılı şəkildə ona verilməsini tələb etmək;

19.0.12. qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa və bu, dövlət qulluqçusu funksiyalarının icrası ilə bir araya sığmayan deyilsə, ictimai birliklərdə üzv olmaq;

19.0.13. qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada dövlət vəsaiti hesabına təhsil almaq və müvafiq təlim keçmək, habelə təhsil məqsədilə məzuniyyət almaq;

19.0.14. qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada məzuniyyətlər (sosial məzuniyyətlər, özünün və ya ailə üzvlərinin müalicəsi ilə əlaqədar və yaradıcılıq məzuniyyətləri), özünün və ya ailə üzvlərinin əlliliyi, sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu ilə əlaqədar pensiyalar və müavinətlər almaq

M a d d ə 2 0 . Dövlət qulluğu ilə əlaqədar məhdudiyyətlər

20.1. Dövlət qulluqçusunun aşağıdakılara ixtiyarı yoxdur:

20.1.1. dövlət orqanlarında əlavə ödənişli (əmək qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada müvəqqəti əvəz edilməsi halları istisna olmaqla), heç bir seçkili və ya təyinatlı vəzifə tutmağa;

20.1.2. elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, qulluq keçdiyi dövlət orqanı rəhbərinin icazəsi olmadan pedaqoji və başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmağa;

20.1.3. dövlət orqanının və ya yerli özünüidarə orqanının işləri üzrə üçüncü şəxslərin vəkili olmağa;

20.1.4. dövlət qulluğuna xitam verildikdən sonra Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş müddət ərzində öz qulluq fəaliyyətinə aid olan və dövlət sirri və ya qanunla mühafizə edilən digər sirr olan məsələlər barədə informasiyadan üçüncü şəxslərin xeyrinə istifadə etməyə;

20.1.5. qulluq keçdiyi dövlət orqanı rəhbərinə bildirmədən xarici ölkənin vəsaiti hesabına oraya getməyə;

20.1.6. qulluq vəzifələrini icra etdiyi dövrdə siyasi partiyaların fəaliyyətində iştirak etməyə;

20.1.7. tətilərdə və dövlət orqanlarının işini pozan digər hərəkətlərdə iştirak etməyə;

20.1.8. dini təbliğ etmək üçün dövlət qulluqçusunun statusundan istifadə etməyə və dövlət orqanlarının tabeliyindəki obyektlərdə dini mərasimlərin keçirilməsinə rəsmi xarakter verməyə.

20.2. Seçki komissiyasının həlledici səs hüquqlu üzvü dövlət qulluğunda ola bilməz.

20.3. Dövlət qulluqçusu bu maddənin tələblərinə zidd hərəkət etdikdə, əgər qanunvericilikdə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, xəbərdarlıq aldıqdan sonra otuz gün ərzində o, dövlət qulluğuna, yoxsa başqa fəaliyyətə üstünlük verdiyini özü üçün müəyyən edərək gəlidiyi qərar barəsində qulluq keçdiyi dövlət orqanının rəhbərinə məlumat verməlidir.

M a d d ə 2 1 . Dövlət qulluqçuları üçün təminatlar

21.1. Dövlət qulluqçuları üçün aşağıdakılara təminat verilir:

21.1.1. dövlət qulluqçusunun layiqli həyat səviyyəsini təmin edən dövlət məvacibi və digər ödənişlər;

21.1.2. lazımi qulluq şəraiti;

21.1.3. haqqı ödənilən məzuniyyət;

21.1.4. dövlət qulluqçularının və onların ailə üzvlərinin icbari tibbi sığortası;

21.1.5. müvafiq istiqamət üzrə əlavə təhsil alma

21.1.6. dövlət orqanları ləğv edilərsə və ya ştatlar ixtisara düşərsə, vəzifə maaşına və ixtisasa uyğun işə düzəlmə və ya dövlət orqanlarında tutduğu vəzifəyə uyğun vəzifə tutmaqda üstünlük;

21.1.7. pensiya təminatı və dövlət sosial sığortası;

21.1.8. qulluq vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar olaraq qanunla müəyyən edilmiş qaydada sığorta;

21.1.9. icra edilən vəzifə öhdəliklərinin xarakteri nəzərə alınmaqla xidməti nəqliyyat və ya müvafiq kompensasiya almaq;

21.1.10. dövlət qulluqçusunun vəzifə öhdəliklərinin icrası ilə əlaqədar olaraq ona və onun ailə üzvlərinə qarşı törədilən zorakılıqdan, hədələrdən və təhqirlərdən dövlət qulluqçusunun və onun ailə üzvlərinin müdafiəsi.

21.3. Dövlət qulluqçusu bu Qanunda nəzərdə tutulmuş hallardan başqa yalnız öz razılığı ilə aşağı maaşlı vəzifəyə keçirilə bilər.

21.4. Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, habelə dövlət orqanları rəhbərliyinin tərkibinin dəyişməsi dövlət qulluğuna xitam verilməsi üçün əsas deyildir.

21.6. Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələrinə və onların aparatlarının işçilərinə dövlət məvacibi (əməkhaqqı), tibbi sığorta, nəqliyyat xərcləri, yaşayış sahəsinin icarə xərcləri, məktəbyaşlı ailə üzvlərinin təhsil haqqı və bu Qanunda nəzərdə tutulmayan təminatların verilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Nazirlər Kabineti**) tərəfindən müəyyən edilir. Bu Qanunun dövlət qulluqçularına aid edilən digər təminatlar ilə bağlı müddəaları Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələrinə və onların aparatlarının işçilərinə şamil edilir.

M a d d ə 2 2 . Dövlət məvacibi

22.1. Dövlət məvacibi dövlət qulluqçusuna **pul ilə ödənilən** haqdır. Dövlət məvacibinin məbləği səlahiyyət həcmindən, məsuliyyət dərəcəsindən, tələb olunan peşəkarlıq səviyyəsindən, qulluq stajından asılıdır.

22.2. Dövlət məvacibi **vəzifə maaşından, mükafatlardan** və vəzifə maaşına **əlavələrdən** (dövlət qulluqçusunun **ixtisas dərəcəsinə, qulluq stajına** və s. görə verilən əlavələr) ibarətdir.

22.3. İnzibati vəzifələrin **yeddinci** təsnifatı üzrə dövlət qulluqçusunun maaşının məbləği Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə inzibati vəzifələr üçün müəyyən edilən **minimum** vəzifə maaşına bərabər tutulur. Yardımçı vəzifələrin **dördüncü** təsnifatı üzrə dövlət qulluqçusunun maaşının məbləği Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə yardımçı vəzifələr üçün müəyyən edilən minimum vəzifə maaşına bərabər tutulur. Dövlət qulluqçuları üçün vəzifə maaşlarına məbləği dövlət qulluğu **vəzifələrinin təsnifatına** uyğun müəyyən edilir.

22.4. Qulluq şəraiti **həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli, yaxud xüsusilə ağır olan** dövlət orqanlarında vəzifə maaşları üçün **artıq əmsal müəyyən edilir**. Əmsalin müəyyən edilməsi qaydası, onun təyin edilməsi üçün əsas və onun məbləği Azərbaycan Respublikasının **müvafiq qanunu** ilə müəyyən edilir.

22.5. Dövlət qulluqçularının vəzifə maaşlarına Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq surətdə yerli əmsallar müəyyən edilir.

22.6. **Dövlət qulluqçusuna hakimiyyət səlahiyyəti vermək barədə qərar qəbul edilməsi ilə eyni zamanda müvafiq səlahiyyətin icrasına görə onun üçün qanunvericiliklə müəyyən edilən məbləğdə əlavə haqq müəyyən edilir.**

22.7. Dövlət qulluqçusuna qulluq stajına görə **xidmətin ikinci ilindən** başlayaraq əlavə haqq verilir və həmin haqq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada artırılır. (qanunvericilik aktı—**“Dövlət orqanlarında dövlət qulluqçusuna dövlət qulluğunda qulluq stajına görə əlavə haqqın məbləğlərinin müəyyənləşdirilməsi Qaydalarının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı”**). Haqqın məbləği qanunvericiliklə müəyyən edilir. Bu maddə *Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti və vitse-prezidentləri*, Azərbaycan Respublikasının **Baş naziri və onun müavinləri**, Naxçıvan Muxtar Respublikasının **Baş naziri və onun müavinləri**, Azərbaycan Respublikası **mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri və onun müavinləri**, Naxçıvan Muxtar Respublikasının **mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri və onun müavinləri**, yerli icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri (başçısı) vəzifələrini tutan şəxslərə də şamil olunur.

22.8. Dövlət qulluqçusu üçün hakimiyyət səlahiyyətinin icrasına görə əlavə haqq təyin edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının **müvafiq Qanunu** ilə müəyyən edilir.

22.9. **Bu Qanunun 22-ci maddəsinin müddəaları Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələrinə və onların aparatlarının işçilərinə şamil olunmur.**

“M a d d ə 22 -1. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsili

22-1.1. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsili **fasiləsiz təhsilin və peşə hazırlığının tərkib hissəsi olmaqla**, peşə-ixtisas təhsilinin hər hansı pilləsini bitirmək haqqında dövlət sənədi olan hər bir dövlət qulluqçusunun (o cümlədən stajçı kimi və sınaq müddətinə qəbul edilmiş şəxslərin) fasiləsiz təhsil almaq imkanını təmin edir.

22-1.2. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsil aldığı müddət onun **qulluq stajına daxildir**.

22-1.3. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsil alması üçün aşağıdakılar əsasdır:

22-1.3.1. dövlət qulluğunda daha yüksək vəzifəyə təyin edilməsi;

22-1.3.2. dövlət qulluğunun ehtiyat kadrlarının siyahısına daxil edilməsi;

22-1.3.3. dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin nəticəsi;

22-1.3.4. dövlət qulluqçusunun şəxsi təşəbbüsü.

22-1.4. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsil alması həmin **dövlət orqanının rəhbəri** tərəfindən müəyyən edilir.

22-1.5. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsili ixtisasartırma və yenidən hazırlanma qurumlarında, peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində yaradılmış müvafiq strukturlarda, stajkeçmə və peşə hazırlığı kurslarında və bu sahə üzrə fəaliyyətinə xüsusi razılıq verilmiş digər müəssisələrdə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş istiqamətlərdə həyata keçirilir.

22-1.6. Dövlət qulluqçusu əlavə təhsil almaq üçün **xarici ölkələrə ezam edilə bilər**.

22-1.7. Dövlət qulluqçusunun əlavə təhsili qulluqkeçmədən **ayrılmaqla, qismən ayrılmaqla və ya ayrılmaqla** həyata keçirilir.

22-1.8. Dövlət qulluqçusunun əlavə **təhsilinin növü, forması, müddəti və maliyyə təminatı** müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Nazirlər Kabineti**) tərəfindən təsdiq edilən qaydalarla tənzimlənir.

22-1.9. Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyə Məhkəməsinin**, Azərbaycan Respublikası **Ali Məhkəməsinin**, Azərbaycan Respublikası **Məhkəmə-Hüquq Şurasının** və Azərbaycan Respublikası **İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) aparatlarında**, habelə **2-ci-5-ci kateqoriya dövlət orqanlarında ali hüquq təhsili tələb edən** vəzifələrdə qulluq keçən dövlət qulluqçuları mütəmadi olaraq (**AR Ədliyyə Nazirliyinin**) tədris-elm müəssisəsində (**Ədliyyə Akademiyasında**) peşə hazırlığına və ixtisasının artırılmasına cəlb edirlər.

M a d d ə 23 . Dövlət qulluqçularının pensiya təminatı

23.1. Dövlət qulluqçusunun və onun ailə üzvlərinin pensiya təminatı **“Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq həyata keçirilir.**

23.2. Dövlət qulluqçusunun pensiyasının məbləği dövlət qulluğu vəzifəsində **qulluq stajından və dövlət məvacibinin məbləğindən** asılıdır. Dövlət qulluqçusuna **“Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq qulluq stajına görə əmək pensiyasına əlavələr təyin edilməsi üçün dövlət qulluğu vəzifəsində minimum 15 il qulluq stajı tələb olunur.**

23.3. Müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq **pensiya yaşına çatmasına, əlilliyinə və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğuna görə könüllü işdən çıxmış, dövlət qulluğu vəzifəsində bu Qanunun 23.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş minimum qulluq stajına və əmək pensiyası almaq hüququna malik olmayan dövlət qulluqçusuna** qanunvericiliklə müəyyən edilmiş miqdarda ömürlük müavinət təyin edilir.

23.4. Dövlət qulluqçusunun pensiyasının və müavinətinin məbləği fəaliyyətdə olan dövlət qulluqçusunun dövlət **məvacibinin məbləğində olan sonrakı artımlara uyğun olaraq**, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Prezidenti)** tərəfindən müəyyən edilən qaydada yenidən hesablanır.

M a d d ə 24. Dövlət qulluqçularının mükafatlandırılması

24.1. Dövlət qulluqçusunun **vəzifə borclarını yerinə yetirərkən səylə çalışması** hərtərəfli mükafatlandırılır. Dövlət qulluqçularının mükafatlandırılmasının növləri və qaydaları **qanunvericiliklə** müəyyənəndirilir.

24.2. Dövlət qulluqçularının xidmətdə peşəkarlıq səviyyəsinin artması və vəzifə borcuna və andına sədaqəti dövlət tərəfindən qiymətləndirilməlidir. Onun xidmətlərinin dövlət tərəfindən təsdiq edilməsi **«Vətənə xidmətə görə» ordeninin üç dərəcəsi, «Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı ilə, digər orden və medallarla təltif olunmasından, habelə Azərbaycan Respublikasının fəxri adlarını almasından ibarətdir.** Dövlət qulluqçularının orden və medallarla təltif olunması və onlara fəxri adların verilməsi haqqında əsasnamələr və qaydalar **qanunvericiliklə** müəyyən edilir.

M a d d ə 25. Dövlət qulluqçusunun məsuliyyəti

25.1. Dövlət qulluqçusuna həvalə olunmuş **vəzifələrin yerinə yetirilməməsi və ya lazımi şəkildə yerinə yetirilməməsi**, habelə bu Qanunla müəyyən edilmiş məhdudiyyətlərə əməl olunmaması, qanunda başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, **intizam məsuliyyətinə** səbəb olur.

25.2. Dövlət qulluqçusu bu Qanunun **18-ci, 20-ci və ya 25.11-ci** maddələrində nəzərdə tutulmuş tələbləri pozduqda, onun barəsində aşağıdakı intizam tənbeh tədbirlərindən biri tətbiq edilə bilər:

25.2.1. töhmət;

25.2.2. bir il müddətində vəzifə maaşının 5 faizindən 30 faizində azaldılması;

25.2.3. həmin təsnifatdan olan, lakin vəzifə maaşı aşağı olan vəzifəyə keçirilməsi;

25.2.4. daha aşağı təsnifatdan olan vəzifəyə keçirilməsi;

25.2.5. ixtisas dərəcəsinin bir pillə aşağı salınması;

25.2.6. dövlət qulluğundan azad edilməsi.

25.3. Bu Qanunun 25.2-ci maddəsinə uyğun olaraq intizam tənbehinin tətbiqinə əsaslar olduqda, müvafiq dövlət **orqanı rəhbərinin əmri ilə araşdırma aparılır**, dövlət qulluqçusundan **yazılı izahat** alınır. Zərurət olduqda, müvafiq dövlət orqanının rəhbəri **xidməti yoxlama** təyin edir. Dövlət qulluqçusunun yazılı izahat verməkdən imtina etməsi rəsmiləşdirilir və bu, intizam tənbehinin tətbiqinə mane olmur.

25.4. Xidməti yoxlamanın aparılması qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Prezidenti)** tərəfindən müəyyən edilir.

25.5. Dövlət qulluqçularına intizam tənbehi bu Qanunun 25.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsaslar aşkar edildiyi gündən bir ay keçənədək verilə bilər. Dövlət qulluqçusunun məzuniyyətdə, ezamiyyətdə olduğu, əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirdiyi, habelə barəsində xidməti yoxlama və ya cinayət işinin istintaqı aparıldığı vaxt **həmin müddətə daxil edilmir.**

25.6. Bu Qanunun 25.2.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş intizam tənbeh tədbiri **(Dövlət Qulluğuna Xitam)** vəzifələrin icrası zamanı kobud və ya **mütəmadi olaraq pozuntulara yol verildikdə** və ya bu Qanunun **20-ci** maddəsində nəzərdə tutulmuş **məhdudiyyətlərə əməl edilmədikdə** tətbiq oluna bilər.

25.7. Bu Qanunun 25.2.1-25.2.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş intizam tənbeh tədbirləri dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət **orqanının rəhbəri tərəfindən, 25.2.1-ci** maddəsində nəzərdə tutulmuş intizam tənbeh tədbiri isə, habelə dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən **səlahiyyət verilmiş vəzifəli şəxs** (şəxslər) tərəfindən tətbiq oluna bilər.

25.8. İntizam tənbeh tədbirinin tətbiq edilməsi barədə əmrdən, onun imzalandığı gündən **7 iş** günü müddətində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına **(tabelik qaydasında yuxarı dövlət orqanına)** şikayət vermək olar. Bu zaman həmin orqan tərəfindən intizam tənbeh tədbiri **10 iş** günü müddətində ləğv olunmalı və ya qüvvədə saxlanılmalıdır. Tətbiq olunmuş intizam tənbeh tədbirindən şikayət verilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının **müvafiq qanunvericiliyi** ilə müəyyən edilir.

25.9. Dövlət qulluqçusu qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada **inzibati və cinayət** məsuliyyətinə cəlb oluna bilər.

25.10. Dövlət qulluqçusu onun təqsiri üzündən dəymiş zərər üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada **maddi məsuliyyət** daşıyır. Dövlət qulluqçusunun qanuna uyğun hərəkətləri nəticəsində dəymiş zərərin əvəzi tam həcmdə *Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin, sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının və işsizlikdən sığorta fondunun büdcəsinin* vəsaiti hesabına ödənilir.

25.11. Dövlət qulluqçusu **“Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında”** Azərbaycan Respublikası Qanununun **5.1**-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etmədikdə və ya həmin Qanunun **9-cu** maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə **(onlar inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmadıqda) intizam** məsuliyyətinə cəlb olunur.

M a d d ə 26. Qanunsuz göstərişin yerinə yetirilməsi üstündə dövlət qulluqçusunun məsuliyyəti

26.1. Dövlət qulluqçusu öz hərəkətlərinin qanuniliyi üçün cavabdehdir.

26.2. Rəhbər işçinin göstərişini qanunsuz sayan dövlət qulluqçusunun etirazına baxmayaraq, həmin rəhbər işçi öz göstərişini qüvvədə saxlayırsa və ondan yuxarı vəzifəli rəhbər işçi həmin göstərişi ləğv etmirsə, **dövlət qulluqçusu məsuliyyətdən azad olunur.**

V f ə s i l DÖVLƏT QULLUĞU KEÇMƏ

M a d d ə 27. Dövlət qulluğuna qəbul edilmək hüququ

27.1. Azərbaycan Respublikasının 16 yaşına çatmış, irqindən, *etnik mənsubiyyətindən*, dinindən, dilindən, cinsindən, sosial məşəyindən, əmlak vəziyyətindən, yaşayış yerindən, əqidəsindən, ictimai və digər birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq **müvafiq vəzifənin tələblərinə uyğun peşə hazırlığına malik olan və Azərbaycan Respublikasının dövlət dilini sərbəst bilən vətəndaşlarının dövlət qulluğuna qəbul edilmək hüququ vardır.**

27.2. Hər hansı şəxs dövlət qulluğuna aşağıdakı hallarda qəbul **edilə bilməz:**

27.2.1. onun fəaliyyət qabiliyyətinə malik olmaması və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətinə malik olması məhkəmənin qərarı ilə təsdiq edilərsə;

27.2.2. məhkumluğu ödənilməmiş və ya götürülməmiş;

27.2.3. bilavasitə tabeliyində və ya nəzarəti altında işləyəcəyi dövlət qulluqçusu ilə yaxın qohumluq və ya qudalıq (ər-arvadlar, onların valideynləri, qardaşları, bacıları, övladları) əlaqəsi olduğda;

27.2.4. barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı olarsa;

27.2.5. qanunvericiliklə müəyyən edilmiş başqa hallarda.

27.3. Dövlət orqanında dövlət qulluğuna qəbul edilmək üçün müraciət etmiş şəxsin dövlət qulluğuna qəbul edilməsinin mümkün **olub-olmaması qabaqcadan** yoxlanılır. Yoxlamanın qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən edilir. **Şəxsi (ailə) həyatın təfəsilatı yoxlanmamalıdır.**

M a d d ə 28. **Dövlət qulluğuna qəbul**

28.1. Dövlət qulluğuna qəbul **müsabiqə** əsasında aparılır. Müsabiqə **test imtahanından və müsahibədən** ibarətdir.

28.2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurum (**AR Prezidentinin yaratdığı Dövlət İmtahan Mərkəzi, bundan sonra—DİM**) inzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifat toplusuna uyğun olaraq inzibati vəzifələr üzrə dövlət qulluğuna qəbul üçün **ayda bir dəfədən az olmayaraq** test imtahanları təşkil edir.

Test nümunələrinin hazırlanması, ekspertizası, təsdiqi, test imtahanının təşkili, keçirilməsi, qiymətləndirmənin aparılması qaydasını müvafiq icra hakimiyyəti (**AR Nazirlər Kabineti**) orqanı müəyyən edir.

Test imtahanında iştirak etmək üçün **ödənişin məbləğini** müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Tarif (qiymət) Şurası**) müəyyən edir.

28.3. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurum (**DİM**) test imtahanından keçən şəxsə **inzibati və yardımçı** vəzifələrin təsnifat toplusuna uyğun olaraq inzibati vəzifə üzrə test imtahanından keçdiyini təsdiq edən sertifikat verir. Forması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Nazirlər Kabineti**) tərəfindən müəyyən edilən sertifikatın qüvvədəolma müddəti **beş ildir**. Şəxs dövlət qulluğu vəzifələri üzrə, bu Qanuna uyğun olaraq bir neçə sertifikat ala bilər.

28.4. Müsahibəni dövlət qulluğu vəzifəsinin aid olduğu **dövlət orqanı təşkil edir.**

Müsaibənin keçirilməsi haqqında elan, sənədlərin qəbulu üçün müəyyən edilmiş **son müddət göstərilməklə**, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurumun (**DİM**), dövlət qulluğu vəzifəsinin aid olduğu **dövlət orqanının internet saytında və digər kütləvi informasiya vasitələrində verilir**.

28.5. Dövlət qulluğunun müvafiq vəzifəsi üzrə **test imtahanından keçdiyini təsdiq edən sertifikatı qüvvədə olan şəxs müsahibədə iştirak edə bilər**. Müsahibədə iştirak etmək istəyən şəxs müsahibənin keçirilməsi elan edildiyi gündən **30 gün** müddətində dövlət qulluğu vəzifəsinin aid olduğu dövlət orqanına müraciət edir. Müraciətə əlavə edilməli sənədlərin siyahısı və sənədlərin qəbulu qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Nazirlər Kabineti**) tərəfindən müəyyən edilir.

28.6. Müsahibə **sənədlərin qəbulu başa çatdıqdan sonra 30 gün** ərzində keçirilir.

Dövlət qulluğu vəzifəsinin aid olduğu dövlət orqanı müsahibənin keçirilməsi üçün müsahibə komissiyası yaradır. **Müsahibə komissiyası 3 nəfərdən ibarət tərkibdə**, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurumun (**DİM-in**) 1 nümayəndəsi və **1 müstəqil ekspert** daxil edilməklə yaradılır. Müsahibə komissiyası üzvünün müsahibənin nəticələri barədə **xüsusi rəyi** müsahibənin nəticələrinin araşdırılması üçün əsasdır.

Müsahibə komissiyasının rəqlamenti, o cümlədən müsahibə komissiyası tərkibinin formalaşdırılması, müsahibənin keçirilməsi, qiymətləndirmənin aparılması, müsahibənin nəticələrinin araşdırılması qaydası və keçid balları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən edilir.

28.7. Müsahibədən müvəffəqiyyətlə keçmiş namizədlər vakant dövlət qulluğu vəzifəsinə təyin edilmək üçün **5 iş günü müddətində dövlət orqanının rəhbərinə** təqdim olunurlar. Dövlət orqanının rəhbəri təqdim olunmuş namizədlərdən **birini seçərək, altı ay müddətinə stajçı** kimi qulluğa qəbul etməli və vakant dövlət qulluğu vəzifəsinə təyin etməlidir. Staj dövründə dövlət orqanı rəhbərinin təyin etdiyi **kurator stajçının işini istiqamətləndirir**, fəaliyyətinə nəzarət edir və staj müddəti qurtardıqdan sonra stajçının **sınaq müddəti** ilə dövlət qulluğuna qəbul edilməsinin məqsədəuyğun olub-olmadığı barədə tövsiyə təqdim edir. **Tövsiyə müsbət olarsa, stajçı əmək müqaviləsi bağlamaq yolu ilə üç ay sınaq müddəti ilə dövlət qulluğuna qəbul edilir**. Əmək müqaviləsində sınaq müddəti ərzində **qulluq keçmənin şərtləri müəyyənləşdirilir**. Sınaq müddəti ilə dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan **əmək müqaviləsinin nümunəsi** müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən edilir. Sınaq müddəti ərzində əmək müqaviləsi pozulmayıbsa, həmin müddət qurtardıqdan sonra dövlət **orqanının rəhbəri müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq**, həmin şəxsin daimi dövlət qulluğuna **qəbul edilməsi haqqında əmr verir və onunla müvafiq əmək müqaviləsi bağlayır**. Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) tərəfindən müəyyən edilir.

28.8. **Stajçı kimi qulluğa qəbul edilmiş şəxs** həmin müddətdə bu Qanunun 28-ci maddəsinə uyğun olaraq yenidən müsahibədən keçərək yeni vəzifəyə təyin edildikdə, əvvəlki vəzifədəki **staj müddəti nəzərə alınır**. **Sınaq müddəti** ilə dövlət qulluğuna qəbul edilmiş şəxs bu Qanunun 28-ci maddəsinə uyğun olaraq yenidən müsahibədən keçdikdə, **əvvəlki sınaq müddəti nəzərə alınmamaqla, yenidən sınaq müddəti ilə vəzifəyə təyin edilir**.

28.9. **Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilmiş** və bu Qanunun 33.1-ci maddəsinə uyğun olaraq dövlət qulluğuna xitam verilmiş şəxslər (yardımçı vəzifə tutmuş şəxslər istisna olmaqla) yenidən dövlət qulluğuna qəbul edildikdə, onlar barəsində bu Qanunun 28.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş **staj və sınaq müddəti tətbiq edilmir**.

28.10. Daimi dövlət qulluğuna qəbul Azərbaycan Respublikasının adından **müvafiq dövlət orqanının sənədi ilə təsdiq edilir**.

28.11. Vakant vəzifəyə təyin olunmaq üçün dövlət orqanının rəhbərinə təqdim olunmuş, lakin vakant vəzifəyə təyin edilməmiş namizədlər **iki il** müddətində həmin **dövlət orqanında ehtiyat kadr kimi** saxlanılır. Bu müddət ərzində həmin dövlət **orqanında analoji vakant vəzifə** olduqda, namizədlər **onların razılığı ilə həmin vəzifələrə təyin edilir**. Həmin müddət ərzində inzibati vəzifələrə təyin edilən namizəd ehtiyat kadrlar siyahısından çıxarılır. **Şəxsin bir dövlət orqanında ehtiyat kadr kimi saxlanılması digər dövlət orqanında dövlət qulluğuna qəbul üzrə keçirilən müsahibədə iştirakını məhdudlaşdırmır**.

Dövlət orqanında inzibati və yardımçı vəzifələrin təsnifat toplusuna uyğun olaraq müvafiq **vakant inzibati vəzifə üzrə ehtiyat kadr olduğu halda, həmin inzibati vəzifənin müsahibəyə və ümumi müsahibəyə çıxarılmasına yol verilmir**.

28.12. **Bu Qanunun 28-ci maddəsinin müddəaları ali kateqoriya dövlət orqanlarında inzibati vəzifələrin ali, birinci, ikinci və üçüncü təsnifatı vəzifələrinə, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələri vəzifələrinə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanında (yerli icra hakimiyyəti orqanları, yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişindəşmə idarələri, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər) dövlət qulluğuna qəbula və bu Qanunun 2.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş dövlət qulluğunun xüsusi növünə qəbula şamil edilmir. Bu Qanunun 2.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş dövlət orqanlarında qulluğa (xidmətə) qəbul qaydaları Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluğunun xüsusi növünü tənzimləyən qanunları ilə müəyyən edilir**.

28.13. Azərbaycan **gənclərinin xarici ölkələrdə** təhsili üzrə müvafiq icra hakimiyyəti (**AR Prezidenti**) orqanı tərəfindən təsdiq olunmuş dövlət proqramı çərçivəsində xaricdə təhsil almış şəxslərin dövlət qulluğuna qəbulu ilə bağlı bu Qanunun **28.1-ci maddəsi tətbiq edilmir**. Həmin şəxs vakant dövlət qulluğu vəzifəsinin aid olduğu dövlət orqanına müraciət edərək, tələb olunan sənədləri təqdim etməlidir. Sənədlər təqdim edildikdən sonra həmin şəxs **5 iş günü**

müddətində dövlət orqanının rəhbərinə təqdim olunur. Dövlət orqanının rəhbəri həmin şəxsi stajçı kimi qulluğa qəbul etməli və vakant dövlət qulluğu vəzifəsinə təyin etməlidir. Həmin şəxsin stajçı kimi qulluğu, habelə onun sınaq müddəti ərzində qulluq keçməsi və daimi dövlət qulluğuna qəbul edilməsi ilə bağlı məsələlər bu **Qanunun 28.7-ci maddəsi** ilə tənzimlənir.

Maddə 28-1. Dövlət qulluğunda fəaliyyətin davam etdirilməsi

28-1.1. Dövlət qulluqçusu kimi fəaliyyətini davam etdirmək istəyən şəxs **sertifikatın qüvvədə olma müddətinin son ilində** növbəti sertifikat almaq üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurum (**DİM**) tərəfindən keçirilən imtahanlarda iştirak etməli və yenidən sertifikat almalıdır.

28-1.2. Sertifikat alaraq dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxs **sonradan iki dəfə sertifikat aldıqda**, sonuncu sertifikat şəxsə ömürlük verilir və həmin şəxs dövlət qulluqçusu kimi fəaliyyətini davam etdirməsi üçün hər hansı bir imtahana cəlb oluna bilməz.

28-1.3. Sertifikat alaraq dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxsi işlədiyi **dövlət orqanının rəhbəri bu Qanuna əsasən digər oxşar vəzifəyə təyin edə, habelə sertifikatına uyğun olaraq, vəzifədə irəli çəkə bilər.**

Maddə 29. İnzibati vəzifələrin tutulması

29.1. **Ali kateqoriya dövlət orqanlarında inzibati vəzifələrin ali-üçüncü təsnifatlarına uyğun olan vəzifələrin tutulması müsahibə keçirilməklə və ya qulluqda yüksəliş yolu ilə həyata keçirilir.**

29.2. Birinci-beşinci kateqoriya dövlət orqanlarında (**müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (yerli icra hakimiyyəti orqanları, yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişindaşıma idarələri, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər)** və Azərbaycan Respublikasının **xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələri vəzifələri istisna olmaqla**) inzibati vəzifələrin birinci-yeddinci təsnifatlarına uyğun olan vəzifələrin tutulması həmin dövlət orqanı rəhbərinin qərarı əsasında bu Qanunun 28-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada **müsabiqə** və ya bu Qanunun 29.3-29.9-cu maddələrinə uyğun olaraq **müsahibə** yolu ilə həyata keçirilir. Birinci-beşinci kateqoriya dövlət orqanının rəhbəri inzibati vəzifələrin **birinci-yeddinci** təsnifatlarına uyğun olan vakant vəzifə yarandığı gündən **bir ay** ərzində **müsabiqənin, ümumi müsahibənin və ya daxili müsahibənin keçirilməsi barədə qərar qəbul etməlidir**. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **yaratdığı qurum** və müsabiqə (müsahibə) barədə qərar qəbul edən **müvafiq dövlət orqanı** həmin müsabiqə və müsahibələrin **ədalətli, şəffaf və operativ** keçirilməsini təmin etməlidirlər.

Dövlət qulluqçusu qulluq keçdiyi orqanda **öz razılığı ilə aşağı vəzifəyə keçirilərkən**, habelə tutduğu inzibati vəzifə təsnifatına uyğun olan, vəzifənin adı eyni olan vəzifəyə keçirilərkən bu maddənin müddəaları həmin dövlət qulluqçusu barəsində **tətbiq edilmir**.

Dövlət qulluqçusu bu maddənin müddəaları tətbiq edilmədən digər dövlət orqanında (bu maddənin dördüncü hissəsinə uyğun olaraq dövlət qulluğuna qəbul edilmiş dövlət qulluqçusu isə digər müvafiq icra hakimiyyəti orqanında (**yerli icra hakimiyyəti orqanları, yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişindaşıma idarələri, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər**)) tutduğu inzibati vəzifə ilə eyni təsnifatdan və ya aşağı təsnifatdan olan vəzifəyə həmin dövlət orqanları rəhbərlərinin **qarşılıqlı razılığı** ilə keçirilə bilər.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanında (**yerli icra hakimiyyəti orqanları, yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişindaşıma idarələri, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər**) inzibati vəzifələrin beşinci-yeddinci təsnifatlarına uyğun olan vakant vəzifələrin tutulması həmin dövlət orqanı rəhbərinin qərarı əsasında bu qanunun 29.4-cü, 29.6-29.8-ci maddələrinə uyğun olaraq **yalnız müsahibə** yolu ilə həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və ya konsulluğunda ticarət nümayəndəsi vəzifəsinin tutulması **müsahibə keçirilməklə** və ya **qulluqda yüksəliş yolu ilə** bu Qanunun 29.12-ci maddəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

29.3. Birinci-beşinci kateqoriya dövlət orqanlarında (**müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (yerli icra hakimiyyəti orqanları, yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişindaşıma idarələri, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər)** istisna olmaqla) inzibati vəzifələrin birinci-yeddinci təsnifatlarına uyğun olan vəzifələrin həmin dövlət orqanında və ya digər dövlət orqanında inzibati vəzifələrdə qulluq keçən və inzibati vəzifələrin təsnifatına uyğun **ixtisas dərəcəsi olan dövlət qulluqçuları, habelə azı 5 il qulluq stajı olan və dövlət orqanında inzibati vəzifələrdə çalışmış şəxslər** tərəfindən tutulması **müsahibə yolu ilə həyata keçirilir. Bu maddənin müddəaları bu Qanunun 29.2-ci maddəsinin dördüncü hissəsinə uyğun olaraq dövlət qulluğuna qəbul edilmiş dövlət qulluqçuları (şəxslər) barəsində tətbiq edilmir.**

Birinci-beşinci kateqoriya dövlət orqanlarında (müvafiq icra hakimiyyəti orqanı istisna olmaqla **yerli icra hakimiyyəti orqanları, yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişindəşmə idarələri, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklər**) inzibati vəzifələrin birinci-yeddinci təsnifatlarına uyğun olan vəzifələrin tutulması məqsədi ilə dövlət orqanı rəhbərinin **qərarı əsasında, ilk növbədə**, həmin dövlət orqanında inzibati vəzifələrdə qulluq keçən və inzibati vəzifələrin təsnifatına uyğun ixtisas dərəcəsi olan dövlət qulluqçularının **iştirakını nəzərdə tutan müsahibə (daxili müsahibə)** keçirilə bilər. Müsahibə bu Qanunun 29.4-29.9-cu maddələrinin tələbləri nəzərə alınmaqla, bu Qanunun 29.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada keçirilir.

Bu maddənin ikinci hissəsinə uyğun olaraq keçirilən müsahibə nəticəsində müvafiq inzibati vəzifə tutulmadıqda, dövlət orqanı rəhbərinin **müvafiq qərarı** əsasında bu Qanunun 29.4-29.9-cu maddələrinə uyğun olaraq bu maddənin birinci hissəsində nəzərdə tutulmuş digər şəxslərin iştirakını nəzərdə tutan müsahibə (**ümumi müsahibə**) və ya bu Qanunun 28-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada **müsahibə** keçirilə bilər.

Bu maddəyə uyğun olaraq müvafiq inzibati vəzifənin müsahibə yolu ilə tutulması həyata keçirildikdə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vakant vəzifələrin tutulmasının **ümumi şərtlərinin tələbləri gözlənilməlidir**.

29.4. Bu Qanunun 29.3-cü maddəsinin ikinci hissəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla, müsahibə barədə elan müvafiq dövlət orqanının müraciəti əsasında *müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurum* (**DİM**) tərəfindən kütləvi informasiya vasitələri ilə **müsahibənin keçirilməsi tarixinə bir ay** qalmış verilir.

Müsahibənin bu Qanunun 29.3-cü maddəsinin ikinci hissəsinə uyğun keçirilməsi barədə **dövlət orqanı rəhbərinin** qərarı müsahibənin keçirilməsi tarixinə **bir ay qalmış** həmin dövlət orqanında rəsmi elan olunur.

29.5. Müsahibədə barəsində müsahibə elan edilən vəzifənin təsnifatından **ən çoxu iki təsnifat aşağı** inzibati vəzifələrdə qulluq keçən dövlət qulluqçuları, habelə ən çoxu iki təsnifat aşağı inzibati vəzifələrdə qulluq keçmiş şəxslər iştirak edə bilərlər.

Barələrində intizam tənbehi tətbiq edilmiş dövlət qulluqçuları bir il ərzində müsahibəyə və müsahibəyə buraxılmırlar.

Bu maddənin birinci hissəsi məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında inzibati vəzifələrin beşinci-yeddinci təsnifatlarına uyğun olan vəzifələrin həmin orqanlarda qulluq keçən şəxslərin iştirakı ilə tutulmasına şamil olunmur.

29.6. Müsahibə müvafiq dövlət orqanı rəhbərinin yaratdığı komissiya tərəfindən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (**AR Prezidentinin**) müəyyən etdiyi qaydada keçirilir.

29.7. Bu Qanunun 29.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş komissiya müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurumun (**DİM-in**) **1 nümayəndəsi və 1 müstəqil ekspert daxil edilməklə, 3 nəfərdən ibarət tərkibdə** yaradılır.

29.8. Müsahibə zamanı müsahibədə iştirak edən şəxsin **1) bilik səviyyəsi, 2) peşə hazırlığı, 3) ümumi dünyagörüşü**, barəsində müsahibə elan edilən vəzifə üçün zəruri olan keyfiyyətləri yoxlanılmaqla, **4) müvafiq vəzifəyə yararlılığı** müəyyən edilir.

29.9. Müsahibə zamanı aşağıdakı göstəricilər nəzərə alınmalıdır:

29.9.1. **ixtisas dərəcəsi;**

29.9.3. **müvafiq vəzifənin tələblərinə uyğun olaraq əlavə təhsil alma.**

29.10. Müsahibənin nəticələrinə görə müvafiq inzibati vəzifənin tutulması barədə **qərar** qəbul edilir.

29.11. Müsahibə nəticəsində müvafiq inzibati vəzifə tutulmadıqda, dövlət orqanı rəhbərinin həmin vəzifənin müsahibə əsasında tutulması barədə qərarı əsasında bu **Qanunun 28-ci maddəsində** nəzərdə tutulmuş qaydada müsahibə keçirilir.

29.12. Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələri müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri (**AR İqtisadiyyat Naziri**) tərəfindən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Prezidenti**) ilə razılaşdırılmaqla təyin olunur.

Maddə 29-1. Müsahibənin nəticələrinə yenidən baxılması

Namizədlər müsahibənin nəticələrindən inzibati qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı quruma (DİM-ə) və məhkəməyə şikayət verə bilərlər.

M a d d ə 3 0 . Dövlət qulluğunun şərtləri

30.1. Dövlət qulluğunda iş vaxtı **həftədə 40 saatdır**. Dövlət qulluqçularının ayrı-ayrı kateqoriyaları üçün qanunla müddəti **qısaltılmış iş vaxtı** müəyyən edilə bilər.

30.2. Qulluq üçün zəruri olduqda dövlət orqanının rəhbəri müstəsna hallarda iş vaxtını **ayda əvəzi ödənilmədən 5 saata qədər artır** bilər. **İş vaxtı 5 saatdan çox artırılındakı işlədiyi hər saata görə dövlət qulluqçusuna əlavə haqq ödənilməlidir.**

30.3. İnzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçusuna ildə bir dəfə **30 təqvim** günü müddətində **haqqı ödənilən** əsas məzuniyyət verilir. Uzun illər işləməyə görə haqqı ödənilən əlavə məzuniyyət aşağıdakı qaydada verilir:

30.3.1. **5 ildən 10 ilədək əmək stajına görə —2 təqvim günü;**

30.3.2. **10 ildən 15 ilədək əmək stajına görə—4 təqvim günü;**

30.3.3. **15 ildən çox əmək stajına görə —6 təqvim günü;**

Dövlət qulluqçusu öz arzusu ilə və dövlət orqanı rəhbərinin razılığı ilə ödənişsiz məzuniyyətə göndərilə bilər.

30.4. Xidməti ezamiyyətə göndərilən dövlət qulluqçusu aşağıdakılarla təmin olunur:

30.4.1. mehmanxanada və ya xidməti yaşayış sahəsində yer, altı aydan çox müddətə ezamiyyətə göndəriləndə isə ayrıca xidməti mənzil sahəsi;

30.4.2. iş yeri, rabitə vasitələrindən istifadə etmək imkanı;

30.4.3. digər zəruri texniki xidmətlər və sosial-məişət xidmətləri, o cümlədən onu göndərən orqanın vəsaiti hesabına xidmətlər.

30.5. Müvəqqəti olaraq başqa yerə qulluğa keçirilən dövlət qulluqçusunun ailəsini özü ilə aparmağa ixtiyarı vardır. Ona müəyyən edilmiş yaşayış normalarına uyğun gələn məişət ləvazimatı ilə komplektləşdirilmiş xidməti mənzil verilir, habelə əvvəl qulluq keçdiyi yerdəki yaşayış sahəsi saxlanılır. **Dövlət qulluqçusunun ailə üzvlərinə işə və ya təhsil müəssisəsinə düzəlməkdə kömək göstərilir**, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində yer verilir və lazım gəldikdə, onu göndərən orqanın vəsaiti hesabına haqqı ödənilən tibbi xidmət göstərilir. **Müvəqqəti olaraq başqa yerə qulluğa keçirilməklə bağlı olan digər məsələlər Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi ilə tənzim olunur.**

30.6. Yardımçı vəzifələr tutan dövlət qulluqçularının əmək münasibətləri bu Qanunun müddəaları nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının **Əmək Məcəlləsi** ilə tənzimlənir

Maddə 30-1. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi

30-1.1. Dövlət qulluqçusunun cari fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsi, onun potensial imkanlarının aşkara çıxarılması və həmin imkanlardan səmərəli istifadə edilməsi, dövlət qulluqçusunun peşə səriştəliyini artırmağa stimullaşdırılması və onun əlavə təhsilə ehtiyacının, habelə tutduğu vəzifəyə uyğun gələn gələcəkdəki müəyyənləşdirilməsi məqsədilə hər təqvim ilinin sonunda inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi həyata keçirilir.

30-1.2. Ali kateqoriya dövlət orqanlarında inzibati vəzifələrin ali-üçüncü təsnifatlarına uyğun dövlət qulluğu vəzifələrini tutan dövlət qulluqçularının, stajçı kimi və sınaq müddəti ilə dövlət qulluğuna qəbul edilmiş şəxslərin, habelə təqvim ilinin sonunadək müvafiq vəzifədə faktiki olaraq 6 aydan az müddətdə qulluq keçən dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyəti qiymətləndirilmir.

30-1.3. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi onun bilavasitə rəhbəri tərəfindən həyata keçirilir.

30-1.4. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi qiymətləndirilmə forması əsasında aparılır. Qiymətləndirilmə forması dövlət qulluqçusunun təqvim ili ərzində yerinə yetirməli olduğu tapşırıqlar (hədəflər) və bu Qanunun 30-1.6-cı və 30-1.7-ci maddələrində göstərilən meyarlar, habelə əmək intizamı nəzərə alınmaqla tərtib edilir. Tapşırıqların (hədəflərin) və meyarların mühümlük dərəcəsi bilavasitə rəhbər tərəfindən müəyyən edilir.

30-1.5. Tapşırıqlar (hədəflər) dövlət qulluqçusunun il ərzində icra etməli olduğu mühüm işlərdir. Tapşırıqlar (hədəflər) dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi struktur bölmənin fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun və dövlət qulluqçusunun qulluq funksiyaları çərçivəsində olmalıdır. Tapşırıqların (hədəflərin) icra müddəti dəqiq müəyyən edilməli, ölçülə və yerinə yetirilə bilən olmalıdır. Hər bir tapşırığın (hədəfin) icra edilməsindən gözlənilən nəticə müəyyən edilməlidir.

30-1.6. Dövlət qulluqçusunun il ərzində xidməti fəaliyyəti aşağıdakı meyarlar əsasında qiymətləndirilir:

30-1.6.1. peşə bilikləri;

30-1.6.2. qulluq (xidməti) vəzifələrinə münasibəti;

30-1.6.3. təhlil aparmaq, problem həll etmək və qərar vermək bacarığı;

30-1.6.4. yaradıcılıq və təşəbbüskarlıq;

30-1.6.5. iş təcrübəsi və onu bölüşmə;

30-1.6.6. kollektivdə işləmək və ünsiyyət bacarığı.

30-1.7. Rəhbər vəzifə tutan dövlət qulluqçularının fəaliyyəti bu Qanunun 30-1.6-cı maddəsində göstərilənlərə əlavə olaraq aşağıdakı meyarlar əsasında qiymətləndirilir:

30-1.7.1. proqnozlaşdırma;

30-1.7.2. idarəetmə;

30-1.7.3. kollektiv daxilində nüfuz və ruhlandırmaq bacarığı;

30-1.7.4. komanda qurmaq bacarığı.

30-1.8. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyəti aşağıdakı şəkildə qiymətləndirilir:

30-1.8.1. əla; 30-1.8.2. yaxşı; 30-1.8.3. kafi; 30-1.8.4. qeyri-kafi.

30-1.9. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinə verilən yekun qiymətin 50 faizi tapşırıqların (hədəflərin) icra səviyyəsinin qiymətləndirilməsinə, 40 faizi meyarlar əsasında qiymətləndirilməyə, 10 faizi isə əmək intizamı əsasında qiymətləndirməyə əsaslanır.

30-1.10. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin nəticələri xidməti fəaliyyətin qiymətləndirilməsi barədə sənədlə rəsmiləşdirilir. Dövlət qulluqçusunun fəaliyyəti bütün tapşırıqlar (hədəflər), meyarlar, eləcə də əmək intizamı üzrə qiymətləndirilir və verilmiş qiymətlər əsaslandırılır. Dövlət qulluqçusu xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi nəticəsi ilə razılaşmadıqda xidməti fəaliyyətin qiymətləndirilməsi barədə sənədə onun rəyi əlavə edilir. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin nəticələri onun şəxsi işində saxlanılır.

30-1.11. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyəti üzrə yekun qiymət müəyyən edildikdən sonra onunla müsahibə keçirilir. Müsahibə zamanı dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinə verilən qiymət və şərhlər müzakirə olunur. Müsahibə zamanı növbəti qiymətləndirmə ili üçün tapşırıqlar (hədəflər) və onların mühümlük dərəcəsi müəyyən edilə bilər.

30-1.12. Dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin nəticəsi əsasında onun barəsində aşağıdakı tədbirlərdən biri görülməlidir:

30-1.12.1. dövlət qulluqçusunun mükafatlandırılması;

30-1.12.2. dövlət qulluqçusuna vaxtından əvvəl ixtisas dərəcəsinin verilməsi;

30-1.12.3. dövlət qulluqçusunun fəaliyyətinin və bacarıqlarının daha da təkmilləşdirilməsi məqsədilə əlavə təhsilə və ya xüsusi təlimlərə cəlb edilməsi;

30-1.12.4. dövlət qulluqçusunun bilik və bacarıqlarına uyğun digər analoji vəzifəyə keçirilməsi;

30-1.12.5. dövlət qulluqçusunun aşağı inzibati vəzifəyə keçirilməsi.

30-1.13. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi qaydası və qiymətləndirilmə forması müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) tərəfindən müəyyən edilir.

30-1.14. Dövlət qulluqçusu xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin nəticəsi ilə razılaşmadıqda inzibati qaydada və məhkəmə qaydasında şikayət etmək hüququna malikdir.

M a d d ə 3 2 . Dövlət qulluğunda irəli çəkilmək hüququ

32.1 Dövlət qulluqçusu bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada **qulluqda yüksəliş** yolu ilə, habelə **müsahibə** və ya **müsahibə** nəticəsində dövlət qulluğunda irəli çəkilmə bilər.

32.2. Dövlət qulluğunda irəli çəkilmək hüququ dövlət qulluqçularının öz vəzifələrini **müvəffəqiyyətlə və vicdanla yerinə yetirməsi, vakant vəzifə olması**, habelə **vakant vəzifənin tələblərinə uyğun olaraq əlavə təhsil almanın** nəticələri nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

Maddə 32-1. Dövlət qulluğunda olmanın yaş həddi

32-1.1. Dövlət qulluqçusunun **dövlət qulluğunda olmasının yaş həddi 65-dir.**

32-1.2. 65 yaşına çatmış dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda olma müddəti müvafiq dövlət orqanının **rəhbəri tərəfindən hər dəfə 1 ildən çox olmayaraq** uzadıla bilər. Dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda olma müddətinin **5 ildən çox uzadılmasına yol verilmir.**

32-1.3. İnzibati vəzifələrin **ali-üçüncü təsnifatına** aid vəzifələrdə qulluq keçən dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda olma müddəti müvafiq **dövlət orqanının razılığı** əsasında bu Qanunun **32-1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətdən artıq uzadıla bilər.**

32-1.4. Bu Qanunun 32-1.2-ci maddəsinə uyğun olaraq dövlət orqanına aid edilən sahədə dövlət qulluğunda olma müddəti uzadılmış dövlət qulluqçularının sayı həmin dövlət orqanının **vahid sistemini təşkil edən qurumların işçilərinin ümumi sayının 15 faizindən artıq ola bilməz.**

32-1.5. Dövlət orqanının aparatının və tabeliyində olan qurumun çalışma müddəti uzadılmış işçilərinin sayı müvafiq olaraq onun aparatının və tabeliyində olan həmin **qurumun işçilərinin sayının 2 faizindən artıq ola bilməz.**

32-1.6. Dövlət orqanının aparatında və ya tabeliyində olan qurumunda dövlət qulluqçularının sayı 100 nəfərdən az olduqda, çalışma müddəti uzadılmış işçilərin sayı **iki ştat** vahidinə qədər yuvarlaqlaşdırılır.

32-1.7. Dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda olma müddətinin uzadılmasına onun razılığı əsasında yol verilir.

32-1.8. Bu Qanunun 32-1.2-ci maddəsi tətbiq edilərkən aşağıdakılar nəzərə alınır:

32-1.8.1. dövlət qulluğunda intizam tənbeh tədbirlərinin tətbiq edilməməsi;

32-1.8.2. elmi dərəcənin və ya elmi adın olması;

32-1.8.3. dövlət təltifi ilə təltif edilmə;

32-1.8.4. attestasiyadan üç dəfə müvəffəqiyyətlə keçmə.

həmin Qanunun 32-1.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq dövlət orqanının səlahiyyətlərini:

Azərbaycan Respublikasının mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının aparatlarında və Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının Aparatında Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri;

Azərbaycan Respublikasının mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yanında yaradılan dövlət agentliklərində və dövlət xidmətlərində həmin mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri;

Azərbaycan Respublikası apellyasiya məhkəmələrinin aparatlarında Azərbaycan Respublikasının ədliyyə naziri;

Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin Aparatında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri həyata keçirirlər.

M a d d ə 33. Dövlət qulluğuna xitam verilməsi

33.1. Dövlət qulluğuna aşağıdakı əsaslarla xitam verilə bilər:

33.1.1. dövlət qulluqçusunun öz arzusu ilə;

33.1.2. dövlət orqanı ləğv edildikdə;

33.1.3. dövlət qulluqçularının sayı və ya ştatları ixtisar edildikdə;

33.1.4. qanunvericiliyin tələbləri pozularaq işə qəbul edildikdə;

33.1.5. *dövlət qulluqçusunun aldığı sertifikatın qüvvədə olma müddəti bitdikdə və dövlət qulluqçusu növbəti sertifikat ala bilmədikdə;*

33.1.6. Bu Qanunun 25.2.6-cı maddəsinə uyğun olaraq dövlət qulluğundan azad edildikdə;

33.1.7. Azərbaycan Respublikası *vətəndaşlığına xitam verildikdə;*

33.1.8. qanunvericilik və ya yerli özünüidarə orqanlarına seçildikdə, habelə hakim təyin edildikdə, əgər onlar həmin vəzifələrdən imtina etmədikdə;

33.1.9. qanunvericilikdə daha uzun müddət müəyyən edilməyibse, əmək qabiliyyətinin fasiləsiz olaraq altı aydan çox müddətə tam itirilməsi ilə əlaqədar dövlət qulluqçusu əmək funksiyasını yerinə yetirə bilmədikdə;

33.1.10. məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş ittiham hökmü və ya tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair qanuni qüvvəyə minmiş qərarı olduqda;

33.1.11. dövlət qulluqçusu vəfat etdikdə, habelə məhkəmə tərəfindən xəbərsiz itkin düşmüş hesab edildikdə və ya ölmüş elan edildikdə;

33.1.12. dövlət qulluğunda olmanın yaş həddinə çatdıqda.

33.2. Dövlət qulluqçusu müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq pensiya yaşına çatmasına görə **öz arzusu ilə dövlət qulluğundan çıxdıqda**, ona qanunvericiliyə uyğun olaraq digər pensiya növünün təyin edilməsindən **asılı olmayaraq, ümumi qaydada hesablanmış aylıq pensiyasının 6 misli məbləğində birdəfəlik haqq verilir və bu məbləğdən vergi tutulmur.**

33.3. Dövlət **orqanı rəhbərinin dövlət qulluğunu davam etdirmək barədə qərarı olarsa**, dövlət qulluqçusu öz arzusu ilə dövlət qulluğundan çıxmaq barədə ərizəni verdiyi gündən **1 ay** ərzində dövlət qulluğunu davam etdirməlidir. **Zərurət olduqda**, həmin müddət dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən **əlavə olaraq 1 ay müddətində** uzadıla bilər.

M a d d ə 34. Dövlət qulluğu keçmənin digər məsələləri

Bu Qanunda və ona uyğun qəbul edilmiş qanunvericilik aktlarında tənzimlənməyən dövlət qulluğu keçmə ilə bağlı digər məsələlər Azərbaycan Respublikasının **əmək qanunvericiliyi** ilə tənzimlənir.

M a d d ə 35. Qanunun qüvvəyə minməsi

Bu Qanun 2001-ci il sentyabrın 1-dən qüvvəyə minir.

Qəbul edilib : 21 iyul 2000-ci il

Kateqoriya və Təsnifatlar Cədvəli

Əsas səlahiyyətləri Müəyyən edilir 7 maddə - III hissə	Ali Kateqoriya 1)Pr administrasiyası, Pr fəaliyyətini bilavastə təmin edən orqanlar, Prezidentin xüsusi tibb xidməti 2)Nazirlər Kabineti 3)Milli Məclis 4)Konstitusiya Məhkəməsi 5)Ali məhkəmə	Aparat Rəhbəri-----Ali A.Rəhbər müavini -----1 Bölmə rəhbəri-----1 B.rəhbər müavini-----2 Mütəxəssis-----3
1)Konstitusiya 2)Konstitusiya qanunu 3)Qanun	1-ci Kateqoriya 1)Ali Məclis 2)Hesablama Palatası 3)Məhkəmə Hüquq Şurası 4)Ombudsman Aparatı 5)AR Prokurorluğu	Aparat Rəhbəri-----1 A.Rəhbər müavini -----2 Bölmə rəhbəri-----2 B.rəhbər müavini-----3 Mütəxəssis-----4
1)Konstitusiya 2)Konstitusiya Qanunu 3)Qanun 4)Maddə 113	2-ci Kateqoriya 1)NMR Nazirlər Kabineti 2)NMR Ombudsman aparatı 3)NMR Prokurorluğu 4)NMR Ali məhkəmə 5)Milli Televiziya Radio Şurasının aparatı 6)Mərkəzi İcra Hakimiyyəti Orqanları 7)Mərkəzi Seçki Komissiyası 8)Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Komissiyasının Katibliyi 9)Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti 10)Apelyasiya Məhkəmələri 11)AR hərbi prokurorluğu	Aparat Rəhbəri-----2 A.Rəhbər müavini -----3 Bölmə rəhbəri-----3 B.rəhbər müavini-----4 Mütəxəssis-----5 Aparat Rəhbəri-----3 A.Rəhbər müavini -----3 Bölmə rəhbəri-----4 B.rəhbər müavini-----4 Mütəxəssis-----5
1)Qanun 2)Maddə 113 3)Maddə 124	3-cü kateqoriya 1)NMR Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları 2)NMR MTRŞ 3)NMR Hərbi Prokurorluğu 4)NMR Mərkəzi Seçki Komissiyası 5)Ağır Cinayətlər Məhkəmələri 6)İnzibati Məhkəmələri 7)Kommersiya məhkəmələri 8)Hərbi Məhkəmələr 9)Ombudsmanın regional mərkəzləri 10)Bakı Şəhər Prokurorluğu 11)MIHO yanında yaradılan Xidmət, Agentlik və Fondlar	Aparat Rəhbəri-----5 A.Rəhbər müavini -----5 Bölmə rəhbəri-----5 B.rəhbər müavini-----5 Mütəxəssis-----6 Bölmə rəhbəri-----5 B.rəhbər müavini-----5 Mütəxəssis-----6

1)Qanun 2)Maddə 113 3)Maddə 120 4)Maddə 124	4-cü kateqoriya 1)Yerli İcra Hakimiyyəti Orqanları 2)MİHO-nun Yerli Bölmələri 3)MİHO yanında, tabeliyində olan qurumlar 4)NMR MİHO yanında Xidmət, Agentlik və Fondlar 5)BŞİH başçısının yanında olan orqanlar 4)Rayon Şəhər məhkəmələri 5)Rayon Şəhər prokurorluqları 6)Hərbi Prokurorluqlar	Başçının Müavini-----4 Bölmə Rəhbəri-----6 B.Rəhbərinin müavini----6 Mütəxəssis-----7 Rəhbər-----5 Rəhbər müavini-----6 Bölmə rəhbəri-----7 B. Rəhbər müavini-----7 Mütəxəssis-----7 Mütəxəssis-----7
1)Maddə 113 2)Maddə 124	5-ci kateqoriya 1)Azərbaycan və NMR MİHO yanında yaradılan Xidmət, Agentlik və Fondların Yerli bölmələri 2) AR və NMR Mərkəzi icra hakimiyyətini orqanlarının Yanında tabeliyində olan orqanların yerli bölmələri 3) Yerli icra hakimiyyəti başçılarının yanında Avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin daşıma idarələri 4) Yerli icra hakimiyyəti başçılarının inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəlikləri və sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəlikləri	Rəhbər-----6 Rəhbər müavini-----6 Mütəxəssis-----7 Rəhbər-----7 Rəhbər müavini-----7 Mütəxəssis-----7
İSTİSNALAR		
Birinci Vitse prezidentin fəaliyyətini təmin edən struktur bölmənin rəhbəri-----Ali		
Birinci Vitse prezidentin fəaliyyətini təmin edən struktur bölmənin rəhbər müavini-----1		
Birinci Vitse prezidentin köməkçisi-----1		
Xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələrinin-----2		
<i>Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti</i>		Başçının Müavini-----2
MİHO yanında Xidmət, Agentlik və Fondlar		Rəis-----2 Rəis müavini-----3
Ombudsman Regional Mərkəzləri		Rəhbər-----4 Rəhbər müavini-----4

Aşağıda göstərilən müvafiq icra hakimiyyətlərindən başqa qalan hamısı “Prezidentdir”

1) 21.6. Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələrinə və onların aparatlarının işçilərinə dövlət məvacibi (əməkhaqqı), tibbi sığorta, nəqliyyat xərcləri, yaşayış sahəsinin icarə xərcləri, məktəbyaşlı ailə üzvlərinin təhsil haqqı və bu Qanunda nəzərdə tutulmayan təminatların verilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**AR Nazirlər Kabineti**) tərəfindən müəyyən edilir. Bu Qanunun dövlət qulluqçularına aid edilən digər təminatlar ilə bağlı müddəaları Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında təyin olunan ticarət nümayəndələrinə və onların aparatlarının işçilərinə şamil edilir.

- 2) Test nümunələrinin hazırlanması, ekspertizası, təsdiqi, test imtahanının təşkili, keçirilməsi, qiymətləndirmənin aparılması qaydasını müvafiq icra hakimiyyəti **(AR Nazirlər Kabineti)** orqanı müəyyən edir
- 3) Test imtahanında iştirak etmək üçün **ödənişin məbləği**ni müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Tarif (qiymət) Şurası)** müəyyən edir.
- 4) Forması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Nazirlər Kabineti)** tərəfindən müəyyən edilən sertifikatın qüvvədəolma müddəti **beş ildir**.
- 5) 28.5. Dövlət qulluğunun müvafiq vəzifəsi üzrə **test imtahanından keçdiyini təsdiq edən sertifikatı qüvvədə olan şəxs müsahibədə iştirak edə bilər**. Müsahibədə iştirak etmək istəyən şəxs müsahibənin keçirilməsi elan edildiyi gündən **30 gün** müddətində dövlət qulluğu vəzifəsinin aid olduğu dövlət orqanına müraciət edir. Müraciətə əlavə edilməli sənədlərin siyahısı və sənədlərin qəbulu qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Nazirlər Kabineti)** tərəfindən müəyyən edilir.
- 6) 29.12. Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələri müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri **(AR İqtisadiyyat Naziri)** tərəfindən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Prezidenti)** ilə razılaşdırılmaqla təyin olunur.
- 7) 30-1.7. Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi qaydalarına dair normativ aktlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Nazirlər Kabineti)** tərəfindən qəbul edilir.
- 8) Dövlət qulluqçusunun əlavə **təhsilinin növü, forması, müddəti və maliyyə təminatı** müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(AR Nazirlər Kabineti)** tərəfindən təsdiq edilən qaydalarla tənzimlənir

Dövlət orqanlarında dövlət qulluqçusuna dövlət qulluğunda qulluq stajına görə əlavə haqqın məbləğlərinin müəyyənləşdirilməsi

QAYDALARI

1. Bu Qaydalar “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən hazırlanmışdır və dövlət orqanlarında dövlət qulluqçularına dövlət qulluğunda qulluq stajına görə əlavə haqqın ödənilməsi şərtlərini müəyyən edir.

2. Dövlət qulluqçusuna dövlət qulluğunda qulluq stajına görə xidmətin ikinci ilindən başlayaraq əlavə haqq verilir.

3. Dövlət qulluqçusuna vəzifədə qulluq stajına görə əlavə haqq aylıq dövlət qulluğunda maaşına nisbətən faizlə müəyyən edilir və hər ay ödənilir.

4. Dövlət qulluqçusuna xidmətin ikinci ilindən başlayaraq dövlət qulluğunda qulluq stajına görə qulluq stajının müddətindən asılı olaraq aşağıdakı qaydada hər ay əlavə haqq ödənilir:

<i>Qulluq stajı (il)</i>	<i>Aylıq vəzifə maaşına əlavə haqq (faizlə)</i>
<i>1 ildən – 5 ilədək</i>	<i>5</i>
<i>5 ildən – 10 ilədək</i>	<i>10</i>
<i>10 ildən – 15 ilədək</i>	<i>20</i>
<i>15 ildən yuxarı</i>	<i>30</i>

5. Dövlət qulluqçusuna dövlət qulluğunda qulluq stajına görə əlavə haqq qulluq keçdiyi **dövlət orqanı üçün dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş əmək haqqı fondu** hesabına verilir.

6. Dövlət qulluqçularına qulluq stajına görə aylıq vəzifə maaşına müəyyən edilmiş əlavələrin ödənilməsi məqsədi ilə **hər il növbəti il üçün təsdiq olunan** dövlət büdcəsində bu orqanlarda dövlət qulluqçuları üçün müəyyən olunmuş aylıq əmək haqqı fondunun (vəzifə maaşına əlavələr istisna olunmaqla) **2 misli həcmində** əlavə vəsaitlər nəzərdə tutulur.

7. Dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunda qulluq stajı hesablanarkən aşağıdakı dövrlər nəzərə alınır:

dövlət qulluqçusunun tutduğu vəzifədə qulluq stajı;

dövlət qulluqçusu digər dövlət qulluğu vəzifəsinə keçirildikdə və qəbul edildikdə əvvəlki dövlət qulluğu vəzifəsindəki qulluq stajı;

məhkəmə və ya müvafiq səlahiyyətli orqan tərəfindən müəyyən edilmiş dövlət qulluqçusunun məcburi işburaxma dövrü;

dövlət qulluğu vəzifəsində staj və sınaq müddəti;

dövlət qulluğu vəzifəsinin və əmək haqqının saxlanması şərti ilə dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğundan ayrıldığı müddət;

əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirildiyi müddət;

ödənişli məzuniyyət dövrləri.

Bu bənddə nəzərdə **tutulmayan digər fasilələr dövlət qulluğunda qulluq stajı hesablanarkən nəzərə alınmır.**

8. Dövlət qulluqçusunun qulluq stajının hesablanması onun qulluq etdiyi dövlət orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

9. Dövlət qulluqçusunun qulluq stajı müəyyənləşdirilərkən onun “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qüvvəyə minənədək qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında (o cümlədən Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənarda) habelə 1991-ci il oktyabrın 18-dək dövlət, sovet və partiya orqanlarında iş müddəti də daxil edilir.

10. Dövlət qulluğunda qulluq stajı haqqında sənəd dövlət qulluqçusunun əmək kitabçası hesab edilir.

11. Bu Qaydaların 7-ci və 9-cu bəndlərinin tətbiqi zamanı yaranmış fikir ayrılığı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Qulluğunu İdarəetmə Şurası tərəfindən aradan qaldırılır.

12. Dövlət qulluqçusuna qulluq stajına görə verilən əlavə haqq orta əmək haqqı hesablanarkən nəzərə alınır.

Dövlət qulluqçılarının etik davranış qaydaları haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun dövlət qulluqçuları üçün etik davranış **qaydalarını və prinsiplərini** və onlara əməl edilməsi ilə bağlı **hüquqi mexanizmləri** müəyyən edir.

Fəsil 1.

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Qanunun əhatə dairəsi

- 1.1. Bu qaydalar **dövlət qulluqçusu statusuna malik olan bütün şəxslərə** şamil edilir.
- 1.2. Hər bir dövlət qulluqçusu **qanunun aliliyini, insan hüquqlarını, demokratik prinsipləri və yüksək etik davranış qaydalarını** rəhbər tutaraq bu Qanunun müddəalarına əməl etməyə borcludur.

Maddə 2. Qanunun məqsədləri

2.0. Bu Qanunun məqsədləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- 2.0.1. dövlət orqanlarının və dövlət qulluğunun nüfuzunun artırılması, vətəndaşların dövlət orqanlarına və dövlət qulluqçularına etimadının yüksəldilməsi;**
- 2.0.2. dövlət orqanları və dövlət qulluqçılarının fəaliyyətində səmərəliliyin və şəffaflığın artırılması;**
- 2.0.3. dövlət orqanlarında korrupsiyanın və dövlət qulluqçılarının fəaliyyətində maraqların toqquşmasının qarşısının alınması;**
- 2.0.4. dövlət qulluqçuları tərəfindən etik davranış qaydalarına əməl olunmasının təmin edilməsi;**
- 2.0.5. dövlət qulluqçularından gözlənilən davranış barədə vətəndaşların məlumatlandırılması;**
- 2.0.6. dövlət orqanlarının və dövlət qulluqçılarının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə vətəndaşların təsiri imkanlarının genişləndirilməsi.**

Maddə 3. Xidməti davranışın hüquqi tənzimlənməsi

3.1 Dövlət qulluqçusunun xidməti davranışı qanunvericiliklə ona verilmiş **hüquqların həyata keçirilməsi və vəzifələrinin yerinə yetirilməsi** ilə əlaqədar fəaliyyətdir. Dövlət qulluqçusunun xidməti davranışı bu Qanunla müəyyən edilmiş **etik davranış qaydalarına və prinsiplərinə** əsaslanmalıdır.

3.2. Dövlət qulluqçusunun xidməti davranışı bu **Qanuna və digər normativ hüquqi aktlara** uyğun olaraq tənzimlənir.

3.3. Bu Qanunla müəyyən olunmuş etik davranış qaydalarını dəqiqləşdirən normalar, onlara riayət olunması ilə bağlı təminatlar dövlət orqanlarının digər normativ **hüquqi aktları ilə müəyyənləşdirilə** bilər. **Göstərilən normativ hüquqi aktlar bu Qanunun müddəalarına zidd olmamalıdır.**

Fəsil 2.

ETİK DAVRANIŞ QAYDALARI

Maddə 4. **Vicdanlı davranış**

4.1. **Şəxsin, cəmiyyətin və dövlətin** maraqları naminə dövlət qulluqçuları **öz vəzifə borcunu səmərəli** yerinə yetirməyə borcludur.

4.2. Dövlət qulluqçusu bütün hallarda hər bir şəxs üçün vicdanlılıq nümunəsi olmalıdır.

Maddə 5. Peşəkarlıq və fərdi məsuliyyətin artırılması

5.1. Dövlət qulluqçusu öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş **səlahiyyətlər çərçivəsində və peşəkarlıq səviyyəsində** yerinə yetirməyə borcludur.

5.2. Dövlət qulluqçusu **etik davranışı və öz peşəkar fəaliyyəti** ilə dövlət orqanlarına hüquqi və fiziki şəxslərin inamını artırmalı və möhkəmləndirməlidir.

Maddə 6. Loyallıq

6.1. Dövlət qulluqçusu onun **xidməti vəzifəsinə aid olmadığı hallarda**, dövlət orqanlarının, onların rəhbərlərinin fəaliyyəti ilə əlaqədar (qanunsuz fəaliyyət istisna olmaqla) tənqidi ictimai mülahizələrdən, çıxışlardan və onların fəaliyyətinə ictimai qiymət verilməsindən çəkinməlidir. Bu qayda dövlət qulluqçusunun **elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı çıxışlarına və ya elmi yazılarına şamil olunmur**.

6.2. Dövlət qulluqçusu dövlət qulluğu ilə bağlı vəzifələrin icrası ilə bir araya sığmayan və onun adına xələl gətirə biləcək, habelə dövlət orqanının **nüfuzunu aşağı sala biləcək hərəkətlərə yol verməməlidir**.

6.3. Dövlət qulluqçusu dövlət orqanı tərəfindən **açıq çıxışlarla** bağlı müəyyən olunmuş **qaydalara əməl etməlidir**.

6.4. Dövlət qulluqçusu qanunvericilikdə dövlət qulluğu ilə bağlı nəzərdə tutulmuş **məhdudiyyətlərə əməl etməlidir**.

Maddə 7. İctimai etimad

7.1. Dövlət qulluqçusu Azərbaycan Respublikasının, **dövlət orqanının və dövlət qulluğunun nüfuzunu möhkəmləndirməyə, öz adını və şərəfini** uca tutmağa borcludur.

7.2. Dövlət qulluqçusu etik davranış qaydalarının **onun tərəfindən pozulması nəticələrini aradan qaldırmağa, o cümlədən ictimai etimadın** bərpası üçün tədbirlər görməyə borcludur.

7.3. Dövlət qulluqçusu dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyəti barədə ictimaiyyəti məlumatlandıran **kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada doğru (dürüst)** məlumatlar almasına köməklik göstərməlidir.

Maddə 8. İnsanların hüquq, azadlıq və qanuni maraqlarına, şərəf və ləyaqətinə və işgüzar nüfuzuna hörmət. Hüquqi şəxslərin işgüzar nüfuzuna hörmət

8.1. Dövlət qulluqçularının fəaliyyəti **insanların hüquq, azadlıq və qanuni maraqlarının təmin olunmasına** (qorunmasına və müdafiəsinə) xidmət etməlidir.

8.2. Dövlət qulluqçusu insanların hüquq və azadlıqlarını, qanuni maraqlarını pozan, **onların şərəf, ləyaqət və işgüzar nüfuzunu ləkəliyə biləcək qərarlara və hərəkətlərə** (və ya hərəkətsizliyə) yol verməməlidir.

8.3. Qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, dövlət qulluqçusu xidməti vəzifələrinin icrası ilə bağlı fiziki şəxslərin, habelə digər dövlət qulluqçularının şəxsi həyatı, şərəf və ləyaqəti barədə ona məlum olmuş **məlumatların konfidensiallığını təmin etməlidir**.

8.4. Dövlət qulluqçusu hüquqi şəxslərin **işgüzar nüfuzuna hörmətlə yanaşmalı və onların işgüzar nüfuzunu ləkəliyə biləcək hərəkətlərə** (və ya hərəkətsizliyə) yol verməməlidir.

Maddə 9. Mədəni davranış

Dövlət qulluqçusu bütün şəxslərə, o cümlədən birbaşa və yuxarı rəhbəri ilə və ya tabeliyində olan şəxslərə münasibətdə **nəzakətli, xeyirxah, diqqətli və səbrli** olmalıdır.

Maddə 10. Əmr, sərəncam və ya tapşırıqların yerinə yetirilməsi

10.1. Dövlət qulluqçusu birbaşa və ya yuxarı rəhbərinin qanuna uyğun olan və səlahiyyətləri daxilində qəbul etdiyi **yazılı əmri, sərəncamı və ya verdiyi şifahi tapşırıqları yerinə yetirməyə borcludur**.

10.2. Dövlət qulluqçusu birbaşa və ya yuxarı rəhbər tərəfindən ona verilən əmrin, sərəncamın və ya tapşırığın qanuna və ya digər normativ hüquqi akta zidd olmasına əmindirsə, **bu barədə yazılı əsaslandırmanı birbaşa və ya yuxarı rəhbərinə təqdim etməlidir.** O, birbaşa rəhbərindən bu əmr, sərəncam və ya tapşırığın yazılı şəkildə təsdiq olunmasını tələb etməlidir. Birbaşa rəhbərindən yazılı şəkildə təsdiq edilmiş əmr, sərəncam və ya tapşırıq almasına baxmayaraq, dövlət qulluqçusu onların qanuna, yaxud digər normativ hüquqi akta zidd olmasına inanmaqda davam edərsə, o, həmin əmr, sərəncam və ya tapşırığın yerinə yetirilməsindən **imtina edə bilər.**

10.3. **Qanuni göstərişlərin yerinə yetirilməməsi intizam məsuliyyətinə səbəb olur.**

Maddə 11. Qərəzsizlik

11.1. Dövlət qulluqçusu xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən və ya qərar qəbul edərkən qərəzsiz olmalı və bu zaman irqinə, milliyyətinə, dininə, dilinə, cinsinə, sosial mənşəyinə, əmlak və qulluq vəziyyətinə, əqidəsinə, ictimai və ya hər hansı digər birliyə mənsubiyyətinə görə hər **hansı şəxsin və ya şəxslər qrupunun üstünlüyünə və ya belə üstünlüyün əldə edilməsi üçün şəraitin yaradılmasına yol verməməlidir.**^[1]

11.2. **Dövlət qulluqçusu xidməti vəzifələrinin yerinə yeritirilməsi zamanı siyasi bitərəfliyə əməl etməyə borcludur.**

11.3. Dövlət qulluqçusu **özünün və ya maraqlı şəxslərin mənafelərinin** onun xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə təsirinə yol verməməli və bu cür təsir üçün şərait yaratmamalıdır.

Maddə 12. Maddi və qeyri-maddi nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin əldə edilməsinə yol verilməməsi

12.1. Dövlət qulluqçusunun qanunsuz olaraq maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə yönəlmiş hərəkətlər (hərəkətsizlik) etməsi və ya qərarlar qəbul etməsi qadağandır.

12.2. Dövlət qulluqçusu onun hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) və ya qərarlarının maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə gətirib çıxarmasını istisna edən tədbirlər görməlidir.

12.3. Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada **şəxslərə əvəzsiz xidmət** (xidmətlər) göstərən dövlət qulluqçusu həmin xidmətə (xidmətlərə) görə **hər hansı haqq tələb edə bilməz.**

12.4. **Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş ödəniş müqabilində** vətəndaşlara xidmət (xidmətlər) göstərən dövlət qulluqçusu həmin xidmətə (xidmətlərə) görə nəzərdə tutulan məbləğdən **artıq haqq tələb edə bilməz.**

Maddə 13. Korrupsiyanın qarşısının alınması

13.1. **Dövlət qulluqçusuna qanunsuz maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda, dövlət qulluqçusu onlardan imtina etməlidir.** Maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər dövlət qulluqçusuna ondan asılı olmayan səbəblərdən verilsə, o, bu barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli və maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət orqanına akt üzrə təhvil verilməlidir.

13.2. **Tərəflərdən biri dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət orqanı olan əqdlərdə həmin dövlət qulluqçusu digər tərəf ola bilməz.**

Maddə 14. Hədiyyə alma ilə əlaqədar məhdudiyyətlər

14.1. Dövlət qulluqçusu **1) xidməti vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir edə bilən və ya 2) bu cür təsir təəssüratı yaradan, və ya 3) onun vəzifələrinin icrası müqabilində mükafat qismində verilən və ya 4) bu cür mükafat təəssüratı yaradan** hədiyyələri özü və ya digər şəxslər üçün tələb edə və ya qəbul edə bilməz. Bu qayda qonaqpərvərliklə bağlı və dəyəri **“Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında”** Qanunda nəzərdə tutulmuş məbləğdən **yuxarı olmayan** hədiyyələrin təqdim olunduğu hallara şamil edilmir.

14.2. Dövlət qulluqçusu hədiyyənin qəbul edilməsi və ya qonaqpərvərlikdən istifadə ilə bağlı qərara gələ bilmədiyi hallarda bu məsələ barədə **birbaşa rəhbərinin rəyini** öyrənməlidir.

Maddə 15. Maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması

15.1. Dövlət qulluqçusu qulluq etdiyi dövrdə maraqların toqquşmasına yol verməməlidir və qanunsuz olaraq öz vəzifə səlahiyyətlərindən **şəxsi maraqları üçün istifadə** etməməlidir.

15.2. Dövlət qulluqçusunun xidməti vəzifələri ilə onun şəxsi maraqları arasında ziddiyyət yarana biləcəyi hallarda, o, qanunvericiliyə müvafiq olaraq, dövlət qulluğuna qəbul olunduqda, habelə bundan sonrakı dövrdə həmin maraqların **xarakteri barədə məlumat verməyə borcludur**.

15.3. Dövlət qulluqçusu başqa vəzifəyə keçmə ilə əlaqədar təkliflərin maraqların toqquşmasına səbəb ola biləcəyi hallarda, bu barədə **dövlət orqanının rəhbərinə** məlumat verməlidir. Dövlət qulluğuna xitam verildikdən sonra dövlət qulluqçusu **qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddət ərzində** əvvəllər fəaliyyətinə nəzarət etdiyi idarə, müəssisə, təşkilatlara və ya onların bölmələrinə işə qəbul edilə bilməz.

15.4. Dövlət qulluqçusu maraqların toqquşmasının qarşısının alınması üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər tədbirlər görməlidir.

15.5. Dövlət qulluqçusu vəzifəyə təyin edilərkən və bundan sonrakı müddətdə **etik davranış qaydaları, korrupsiyaya qarşı mübarizə və maraqların toqquşmasının qarşısının alınması ilə normativ hüquqi və normativ xarakterli aktlarla tanış olmalıdırlar**. Bu aktlara əməl edilməsi ilə bağlı hər hansı suallar yarandıqda bu **barədə birbaşa və ya yuxarı rəhbərinə** müraciət etməlidir.

Maddə 16. Əmlakdan istifadə

16.1. Dövlət qulluqçusu istifadəsində olan dövlət **əmlakından, maliyyə vəsaitlərindən, rabitə, kompyüter və digər kommunikasiya sistemlərindən, nəqliyyat vasitələrindən** və digər maddi-texniki təchizat avadanlıqlarından **qənaətlə və səmərəli** istifadə etməlidir.

16.2. Dövlət qulluqçusuna dövlət əmlakından, maliyyə vəsaitlərindən, rabitə, kompyüter və digər kommunikasiya sistemlərindən, nəqliyyat vasitələrindən və digər maddi-texniki təchizat avadanlıqlarından **şəxsi maraqları naminə**, habelə həmin dövlət qulluqçusu tərəfindən **xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar olmayan** digər məqsədlər üçün istifadə etməsi qadağandır.

Maddə 17. Məlumatlardan istifadə

17.1. Dövlət qulluqçusu xidmət etdiyi dövlət orqanının sərəncamında olan məlumatların qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada **əldə olunması və yayılması** mümkünliyünü təmin etməlidir.

17.2. Dövlət qulluqçusu dövlət orqanında müəyyən olunmuş **xidməti informasiyanın təqdim** edilməsi qaydalarına əməl etməlidir.

17.3. **Dövlət qulluqçusu xidməti fəaliyyəti zamanı əldə etdiyi məlumatları şəxsi maraqları üçün istifadə edə bilməz.**

Maddə 18. İctimai və ya siyasi fəaliyyət

18.1. Qanunvericiliklə başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, dövlət qulluqçusu **ictimai və ya siyasi birliyə** üzv olmaq hüququna malikdir.

18.2. Dövlət qulluqçusunun ictimai və ya siyasi fəaliyyəti, yaxud ictimai və ya siyasi birliyə mənsubiyyəti onun xidməti vəzifələrini **qərəzsiz və obyektiv yerinə yetirdiyinə ictimai şübhə doğurmamalıdır**.

18.3. Dövlət qulluqçusu qulluq mövqeyindən istifadə edərək digər dövlət qulluqçularını ictimai və ya siyasi birliklərin və dini təşkilatların **fəaliyyətində iştiraka təhrik etməməlidir**.

18.4. Dövlət qulluqçusuna dövlət orqanlarında ictimai və siyasi birliklərin (həmkarlar ittifaqları istisna olmaqla), dini təşkilatların struktur bölmələrini yaratmaq, yaxud həmin orqanlarda göstərilən struktur bölmələrin yaradılmasına yardım etmək qadağandır.

18.5. Dövlət qulluqçusuna seçkilər zamanı öz vəzifə mövqeyindən və səlahiyyətlərindən özünün və ya digər namizədlərin, siyasi partiyaların, siyasi partiyaların bloklarının xeyrinə istifadə etmək qadağandır.

Fəsil 3.

ETİK DAVRANIŞ QAYDALARININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN TƏMİN OLUNMASI

Maddə 19. Təminatlar sistemi

19.0. Dövlət qulluqçusu tərəfindən etik davranış qaydalarına əməl olunması üçün:

19.0.1. dövlət qulluqçusunun davranışının etik davranış qaydalarına uyğunluğu **onun özü, birbaşa və ya yuxarı rəhbəri tərəfindən** müntəzəm təhlil edilir;

19.0.2. dövlət qulluqçusu, onun birbaşa və ya yuxarı rəhbəri tərəfindən bu fəsildə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görülür.

Maddə 20. Etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarət

20.1. Etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarəti **dövlət orqanının rəhbəri xidməti qaydada, yuxarı orqan tabelilik əsasında həyata keçirir.**

20.2. **Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (Prezident) yaratdığı qurum (DİM) etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarəti nizamnaməsinə uyğun olaraq həyata keçirir.**

Maddə 21. Dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən nəzarət (Əzbər)

21.1. Dövlət orqanlarında etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarəti həmin orqanların müvafiq qurumları həyata keçirir.

21.2. Dövlət orqanının rəhbəri:

21.2.1. tabeliyində olan dövlət qulluqçularının xidməti davranışlarının bu Qanunla müəyyən olunan etik davranış qaydalarına uyğunluğuna nəzarət etməli və onun təhlilini aparmalıdır;

21.2.2. öz davranışı ilə etik davranış qaydalarına əməl olunması nümunəsi göstərməlidir;

21.2.3. tabeliyində olan dövlət qulluqçuları arasında onların tutduqları vəzifələrə uyğun olaraq vəzifə bölgüsü aparmalıdır;

21.2.4. tabeliyində olan şəxsləri hüquqa və hamılıqla qəbul edilmiş etik normalara zidd olan hərəkət etməyə və qərarlar qəbul etməyə sövq etməməlidir;

21.2.5. rəhbərlik etdiyi dövlət orqanlarına və onların struktur bölmələrinə kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi zamanı qanunvericiliyin tələblərinə əməl etməlidir;

21.2.6. etik davranış qaydalarının pozulmasının qarşısının alınması və profilaktikası üzrə tədbirlər görməlidir;

21.2.7. tabeliyində olan dövlət qulluqçularına etik davranış qaydalarını izah etməli və müraciət olunduğu təqdirdə etik davranış qaydalarına əməl olunmasına dair onlara tövsiyələr verməlidir;

21.2.8. öz səlahiyyətləri çərçivəsində bu Qanunla müəyyən olunmuş etik davranış qaydalarını və onlara əməl olunması ilə bağlı təminatları konkretləşdirən normativ hüquqi (və ya normativ xarakterli) aktları işləyib hazırlamalı və təsdiq etməlidir;

21.2.9. etik davranış qaydalarını pozan dövlət qulluqçularının intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün tədbirlər görməlidir;

21.2.10. etik davranış qaydaları və dövlət qulluqçuları tərəfindən həmin qaydalara əməl olunmasını tələb etmək hüquqlarına malik olmaları barədə vətəndaşları və təşkilatları məlumatlandırmaq üçün tədbirlər görməlidir;

21.2.11. etik davranış qaydalarının pozulması halları ilə bağlı həyata keçirilmiş tədbirlər barədə vətəndaşları, təşkilatları və dövlət orqanlarını məlumatlandırmalıdır;

21.2.12. etik davranış qaydalarının pozulmasının nəticələrinin aradan qaldırılması, habelə dövlət orqanına ictimai etimadın artırılması üçün tədbirlər görməlidir;

21.2.13. etik davranış qaydalarına əməl olunması ilə bağlı qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri həyata keçirməlidir.

Maddə 23. Etik davranış qaydalarının pozulmasına görə məsuliyyət

23.1. Etik davranış qaydalarının pozulması dövlət qulluqçusunun intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün əsasdır.

23.2. Dövlət qulluqçusunun intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada və müddətdə həyata keçirilir.

23.3. Aşağıdakı hallarda intizam icraatına başlanıla bilər:

23.3.1. bu Qanunun müddələrinin dövlət qulluqçusu tərəfindən pozulması **barədə hüquqi və ya fiziki şəxslər tərəfindən şikayət və ya digər məlumatın verilməsi;**

23.3.2. **kütləvi informasiya vasitələrində dövlət qulluqçusu tərəfindən bu Qanunun müddələrinin pozulması və maraqların toqquşmasına yol verilməsi barədə məlumatın dərc edilməsi.**

23.4. İntizam icraatı zamanı dövlət qulluqçusu tərəfindən yol verilən hüquq pozuntusunda **cinayət tərkibinin əlamətləri aşkar edildikdə, həmin əlamətləri aşkar etmiş dövlət orqanının rəhbəri bu barədə cinayət təqibi orqanına məlumat verməlidir.**

Etik davranış qaydalarının adları (15 ədəd).. (Sonlara diqqət)

1. Vəcdanlı davranış
2. Peşəkarlıq və fərdi məsuliyyətin artırılması
3. Loyallıq
4. İctimai etimad
5. İnsanların hüquq, azadlıq və qanuni maraqlarına, şərəf və ləyaqətinə və işgüzar nüfuzuna hörmət. Hüquqi şəxslərin işgüzar nüfuzuna hörmət
6. Mədəni davranış
7. Əmr, sərəncam və ya tapşırıqların verinə yetirilməsi
8. Qərəzsizlik
9. Maddi və qeyri-maddi nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin əldə edilməsinə yol verilməməsi
10. Korrupsiyanın qarşısının alınması
11. Hədiyyə alma ilə əlaqədar məhdudiyyətlər
12. Maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması
13. Əmlakdan istifadə
14. Məlumatlardan istifadə
15. İctimai və ya siyasi fəaliyyət

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların aşkar edilməsi, qarşısının alınması və nəticələrinin aradan qaldırılmasına, sosial ədalətin, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiə olunmasına, iqtisadiyyatın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına, dövlət orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, *publik hüquqi şəxslərin (bundan sonra – qurum)*, vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin qanuniliyinin, şəffaflığının və səmərəliliyinin təmin edilməsinə yönəlmişdir.

Bu Qanun, habelə dövlət orqanlarına və yerli özünüidarəetmə orqanlarına, qurumlara əhalinin etimadının möhkəmləndirilməsi, peşəkar kadrların dövlət orqanlarında və yerli özünüidarəetmə orqanlarında, *qurumlarda* qulluğa girməyə həvəsləndirilməsi, həmin şəxslərin korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozma törətməsini istisna edən şəraitin yaradılması məqsədini daşıyır.

I fəsil ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Korrupsiyanın anlayışı

Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin öz statusundan, təmsil etdiyi orqanın (*qurumun*) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə **qanunsuz** olaraq maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməsi, habelə fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən qeyd edilən maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin **qanunsuz** olaraq vəzifəli şəxslərə təklif və ya vəd olunması və yaxud verilməsi yolu ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır.

Maddə 2. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləri

2.1. Aşağıdakı şəxslər korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləridirlər:

2.1.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş şəxslər;

2.1.2. xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət orqanlarını təmsil edən şəxslər;

2.1.3. **inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları;**

2.1.4. dövlət orqanlarının müvafiq struktur vahidlərində, dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında, habelə dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərində təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;

2.1.5. Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında **seçkili vəzifələrə namizədliyi** qanunla müəyyən olunmuş qaydada qeydə alınmış şəxslər;

2.1.6. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçilmiş şəxslər;

2.1.7. yerli özünüidarəetmə orqanlarında təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;

2.1.7-1. *qurumların rəhbərləri və işçiləri, o cümlədən qurumlarda xüsusi səlahiyyət üzrə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;*

2.1.8. qanunla müəyyən edilmiş hallarda dövlət orqanlarının səlahiyyətlərini yerinə yetirən qeyri-dövlət orqanlarında təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;

2.1.9. öz nüfuzundan və ya əlaqələrindən istifadə edərək vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək müqabilində maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə edən şəxslər; (Vəzifəli şəxs deyil)

2.1.10. vəzifəli şəxsə qanunsuz olaraq maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif edən və ya vəd edən, yaxud verən fiziki və hüquqi şəxslər və ya belə hərəkətlərdə vasitəçilik etmiş şəxslər. (Vəzifəli şəxs deyil)

2.2. Bu Qanunun 2.1.1-2.1.8-ci maddələrində göstərilənlər bu Qanunun məqsədi üçün vəzifəli şəxs hesab edirlər.

Maddə 3. Qanunun tətbiq dairəsi

Bu Qanun Azərbaycan Respublikasının **ərazisində bütün fiziki** (o cümlədən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər) **və hüquqi şəxslər barəsində**, onun **ərazisindən kənarda** isə Azərbaycan Respublikasının **vətəndaşları və Azərbaycan Respublikasında qeydiyyatdan keçmiş hüquqi şəxslər** barəsində Azərbaycan Respublikasının **tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq tətbiq edilir**.

Maddə 4. Korrupsiyaya qarşı mübarizəni həyata keçirən orqanlar (qurumlar)

4.1. Bütün **dövlət orqanları, yerli özünüidarəetmə orqanları, qurumlar və vəzifəli şəxslər** səlahiyyətləri çərçivəsində **korrupsiyaya qarşı mübarizəni həyata keçirirlər**. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozumaların törədilməsi **inzibati və ya cinayət** məsuliyyəti yaratdıqda, korrupsiyaya qarşı mübarizəni qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada **hüquq mühafizə orqanları** həyata keçirirlər.

4.2. Korrupsiyanın qarşısının alınması sahəsində ixtisaslaşmış orqan funksiyalarını Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası (**bundan sonra "Komissiya"**) həyata keçirir.

4.3. **Komissiyanın tərkibi icra, qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyəti orqanları tərəfindən təyin edilən üzvlərdən ibarətdir. Komissiyanın səlahiyyətləri qanunla təsdiq edilən Əsasnamə ilə müəyyən olunur.**

II fəsil

KORRUPSIYANIN QARŞISININ ALINMASI

Maddə 5. Maliyyə xarakterli tələblər (Əzbər)

5.1. **Vəzifəli şəxslər** qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı məlumatları təqdim etməlidirlər:

5.1.1. mənbəyini, növünü və məbləğini göstərməklə hər il öz gəlirləri barədə;

5.1.2. vergitutma obyektini olan əmlakı barədə;

5.1.3. kredit təşkilatlarındakı əmanətləri, qiymətli kağızları və digər maliyyə vəsaitləri barədə;

5.1.4. şirkətlərin, fondların və sair təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətində səhmdar və ya təsisçi kimi iştirakı, bu müəssisələrdə öz mülkiyyət payı barədə;

5.1.5. *beş min beş yüz manatdan* yuxarı olan borcu barədə;

5.1.6. *min yüz manatdan* yuxarı maliyyə və əmlak xarakterli digər öhdəlikləri barədə.

5.2. Bu Qanunun 5.1-ci maddəsində göstərilən məlumatlar **qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tələb edilə bilər**.

Maddə 6. Maliyyə xarakterli tələblərin pozulmasına görə məsuliyyət

6.1. **Vəzifəli şəxslər və ya vəzifə tutmaq istəyən şəxslər** bu Qanunun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş tələblər və bu tələblərə əməl olunmamasının hüquqi nəticələri barədə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada **xəbərdar edirlər**.

6.2. Bu Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmasına nəzarətin həyata keçirilməsi qaydaları qanunvericiliklə müəyyən edilir.

6.3. Vəzifəli şəxslər tərəfindən bu Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmaması, yəni bu maddədə nəzərdə tutulmuş məlumatların üzursüz səbəbdən vaxtında təqdim edilməməsi və ya qəsdən natamam, yaxud təhrif edilmiş məlumatların təqdim olunması həmin şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmasına səbəb ola bilər. Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyası və qanunları ilə barələrində intizam məsuliyyətinə cəlb olunmanın xüsusi qaydası nəzərdə tutulmuş şəxslər intizam məsuliyyətinə həmin qaydalara riayət edilməklə cəlb oluna bilərlər.**

6.4. Komissiya bu Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etməyən şəxslər barəsində rəsmi dövlət qəzetində məlumat dərc etdirə bilər.

Maddə 7. Yaxın qohumların birgə işləməsinə yol verilməməsi

7.1. Vəzifəli şəxslərin yaxın qohumları, **seçkili vəzifələr və qanunvericiliklə nəzərdə tutulan digər hallar** istisna olmaqla, bilavasitə onun tabeliyində olan heç bir vəzifə tuta bilməzlər.

7.2. Bu Qanunun 7.1-ci maddəsinin tələblərini pozan şəxslər həmin tələblərin pozulması müəyyən edildikdən sonra **30 gün** müddətində həmin pozuntunu **könüllü olaraq aradan qaldırmadıqları halda tabeliyi istisna edən başqa vəzifəyə keçirilməli**, bu mümkün olmadıqda isə həmin şəxslərdən biri tutduğu vəzifədən azad olunmalıdır.

7.3. Bu Qanunun 7.2-ci maddəsində göstərilən əsaslar üzrə vəzifədən azad olunmuş şəxslər digər orqanlarda, idarə, müəssisə və **təşkilatlarda vəzifə tuta bilərlər.**

Maddə 8. Hədiyyə alma ilə əlaqədar məhdudiyyətlər

8.1. Vəzifəli şəxs xidməti **vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir edə bilən və ya bu cür təsir təəssüratı yaradan, və ya onun vəzifələrinin icrası müqabilində mükafat qismində verilən və ya bu cür mükafat təəssüratı yaradan hədiyyələri** özü və ya digər şəxslər üçün tələb edə və ya qəbul edə bilməz. Bu qayda xidməti vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir etməmək şərtlə bu Qanunun 8.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan kiçik hədiyyələrin qəbul edilməsi və sadə qonaqpərvərlikdən istifadə hallarına şamil olunmur.

8.2. Vəzifəli şəxs xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar bir il ərzində hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxsdən ümumi məbləği **əlli beş manatdan yuxarı olan** bir və ya bir neçə hədiyyəni qəbul edə bilməz. Həmin məbləğdən yuxarı olan hədiyyələr şəxsin xidməti vəzifəsini həyata keçirdiyi **dövlət orqanına, yerli özünüidarəetmə orqanına və ya quruma** məxsus hesab edilir.

8.3. Vəzifəli şəxs hədiyyənin qəbul edilməsi və ya sadə qonaqpərvərlikdən istifadə ilə bağlı qərara gələ bilmədiyini hallarda bu məsələ barədə **birbaşa rəhbərinin** rəyini öyrənməlidir.

8.4. Fiziki və hüquqi şəxslərlə mülki-hüquqi əqdlərin bağlanması və ya onların icrası zamanı vəzifəli şəxslər tərəfindən xidməti fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq hər hansı güzəştlərin və ya imtiyazların əldə edilməsi qadağan olunur.

8.5. **Vəzifəli şəxsə qanunsuz maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda, vəzifəli şəxs onlardan imtina etməlidir.** Maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər vəzifəli şəxsə ondan asılı olmayan səbəblərdən verilsə, o, bu barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli və maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər vəzifəli şəxsin işlədiyi **dövlət orqanına, yerli özünüidarəetmə orqanına və ya quruma akt üzrə təhvil verilməlidir.**

III fəsil

KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR HÜQUQPOZMALAR VƏ BU HÜQUQPOZMALARA GÖRƏ MƏSULİYYƏT

Maddə 9. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar

9.1. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar bilavasitə korrupsiya hüquqpozmlarından və korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozmalardan ibarətdir.

9.2. Korrupsiya hüquqpozmları aşağıdakılardır:

9.2.1.vəzifəli şəxsin xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətin edilməsi və ya belə hərəkətin edilməsindən imtina olunması müqabilində özü və yaxud üçüncü şəxslər üçün birbaşa və ya dolayı yolla maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər tələb etməsi, əldə etməsi və ya belə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin **verilməsi ilə bağlı təklifi və ya vədi qəbul etməsi**;

9.2.2.xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətin edilməsi və ya belə hərəkətin edilməsindən imtina olunması müqabilində vəzifəli şəxsə onun özü və ya üçüncü şəxslər üçün fiziki və ya hüquqi şəxs tərəfindən birbaşa və ya dolayı yolla maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər **təklif olunması, vəd edilməsi və ya verilməsi**;

9.2.3.vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətin edilməsi və ya belə hərəkətin edilməsindən imtina olunması müqabilində qanunsuz olaraq alınmış **əmlakdan özü və ya üçüncü şəxslər üçün mənfəət əldə etmək məqsədilə istifadə edilməsi**;

9.2.4.vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar maddi və sair nemətləri, imtiyazları və ya güzəştləri **haqqı ödənilmədən və ya bazar qiymətlərindən və ya dövlət tərəfindən tənzimlənən qiymətlərdən aşağı qiymətə (tarifə) əldə edilməsi**;

9.2.5.vəzifəli şəxsin xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar əmanətlərdən (depozitlərdən), qiymətli kağızlardan, rentadan, royaltidən və ya icarədən Azərbaycan Respublikasının **qanunvericiliyinə zidd olaraq gəlir götürməsi**;

9.2.6.müəyyən mükafat müqabilində vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək imkanına malik olduğunu bildiren hər hansı şəxsə birbaşa və ya dolayı yolla maddi və sair nemətlərin, **imtiyazların və ya güzəştlərin təklif olunması, vəd edilməsi və ya verilməsi**;

9.2.7.müəyyən mükafat müqabilində vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək imkanına malik olduğunu bildiren şəxs tərəfindən maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin qəbul edilməsi və ya belə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya **güzəştlərin verilməsi ilə bağlı təklifin və ya vədin qəbul edilməsi**.

9.3. Vəzifəli şəxsin aşağıdakı hərəkətləri korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozmlar sayılır:

9.3.1.xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərini) icra etdiyi dövrdə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, digər ödənişli vəzifə tutmaq və ya fəaliyyət növü ilə məşğul olmaq;

9.3.2.statusundan, təmsil etdiyi orqanın (*qurumun*) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin əldə edilməsi məqsədilə fiziki və hüquqi şəxslərə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirməkdə, eləcə də subsidiyalar, subvensiyalar, dotasiyalar, kreditlər və digər güzəştlər alınmasında qanunsuz kömək etmək;

9.3.3.bilavasitə, başqa və ya uydurma şəxslər vasitəsilə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq, əvəzçilik üzrə işləmək (elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla), habelə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən təsərrüfat subyektlərinin və maliyyə-kredit müəssisələrinin icra orqanlarının tərkibinə daxil olmaq;

9.3.4.statusundan, təmsil etdiyi orqanın (*qurumun*) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə onun səlahiyyət dairəsinə daxil olmayan məsələlər üzrə digər dövlət orqanlarının, *yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların* fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə etmək;

9.3.5.statusundan, təmsil etdiyi orqanın (*qurumun*) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə şəxsi maraqlarına aid məsələlərin həllinə təsir etmək;

9.3.6.normativ hüquqi aktların və digər qərarların qəbul edilməsi zamanı fiziki və ya hüquqi şəxslərə onların təyinatına uyğun olmayan üstünlüklər vermək;

9.3.7.vəzifə tutduğu və ya ona tabe olan, onun nəzarətində olan, habelə ona hesabat verən orqanların (*qurumların*) işi üzrə fiziki və ya hüquqi şəxslərin nümayəndəsi qismində iştirak etmək;

9.3.8.qanunla və ya digər normativ hüquqi aktlarla verilməsi nəzərdə tutulmuş məlumatların fiziki və ya hüquqi şəxslərə verilməsindən əsassız imtina etmək, belə məlumatların verilməsini gecikdirmək və yaxud natamam və ya təhrif olunmuş məlumatlar vermək;

9.3.9. qanunla və ya digər normativ hüquqi aktlarla verilməsi nəzərdə tutulmayan məlumatları və sənədləri fiziki və hüquqi şəxslərdən tələb etmək;

9.3.10. dövlət *orqanlarının, yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların* maddi və maliyyə vəsaitlərini qanunsuz olaraq namizədlərin, qeydə alınmış namizədlərin, siyasi partiyaların, siyasi partiya bloklarının, referendum üzrə təşəbbüs qruplarının seçki fonduna vermək;

9.3.11. qanunvericiliklə başqa hal nəzərdə tutulmamışdırsa, dövlət fondlarına, dövlət orqanlarının, *yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların* təsərrüfat subyektlərinə məxsus olan maddi və maliyyə ehtiyatlarını qeyri-dövlət strukturlarına vermək;

9.3.12. fiziki və ya hüquqi şəxslərə hüquqlarının və qanuni mənafələrinin həyata keçirilməsində süni maneələr yaratmaq;

9.3.13. sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi ilə bağlı səlahiyyətləri belə fəaliyyəti həyata keçirən fiziki və hüquqi şəxslərə qanunsuz olaraq vermək.

9.4. Bu Qanunda nəzərdə tutulan hallardan başqa, vəzifəli şəxslərin fəaliyyətini tənzimləyən və ya statusunu müəyyən edən qanunvericilik aktlarında korrupsiya ilə əlaqədar digər hüquqpozmalara müəyyən edilə bilər.

Maddə 10. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə vəzifəli şəxslərin məsuliyyəti

10.1. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada **intizam, mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət** məsuliyyətinə səbəb olur.

10.2. Vəzifəli şəxs tərəfindən bu Qanunun 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsi **mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratdıqda**, vəzifəli şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi Azərbaycan Respublikasının **müvafiq qanunvericiliyinə** uyğun həyata keçirilir.

10.3. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə intizam məsuliyyəti tədbirləri bu **Qanunla və digər qanunvericilik aktları** ilə tənzimlənir.

10.4. Bu Qanunun 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsi **inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmadıqda**, aşağıdakı xüsusi hallara riayət edilməklə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada **intizam** məsuliyyətinə səbəb olur:

10.4.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş şəxslər bu Qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə, korrupsiyaya qarşı mübarizə aparan orqan bu barədə **vəzifəli şəxsin seçildiyi dövlət orqanlarına məlumat verir**.

10.4.2. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada **yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçilmiş şəxslər** bu Qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə, korrupsiyaya qarşı mübarizə aparan orqan bu barədə **müvafiq seçki komissiyasına məlumat verir**. Həmin seçki komissiyası isə bu barədə materiallar ona daxil olduğu gündən **beş gün** ərzində şəxsin yol verdiyi hüquqpozma barədə **onun seçildiyi yerli özünüidarəetmə orqanına məlumat verir**.

10.4.3. Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında **seçili vəzifələrə namizədliyi qanunla müəyyən olunmuş qaydada qeydə alınmış** şəxslər bu Qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə, onlar barəsində Azərbaycan Respublikası **Seçki Məcəlləsində** nəzərdə tutulmuş tədbirlər görülür.

10.4.4. **Hakimlər** bu qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə, korrupsiyaya qarşı mübarizə aparan orqan intizam tənbehinin tətbiqi məsələsinə baxılması üçün bu barədə **Məhkəmə-Hüquq Şurasına** məlumat verir.

Maddə 11. Korrupsiya hüquqpozmalarına görə fiziki və ya hüquqi şəxslərin məsuliyyəti

11.1. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş korrupsiya hüquqpozmalarını törətmiş **fiziki şəxslərin hərəkətləri cinayət tərkibi yaratmadıqda**, onlar **inzibati qaydada** cərimə edirlər.

11.2. **Cinayət tərkibi yaratmayan korrupsiya hüquqpozması törətmiş hüquqi şəxslər qanunla müəyyən edilmiş qaydada cərimə edilir. Cinayət tərkibi varadan korrupsiya hüquqpozmasına görə hüquqi şəxslər barəsində qanunla müəyyən edilmiş qaydada cərimə və ya digər cinayət-hüquqi tədbirlər tətbiq edilir.**

Maddə 11-1. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumatvermə

11-1.1. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat hər bir şəxs **tərəfindən yazılı (o cümlədən elektron) və ya şifahi formada verilə bilər.**

11-1.2. Dövlət və bələdiyyə orqanlarının, dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olan və ya paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə və ya bələdiyyəyə məxsus olan hüquqi şəxslərin və büdcə təşkilatlarının (bundan sonra – idarə, müəssisə və təşkilatların) **rəhbəri** həmin idarə, müəssisə və ya təşkilatlarda korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumatların verilməsi üçün **müvafiq vəzifəli şəxs və ya struktur bölmə (bundan sonra – səlahiyyətli struktur bölmə) müəyyən edir.**

11-1.3. İdarə, müəssisə və təşkilatlarda çalışan işçilər korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumatları səlahiyyətli **struktur bölməyə verə bilərlər.**

11-1.4. Səlahiyyətli struktur bölmə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumatı qəbul etdikdən sonra qeydə almalı və məlumatın **qeydə alınmasını məlumatı verən şəxsə bildirməlidir.**

11-1.5. Səlahiyyətli struktur bölmə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat qeydə alındığı gündən **20 iş günü** müddətində məlumatı araşdırmalı və araşdırmanın **nəticəsini məlumat verən şəxsə bildirməlidir.** Araşdırma **“Vətəndaşların müraciətləri haqqında”** Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı müraciətlərə baxılması xüsusiyyətlərinə uyğun aparılır.

11-1.6. **Barəsində məlumat verilən şəxsə, həmçinin araşdırmanın nəticəsində birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olan şəxslərə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumatın araşdırılması həvalə edilə bilməz.**

11-1.7. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat səlahiyyətli struktur bölmə ilə əlaqədar olduqda, məlumatı verən şəxs həmin məlumatı müvafiq idarə, müəssisə və ya təşkilatın rəhbərinə təqdim etmək hüququna malikdir. **İdarə, müəssisə və ya təşkilatın rəhbəri belə məlumatların qəbul edilməsini, qeydə alınmasını və bu Qanunda nəzərdə tutulan müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etməlidir.**

11-1.8. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar barədə məlumat idarə, müəssisə və ya təşkilatın rəhbəri ilə bağlı olduqda, məlumat verən şəxs həmin məlumatı idarə, müəssisə və ya təşkilatın rəhbərindən yuxarı **vəzifəli şəxsə və ya korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış orqanlara təqdim etmək hüququna malikdir.** Həmin orqanlar bu məlumatın qəbul edilməsini, qeydə alınmasını və bu Qanunda nəzərdə tutulan müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etməlidirlər.

Maddə 11-2. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən şəxsin dövlət müdafiəsi

11-2.1. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən **şəxs özü barədə məlumatın açıqlanmasını istəmədiyi halda,** səlahiyyətli struktur bölmə, idarə, müəssisə və ya təşkilatın rəhbəri və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış orqanlar **onun konfidensiallığını təmin etməlidirlər.** Bu məlumat korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı **məlumat verən şəxsin yazılı razılığı olduqda açıqlanır.** Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən şəxsin **konfidensiallığının pozulmasında təqsiri olan şəxslər qanunla müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.**

11-2.2. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən şəxsə və ya onun yaxın qohumuna hədə-qorxu gəlmək, onları təzyiqlərə məruz qoymaq, maddi və ya mənəvi ziyan vurmaq, təhqir və təhdid etmək, şərəf və ya ləyaqətini alçaltdırmaq qanunla müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə səbəb olur.

11-2.3. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən şəxs və ya onun yaxın qohumu barəsində öldürməklə hədənin icra ediləcəyi, zor tətbiq ediləcəyi, əmlakının məhv ediləcəyi və ya ona ziyan vurulacağı qorxusunun mövcudluğu barədə real əsaslar olduğu təqdirdə, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən şəxsin **prokurorluğa müraciəti** əsasında **“Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında”** Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş qaydada təhlükəsizlik tədbirləri tətbiq edilir.

11-2.4. İdarə, müəssisə və ya təşkilatın korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat vermiş işçisi barəsində məsuliyyət tədbirlərini tətbiq edən idarə, müəssisə və ya təşkilat onların qanunla müəyyən edilmiş hallardan irəli gəlməsini və korrupsiya ilə **əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumata aidiyyəti**

*olmadığını əsaslandırılmalıdır. Həmin işçi attestasiyadan keçirildikdə, səlahiyyətli struktur bölmənin nümayəndəsi **attestasiya komissiyasının iclasında iştirak etməlidir.***

11-2.5. İdarə, müəssisə və ya təşkilatlar, səlahiyyətli struktur bölmə və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış orqanlar tərəfindən bu Qanunun 11-1-ci və 11-2-ci maddələrinin tələbləri pozulduqda, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumat verən şəxs **inzibati qaydada və (və ya) məhkəməyə şikayət verə bilər.**

11-2.6. Bu Qanunun 11-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müdafiə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı bilə-bilə yalan məlumatvermə, həmçinin özü və ya digər şəxslər üçün **qanunsuz olaraq maddi və digər nemətlər, imtiyazlar və güzəştlər əldə etmək məqsədi ilə məlumatvermə hallarında tətbiq olunmur.**

IV fəsil

KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR HÜQUQPOZMALARIN NƏTİCƏLƏRİNİN ARADAN QALDIRILMASI

Maddə 12. Qanunsuz əldə edilmiş əmlakın götürülməsi və qanunsuz əldə edilmiş imtiyaz və ya güzəştlərin dəyərinin ödənilməsi

12.1. **Vəzifəli şəxslər tərəfindən qanunsuz əldə edilmiş əmlak və qanunsuz əldə edilmiş imtiyazlar və ya güzəştlərin dəyəri könüllü olaraq dövlət nəfinə ödənilir.** Vəzifəli şəxslər qanunsuz əldə edilmiş əmlakı könüllü olaraq qaytarmaqdan və ya onun dəyərini, habelə qanunsuz əldə edilmiş imtiyaz və ya güzəştlərin dəyərini könüllü olaraq ödəməkdən imtina etdikdə, qanunsuz əldə edilmiş əmlak və ya onun dəyəri, qanunsuz əldə edilmiş güzəşt və ya imtiyazların dəyəri müvafiq dövlət orqanlarının, **yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların iddiası əsasında məhkəmə tərəfindən dövlətin nəfinə ödənilir.**

12.2. İş məhkəmədə baxılana qədər iddianın təmin edilməsi üçün məhkəmə tərəfindən **cavabdehin əmlakı barədə mülki prosesual** qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tədbirlər görülməli bilər.

Maddə 13. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar nəticəsində qəbul olunmuş aktların ləğv edilməsi

Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar nəticəsində qəbul olunmuş aktlar müvafiq dövlət orqanları, yerli özünüidarəetmə orqanları və ya qurumlar tərəfindən və vaxud müvafiq dövlət orqanlarının və ya digər şəxslərin müraciəti əsasında məhkəmə tərəfindən ləğv edilir.

Maddə 14. Qanunun qüvvəyə minməsi

Bu Qanun 2005-ci il yanvar ayının 1-dən qüvvəyə minir.

Məlumat azadlığı haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

M a d d ə 1 . Məlumat azadlığı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 50-ci maddəsinə uyğun olaraq hər kəsin istədiyi məlumatı **qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq** azadlığı vardır.

Bu Qanunun məqsədləri üçün məlumat dedikdə təqdimat formasından asılı olmayaraq **təbiətdə, cəmiyyətdə və dövlətdə baş vermiş hadisələr, proseslər, faktlar və şəxslər haqqında xəbərlər** nəzərdə tutulur.

M a d d ə 2 . Məlumat azadlığının təminatı

Hər kəsin məlumat əldə etmək üçün müraciət etmək hüququ vardır.

Məlumat azadlığının həyata keçirilməsi **fiziki və hüquqi şəxslərin hüquq və mənafelərinin** pozulmasına səbəb olmamalıdır.

Məlumat azadlığının məhdudlaşdırılmasına yalnız Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş hallarda yol verilir. Məlumat azadlığından istifadə edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və ona müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının Qanunları ilə müəyyən edilir.

M a d d ə 3 . Qanunun təyinatı

Bu Qanun məlumat azadlığının həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzimləyir.

M a d d ə 4 . Məlumat münasibətlərinin subyektləri

Məlumat münasibətlərinin subyektləri fiziki və hüquqi şəxslərdir.

M a d d ə 5 . Məlumat azadlığının həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri (Əzbər)

Məlumat azadlığının həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

məlumat azadlığının təmin edilməsi;

məlumatın açıqlığı və onun mübadilə edilməsinin azadlığı;

məlumatın obyektivliyi, tamlığı və həqiqiliyi;

məlumatın axtarılmasının, əldə edilməsinin, istifadə olunmasının, yayılmasının və qorunmasının qanuniliyi;

hər kəsin şəxsi və ailə həyatının sirrinin saxlanması;

şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyinin qorunması.

M a d d ə 6 . Məlumatın əldə edilməsi üçün təminatlar (Əzbər)

Məlumatın əldə edilməsi aşağıdakı yollarla təmin edilir:

dövlət hakimiyyəti orqanlarının və bələdiyyələrin öz fəaliyyətləri və qəbul olunmuş qərarları barədə məlumatlar vermələri yolu ilə;

dövlət hakimiyyəti orqanlarında məlumatın əldə edilməsi üçün informasiya xidmətlərinin yaradılması ilə;

statistik məlumatlardan, kitabxanaların, arxivlərin və muzeylərin fondlarından, habelə informasiya sistemlərindən maneəsiz istifadə edilməsi ilə;

vətəndaşların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə yaradan fövqəladə hallar, təbii fəlakətlər və qəzalar barədə əhaliyə dərhal məlumat verilməsi ilə;

dövlətin təhlükəsizliyinə xətdər yaradan fəvqəladə hallar barədə əhalivə dərhal məlumat verilməsi ilə;
kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurasına yol verilməməsi ilə;
normativ-hüquqi aktların qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada əhalinin nəzərinə çatdırılması ilə.

M a d d ə 7 . Məlumat mənbələri

Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada məlumatları əks etdirən sənədlər və başqa daşıyıcılar, kütləvi informasiya vasitələrinin məlumatları, açıq çıxışlar məlumat mənbələri hesab edilirilər.

M a d d ə 8 . Məlumatın əldə edilməsi

Məlumatın əldə edilməsi **müvafiq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və üsullarla** həyata keçirilir.

Əldə edilməsi qaydasına görə məlumat **açıq məlumata və alınması məhdudlaşdırılan** məlumata bölünür.

Maddə 9. **Açıq məlumatın əldə edilməsi**

Açıq məlumatın əldə edilməsi aşağıdakı yollarla təmin edilir:

internet informasiya ehtiyatları vasitəsilə;

rəsmi nəşrlərlə;

kütləvi informasiya vasitələrinin yayılması ilə;

kitabxanalar, ictimai informasiya mərkəzləri, kütləvi istifadənin mümkün olduğu digər yerlərdə sənədlərlə tanış olmaq üçün şərait yaradılması yolu ilə;

fiziki və hüquqi şəxslərə təqdim edilməsi ilə;

qanunvericiliklə nəzərdə tutulan başqa üsullarla.

Açıq məlumatın alınması qaydası və şərtləri bu **Qanunla, "İnformasiya əldə etmək haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, digər qanunvericilik aktları və ya müqavilə ilə** (məlumatın verilməsi müqavilə əsasında həyata keçirilsə) müəyyən olunur. **Məlumatın verilməsi barədə müqavilə mülki qanunvericiliyə uyğun bağlanır. Dövlət hakimiyyəti orqanları, bələdiyyələr müqavilənin olmamasına görə məlumatı verməkdən imtina edə bilməzlər.**

M a d d ə 10 . Alınması məhdudlaşdırılan məlumat

Alınması məhdudlaşdırılan məlumatlara — **dövlət, peşə (vəkil, notariat, həkim), qulluq, bank, kommersiya, istintaq və məhkəmə sirləri, şəxslərin şəxsi və ailə həyatına, terror aktlarına** aid olan məlumatlar aiddirlər. Ətraf mühitə dair informasiya müvafiq **qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda** alınması məhdudlaşdırılan məlumata aid edilir.

Dövlət, peşə (vəkil, notariat, həkim), qulluq, bank, kommersiya, istintaq və məhkəmə sirləri, şəxslərin şəxsi və ailə həyatına, *terror aktlarına*, ətraf mühitə aid olan məlumatlarla bağlı yaranan münasibətlər **müvafiq qanunvericiliklə** tənzimlənir.

Maddə 11. **Məlumatın əldə edilməsi barədə müraciət**

Məlumatın əldə edilməsi üçün sorğunun verilməsi və məlumat əldə edilməsi haqqında sorğuva baxılması "İnformasiya əldə etmək haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

M a d d ə 12 . Məlumatın əldə edilməsi ilə əlaqədar şikayət etmək hüququ

Məlumatın verilməməsi barədə **məlumat sahibinin yuxarı orqanına və Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinə (ombudsmana), habelə məhkəməyə şikayət edilə bilər.**

Məlumatın verilməməsinin qanuniliyinin sübuta yetirilməsi **vəzifəsi cavabdehin üzərinə düşür.**

M a d d ə 13 . Şəxsiyyət haqqında məlumat (fərdi məlumat)

Şəxsiyyət haqqında **sənədləşdirilmiş və ya açıq elan edilmiş xəbər** şəxsiyyət barədə məlumata aiddir. Şəxsiyyət haqqında **sənədləşdirilmiş məlumat mənbəyi onun adına verilmiş, onun tərəfindən imzalanmış sənədlər və öz səlahiyyətləri çərçivəsində orqanlar tərəfindən şəxsiyyət haqqında toplanmış məlumatlardır.** Şəxsiyyətin **dini mənsubiyyəti və əqidəsi barədə məlumat yalnız onun tərəfindən könüllü təqdim** edildikdə dövlət orqanları tərəfindən toplanı bilər. Şəxsiyyətin **siyasi partiyaya üzvlüyü və ya bitərəf olması barədə məlumat yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda** dövlət orqanlarına təqdim edilməlidir.

M a d d ə 14 . Şəxsiyyətin onun haqqında toplanmış məlumatla tanış olmaq hüququ

Şəxsiyyət haqqında məlumat **qanunla müəyyən edilmiş qaydada toplanır, işlənir və mühafizə olunur. Məlumatın aldatma, hədə-qorxu və başqa qanunsuz vasitələrlə toplanması qadağandır.**

Qanunla müəyyən edilmiş qaydada əməliyyat-axtarış fəaliyyəti zamanı əldə edilən məlumatlar, habelə cinayət işinin istintaqı ilə əlaqədar toplanılan məlumatlar istisna olmaqla şəxsiyyətin onun haqqında məlumatın toplanması ilə əlaqədar aşağıdakı hüquqları vardır:

onun haqqında toplanan məlumatla tanış olmaq;
məlumat toplanması vaxtı onun haqqında toplanan məlumatın hansı məqsədlə və necə, həmin məlumatın kim tərəfindən istifadə olunmasını bilmək;
məlumatda dəqiqləşdirmələr aparılmasını tələb etmək.

Şəxsiyyətin onun haqqında məlumatların toplanılması ilə bağlı **“Fərdi məlumatlar haqqında”** Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq digər hüquqları da vardır.

Qanunvericiliyə müvafiq surətdə dövlət orqanlarının topladığı məlumatların kənar şəxslər tərəfindən əldə etməsinə yol verilmir.

Şəxslər haqqında məlumatın saxlanılması qanuni məqsədlər üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş zəruri olan müddətdən çox ola bilməz.

Qanunvericilikdə **nəzərdə tutulmamış hallarda** gizli şəkildə məlumatın alınması üçün nəzərdə tutulan texniki vasitələrdən istifadə etmək, poçt və teleqraf göndərişlərini yoxlamaq, telefon danışqlarına qulaq asmaq qadağandır.

Əməliyyat-axtarış tədbirləri keçirilən hallar istisna olmaqla, şəxsin onun xəbəri olmadan və ya etirazına baxmayaraq kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri və başqa şəxslər tərəfindən izlənməsi, video və foto çəkilişinə, səs yazısına və digər bu cür hərəkətlərə məruz qalması qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

M a d d ə 15 . Bu Qanunun tələblərinin pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun tələblərini pozan şəxslər qanunvericiliyə müvafiq olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti HEYDƏR ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 19 iyun 1998-ci il
№ 505-IQ

Vətəndaşların müraciətləri haqqında

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **57-ci** maddəsinə və **94-cü** maddəsinin **I** hissəsinin **1-ci** bəndinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının müraciət etmək hüququnun həyata keçirilməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir, **vəzifəli şəxslərin müraciətlərə baxması qaydasını** müəyyən edir.

Maddə 1. Müraciət etmək hüququ

1.1. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət və bələdiyyə orqanlarına, dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olan və ya paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə və ya bələdiyyəyə məxsus olan hüquqi şəxslərə və büdcə təşkilatlarına və ya onların vəzifəli şəxslərinə **şəxsən və ya nümayəndə vasitəsilə yazılı və ya şifahi formada, fərdi və ya kollektiv şəkildə** müraciət etmək hüququ vardır.

1.2. Vətəndaşlar müraciət etmək hüququnu **sərbəst və könüllü** həyata keçirirlər. Vətəndaşın öz müraciət hüququnu həyata keçirməsi **digər şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını** pozmamalıdır.

1.3. İrqinə, milliyyətinə, dininə, dilinə, cinsinə, mənşəyinə, əmlak vəziyyətinə, qulluq mövqeyinə, əqidəsinə, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətinə görə şəxsin **müraciət etmək hüququnu məhdudlaşdırmaq** qadağandır.

Maddə 2. Vətəndaşların müraciətləri haqqında qanunvericilik

Vətəndaşların müraciətləri haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən, bu Qanundan və Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarından ibarətdir.

Maddə 3. Əsas anlayışlar

3.0. Bu Qanunun məqsədləri üçün aşağıdakı əsas anlayışlardan istifadə edilir:

3.0.1. **müraciət edən şəxs** – fiziki və ya hüquqi şəxs;

3.0.2. **müraciət** – müraciətə baxan subyektə və ya onun vəzifəli şəxsinə şəxsən və ya nümayəndə vasitəsilə yazılı (o cümlədən elektron) formada göndərilən (təqdim edilən) və ya şifahi formada edilən fərdi və ya kollektiv **təklif, ərizə, şikayət**;

3.0.3. **təklif** – qanunların və digər normativ hüquqi aktların təkmilləşdirilməsi, dövlət və bələdiyyə orqanlarının və digər müraciətə baxan subyektlərin fəaliyyətinin **yaxşılaşdırılması**, elm, təhsil, mədəniyyət, hüquq, sosial-iqtisadi, yaradıcılıq və başqa **sahələrə bağlı məsələlərin həlli barədə edilən müraciət**;

3.0.4. **ərizə** – hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi ilə bağlı tələbləri nəzərdə tutan müraciət;

3.0.5. **şikayət** – pozulmuş hüquq və azadlıqların bərpası və müdafiəsi ilə bağlı tələbləri nəzərdə tutan müraciət;

3.0.6. **müraciətə baxan subyekt** – fiziki və hüquqi şəxslərin müraciətlərinə baxmaq və qərar qəbul etmək səlahiyyəti olan dövlət və bələdiyyə orqanları, dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olan və ya paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə və ya bələdiyyəyə məxsus olan hüquqi şəxslər və büdcə təşkilatları;

3.0.7. **müraciətə baxan subyektin canlı yayımlanan teleradio proqramındakı nümayəndəsi** – müraciətə baxan subyektin razılığı ilə onu həmin proqramda təmsil edən vəzifəli şəxs;

3.0.8. **müraciətə baxan subyektin vəzifəli şəxsi** – **müraciətə baxan subyektin rəhbəri, dövlət orqanında inzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri olan şəxs, digər müraciətə baxan subyektlərdə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat vəzifələrində daimi və ya müvəqqəti işləyən və ya həmin vəzifələri xüsusi səlahiyyət əsasında həyata keçirən şəxslər;**

3.0.9. **şifahi müraciət** – vətəndaşların fərdi və kollektiv qəbulu zamanı və ya müraciətə baxan subyektin nümayəndəsinin iştirakı ilə canlı yayımlanan teleradio proqramları zamanı, habelə telefon müraciət xidməti vasitəsilə edilən müraciət;

3.0.10. **telefon müraciət xidməti** – müraciət edənin şifahi müraciətinin qəbulunu, texniki vasitələrin köməyi ilə qeydiyyatını və cavablandırılmasını həyata keçirmək üçün yaradılmış rabitə xidməti;

3.0.11. **yazılı müraciət** – kağız üzərində və ya elektron formada tərtib edilmiş müraciət;

3.0.12. **elektron müraciət** – müraciətə baxan subyektin və ya onun vəzifəli şəxsinin elektron ünvanına göndərilən və ya rəsmi internet saytı vasitəsilə daxil edilən müraciət;

3.0.13. **kollektiv müraciət** – eyni məsələyə dair iki və daha çox şəxsin birgə müraciəti, yaxud ictimai iştirakçılığın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olan müraciətlər;

3.0.14. **təkrar müraciət** – müraciətin bu Qanunla müəyyən edilmiş baxılması müddəti ötdükdə və ya həmin müraciət cavablandırıldıqda eyni şəxsin eyni məsələ ilə bağlı eyni müraciətə baxan subyektə və ya onun vəzifəli şəxsinə göndərdiyi növbəti müraciət;

3.0.15. **anonim müraciət** – müraciətə baxan subyektə və ya onun vəzifəli şəxsinə vətəndaşın soyadı, adı, atasının adı, ünvanı, şəxsi və ya elektron imzası (hüquqi şəxslərə münasibətdə hüquqi şəxsin adı və hüquqi ünvanı, onun rəhbərinin imzası) olmadan yazılı formada göndərilən müraciət.

Maddə 4. Vətəndaşların müraciətlərinə baxılmasının əsas prinsipləri

4.0. Vətəndaşların müraciətlərinə baxılmasının əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

4.0.1. qanunçuluq;

4.0.2. vətəndaşların müraciət hüququnun sərbəst və könüllü həyata keçirməsinə şərait yaradılması;

4.0.3. müraciətlərə dair tələblərin vahidliyi;

4.0.4. fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin qorunması;

4.0.5. müraciətlərə baxılmasında ayrı-seçkiliyə və süründürməçiliyə yol verilməməsi;

4.0.6. müraciətə baxan subyektlərin və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətində şəffaflığın təmin edilməsi;

4.0.7. vətəndaşların müraciət etmək hüququ ilə dövlət maraqlarının uzlaşdırılması.

Maddə 5. Bu Qanunun tətbiq dairəsi

5.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qanunlarında, başqa qanunlarda, onların əsasında qəbul edilmiş digər normativ hüquqi aktlarda, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, bu Qanunun müddəaları vətəndaşların bütün müraciətlərinə şamil edilir.

5.2. Bu Qanunun müddəaları vətəndaşların **məhkəmə icraatı və ya inzibati icraat** çərçivəsində etdikləri müraciətlərə şamil edilmir.

5.3. Hərbi qulluqçuların **xidmətlə əlaqədar bilavasitə rəislərinə və ya böyük rəislərinə** müraciət etmə və onlara baxılması qaydası Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin **Daxili Xidmət Nizamnaməsi və İntizam Nizamnaməsi** ilə tənzimlənir.

5.4. **Referendumun və seçkilərin bilavasitə təşkili və keçirilməsi** ilə əlaqədar müraciətlərin edilməsi və onlara baxılması qaydası Azərbaycan Respublikasının **Seçki Məcəlləsi** ilə tənzimlənir.

5.5. Azərbaycan Respublikasının **İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinə** (ombudsmana) insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərin verilməsi və bu şikayətlərə baxılması qaydası “Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili **(ombudsman) haqqında**” **Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanunu** ilə tənzimlənir.

5.6. İnformasiya əldə edilməsi üçün **sorğunun verilməsi və informasiya əldə edilməsi haqqında sorğuya baxılması** qaydası **“İnformasiya əldə etmək haqqında”** Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

5.7. Məişət zorakılığı barədə şikayətdə **cinayət tərkibinin əlamətləri olmadıqda** şikayətlərə baxılması qaydası **“Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında”** Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

5.8. **Siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq olunan ictimai əhəmiyyətli funksiyaları yerinə yetirən hüquqi şəxslərə, habelə normativ hüquqi aktlar və ya müqavilə əsasında təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və sosial sahələrdə xidmət göstərən özəl hüquqi şəxslərə və fərdi sahibkarlara müraciət edilməsi və həmin müraciətlərə baxılması qaydası bu Qanunla tənzimlənir.**

5.9. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, bu Qanunun müddəaları əcnəbilərin, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin və xarici hüquqi şəxslərin **müraciətlərinə şamil edilir.**

Maddə 6. Vətəndaşların müraciətlərinə dair tələblər

6.1. Vətəndaşlar müraciətlərini həmin məsələyə baxılmasını bilavasitə təmin etməli olan müraciətə baxan subyektlərə və ya onların vəzifəli şəxslərinə yazılı formada təqdim edir və ya şifahi formada bildirirlər.

6.2. Yazılı müraciətlər şəxsən və ya nümayəndə vasitəsilə təqdim edilir və ya poçt, telefaks, yaxud bu Qanunun 6.7-ci maddəsində göstərilən qaydada göndərilir.

6.3. Yazılı müraciətdə aşağıdakılar göstərilir:

6.3.1. **müraciətə baxan subyektin adı və ya onun vəzifəli şəxsinin adı, soyadı, vəzifəsi (vəzifəli şəxsin elektron ünvanına göndərilən müraciətlər istisna olmaqla);**

6.3.2. **müraciət edən fiziki şəxsin adı, atasının adı, soyadı və ünvanı (yaxud işlədiyi yer), hüquqi şəxsin adı və hüquqi ünvanı;**

6.3.3. **müraciət nümayəndə vasitəsilə təqdim edildikdə, nümayəndənin adı, soyadı, atasının adı və ünvanı.**

6.4. Müraciət hüquqi şəxslərin firma rekvizitləri olan blankda göndərildiyi, yaxud fiziki şəxsin əlaqə məlumatlarından ən azı birinin göstərildiyi hallar istisna olmaqla, bu Qanunun 6.3-cü maddəsinin **tələblərinə cavab vermədikdə anonim sayılır. Anonim müraciətlər müraciətə baxan subyektlər və onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən qəbul edilmir və onlara baxılmaz.**

6.5. Kağız üzərində yazılı müraciəti **fiziki şəxs və ya hüquqi şəxsin rəhbəri**, yaxud onların **səlahiyyətli nümayəndəsi imzalamalı və tarix qoymalıdır.**

6.6. Yazılı müraciət nümayəndə vasitəsilə təqdim edildikdə müraciətə nümayəndənin **səlahiyyətlərini təsdiqləyən sənədin surəti** əlavə olunmalıdır.

6.7. Elektron müraciət həmin müraciətə baxan subyektin və ya onun vəzifəli **şəxsinin elektron ünvanına göndərilir** və ya **onun rəsmi internet saytına daxil edilir.** Müraciətə baxan subyektin rəsmi internet saytına daxil edilən müraciətdə **vətəndaşın elektron və ya poçt ünvanı** göstərməlidir.

6.8. **Elektron sənəd formasında göndərilən müraciət elektron imza ilə təsdiq olunmalıdır.**

6.9. Müraciətin mətni oxunaqlı olmalı, müraciətdə edilən təklif və ya tələb aydın ifadə edilməlidir. Müraciətin **mətnində təhqir və böhtana yol verilməməlidir.**

Maddə 7. Vətəndaşların yazılı müraciətlərinin qəbulu, qeydiyyatı və onlara baxılması qaydası

7.1. Müraciətə baxan subyektlər və onların vəzifəli şəxsləri bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada verilən yazılı müraciətləri mütləq qəbul etməli, qeydiyyata almalı və onlara baxılmasını təmin etməlidirlər. Bu Qanunun tələblərinə uyğun olaraq verilən müraciəti qəbul etməkdən imtina qadağandır.

7.2. Vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlıq müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Prezident)** müəyyən etdiyi qaydada aparılır və **müraciətə baxan subyektin rəhbəri tərəfindən** təmin edilir.

7.3. Müraciətə baxan subyektlərin müraciətlərin qəbul edilməsi və cavablandırılması işini habelə **elektron formada həyata keçirmək** hüququ vardır.

7.4. Vətəndaşın müraciətinə onun **daxilolma tarixi və qeydiyyat nömrəsi** qoyulur. Müraciət edən şəxsin tələbi ilə ona müraciətin **qeydiyyat nömrəsi, tarixi və onun icraçısına dair məlumat bildirilir.**

7.5. Müraciətdə göstərilən məsələyə baxıldıqda və bu barədə vətəndaşa (kollektiv müraciətlərdə - müraciət edən şəxslərdən birinə) əsaslandırılmış cavab verildikdə müraciət baxılmış hesab olunur. Müraciətə dövlət dilində cavab verilir.

7.6. Elektron müraciətlərə müraciətə baxan subyektlər və onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən müraciət edən göstərdiyi elektron ünvan vasitəsilə **elektron qaydada və ya müraciət edənin xahişi ilə poçt ünvanı vasitəsilə yazılı cavab verilməklə baxılır. Elektron müraciətdə müraciət edənin elektron ünvanı göstərilmədikdə müraciətə poçt vasitəsilə yazılı cavab verilir.**

7.7. Vətəndaşın müraciətinə baxılmasına dair cavab məktubunda müraciətdə göstərilən məsələlərin araşdırılması və görülən tədbirlər və ya həmin məsələlərlə bağlı aidiyyəti üzrə **müraciət edilməli subyekt göstərməlidir.**

7.8. Müraciətin **baxılmamış saxlanması, qismən təmin edilməsi** və ya **rədd edilməsi** barədə qərar qəbul olunduqda, müraciət edənə cavab məktubunda **həmin qərardan şikayət verilməsi qaydası izah edilir.**

7.9. Müraciətə baxan subyekt və ya onun vəzifəli şəxsi müraciətdə göstərilən məsələnin həlli ilə əlaqədar əlavə məlumatların öyrənilməsi üçün aidiyyəti üzrə sorğu göndərdikdə həmin sorğuya **yeddi iş** günündən gec olmayaraq cavab verilməlidir.

7.10. Müraciətə baxan subyektlər və ya onların vəzifəli şəxsləri müraciətdə irəli sürülən məsələlərin həlli onların səlahiyyətinə aid olmadıqda, müraciəti **üç iş** günündən gec olmayaraq aidiyyəti üzrə göndərir və müraciət edənə bu barədə məlumat verir. Müraciətdə göstərilən məsələ bir neçə müraciətə baxan subyektin səlahiyyətinə aid edildikdə müraciətin surəti **üç iş** günündən gec olmayaraq həmin subyektlərə göndərilir.

7.11. Yuxarı dövlət orqanı vətəndaşların müraciətlərini baxılmaq üçün aidiyyəti dövlət və bələdiyyə orqanlarına və ya digər müraciətə baxan subyektə göndərdikdə həmin müraciətə baxılmanın nəticəsi barədə yuxarı dövlət orqanının **tələbi ilə müraciətə baxan subyektin rəhbəri tərəfindən ona məlumat verilməlidir.**

7.12. Vətəndaşın müraciətində göstərilən məsələlər **“Dövlət sirri haqqında”** Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq **dövlət sirri** təşkil edən məlumatlara və ya **qanunla qorunan digər məlumatlara** aid edildikdə müraciətin bu səbəbdən mahiyyəti üzrə cavablandırılmasının **mümkünsüzlüyü barədə müraciət edənə məlumat verilir.**

7.13. Vətəndaşların müraciətlərini aidiyyəti üzrə baxılmaq üçün **qanunazidd hərəkətindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilən müraciətə baxan subyektə və ya onun vəzifəli şəxslərinə göndərmək** qadağandır.

7.14. Bu Qanunun 7.13-cü maddəsi ilə müəyyən edilmiş qadağaya görə vətəndaşın müraciətini aidiyyəti üzrə göndərmək mümkün olmadıqda vətəndaşa qanunla müəyyən edilmiş qaydada **məhkəməyə müraciət etmək hüququ izah olunur.**

Maddə 8. Müraciətin baxılmamış saxlanması

8.1. Müraciət aşağıdakı hallarda baxılmamış saxlanılır:

8.1.1. bu Qanunun 5-ci maddəsinə uyğun olaraq müraciətin edilməsi və ona baxılması üçün başqa qayda nəzərdə tutulduqda;

8.1.2. müraciət bu Qanunun 6.4-6.9-cu maddələrində göstərilən tələblərə cavab vermədikdə;

8.1.3. müraciətdə göstərilən məsələ ilə əlaqədar məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı olduqda;

8.1.4. vətəndaşın təkrar müraciətlərinə **bir il ərzində 3 dəfə** mahiyyəti üzrə əsaslandırılmış cavab verildikdə və təkrar müraciətdə məsələnin həlli üçün yeni məlumatlar olmadıqda;

8.1.5. bu Qanunun 7.9-cu maddəsində göstərilən hallarda müraciətin aidiyyəti üzrə göndərilməsi mümkün olmadıqda və ya müraciətdə olan məlumatlar onun həlli və ya **aidiyyəti üzrə göndərilməsi** üçün kifayət etmədikdə;

8.1.6. müraciət etmiş şəxs bu Qanunun 14.0.2-ci maddəsinə uyğun olaraq ərizə ilə müraciət etdikdə.

8.2. Bu Qanunun 8.1-ci maddəsində göstərilən hallarda müraciətə baxan subyekt və ya onun vəzifəli şəxsi müraciət edən şəxsə səbəblər göstərilməklə müraciətin (anonim müraciət istisna olmaqla) baxılmamış saxlanması barədə **beş iş** günündən gec olmayaraq, şifahi müraciətin baxılmamış saxlanması üçün əsas olduqda isə **dərhal** məlumat verir.

8.3. Müraciətin baxılmamış saxlanmasına əsas verən hallar aradan qaldırıldıqda **müraciətə baxan subyekt ona baxılmanı** təmin etməlidir.

Maddə 9. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar barədə müraciətlərə baxılmasının xüsusiyyətləri

9.1. Dövlət orqanlarında **korruptsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar** barədə müraciətlərə, bu maddənin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, bu **Qanuna** müvafiq olaraq baxılır.

9.2. Korruptsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar barədə müraciət daxil olduqda dövlət orqanının rəhbəri müraciət üzrə xidməti araşdırma təyin edir. Xidməti araşdırmanı müvafiq dövlət orqanında daxili nəzarət xidməti aparır. Xidməti araşdırma **20 iş günü müddətində başa çatdırılmalı və nəticəsi barədə məlumat dövlət orqanının rəhbərinə təqdim olunmalıdır.** Əlavə materialların və məlumatların əldə edilməsi tələb olunduqda **dövlət orqanı rəhbərinin bu müddəti 10 iş günü uzatmaq hüququ vardır. (10 iş günü Ali-5 ci kateqoriya dövlət orqanlarında uzadılır)**

9.2-1. *Barəsində məlumat verilən şəxsə, həmçinin araşdırmanın nəticəsində birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olan şəxslərə korruptsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlarla bağlı məlumatın araşdırılması həvalə edilə bilməz.*

9.3. Dövlət orqanının rəhbəri xidməti araşdırmanın nəticəsi barədə məlumatı aldıqdan sonra müraciət üzrə aşağıdakı qərarlardan birini qəbul edir:

9.3.1. müraciətin əsaslı olduğu təsdiq edildikdə, eyni zamanda əməldə **mülki-hüquqi və ya inzibati məsuliyyəti** yaradacaq əlamətlər olduqda Azərbaycan Respublikasının **Mülki Məcəlləsinə və Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinə** uyğun olaraq tədbirlər görülməsi, **cinayət əlamətləri olan hüquqpozmlar aşkar edildikdə**, müvafiq sənədlərin Azərbaycan Respublikasının **Baş Prokurorluğuna** göndərilməsi barədə;

9.3.2. müraciətin əsaslı olması təsdiq edildikdə, lakin əməldə **mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti** yaradacaq əlamətlər olmadıqda aidiyyəti şəxslərin **intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə**;

9.3.3. müraciətin əsaslı olduğu təsdiq edilmədikdə şikayət üzrə icraata xitam verilməsi barədə.

9.4. Müraciət etmiş şəxsə qəbul olunmuş qərar haqqında **əsaslandırılmış cavab verilməklə həmin qərardan şikayət etmək hüququ izah olunur.**

9.5. Vətəndaşın dövlət orqanı rəhbərinin qərarından **yuxarı dövlət orqanına şikayət vermək hüququ vardır.** Bu müddəə vətəndaşın dövlət orqanı rəhbərinin qərarından **məhkəməyə şikayət vermək hüququnu məhdudlaşdırmır.**

9.6. **Dövlət orqanları istisna olmaqla**, digər müraciətə baxan subyektlərdə korruptsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar barədə müraciətlərə bu Qanunun 7-ci maddəsində müəyyən edilmiş qaydada **20 iş günü** müddətində baxılır.

Maddə 10. Müraciətə baxılması müddəti

10.1. Bu Qanunun 9.2-ci, 9.6-cı və 10.2-10.4-cü maddələrində göstərilən hallar istisna olmaqla, vətəndaşların müraciətlərinə **ən gec 15 iş günü, əlavə öyrənilmə və yoxlanılma tələb edən müraciətlərə isə ən gec 30 iş günü** müddətində baxılır.

10.2. Bu Qanunun 9.2-ci, 9.6-cı, 10.3-cü və 10.4-cü maddələrində göstərilən hallar istisna olmaqla, müraciətə baxılması üçün əlavə məlumatların əldə edilməsi və ya **aidiyyəti üzrə sorğu göndərilməsi tələb edildikdə**, müraciətə baxan subyektin vəzifəli şəxsinin müraciətə baxılması müddətini **ən çox 30 iş günü uzatmaq hüququ vardır.** Bu barədə müraciət edən vətəndaşa, habelə müraciəti baxılmaq üçün bu Qanunun 7.11-ci maddəsinə uyğun olaraq digər müraciətə baxan subyektə göndərmiş **yuxarı dövlət orqanına onun tələbi ilə məlumat verilməlidir.**

10.3. **Hərbi qulluqçuların və onların ailə üzvlərinin müraciətlərinə daxil olduğu gündən etibarən ən gec 15 iş günü ərzində baxılır.**

10.4. Əgər məlumatın verilməsi barədə müraciətə yuxarıda göstərilən müddətlərdə baxılması nəticəsində lazım olan məlumat öz əhəmiyyətini itirə bilərsə, **həmin müraciətə dərhal, bu mümkün olmadıqda, müraciətin daxil olduğu andan 24 saat keçənədək baxılmalıdır.**

10.5. **Bu Qanunun 10.1-10.3-cü maddələrində göstərilən müddətlərin axımı müraciətin müraciətə baxan subyektə daxil olduğu gündən başlanır.**

Maddə 11. Vətəndaşların qəbul edilməsi qaydası

11.1. Müraciətə baxan subyektlər vətəndaşların qəbul edilməsini vətəndaşların qəbulu cədvəlinə uyğun olaraq **ayda bir dəfədən az olmamaqla** təmin etməlidirlər.

11.2. Vətəndaşları müraciətə baxan subyektlərin **rəhbərləri və ya digər vəzifəli** şəxsləri qəbul edirlər.

11.3. Vətəndaşlar **əvvəlcədən məlumat verilən günlərdə və saatlarda** qəbul etməlidirlər. Vətəndaşın müraciəti ilə əlaqədar təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi tələb edildikdə müraciətə **baxan subyektin rəhbəri və ya digər vəzifəli şəxsləri onları dərhal qəbul etməlidirlər.**

11.4. Vətəndaş şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd və ya şəxsiyyətini müəyyən edən rekvizitlər və ya **elektron imza olduqda elektron xidmətlər** vasitəsilə qəbula yazılır. Qəbula gəlmiş vətəndaş **şəxsiyyətini təsdiq edən sənədi təqdim etməlidir.**

11.5. Qəbul zamanı təqdim edilmiş yazılı müraciət bu Qanunun 7-ci maddəsinə uyğun olaraq qəbul edilir, **qeydiyyatata alınır və ona baxılır.**

11.6. Vətəndaşın şifahi müraciəti ilə bağlı qəbula dair **qeydiyyat-nəzarət vərəqəsində** qeyd aparılır. Şifahi müraciətdəki məsələlərin həlli əlavə araşdırma aparılmasını tələb etmədikdə vətəndaşın **razılığı ilə müraciət qəbul zamanı şifahi qaydada cavablandırılır.** Qəbul zamanı vətəndaşın müraciətini şifahi qaydada cavablandırmaq mümkün olmadıqda müraciət **yazılı şəkildə** təqdim olunur. Belə müraciətin qəbul edilməsi, qeydiyyatı və ona baxılması qaydası bu Qanunun 11.5-ci maddəsinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

11.7. **Vətəndaşın qəbulu zamanı onun müraciətində qaldırılan məsələnin digər müraciətə baxan subyektlərin və onların vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətinə aid olduğu aşkar edilərsə, müraciət edən şəxsə aidiyyəti üzrə müraciət etmə qaydası izah olunur.**

11.8. Müraciətə baxan subyektlərin rəhbərlərinin və digər vəzifəli şəxslərinin **səyyar və videoqəbullar**, o cümlədən onlayn konfranslar keçirmək hüququ vardır. Bu cür qəbul zamanı təqdim edilən müraciətlərin qəbul edilməsi, **qeydiyyatı və ona baxılması qaydası** bu maddəyə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Maddə 12. Müraciətə baxan subyektlərin və onların vəzifəli şəxslərinin vəzifələri

12.1. Müraciətə baxan subyektlər və onların vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən edilən və təminat verilən qaydada vətəndaşların yazılı və şifahi formada təkliflər vermək, ərizə ilə müraciət etmək, vəzifəli şəxslərin qanunazidd hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) şikayət etmək hüquqlarının sərbəst həyata keçirilməsi üçün şərait yaradılmasını təmin etməlidirlər.

12.2. Müraciətə baxan subyektlər və onların vəzifəli şəxsləri vətəndaşların təkliflərini, ərizə və şikayətlərini qəbul etməli, onlara bu Qanunla müəyyən olunmuş qaydada və müddətlərdə baxmalı və cavab verməlidirlər.

12.3. Müraciətə baxan subyektlərin vəzifəli şəxsləri vətəndaşların müraciətlərinə baxarkən:

12.3.1. müraciətə obyektiv, hərtərəfli və vaxtında baxılmasını təmin etməlidirlər;

12.3.2. məsələnin mahiyyətini öyrənməli və onun həlli üçün lazımı sənədləri tələb etməlidirlər;

12.3.3. müraciətə baxılmasının nəticəsi haqqında vətəndaşlara yazılı formada məlumat verməli, müraciət təmin edilmədikdə bunun səbəblərini göstərməli, şikayət vermək qaydasını izah etməlidirlər;

12.3.4. müraciətlər barəsində əsaslandırılmış qərarların qəbul edilməsini və bu qərarların vaxtında və düzgün yerinə yetirilməsini təmin etməlidirlər.

12.4. Dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətinin və ya işinin tənqid edilməsi ilə bağlı, yaxud vətəndaşın və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının bərpası və **müdafiəsi məqsədi ilə edilən müraciətə görə vətəndaşı təqib etmək qadağandır.**

12.5. Müraciətlərə baxılması zamanı müraciətə baxan subyektlərin və onların vəzifəli şəxslərinin müraciətdəki məsələlərin həlli ilə əlaqədar əldə olunmuş məlumatları, o cümlədən dövlət sirri təşkil edən və qanunla qorunan digər məlumatları yayması (yazılı müraciətin aidiyyəti üzrə baxılması üçün digər müraciətə baxan subyektlərə və onların vəzifəli şəxslərinə göndərilməsi istisna olmaqla), eləcə də müraciətin həlli ilə bağlı olmayan fərdi məlumatların, o cümlədən xüsusi kateqoriyalı **fərdi məlumatların toplanılması, saxlanması, istifadəsi və yayılması qadağandır.**

12.6. Dövlət orqanının (və ya onun vəzifəli şəxsinin) qanunazidd hərəkəti (hərəkətsizliyi) barədə prokurorluq orqanlarına daxil olmuş müraciətlərə **bu Qanuna və “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq** baxılır. Bu cür **müraciətlər prokurorluq orqanlarının səlahiyyətlərinə aid olmadıqda onlar beş iş günü müddətində müraciət edən şəxsə qaytarılır.** Vətəndaşın müraciəti müraciətə baxan subyekt (və ya onun vəzifəli şəxsi) tərəfindən aidiyyəti üzrə baxılması üçün prokurorluq orqanına göndərildikdə həmin subyektə (və ya onun vəzifəli şəxsinə) onun xahişi ilə baxılmanın nəticəsi barədə məlumat verilir.

12.7. Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru bu Qanunun 12.6-cı maddəsində göstərilən müraciətlərə baxılmasının nəticələri barədə **altı ayda bir dəfədən** az olmayaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanına **(Prezident)** məlumat verir.

Maddə 13. Nəzarətin həyata keçirilməsi

13.1. Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlıq işinin aparılmasına nəzarəti müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(Prezident Administrasiyası)** həyata keçirir.

13.2. Bu Qanunun 13.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş nəzarətin həyata keçirilməsi qaydasını müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(Prezident)** müəyyən edir.

Maddə 14. Müraciətlərə baxılması zamanı vətəndaşların hüquqları

14.0. Müraciətinə baxılan vətəndaşın aşağıdakı hüquqları vardır:

14.0.1. müraciətin tam və hərtərəfli araşdırılması üçün əlavə sənəd və materiallar təqdim etmək və ya bu sənədlərin əldə edilməsini (o cümlədən elektron formada) müraciətə baxan subyektdən xahiş etmək;

14.0.2. müraciətə baxılmasının dayandırılması barədə ərizə ilə müraciət etmək;

14.0.3. təkrar yazılı müraciətə ilkin müraciətə baxılmasının nəticəsi barədə sənədləri əlavə etmək;

14.0.4. **ictimai informasiya və fərdi məlumatların** əldə edilməsi məqsədi ilə sorğu vermək;

14.0.5. müraciətin baxılmasına dair sənədlərin və materialların **digər şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə toxunmaması və ya qanunla dövlət sirri təşkil edən məlumatlara və ya qanunla qorunan digər məlumatlara aid edilməməsi şərti ilə** həmin sənəd və materiallarla tanış olmaq;

14.0.6. müraciətin **qeydiyyat nömrəsi və daxilolma tarixi** barədə, müraciət aidiyyəti üzrə göndərildikdə həmin məktubun **qeydiyyat nömrəsi və göndərilmə tarixi** barədə məlumat almaq;

14.0.7. müraciətə baxılması barədə yazılı cavab və ya müraciətin aidiyyəti üzrə göndərilməsinə dair məlumat almaq;

14.0.8. müraciət barəsində qəbul edilmiş qərarla razılaşmadıqda həmin qərardan inzibati və (və ya) məhkəmə qaydasında şikayət vermək;

14.0.9. müraciətin məzmununda vətəndaşın **ailə və şəxsi həyatına** aid sirr olan, habelə **peşə və ya kommersiya sirri** olan sənədlərin və ya məlumatların məxfiliyinin təmin olunmasını tələb etmək.

Maddə 15. Canlı yayımlanan teleradio proqramları və ya telefon müraciət xidməti vasitəsilə edilən şifahi müraciətlərin xüsusiyyətləri

15.1. Canlı yayımlanan teleradio proqramları vasitəsilə edilən şifahi müraciət üzrə əlavə araşdırma aparmadan izah verilməsi mümkün olduqda müraciətə baxan subyektin həmin proqramda iştirak edən nümayəndəsinin **qeydiyyat aparmadan** müraciəti canlı yayımda cavablandırmaq hüququ vardır.

15.2. Vətəndaşların canlı yayımlanan teleradio proqramları zamanı edilən müraciətlərinin dərhal cavablandırılması mümkün olmadıqda müraciətin qəbul edilməsi, qeydiyyatı və ona baxılması qaydası bu Qanunun 7-ci maddəsinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

15.3. Telefon müraciət xidməti vasitəsilə şifahi müraciətlərin edilməsi, qəbulu, qeydiyyatı və cavablandırılması bu Qanunun tələbləri nəzərə alınmaqla müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Nazirlər Kabineti)** müəyyən etdiyi qaydada həyata keçirilir.

Maddə 16. Bu Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun tələblərini pozan şəxslər Azərbaycan Respublikasının **Mülki, İnzibati Xətalər və Cinayət** məəcəllələrinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 17. Yekun müddə

Bakı şəhəri, 30 sentyabr 2015-ci il

Elektron imza və elektron sənəd haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNUNDAN ÇIXARIŞ

Bu Qanun elektron imzanın və elektron sənədin istifadəsinin, onların elektron sənəd dövriyyəsində tətbiqinin təşkili, hüquqi əsaslarını və əlaqədar subyektlərin hüquqlarını müəyyən edir, aralarında yaranan münasibətləri tənzimləyir.

I fəsil

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1.4. **Elektron imza** - digər verilənlərə əlavə edilən və ya onlarla məntiqi əlaqəli olan, **imza sahibini identifikasiya etmək imkan verən** verilənlər

1.1.5. **Gücləndirilmiş elektron imza (bundan sonra - gücləndirilmiş imza)** - **imza sahibinin nəzarəti altında olan elektron imza vasitələri ilə yaradılan və yalnız imza sahibinə məxsus olmaqla onu identifikasiya edir**, əlaqəli olduğu məlumat bildirişinin bütövlüyünü, dəyişməzliyini, təhrif olunmadığını və saxtalaşdırılmadığını müəyyən etməyə imkan verən elektron imza

1.1.15. **Elektron sənəd** - informasiya sistemində istifadə üçün elektron **formada təqdim edilən və elektron imza ilə təsdiq olunmuş sənəd**

1.1.16. **Elektron sənəd dövriyyəsi** - informasiya sistemində elektron sənədin **nizamlanmış hərəkəti ilə bağlı informasiya prosesləri**

1.1.20. **Elektron sənədi göndərən (bundan sonra - Göndərən)** - elektron sənəd dövriyyəsi vasitəsi istisna olmaqla, özü tərəfindən və ya **adından elektron sənəd göndərilən fiziki və ya hüquqi şəxs**

1.1.21. **Elektron sənədi alan (bundan sonra - Alan)** - elektron sənəd dövriyyəsi vasitəçisi istisna olmaqla, elektron sənədin **ünvanlandığı fiziki və ya hüquqi şəxs**

1.1.22. **Elektron sənəd dövriyyəsi vasitəçisi (bundan sonra - Vasitəçi)** - elektron sənədi Göndərən və Alan arasında **elektron sənəd dövriyyəsi xidmətlərini göstərən fiziki və ya hüquqi şəxs**

M a d d ə 3. Elektron imza və elektron sənədin hüquqi qüvvəsi

3.1. **Elektron formada və ya sertifikatlı olduğuna, sertifikatlaşdırılmamış** imza vasitələri ilə yaradıldığına görə elektron imza **etibarsız sayıla bilməz**.

3.2. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, **sertifikatlaşdırılmış imza vasitələri ilə yaradılmış və qüvvədə olan təkmil sertifikatlı gücləndirilmiş imza əl imzası ilə bərabər** hüquqi qüvvəyə malikdir.

3.3. Təkmil sertifikatda imza sahibinin **səlahiyyətlərinə dair məlumatlar göstərildikdə** bu Qanunun 3.2-ci maddəsinə müvafiq olan gücləndirilmiş imza şəxsin kağız daşıyıcısı üzərindəki və **möhürlə təsdiq edilmiş əl imzasına bərabər tutulur**.

3.4. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə sənədin **yazılı şəkildə təqdim olunması tələb olunduqda** bu Qanunun 3.2-ci, 3.3-cü maddələrinə müvafiq qaydada imzalanmış **elektron sənəd bu şərtlərə cavab verən** hesab edilir.

3.5. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə **sənədin notariat qaydasında təsdiqi və (və ya) dövlət qeydiyyatı tələb olunduğu hallar istisna olmaqla**, elektron sənəd kağız daşıyıcıda olan sənədə bərabər tutulur və onunla eyni hüquqi qüvvəyə malikdir.

3.6. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə sənədin **notariat qaydasında təsdiqi və ya dövlət qeydiyyatı tələb olunduqda** elektron sənəd və ya onun bu Qanunun 25.1-ci maddəsinin tələblərinə cavab verən surəti Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq qeydiyyata alınır və ya təsdiq edilir.

3.7. **Məlumat bildirişinin və elektron sənədin istifadəsi bu Qanunla və digər normativ hüquqi aktlarla tənzimlənir.**

II fəsil ELEKTRON İMZA

Maddə 5. Elektron imzanın istifadəsi

5.1. Elektron imza yaratma məlumatlarından istifadə etməklə **imza vasitələri ilə yaradılan elektron imza yalnız öz sahibinə məxsusdur.**

5.2. **İmza sahibi bir neçə imza yaratma məlumatlarına malik ola bilər** və onlar sertifikatlarında göstərilən münasibətlərdə istifadə edilir.

5.3. Elektron sənədin və elektron imzanın **həqiqiliyini təsdiq etmək və imza sahibinin şəxsiyyətini identifikasiya etmək məqsədilə** imzanın yoxlanılması həyata keçirilir. Yoxlama imza vasitələrindən istifadə edilməklə elektron imzanı yoxlama məlumatları əsasında aparılır.

5.4. Elektron imzanın yoxlanma qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(Nazirlər Kabineti)** tərəfindən müəyyən edilir.

5.5. İmza sahibi sertifikatı olmayan elektron imzadan istifadə edərkən qarşı tərəfi xəbərdar etməlidir.

Maddə 6. Elektron imzanın dövlət idarəçiliyi sahəsində istifadəsi

6.1. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının informasiya sistemlərində elektron sənəd mübadiləsi üçün **ancaq gücləndirilmiş imzadan və sertifikatlaşdırılmış imza vasitələrindən** istifadə edilir.

6.2. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları **sahə üzrə akkreditə edilmiş** Mərkəzin xidmətlərindən istifadə etməlidir.

6.3. **Dövlət hakimiyyəti və ya yerli özünüidarəetmə** orqanlarına fiziki və ya hüquqi şəxsin göndərdiyi məlumat bildirişi **onun gücləndirilmiş imzası ilə təsdiqlənməlidir.**

6.4. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları tərəfindən elektron imzadan istifadə qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(Nazirlər Kabineti)** tərəfindən müəyyənləşdirilir.

IV fəsil ELEKTRON SƏNƏD

Maddə 21. Elektron sənədə dair tələblər

21.1. Elektron sənəd aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

21.1.1. texniki və proqram vasitələrinin köməyi ilə yaradılmalı, saxlanılmalı, emal edilməli, ötürülməli və qəbul edilməlidir;

21.1.2. bu Qanunun 22-ci maddəsində **(Ümumi və Xüsusi)** müəyyən edilmiş quruluşa malik olmalıdır;

21.1.3. identifikasiya etməyə imkan verən rekvizitlərə malik olmalıdır;

21.1.4. texniki və proqram vasitələrinin köməyi ilə əyani qavranılan (vizual) şəkildə təqdim olunmalıdır.

21.2. Elektron sənədin identifikasiya edilməsi, həqiqiliyinin müəyyənləşdirilməsi üçün zəruri olan rekvizitlərin siyahısı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən edilir.

Maddə 22. Elektron sənədin quruluşu

- 22.1. Elektron sənəd **ümumi və xüsusi** hissələrdən ibarət quruluşa malikdir.
- 22.2. Elektron sənədin **məzmunu və ünvanlandığı şəxs barədə məlumatlar onun ümumi hissəsində** qeyd edilir.
- 22.3. Elektron sənədə əlavə edilən **elektron imza (imzalar) və vaxt göstəricisi (göstəriciləri) elektron sənədin xüsusi hissəsində** qeyd olunur.

M a d d ə 2 3. Elektron sənədin təqdimat formaları

- 23.1. Elektron sənəd **daxili və xarici** təqdimat formalarına malikdir.
- 23.2. Elektron sənədin **verilənlər daşıyıcısında yazılmış şəkli onun daxili təqdimat formasıdır.**
- 23.3. Elektron sənədin **verilənlər daşıyıcısından fərqli digər maddi obyektə** (displaydə, kağızda və s.) əyani qavranılan (vizual) şəkildə **əks etdirilməsi onun xarici təqdimat formasıdır.**

M a d d ə 2 4. Elektron sənədin əsli

- 24.1. Elektron sənədin əsli yalnız **daxili təqdimat formasında ola bilər.**
- 24.2. Elektron sənədin **daxili təqdimat formasında** bir-biri ilə eyni olan bütün nüsxələri **əsl hesab edilir və bərabər hüquqi qüvvəyə malikdir.**
- 24.3. **Elektron sənədin elektron formada surəti ola bilməz.**
- 24.4. **Eyni şəxs tərəfindən kağız daşıyıcıda və elektron formada tərtib edilmiş eyni məzmunlu sənədin hər biri müstəqildir və bərabər hüquqi qüvvəyə malikdir. Bu halda kağız daşıyıcısındakı sənəd elektron sənədin surəti sayılır.**

M a d d ə 2 5. Elektron sənədin surəti və onun təsdiq edilmə qaydası

- 25.1. Elektron sənədin surəti onun **kağız daşıyıcıda əks edilmiş xarici təqdimat formasının Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən olunmuş qaydada təsdiq edilməsi ilə** hazırlanır.
- 25.2. **Elektron sənədin kağız daşıyıcısındakı nüsxəsində onun müvafiq elektron sənədin surəti olması qeyd edilməlidir.**
- 25.3. Elektron sənədin kağız daşıyıcından başqa digər maddi obyektəki və ya kağız daşıyıcısındakı, **lakin müvafiq qaydada təsdiq edilməmiş nüsxəsi onun surəti sayılır.**
- 25.4. Elektron sənədin əsli və bu Qanunun 25.1-ci maddəsinin tələblərinə cavab verən **kağız daşıyıcı üzərindəki surəti eyni hüquqi qüvvəyə malikdir.**

V fəsil ELEKTRON SƏNƏD DÖVRİYYƏSİ

M a d d ə 2 6. Elektron sənəd dövriyyəsinin təşkilinin əsasları

- 26.1. Elektron sənədin istifadəsi və dövriyyəsi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi və ya **elektron sənəd dövriyyəsi subyektləri arasında bağlanmış müqavilələr əsasında həyata keçirilir.**
- 26.2. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində və bağlanmış müqavilədə elektron sənədlərin mübadiləsi qaydası və onunla bağlı olan texniki-təşkilati tələblər (sənədlərin mübadilə forması, onların yoxlanılma proseduru, sənədin alınmasının təsdiqlənməsi üçün məqbul hesab edilən müddət, forma və sairə) müəyyən edilir.
- 26.3. Elektron sənəd dövriyyəsinin sənədləşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş **kargüzarlıq standartları və qaydaları** əsasında həyata keçirilir.
- 26.4. **Korporativ informasiya sistemində elektron sənədin istifadəsi və dövriyyəsi sistemin daxili normativ sənədləri ilə tənzimlənir.**

M a d d ə 2 7. Elektron sənədin göndərilməsi və alınması

27.1. Şəxsən, habelə başqasının adından çıxış etmək səlahiyyəti olan şəxs tərəfindən göndərilmiş və ya özünün proqramlaşdırdığı qaydada fəaliyyət göstərən informasiya sisteminin **avtomatik ötürdüyü** elektron sənəd Göndərən tərəfindən göndərilmiş hesab edilir.

27.2. Tərəflər arasındakı müqavilədə başqa hallar müəyyən edilməmişdirsə, Alan qəbul etdiyi elektron sənədin həqiqiliyinin təsdiqlənməsi nəticəsində onu Göndərənə yolladığına əmin olur və istənilən, o cümlədən avtomatik vasitələrlə alınmanı birmənalı təsdiq edən qaydada Göndərənə məlumatlandırır.

27.3. Alan aşağıdakı hallarda elektron sənədi Göndərən tərəfindən göndərilməmiş hesab etməlidir:

27.3.1. elektron sənədin göndərilməməsi barədə bildiriş almışdırsa;

27.3.2. elektron sənədin həqiqiliyi təsdiqlənməmişdirsə;

27.3.3. elektron sənədin həqiqiliyinin yoxlanması nəticəsində Alana bəlli olmuşdur və ya bəlli olmalı idi ki, qəbul edilmiş elektron sənəd başqa sənədin avtomatik təkrarıdır.

27.4. Tərəflər arasındakı müqavilədə başqa hallar müəyyən edilməmişdirsə, Alandan Göndərənə təsdiqləmə çatanadək elektron sənəd alınmamış hesab olunur. Təsdiqləmədə elektron sənədin tərəflər arasında razılaşdırılmış texniki tələblərə uyğun olması qeyd edilməlidir.

27.5. Göndərən göstərdiyi və ya tərəflər arasında bağlanmış müqavilədə müəyyən edilmiş müddət ərzində təsdiqləmə alınmamışdırsa, Göndərən bu barədə Alanı məlumatlandırır və **təsdiqləmənin göndərilməsi müddətini təyin edir.**

27.6. Bu Qanunun 27-ci maddəsi elektron sənədlərin göndərilməsi və ya alınması ilə bağlı münasibətlər istisna olmaqla, elektron sənədlərin məzmunundan və alınmanın təsdiqlənməsindən irəli gələn digər münasibətləri tənzimləmir.

M a d d ə 28. Elektron sənədin göndərilmə və alınma vaxtı

28.1. Tərəflər arasında bağlanmış müqavilədə başqa hallar müəyyən edilməmişdirsə, elektron sənədin Göndərənə və ya onun adından çıxış edən **şəxsin nəzarətində olmayan informasiya sisteminə daxil olduğu an elektron sənədin göndərilmə vaxtı (tarix və vaxt) hesab edilir.**

28.2. Tərəflər arasında müqavilədə başqa hallar müəyyən edilməmişdirsə, **elektron sənədin Alanın göstərdiyi informasiya sisteminə daxil olduğu an elektron sənədin alınma vaxtı (tarix və vaxt) hesab edilir.**

28.3. Göndərilmə və alınma vaxtlarının mübahisəyə səbəb olacağı hallarda vaxt **göstəricilərinin qeydiyyatı xidmətlərindən istifadə edilə bilər.**

M a d d ə 29. Elektron sənədin saxlanması

29.1. Elektron sənədin saxlanılma qaydası aşağıdakı şərtlər nəzərə alınmaqla, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir:

29.1.1. elektron sənəd yaradıldığı, ötürüldüyü və ya qəbul edildiyi quruluşu saxlasın;

29.1.2. elektron sənəd onu Göndərənə, Alanı, göndərilmə və alınma vaxtını müəyyən etməyə imkan versin;

29.1.3. elektron sənəddə olan informasiya növbəti istinad üçün istifadə edilə bilsin;

29.1.4. elektron sənədin saxlanılma müddəti kağız sənəd üçün nəzərdə tutulmuş müddətdən az olmasın;

29.1.5. qanunvericiliklə və tərəflərin razılığı ilə müəyyən edilən digər şərtlərə uyğun gəlsin.

29.2. Bu Qanunun 29.1-ci maddəsi saxlanılması zəruri olmayan elektron sənədlərə şamil edilmir.

29.3. Elektron sənədlərin saxlanılması üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq digər hüquqi və fiziki şəxslərin xidmətlərindən istifadə edilə bilər.

M a d d ə 30. Elektron sənədin mühafizəsi

30.1. Elektron sənəd dövryyəsi zamanı elektron sənədin mühafizəsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olan **proqram və texniki vasitələrdən istifadə** edilməlidir.

30.2. Elektron sənəd dövriyyəsində istifadə edilən informasiya sistem və şəbəkələrində mühafizə tədbirlərinin lazımı **səviyyəsi bu sistem və şəbəkələrin mülkiyyətçisi tərəfindən** təmin edilir.

30.3. Korporativ informasiya sistemlərində elektron sənəd dövriyyəsinin mühafizə tədbirlərinin lazımı səviyyəsi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin tələblərinə müvafiq olaraq bu sistemin **mülkiyyətçisi tərəfindən və ya iştirakçıların razılaşmasına uyğun təmin edilir.**

M a d d ə 32. Məzmununu konfidensial informasiya təşkil edən elektron sənədlər

32.1. Tərkibində dövlət, kommersiya, bank sirləri təşkil edən məlumatlar və digər konfidensial informasiyalar olan elektron sənədlərin istifadə qaydası və mühafizə tədbirləri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

32.2. **Tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar olan elektron sənədlərin mübadiləsi üçün yalnız sertifikatlaşdırılmış elektron imza və elektron sənəd dövriyyəsi vasitələrindən istifadə olunmalıdır.**

32.3. Tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar olan elektron sənədlərin tərtibi, emalı və mübadiləsi üçün istifadə olunan informasiya sistemlərinin ekspertizası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(Nazirlər Kabineti)** tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

32.4. Bu Qanunun 32.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan elektron sənədlərlə işləməyə buraxılan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq bu sənədlərin mühafizəsi üçün zəruri tədbirlərin görülməsini təmin etməlidirlər.

32.5. Tərəflər arasında bağlanmış müqaviləyə əsasən elektron sənəd dövriyyəsinə həyata keçirən subyektlər konfidensial informasiya məzmunlu elektron sənədlərə müraciət və onların mühafizə üsullarını Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq özləri müəyyən edirlər.

“Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat”ın təsdiq edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

*Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılması işinin daha da təkmilləşdirilməsi, onun vahid sistemə və formaya salınması məqsədi ilə **qərara alıram:***

1. “Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat” təsdiq edilsin (əlavə olunur).

3. Müəyyən edilsin ki, “Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat”ın tələblərinə riayət edilməsinə ümumi nəzarəti **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Sənədlərlə və vətəndaşların müraciətləri ilə iş şöbəsi** həyata keçirir.

4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bir ay müddətində:

Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzarlığın aparılması qaydası barədə təkliflərini Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

öz səlahiyyətləri daxilində bu Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

5. Bu Fərman dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 27 sentyabr 2003-cü il
№ 935

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
27 sentyabr 2003-cü il tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə
TƏSDİQ EDİLMİŞDİR

Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair

TƏLİMATDAN ÇIXARIŞ

1. Ümumi müddəalar

1. Bu Təlimat dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında (bundan sonra - təşkilatlar) kargüzarlığın aparılması işini, o cümlədən sənədlərin hazırlanmasını, qeydiyyatını, hərəkətini, icrasını, uçotunu və arxivə verilməsini tənzimləyir. Yerli icra hakimiyyəti orqanlarında kargüzarlıq “**Azərbaycan Respublikasının rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon icra hakimiyyəti başçıları**nın aparatlarında sənədlərlə iş barədə Təlimat” əsasında aparılır. Bu Təlimatın müddəaları təşkilatlarda **vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılmasına şamil edilmir.**

2. **Kargüzarlıq** - təşkilatın, öz vəzifələrini həyata keçirməsi ilə əlaqədar sənədləşdirmə və sənədlərlə işin təşkili üzrə fəaliyyətidir. Təşkilatlarda kargüzarlıq Azərbaycan Respublikasının **dövlət dilində** aparılır.

3. Təşkilatlarda kargüzarlığın aparılması **dəftərxana və ya xüsusi olaraq bu məqsəd üçün ayrılan əməkdaşlar (bundan sonra - kargüzarlıq xidməti)** tərəfindən həyata keçirilir. Kargüzarlıq xidməti tərəfindən bu Təlimatın tələblərinə riayət edilməsinə nəzarəti **təşkilatın rəhbərliyi** həyata keçirir. Təbə təşkilatlarda kargüzarlığın aparılması qaydalarına riayət olunması üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi vəzifəsini **onların baş təşkilatları** daşıyır.

4. Kargüzarlıq xidmətinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

4.1. *poçt, elektron poçt, faks, telefonoqram, feldyeqer rabitəsi vasitəsilə və kargüzarlıq xidmətinə bilavasitə daxil olan sənədləri qəbul etmək, qeydə almaq, aidiyyəti üzrə bölüşdürmək və icraçılara çatdırmaq;*

4.2. sənədləri göndərmək;

4.3. sənədlərin icra müddətinə, *bu Təlimatın tələblərinə uyğun tərtibinə və arxivləşdirilməsinə* nəzarət etmək;

4.4. icra edilmiş sənədləri struktur bölmələrindən tələb etmək;

4.5. sənədlərin surətlərini çıxarmaq, çoxaltmaq və stenoqrafiya işlərini həyata keçirmək;

4.6. *sənədləri işlərin nomenklaturu üzrə formalaşdırmaq və arxivə təhvil vermək;*

4.7. *sənədləri qoruyub saxlamaq və xidməti zərurətlə əlaqədar onlardan istifadəni təmin etmək;*

4.8. kargüzarlığın müntəzəm surətdə təkmilləşdirilməsi məqsədilə təşkilatın bütün fəaliyyət sahələrində kargüzarlıq işinə metodiki rəhbərliyi həyata keçirmək, *kargüzarlığı aparən işçilərin* peşə hazırlığını artırmaq;

4.9. təbə təşkilatlarda kargüzarlığın aparılmasına nəzarət etmək.

5. **Strukturdan, habelə sənəd dövriyyəsinin həcmindən asılı olaraq**, kargüzarlıq sistemi **mərkəzləşdirilmiş və mərkəzləşdirilməmiş** ola bilər.

Struktur bölmələrinin sayı az, sənəd dövriyyəsi isə ildə 25000 sənədə qədər olan təşkilatlarda kargüzarlıq **mərkəzləşdirilmiş** qaydada aparılır.

Strukturu mürəkkəb, sənəd dövriyyəsi isə ildə 25000 sənəddən çox olan, habelə struktur bölmələri ayrı-ayrı ərazilərdə yerləşən təşkilatlarda kargüzarlıq **mərkəzləşdirilməmiş** qaydada aparılır.

Mərkəzləşdirilmiş kargüzarlıq sistemində sənədlərin və qeydə alınması tələb olunmayan korrespondensiyanın (16 nömrəli əlavə) qəbulunu, göndərilməsini, uçotunu, struktur bölmələrinə paylanmasını, habelə sənədlərin qeydə alınmasını, rəsmiləşdirilməsini, işlərin formalaşdırılmasını kargüzarlıq xidməti həyata keçirir.

Mərkəzləşdirilməmiş kargüzarlıq sistemində isə sənədlərin və qeydə alınması tələb olunmayan korrespondensiyanın qəbulunu, göndərilməsini, uçotunu, sənədlərin struktur bölmələrinə paylanmasını kargüzarlıq xidməti, sənədlərin qeydə alınmasını, rəsmiləşdirilməsini, işlərin formalaşdırılmasını isə struktur bölmələri həyata keçirirlər.

6. Təşkilatların və struktur bölmələrinin rəhbərləri dəyişdirildikdə, işlər və ya icrada olan sənədlər **akt üzrə** qəbul edilir və təhvil verilir. Aktın **bir nüsxəsi kargüzarlıq xidmətində** saxlanılır.

İşdən çıxarıldıqda və ya başqa işə keçirildikdə, icraçı onda olan işləri və sənədləri bu vəzifəyə yeni təyin edilən və ya həmin vəzifəni müvəqqəti icra edən şəxsə **akt üzrə təhvil verməlidir**.

Aktda bütün işlər və ayrı-ayrı sənədlər icra vəziyyəti göstərilməklə sadalanır.

2. Sənədlərin hazırlanması üçün ümumi tələblər

7. Təşkilatlarda sərəncam məhiyyətli sənədlərin (qərarlar, sərəncamlar, əmrlər) yaranmasının hüquqi əsasları aşağıdakılardır:

7.1. qüvvədə olan normativ hüquqi aktların tələbləri;

7.2. vuxarı təşkilatların konkret tapşırıqları;

7.3. təşkilat tərəfindən onun üzərinə düşən vəzifələrin icra edilməsi üçün, səlahiyyətləri daxilində cari təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;

7.4. təşkilatın aparatının işini hüquqi baxımdan tənzimləmək zərurətinin yaranması.

8. Sənədlərin hazırlanması üçün “işlətmək üçün kağız formatları” - **9327 - 60** dövlətlərarası standart üzrə A4 (210x297 mm) və A5 (210x148 mm) formatlı blank və kağızlardan istifadə edilir.

9. Sənəd döviyyəsi böyük olan təşkilatlarda ayrı-ayrı sənəd növləri üçün blanklar tətbiq edilir və onların üzərində **mətbəə üsulu ilə sənəd növünün adı** (qərar, protokol, əmr və s.) yazılır.

İki və ya daha artıq təşkilat adından hazırlanan sənədlər blanksız tərtib edilir. Həmin sənədlər təşkilat rəhbərinin imzası və təşkilatın gerbli möhürü ilə təsdiqlənir.

Sərəncam mahiyyətli sənədlər üçün blanklar “Sərəncam sənədləri sistemi. Formulayar-nümunə” - **6.38-90** dövlətlərarası standart üzrə hazırlanır.

Blanklar 1 nömrəli ağ yazı kağızından hazırlanmalıdır. Müstəsna hallarda açıq rəngli, zəif boyalı kağız işlətməyə yol verilir.

10. Təşkilatlarda tez-tez təkrarlanan birtipli sənədlər (bildiriş, məktub və s.) tərtib edilərkən sənədlərin mətbəə üsulu ilə hazırlanan trafaret mətnli blankları tətbiq edilə bilər.

11. Təşkilatların mətbəə üsulu ilə hazırlanan blanklarında aşağıdakı rekvizitlər çap edilir:

11.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi (“Azərbaycan Respublikası Dövlət Gerbinin təsvirinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 2 noyabr tarixli 1332-VKQ nömrəli Konstitusiyaya Qanunu ilə müəyyən edilmiş təsvirə uyğun olaraq);

11.2. Azərbaycan Respublikasının (Naxçıvan Muxtar Respublikasının) adı;

11.3. təşkilatın tam adı;

11.4. təşkilatın poçt indeksi, ünvanı, məlumat almaq üçün telefon nömrəsi, faksın nömrəsi və elektron poçtu (əgər varsa).

Rekvizitlər blankların yuxarı hissəsində **eninə**, bir qayda olaraq, Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində çap edilir (1 nömrəli əlavə). Xarici dildə çap edilmiş rekvizitlərə malik blanklardan istifadə edilməsinə **yalnız sənədin mətni həmin blankı göndərən təşkilat tərəfindən xarici dildə yazıldıqda yol verilir.**

12. **Plan, maliyyə, statistika** sənədləri və başqa xüsusi sənədlər **qanunvericiliklə** müəyyən edilmiş qaydada hazırlanıb tərtib edilir.

13. Sənədlər hazırlanarkən **təşkilatın adının** (sənədin blankında əks etdirilir) və sənəd növünün adının (**məktublar istisna olmaqla**), **sənədin başlığının (mətni A5 (210x148) formatlı kağızda çap olunan sənədlər, teleqramlar və bildirişlər istisna olmaqla)** göstərilməsi, sənədlərə ünvan yazılması, tarix və nömrə qoyulması, mətnin razılaşdırılması haqqında qeydlər yazılması, sənədin rəsmiləşdirilməsi, habelə sənədin hərəkəti və icrası haqqında qeydlərin yazılması zəruridir.

14. Bir qayda olaraq, sənədlərin mətnləri **iki hissədən ibarət olur**. Birinci hissədə sənədin hazırlanması üçün əsas götürülmüş faktların və hadisələrin təsviri verilir. İkinci hissədə nəticələr, təkliflər, qərarlar və sərəncamlar ifadə olunur.

Sənədin yaranması üçün başqa sənəd əsas olduqda, **birinci hissədə bu sənədin hazırlanması üçün əsas götürülmüş sənəd növünün adı (adlıq halda), nömrəsi, tarixi və mətnin başlığı göstərilir.**

İkinci hissənin mətni hərəkətlərin xarakterinə, icraçılara, müddətlərə görə və başqa meyarlar əsasında arəb rəqəmləri ilə nömrələnmiş **bəndlərə və yarımbəndlərə bölünə bilər.**

Ayrı-ayrı hallarda sənədin mətni yalnız son hissədən (əmrədən, göstərişdən və s.) ibarət ola bilər.

15. Sənədlərin mətnləri, mətn hissələri və ya ayrı-ayrı cümlələri vahid şəkllə salına bilər. Mətnlərin vahid şəkllə salınması tam oxşar və daim təkrarlanan məlumat sənədləri üçün dil trafaretlərinin işlənilməsi ilə həyata keçirilir.

16. Sənədin başlığı vərəqin ortasında mətnədən əvvəl yazılır.

Sənədlərin başlığı maksimum qısa, dəqiq olmalı və “nə haqqında” sualına cavab verməklə fəli ismin köməyi ilə ifadə edilməlidir (“... ciddi nöqsanlar haqqında”, “...tədbirləri haqqında”, “...yerinə yetirilməsi haqqında”, “... işinin təşkil edilməsi haqqında” və s.).

17. Göndərilən **sənədlərdə (məktublarda, məlumat xarakterli arayışlarda, məlumat vərəqələrində) ünvan sahibinin rekvizitləri dəqiq göstərilir.** Bu məqsədlə aşağıdakı tələblərə əməl edilməlidir:

17.1. sənəd göndərilən təşkilatın, onun struktur bölməsinin adı, vəzifəli şəxsin adı və soyadı yazılır;

17.2. sənəd təşkilata və ya onun struktur bölməsinə göndərilirsə, təşkilatın və ya onun struktur bölməsinin adı **yönlük** halda yazılır (məsələn: Azərbaycan Respublikasının Yanacaq və Energetika Nazirliyinə);

17.3. sənəd konkret vəzifəli şəxsə ünvanlanırsa, o zaman təşkilatın adı yiyəlik halda, sənədin ünvanlandığı vəzifəli şəxsin adı və soyadı isə yönük halda yazılır (məsələn: Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin _____ (struktur bölməsinin rəhbəri) cənab _____);

17.4. məktub göndərilənin poçt ünvanı (poçt indeksi, şəhər (rayon), qəsəbə (kənd), küçə və evin nömrəsi) tam şəkildə göstərilir.

Sənəddə dördədən çox ünvan olmamalıdır. Sənəd dördədən çox ünvana göndərilərkən **göndəriş siyahısı** tərtib edilir və hər sənəddə yalnız bir ünvan göstərilir.

18. Sənədin düzgün tərtibi, məzmununun aydın ifadə edilməsi və üslubu, tapşırığın vaxtında və keyfiyyətlə yerinə yetirilməsi **bilavasitə icraçının** vəzifəsidir.

19. Sənədin **imzalanmasının və ya təsdiq edilməsinin** tarixi sənədin tarixi hesab edilir.

Sənədin tarixi onu imzalayan və ya təsdiq edən vəzifəli şəxs tərəfindən qoyulur.

Sənədin tarixi, həmçinin sənədin məzmununda olan tarixlər rəqəmlə yazılmalıdır. Tarixin elementləri eyni sətirdə ardıcılıqla yazılır: ayın tarixi, ay, il (məsələn: 15.12.03., 15.12.2003-cü il və ya 15 dekabr 2003-cü il).

20. **Sənədin qeydiyyat nömrəsi** işin nomenklatur nömrəsindən və sənədin qeydə alınmasının sıra nömrəsindən ibarətdir, sənədin qeydə alınması zamanı verilir və qeydiyyat ştampında vərəqlərin sayından və tarixdən əvvəl əks etdirilir.

Sərəncam mahiyyətli sənədlərə və protokollara müstəqil olaraq hər sənəd növü daxilində verilən qeyd nömrələri onların nömrələridir.

21. **Sənədin məqsədəuyğunluğunu və ya əsaslılığını qiymətləndirmək zəruri olduqda, sənədin razılaşdırılması tələb olunur.** Razılaşdırma təşkilat daxilində və ya müxtəlif təşkilatlar arasında həyata keçirilir. Bunun üçün **sənədlər imzalanmazdan** əvvəl, onlara müvafiq vəzifəli şəxslər tərəfindən viza verilməlidir.

22. Təşkilat daxilində razılaşdırma müvafiq struktur bölmələrinin rəhbərləri arasında həyata keçirilir.

Sərəncam mahiyyətli sənədlərin layihələrində **icraçı tərəfindən birinci nüsxədə mətnin axırncı vərəqinin arxasında viza qoyulur. Göndərilən sənədlərdə vizalar təşkilatda qalan nüsxədə qoyulur.**

Vizanın tərkibinə viza verən şəxsin soyadı və adı, onun şəxsi imzası və tarix daxildir.

Sənədlə əlaqədar qeydlər **ayrıca vərəqdə** yazılır. Bu zaman viza aşağıdakı kimi göstərilir:

(imza) (adı və soyadı) (tarix)

Qeydlər əlavə olunur.

23. **Sənədlərin müxtəlif təşkilatlar arasında razılaşdırılması müvafiq təşkilatların rəhbərləri tərəfindən razılaşdırılma qrifinin qoyulması, razılaşdırılma sənədinin alınması və ya kollegial orqanın iclasında sənəd layihəsinin müzakirəsinin protokolunun təqdim edilməsi vasitəsilə həyata keçirilir.**

Razılaşdırılma qrifi “Razılaşdırılmışdır” və ya “Razıyam” sözündən, sənədin razılaşdırıldığı şəxsin vəzifəsindən, adından və soyadından, şəxsi imzasından və tarixdən ibarətdir (məsələn:

“Razılaşdırılmışdır”

Azərbaycan Respublikasının səhiyyə

(imza) (adı və

Razılaşdırılma qrifi sənədin titul vərəqinin yuxarı sağ küncündə yerləşdirilməlidir

3. Sənədlərin rəsmiləşdirilməsi üçün ümumi tələblər

24. **Sənəd, ona rəsmi xarakter və hüquqi qüvvə verilməsi məqsədilə** rəsmiləşdirilməlidir. Rəsmiləşdirmə sənədin imzalanması, təsdiq edilməsi, *qeydə alınması* və ona möhür vurulması vasitəsilə həyata keçirilir.

25. **Sənədin bütün nüsxələri imzalanır.**

İmzanın tərkibinə sənədi imzalamış şəxsin vəzifəsinin adı, onun şəxsi imzası, adı və soyadı daxildir. Sənədi imzalamalı olan vəzifəli şəxs müvəqqəti işdə olmadıqda, sənədi onun müavini və ya səlahiyyətlərini icra edən şəxs imzalayır. Bu zaman sənədi imzalamış şəxsin faktiki vəzifəsi, adı və soyadı göstərilməlidir. Sənədi

“əvəzinə” sözünü yazmaqla və ya vəzifənin adının qabağına xətt çəkməklə imzalamaq qadağandır. Dövlət orqanının rəhbərinə göndərilən sənədlər göndərən dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən, o olmadıqda isə onun vəzifəsini icra edən müavini tərəfindən imzalanır.

Əgər sənəd blankda tərtib edilmişdirsə, sənədi imzalamış şəxsin **vəzifəsi qısa** şəkildə göstərilir (məsələn:

Sədr

(imza) (adı və soyadı

Əgər sənəd blankda tərtib edilməmişdirsə, sənədi imzalamış şəxsin **vəzifəsi tam** şəkildə göstərilir (məsələn:

Azərbaycan Respublikası Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura
İctimaiyyəti

(imza) (adı və soyad
(tari

26. Kollegial orqanların sənədləri, habelə məzmununa görə iki və ya daha artıq şəxsin məsuliyyət daşdığı sənədlər müvafiq olaraq **iki və ya daha artıq imza ilə rəsmiləşdirilir** (protokollar, maliyyə sənədləri və s.). Belə hallarda imzalar şəxslərin tutduğu vəzifələrə uyğun olan ardıcılıqla bir-birinin altında (vəzifələrin adları biri digərindən iki-dörd sətirarası intervalla ayrılmaqla) yerləşdirilir.

27. **Əgər sənədi eyni dərəcəli iki və ya bir neçə vəzifəli şəxs imzalayırsa, onların imzaları bir səviyyədə yerləşdirilir.**

28. Komissiyanın tərtib etdiyi sənədlər imzalanarkən sənədi tərtib etmiş şəxslərin vəzifələri deyil, komissiya üzvləri arasında **vəzifələrin bölgüsü göstərilir** (məsələn:

Komissiyanın sədri:	(imza)	1 və soyadı)
Komissiyanın üzvləri:	(imza)	1 və soyadı)
	(imza)	1 və soyadı)
	(imza)	1 və soyadı və s.).

30. **Aşağıdakı sənədlər təsdiq edilir:** təşkilatın və onların struktur bölmələrinin əsasnamələri, nizamnamələri, perspektiv və cari planlar, yoxlama-təftiş xarakterli aktlar, işlərin qəbulu və təhvil aktları, ayrı-ayrı protokol növləri və təşkilat rəhbərliyinin zəruri hesab etdiyi digər sənədlər.

31. **Sənəd təsdiqetmə qriffi ilə və ya müvafiq sərəncam mahiyyətli sənəd qəbul etməklə təsdiq olunur.**

Təsdiqetmə qriffinin elementləri aşağıdakılardır: **“Təsdiq edilmişdir” və ya “Təsdiq edirəm”** sözləri sənədi təsdiq etmiş şəxsin vəzifəsinin adı, şəxsi imzası, adı və soyadı təsdiqetmə tarixi.

Sənədin tətbiqi üçün əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunduğu hallarda, həmin sənədin təsdiq edilməsi sərəncam mahiyyətli sənəd qəbul edilməsi vasitəsilə həyata keçirilir.

32. **Əgər sənəd təşkilatın blankında tərtib edilməmişdirsə, ona möhür vurulmalıdır.**

Əsli təsdiq edilməli olan maliyyə sənədlərinə, arayışlara, vəsiqələrə, nizamnamələrə, əsasnamələrə, əmək kitabçalarına, sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması aktlarına, habelə lazımi hallarda başqa sənədlərə imza qoyulması ilə bərabər Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi əks olunmuş möhür vurulur.

Dövlət gerbi əks olunmuş möhürü olmayan təşkilatlar əsas möhürdən istifadə edirlər.

Möhür vəzifə adının və şəxsi imzanın üstünü tutmamalıdır.

4. Kompüter (makina) üsulu ilə hazırlanan sənədlərə olan tələblər

33. Sənədlərin kompüter (makina) üsulu ilə hazırlanması 6.38-90 dövlətlərarası standartın tələbinə uyğun surətdə həyata keçirilir. *Kompyuter üsulu ilə yazılan sənədlərin (maliyyə, statistik və digər cədvəllər istisna olmaqla) mətni “Arial” 12 şrifti ilə A4 formatda bir və ya bir yarım sətirarası intervalla yazılmalıdır.*

34. **Sənədlər çap olunarkən vərəqdə aşağıda göstərilən qədər sahələr saxlanılır:**

34.1. soldan - 25 mm;

34.2. sağdan - ən azı 8 mm;

34.3. yuxarıdan - 20 mm;

34.4. aşağıdan:

34.4.1. A4 formatı kağızlar üçün - azı 19 mm;

34.4.2. A5 formatı kağızlar üçün - azı 16 mm.

35. 9327-60 dövlətlərarası standart üzrə A5 formatlı sənədlərin mətni **bir sətirarası intervalla**, mətbəə üsulu ilə nəşr edilən sənədlərin mətni **iki sətirarası intervalla**, qalan sənədlərin mətni isə **bir yarım sətirarası** intervalla çap edilir.

Sənədin hər abzasının birinci sətri sol sahənin hüdudundan **beş-səkkiz çap işarəsi** intervalı ilə çap edilir.

36. Təşkilatın adlarında köməkçi sözlərdən başqa bütün sözlərin və onların tərkibinə daxil olan xüsusi isimlərin baş hərfi böyük yazılır (Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Ticarət və Sənaye Palatası və s.).

37. Təşkilatların struktur bölmələrinin adının yalnız baş hərfi böyük yazılır (məsələn: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin Aparatı).

Struktur bölmələrinin tərkibindəki ayrı-ayrı struktur vahidlərinin adı kiçik yazılır (məsələn: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi Aparatının Əmək statistikasına şöbəsi).

38. Rayon (şəhər) icra hakimiyyəti orqanlarının adlarında bütün sözlərin baş hərfi böyük yazılır (Nərimanov Rayon İcra Hakimiyyəti, Lənkəran Şəhər İcra Hakimiyyəti və s.).

39. *Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 5 avqust tarixli 108 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydalarına" uyğun olaraq birinci hərfi böyük yazılan* vəzifələrin adları (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və s.) istisna olmaqla, qalan vəzifə adları kiçik hərflə yazılır (Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri, Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkətinin sədri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, Beyləqan Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı və s.).

40. Başlanğıc hərflərindən yaradılmış mürəkkəb ixtisar adları böyük hərflə yazılır (məsələn: *Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti – DTX*).

41. **İki və daha artıq səhifəsi olan sənədlər ikinci səhifədən başlayaraq nömrələnməlidir. Nömrələr ərəb rəqəmləri ilə yazılır.**

42. **Sənədlərdə nömrə anlayışı "№" işarəsi və ya "nömrə" ("nömrəli") sözü ilə ifadə olunur.**

5. Sənədlərə əlavələrin (qoşmaların) edilməsi qaydası

43. Sənədlərə aşağıdakı əlavələr ola bilər:

43.1. müvafiq sərəncam mahiyyətli sənədlərlə təsdiq edilən əlavələr;

43.2. əsas sənədin məzmununu izah edən və ya tamamlayan əlavələr;

43.3. müstəqil sənəd olaraq müşayiət məktubu ilə göndərilən əlavələr.

Müstəqil sənəd olaraq müşayiət məktubu ilə göndərilən əlavələrdə sənəd üçün zəruri olan elementlərin hamısı (adı, başlığı, məzmun üçün məsul olan şəxslərin imzaları, razılaşdırma, təsdiqetmə haqqında qeydlər və s.) olmalıdır.

44. Sərəncam mahiyyətli sənədin mətnində **adı çəkilən və həmin sənədlə təsdiq edilən** əlavələrdə birinci vərəqin yuxarı sağ küncündə aşağıdakı formada qeyd yazılır:

Azərbaycan Respublikasının *Dövlət Statistika Komitəsi* sədrinin "_____" il tarixli _____ nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Sərəncam mahiyyətli sənədin mətnində **adı çəkilən, lakin həmin sənədlə təsdiq edilməyən** əlavələrdə birinci vərəqin yuxarı sağ küncündə aşağıdakı formada qeyd yazılır:

Azərbaycan Respublikası vergilər nazirinin
"_____" il tarixli _____ nömrəli əmri ilə
təsdiq edilmiş Təlimata 1 nömrəli əlavə

Sərəncam mahiyyətli sənədə həmin sənədlə təsdiq edilməyən bir neçə əlavə olduqda, onların sıra nömrələri ardıcılıqla yazılır (“... 2 nömrəli əlavə”, “... 3 nömrəli əlavə” və s.).

45. Əgər sənədlərə (sərəncam mahiyyətli sənədlər istisna olmaqla) mətndə adı çəkilən qoşmalar varsa, qoşmanın mövcudluğu haqqında qeyd mətndə sənəddəki imzadan əvvəl aşağıdakı formada tərtib edilir:

Qoşma: 20 vərəq, 3 nüsxə.

Əgər sənədə mətndə adı çəkilməyən qoşmalar əlavə edilmişsə, onların adları qoşma haqqında qeyddə vərəqlərin və nüsxələrin miqdarı göstərilməklə sadalanır (məsələn:

Qoşma: 1. _____ illərə aid daimi saxlanan işlərin siyahısı

- 5 vərəq, 4 nüsxə.

2. _____ illərə aid vaxtı keçmiş sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında akt - 2 vərəq, 3 nüsxə).

Əgər əsas sənədə qoşması olan sənəd əlavə edilirsə, əlavənin mövcudluğu haqqında qeyd aşağıdakı formada tərtib edilir:

Qoşma: (sənəd növünün, təşkilatın və ya sənəd tərtib edəninin adı, sənədin tarixi və nömrəsi) və ona əlavə: cəmi 5 vərəq.

Əgər qoşmalar kitab şəklində bağlanmışdırsa, vərəqlərin miqdarı göstərilir.

6. Sənədlərin surətlərinin çıxarılması, çoxaldılması və stenoqrafiya işləri

46. Sənədlərin surətlərinin çıxarılması üçün **müvafiq rəhbər vəzifəli şəxsin göstərişi və ya icazəsi tələb olunur. Struktur bölməsinin rəhbəri** surətlərin miqdarını, göndəriş ünvanlarını müəyyən edir və sifariş blankını imzalayır.

47. Sənədlərin surətlərinin aidiyyəti tərəflərə verilməsi təşkilat **rəhbərliyinin icazəsi** ilə həyata keçirilir.

48. Sənədin surətləri kompüter (makina) üsulu ilə təşkilatın blankında deyil, adı vərəqdə hazırlanarsa, blankın rekvizitləri daxil edilməklə, sənədin mətni tam şəkildə köçürülür. **Surətin birinci vərəqinin yuxarı sağ küncündə “Surət” qeydi yazılır.**

49. Əslə imzanı eynən təkrarlamayan, kompüter (makina) üsulu və surətçoxaldıcı texniki vasitələrin köməyi ilə əldə edilmiş surətlər, onların əslə ilə düz olmasını təsdiq edən **vəzifəli şəxs tərəfindən imzalanır və müvafiq hallarda möhürlənir.**

Surətlərin təsdiq edilməsi üçün sənədin “İmza” rekvizitindən **aşağıda sol sahədə “Düzdür”** təsdiqləyici imza əlavə edilir, surəti təsdiqləmiş şəxsin vəzifəsi, onun şəxsi imzası, adı və soyadı təsdiq edilmə tarixi göstərilir və möhür vurulur (məsələn:

Düzdür:

Kargüzarlıq xidmətinin rəhbəri

(imza) (ad və soyadı)

(Tarix)

50. Surətçıxaran texniki vasitələrin köməyi ilə çoxaldılmaq üçün sənədin **əslə verilir**, surətləri çıxarıldıqdan sonra qaytarılaraq işlərə daxil edilir. Sənədin əslə və çoxaldılmış əlavəsinin nüsxələri eyni nömrə ilə qeydə alınır.

51. Təşkilat rəhbərinin yanında keçirilən iclasların və müşavirələrin stenoqramları hazırlanır, müvafiq qaydada rəsmiləşdirilir və kargüzarlıq xidmətində saxlanılır.

52. Rəhbərliyin tapşırığı ilə müvafiq səs yazısını əks etdirən audio, *video yazılar və elektron daşıyıcılarda olan yazılar* daimi saxlanmaq üçün arxivə verilə bilər və ya maqnitləşdirmək yolu ilə silinə bilər. Bu barədə akt tərtib olunur və ya müvafiq kitabda qeydiyyat aparılır.

Əgər stenoqramlar səsyanan maqnit daşıyıcıları vasitəsi ilə qeydə alınıbsa, bu zaman həmin materiallar kargüzarlıq xidmətində saxlanılır.

7. Qərarların hazırlanması və tərtib edilməsi

53. **Qərar təşkilatın kollegial orqanı tərəfindən qəbul edilə bilər.** Qərarın mətni *bu Təlimatın 54-cü bəndinin ikinci abzasında nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla, yığcam, şərh və sərəncam* hissələrindən ibarət olur (2 nömrəli əlavə).

54. Qərarın şərh hissəsində qərar qəbul edilməsinin səbəbləri, görülməli tədbirlərin məqsədləri göstərilir.

Görülməli tədbirlərin izahına ehtiyac olmadıqda, şərh hissəsi olmaya da bilər.

55. Qərarın sərəncam hissəsi əmr formasında ifadə olunur və qərarı qəbul edən təşkilatın adından sonra mətn dayandırılmadan **“qərara alır”** sözləri ilə davam etdirilir.

Əgər qərar bir neçə müxtəlif xarakterli tədbirlər görülməsini tapşırırsa, sərəncam hissəsi bəndlərə bölünür. Eyni xarakterli tədbirlər bir bənddə (ayrı-ayrı abzaslarla) sadalanır.

İcraçı qismində təşkilatlar və ya struktur bölmələri, tədbirin icrası konkret şəxsə tapşırıldıqda isə vəzifəli şəxs göstərilir.

Sərəncam hissəsinin axıncı bəndində qərarın icrasına nəzarətin həvalə edildiyi təşkilat, struktur bölməsi və ya vəzifəli şəxs göstərilir. Təşkilatın, struktur bölməsinin adı və ya vəzifəli şəxsin vəzifəsinin tam şəkildə adı, adı və soyadı **yönlük** halda yazılır.

56. Qərarların layihələri bu sənədləri **hazırlamış şəxslərə verilir ki**, onlar həmin layihələrə zəruri hesab etdikləri dəyişiklik və əlavələri etsinlər. Sonra layihələr onların tərtibinin başa çatdırılması və imzalanması üçün məsul şəxsə qaytarılır.

İcraçı imzalanmaq üçün hazırlanmış qərara həmin qərarın, o imzalandıqdan sonra göndərilməli olduğu təşkilatların, struktur bölmələrinin və vəzifəli şəxslərin siyahısını əlavə edir.

57. Qəbul edilmiş qərarlar kollegial orqanın sədri və katibi tərəfindən imzalanır və **ən gec yeddi gün** müddətinə kargüzarlıq xidməti tərəfindən icraçılara çatdırılır.

58. Qərarlar müvafiq kitabda qeydiyyatla alınır, həmin kitab üzrə verilən nömrə qərarın nömrəsi hesab olunur (3 nömrəli əlavə).

59. **Qəbul edilmiş qərarlara təşkilat rəhbərliyinin razılığı olmadan düzəliş etmək qadağandır.**

8. Sərəncamların hazırlanması və tərtib edilməsi

60. **Sərəncamın mətni yalnız sərəncam hissəsindən ibarət olur** (4 nömrəli əlavə). Şərh hissəsi cümləyə “müvafiq olaraq”, “məqsədi ilə” və s. kimi ifadələr şəklində daxil ola bilər. Bu zaman sərəncam hissəsi şərh hissəsindən abzasla ayrılmalıdır və “tapşırılsın”, “nəzərinə çatdırılsın”, “təklif edilsin”, “təsdiq edilsin” və s. bu kimi fellərlə ifadə edilməlidir.

61. **Sərəncam təşkilat rəhbəri tərəfindən imzalanır və müvafiq kitabda təqvim ili çərçivəsində xronoloji ardıcılıqla qeydə alınır.** Həmin kitab üzrə verilən qeyd nömrəsi sərəncamın nömrəsi hesab olunur (5 nömrəli əlavə).

9. Əmrlərin hazırlanması və tərtib edilməsi

62. **Əmr, şərh və sərəncam hissələrindən ibarət olur** (6 nömrəli əlavə). Şərh hissəsində əmr verilməsi üçün əsas götürülən faktlar ifadə edilir, sərəncam hissəsində isə görülməli tədbirlər sadalanır.

63. Əmrin sərəncam hissəsi mətn dayandırılmadan “əmr edirəm” sözləri ilə başlanır. Nəzərdə tutulan fikirlər ərəb rəqəmləri ilə nömrələnən bəndlər üzrə yerləşdirilir. Hər bənd struktur bölməsinin konkret icraçısının və ya vəzifəli şəxsin adının və soyadının göstərilməsi ilə başlanır.

64. Əmrin mətni əlaqədar struktur bölmələri ilə, lazımi hallarda isə tabelikdə olan əlaqədar təşkilatlarla razılaşdırılır. **Əmrin layihəsinin son variantına ancaq əmri imzalayan və tarix qoyan təşkilat rəhbəri düzəlişlər edə bilər.**

65. Əmri hazırlayarkən icraçı onu struktur bölmələrinə və tabelikdə olan təşkilatlara göndərmək zərurətini və əmrin tirajını müəyyən edir. Ünvan sahiblərinin siyahısı həmin əmrin son vərəqinin əks tərəfində çap olunur və ya müstəqil sənəd kimi əlavə edilir (tiraj böyük olduqda).

66. **Əmrlər təqvim ili boyunca nömrələnir və müvafiq kitabda qeydə alınır** (7 nömrəli əlavə).

10. Protokolların hazırlanması və tərtib edilməsi

67. Təşkilatların kollegial orqanlarının iclaslarının, habelə təşkilat rəhbərinin göstərişi ilə digər iclas və müşavirələrin protokolu yazılmalıdır.

68. **Protokolun mətni giriş hissəsindən və əsas hissədən ibarət olmalıdır.**

69. Geniş protokollarda protokolun **giriş hissəsində** iclası aparan sədrin və katibin adları və soyadları, dəvət edilənlərin siyahısı, məruzəçinin (məruzəçilərin) adları və soyadları, müzakirə ediləcək məsələnin (məsələlərin) adları verilir (8 nömrəli əlavə).

70. Geniş protokolda əvvəlcə məruzələrin və çıxışların qısa mətni, sonra isə qərar hissəsi verilir. Qərar əvvəlki mətndən sonra vərəqin sol sahəsinin hüdudundan **üç sətirarası** intervalla çap edilən **“Qərara alındı”** sözləri ilə başlanır. Qəbul edilmiş qərarın mətni yeni sətirdən abzasdan yazılır.

71. Stenoqramları aparılan iclasların protokolları qısa şəkildə tərtib edilir. Belə protokolda iclasın gündəliyində duran məsələnin (məsələlərin), bu məsələyə aid məruzəçinin (məruzəçilərin) və çıxış edənlərin adları və soyadları göstərilir, müzakirə edilən hər məsələyə aid qəbul edilən qərar öz əksini tapır. Stenoqramları aparılan iclasların protokolları tərtib edilərkən çıxışların məzmunu verilmir, müvafiq qaydada tərtib edilmiş stenoqramın mətni protokola əlavə edilir.

72. **Protokol təşkilat rəhbəri və iclasın katibi tərəfindən imzalanır və təqvim ili çərçivəsində nömrələnir.**

11. Arayışların və məlumat vərəqələrinin hazırlanması və tərtib edilməsi

73. **Arayışın və məlumat vərəqəsinin mətni iki hissədən ibarət olmalıdır. Birinci hissədə sənədin hazırlanması üçün əsas götürülən faktlar, ikinci hissədə nəticələr və təkliflər yazılır.**

74. Arayışda və ya məlumat vərəqəsində verilən məlumatın aid olduğu tarix və dövr başlığa daxil edilməlidir (məsələn: “_____ il tarixinə olan vəziyyətə görə yaz kənd təsərrüfatı işlərinə hazırlığın gedişi haqqında”).

75. Arayışlar və məlumat vərəqələri təşkilatların blanklarında çap olunur, **təşkilatın və ya struktur bölməsinin rəhbərləri tərəfindən imzalanır.**

76. Vətəndaşların xahişi ilə verilən arayışlar ümumi blanklarda və ya trafaret mətnli blanklarda tərtib olunur, **təşkilatın rəhbəri tərəfindən imzalanaraq təsdiq edilir və müvafiq kitabda qeydə alınır.**

12. Aktın hazırlanması və tərtib edilməsi

77. Aktın mətni **giriş və şərh** hissələrindən ibarət olmalıdır.

Giriş hissəsində aktın tərtib edilməsinin əsası göstərilir. Şərh hissəsində akt tərtib edilməsinin məqsəd və vəzifələri, aparılmış işin mahiyyəti və xarakteri, müəyyən edilmiş faktlar, habelə nəticələr və təkliflər ifadə olunur.

78. Aktın başlığı həmin aktda göstərilən məsələni qısa şəkildə əks etdirməli və adlıq halda feli isim ilə ifadə olunmalıdır (məsələn: “Məktəblərin yeni dərslərinə hazırlanması haqqında”).

79. Aktın tərtib olunduğu yer və tarix **aktda yazılan hadisənin yerinə və tarixinə uyğun gəlməlidir.**

80. Akt mətninin sonunda **(imzalardan qabaq)** aktın nüsxələri və saxlandığı yer haqqında məlumat yerləşdirilir.

81. **Akt onun tərtib olunmasında iştirak edən bütün şəxslər tərəfindən imzalanır. Bu zaman imza etmiş şəxslərin vəzifələri göstərilir.**

82. Aktı hazırlayanların və bu işdə iştirak edənlərin xüsusi rəyləri olduqda, həmin rəylər imzalardan aşağıda və ya ayrıca vərəqdə yazılır.

13 Məktub, teleqram və telefonqramın hazırlanması və tərtib edilməsi

83. **Məktublar xahişin (sorgunun), xahişə cavabın, habelə informasiya xarakterli məlumatların ifadə olunması məqsədilə və bir məsələyə dair tərtib edilir.**

Müşayiət məktubları icra üçün göndərilən sənədin icrasının xarakterinə və ya göndərilməsinin məqsədinə dair izahlar tələb olunduqda tərtib edilir.

84. Məktubun mətni biri digəri ilə məntiqi surətdə bağlı iki hissədən ibarət olmalıdır. **Birinci hissədə məktubun hazırlanması üçün əsas götürülmüş faktların, hadisələrin və ya sənədlərin (qeydiyyat nömrəsi və tarixi göstərilməklə) təsviri, ikinci hissədə nəticələr, təkliflər və ya xahişlər yazılır.**

85. Teleqram yazışması ancaq təcili məsələlərə dair aparılır. Sorguya cavab verilərəkən teleqram mətninin qabağında həmin sorğunun nömrəsi göstərilir. Mətnin axırında (imzadan əlavə) çıxış nömrəsi qoyulur.

Teleqramlar iki nüsxə çap olunur və icraçı onlara viza verir. İmzalanandan sonra teleqramlar göndərilmək üçün kargüzərliq xidmətinə verilir. Teleqramda sözlər hecalara bölünmədən və düzəlişlər edilmədən yazılır. İmza yeni sətirdən qeyd edilir və möhürlə təsdiq olunur.

86. Telefonoqramlardan ölkə, şəhər, rayon daxilində telefonla məlumat vermək üçün istifadə edilir. **Telefonoqram verilərəkən aşağıdakılar göstərilir: kimin ünvanına verilir, telefonoqramı imzalamış şəxsin vəzifəsi və soyadı, telefonoqramın verildiyi tarix və saat, mətni ötürənin vəzifəsi və soyadı, təşkilatın telefon nömrəsi.**

14. Sənədlərin dövriyyəsinin təşkili

87. **Sənədlərin təşkilatda hərəkəti, onlar təşkilata daxil olduğu və ya yaradıldığı andan icra edildiyi və ya göndərildiyi anadək sənədlərin dövriyyəsinin təşkilidir.**

88. Təşkilatlarda sənədlər dövriyyəsinin təşkili aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

88.1. sənədlərin hərəkəti operativ aparılmalı, nizamlanmalı və optimal şəkildə həyata keçirilməlidir;

88.2. **işin zərurətindən irəli gəlməyən instansiyalar və əməliyyatlar sənədlərin hərəkətindən kənarlaşdırılmalıdır;**

88.3. **sənədlərin hərəkəti qaydasında və işlənməsi prosesində maksimum eynilik təmin olunmalıdır.**

89. **Daxil olan korrespondensiyanın qəbulu və ilkin qaydada işlənməsi təşkilatlarda kargüzərliq xidməti tərəfindən, struktur bölmələrində isə struktur bölmələrinin kargüzərliq üçün məsul olan əməkdaşları tərəfindən həyata keçirilir. Daxil olan korrespondensiyanın ilkin qaydada işlənməsi korrespondensiya gətirilməsinin düzgünlüyünün və zərflərin içindəki sənədlərin salamathlığının yoxlanmasından, onun təyinat üzrə verilmək üçün hazırlanmasından ibarətdir.**

90. Gətirilən korrespondensiyanın düzgünlüyünü yoxlamaqda məqsəd **təyinat üzrə gətirilməyən korrespondensiyanı aşkar etməkdən ibarətdir.** Səhvən gətirilən korrespondensiya geri qaytarılır.

Şəxsi korrespondensiya istisna edilməklə, bütün zərflər açılır. Bu zaman zərflərin bütövlüyü və içində sənədlərin mövcudluğu yoxlanılır. Sənədi göndərənün ünvanını və ya sənədin göndərilmə, alınma tarixini ancaq zərflə görə müəyyən etməyin mümkün olduğu hallardan başqa, zərflər məhv edilir.

Bütün daxil olan sənədlərdə birinci səhifənin üz tərəfinin **asağı sağ küncündə qeyd stampı vurulur** (9 nömrəli əlavə).

Daxil olmuş sənədlər qeydə alındıqdan və qeydiyyat stampında nömrə qoyulduqdan sonra baxılmaq üçün təşkilatın və ya struktur bölməsinin rəhbərliyinə verilir.

Dövlət orqanlarının sənədləri, təşkilatın fəaliyyətinin mühüm məsələlərinə dair başqa vacib sənədlər, habelə icrası üçün qərar qəbul etmək tələb olunan sənədlər təşkilat rəhbərinə, qalan sənədlər isə onun müavininə və ya struktur bölməsinin rəhbərinə verilir.

Vəzifəli şəxslərin ünvanına olan sənədlər, bir qayda olaraq, bilavasitə həmin şəxslərə verilir.

91. Daxil olmuş sənədlər onların qeydə alındığı gün baxılmaq üçün verilməlidir. Teleqramlar və digər təcili sənədlər baxılmaq və icra edilmək üçün ilk növbədə verilir.

Daxil olmuş sənəddə başqa sənədlərə istinad varsa, həmin sənədlər seçilib ayrılır və daxil olmuş sənədlə, yaxud müvafiq arayışla birlikdə təşkilat rəhbərliyinə verilir.

92. Baxılmanın nəticələri sənədlərdə **6.38-90** dövlətlərarası standart ilə ayrılan yerdə (mətndən əvvəl yuxarı sol hissədə) müvafiq olaraq təşkilatın rəhbəri, onun müavini və ya struktur bölməsinin rəhbəri

tərəfindən yazılan dərkənardə əks olunur. Dərkənarlarda sənədlərin icra xarakteri və icraçıları haqqında aydın və qəti göstəriş olmalıdır.

93. Daxil olmuş sənədlər rəhbərlik tərəfindən baxıldıqdan sonra dərkənar mətninin qeydiyyat vərəqəsinə *köçürülməsi* və lazımi hallarda nəzarətə götürülməsi üçün kargüzarlıq xidmətinə qaytarılaraq təyinat üzrə göndərilir.

94. **Dərkənardə birinci göstərilən şəxs sənədin əsas icraçısıdır.**

Əsas icraçı sənədin icrası ilə əlaqədar rəhbərliyə məlumat üçün hazırlanmış arayışı digər icraçı (icraçılar) ilə razılaşdırmalıdır. Digər icraçı (icraçılar) arayışla razı olmadıqda, ayrıca arayış tərtib edir və rəhbərliyi məlumatlandırmaq üçün kargüzarlıq xidmətinə təqdim edir.

Sənədin müştərək icraçıları əsas icraçıya lazım olan materiallar (məlumatlar) təqdim etməli və digər zəruri kömək göstərməlidirlər. İcraçılar sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli hazırlanması üçün eyni dərəcədə məsuliyyət daşıyırlar.

İcra olunmuş sənədlər işə tikilmək üçün işləri müvafiq məsələlər üzrə tərtib edən struktur bölmələrinə və ya bu məqsəd üçün ayrılmış işçilərə verilir.

95. Daxil olmuş sənədlərin rəhbərliyin göstərişi ilə bir struktur bölməsindən digərinə verilməsi kargüzarlıq xidməti tərəfindən həyata keçirilir ki, bu barədə də qeydiyyat vərəqələrində və müvafiq kitabda qeyd aparılır.

96. Göndərilən sənədin tərtibi, razılaşdırılması, rəsmiləşdirilməsi, qeydə alınması (qeydə alınmalı olan sənədlər barəsində) və göndərilməsi sənədlərin hazırlanması prosesini təşkil edir.

İlkin qaydada tanış olmaq və razılaşdırılmaq üçün sənədin layihəsi çoxaldıla və eyni zamanda onun hazırlanmasında iştirak edən bütün təşkilatlara verilə bilər.

Sənədi imzalanmaq üçün verməzdən əvvəl icraçı onun məzmununu, tərtibinin düzgünlüyünü, lazımi imzaların və əlavələrin mövcudluğunu yoxlamalıdır. **İmzalanmaq üçün sənəd onun hazırlanması üçün əsas götürülən materiallarla birlikdə verilir.**

97. **İmzalanmış sənədlər qeydə alınmaq və göndərilmək üçün kargüzarlıq xidmətinə verilir.**

98. Göndərilən korrespondensiyanın işlənməsinə onun növlərə ayrılması, zərflərin hazırlanması, göndəriş dəyərinin müəyyənləşdirilib yazılması, sifarişli poçt göndərişlərinin siyahısının tərtib edilməsi və elə həmin gün rabitə xidmətinə verilməsi daxildir. Sənədlər tamamilə tərtib olunmuş şəkildə poçt göndərişi kateqoriyası haqqında qeydlə (adi göndərişlərdən başqa) göndərilmək üçün verilir. Mühüm zərurət olmadan sənədlər sifarişli məktubla göndərilir.

Kargüzarlıq xidməti tərəfindən sənədlərin ünvanının düzgünlüyü, əsas sənəddə göstərilən qoşmaların mövcudluğu yoxlanılır və müvafiq çatışmazlıqlar aşkar edildikdə, **sənədlər icraçılara** qaytarılır.

Daimi ünvan sahiblərinə göndərilən sənədlər üçün üzərində mətbəə üsulu və ya operativ çoxaltma vasitələri ilə çap edilmiş ünvanlar olan zərflərdən istifadə olunur.

Eyni zamanda bir ünvana göndərilən bir neçə sənəd bir zərfin içinə qoyula bilər

Göndərilmək üçün verilən sənədlər elə həmin gün işlənilib göndərilməlidir.

99. Daxili sənədlər təşkilat daxilində hazırlanır, tərtib və icra edilir. Daxili sənədlərin hərəkəti onların hazırlanması və tərtibi mərhələlərində göndərilən sənədlərin, icra mərhələsində isə daxil olan sənədlərin dövr etməsinin ümumi qaydasına uyğun surətdə təşkil olunur.

Sərəncam mahiyyətli sənədlərin layihələri müvafiq qaydada razılaşdırıldıqdan sonra baxılmaq və ya imzalanmaq üçün təşkilatın rəhbərliyinə verilir. İmzalandıqdan sonra həmin sənədlər qeydə alınır, əlavə olunmuş göndəriş siyahısına uyğun sayda çoxaldılır və icra üçün verilir (göndərilir).

Təşkilatın və ya struktur bölmələrinin rəhbərliyinə ünvanlanan məlumat vərəqələrinə, arayışlara, məlumatlara və başqa daxili sənədlərə onların ünvanlandığı vəzifəli şəxs tərəfindən baxılır, bundan sonra həmin sənədlər icra edilmək (işlənilmək) üçün ümumi qaydada müvafiq struktur bölmələrinə verilir, yaxud işə alınır.

100. Təşkilat daxilində sənədlərin çatdırılmasını struktur bölməsinin kargüzarlıq üçün məsul olan əməkdaşları həyata keçirir. Göndərilən sənədləri isə **təyinat üzrə kuryerlər** çatdırırlar.

101. **Telegramlar və təcili sənədlər dərhal, qalan sənədlər isə gündə azı iki dəfə çatdırılır.**

102. Daxil olan və göndərilən sənədlər, o cümlədən nəzarətdə olan və digər ən mühüm sənədlər hərəkətin bütün mərhələlərində ; müvafiq kitabda müəyyən qeyd aparılmaqla qəbul edilir və təhvil verilir (10 və 11 nömrəli əlavələr).

103. **Sənədlərin struktur bölmələri daxilində verilməsi struktur bölməsinin kargüzarlıq üçün məsul olan əməkdaşı tərəfindən həyata keçirilir və bu barədə qeydiyyat vərəqəsində müvafiq qeydlər aparılır.** Sənədin bir struktur bölməsindən digərinə verilməsi barədə kargüzarlıq xidmətinə məlumat verilməlidir. Qeydiyyat vərəqəsində sənədin verilməsi haqqında müvafiq qeyd aparılır.

16. Sənədlərin icrasına nəzarətin təşkili

117. **Sənədlərdə olan təkliflərin, tapşırıqların və məsələlərin icrasına daim nəzarət edilməlidir. Belə nəzarətin məqsədi sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli icrasına nail olmaqdır.**

118. Sənədlərin və onlarda olan tapşırıqların icrasına nəzarəti təşkilatların, struktur bölmələrinin rəhbərləri həyata keçirirlər.

Sənədlərin icrasına bilavasitə nəzarət edilməsi kargüzarlıq xidmətinə və təşkilatda xüsusi olaraq yaradılan nəzarət xidmətinə tapşırılır. Struktur bölmələrində sənədlərin icrasına nəzarəti struktur bölmələrinin kargüzarlıq üçün məsul olan əməkdaşları həyata keçirirlər.

119. Aşağıdakı sənədlər nəzarətə götürülür:

119.1. bilavasitə normativ hüquqi aktların icrası ilə əlaqədar sənədlər;

119.2. dövlət orqanlarının və ya yuxarı təşkilatların icra müddəti göstərilən tapşırıqlarını nəzərdə tutan sənədlər;

119.3. təşkilatların özlərinin icra müddəti göstərilən tapşırıqlarını nəzərdə tutan sənədlər.

Təşkilat rəhbərliyinin göstərişi ilə icrasının nəticəsinin məruzə edilməsi nəzərdə tutulan **digər sənədlər də nəzarətə götürülə bilər.**

120. **Sənədlərin ümumi icra müddəti** qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq **təşkilatın özü tərəfindən müəyyən edilir.**

Konkret hallarda hər hansı ayrıca sənədin icrası ilə əlaqədar təşkilatın rəhbərliyi və ya yuxarı təşkilat tərəfindən xüsusi icra müddəti müəyyən edilə bilər.

121. Sənəddə cavab alınması üçün müddət göstərilmişdirsə, həmin müddətə, bir qayda olaraq, riayət edilməlidir.

122. Sənədin icra müddəti onun təşkilata daxil olduğu vaxtdan hesablanır.

123. ***Təşkilat rəhbərinin sənədin icra müddətini icraçının (icraçıların) əsaslandırılmış yazılı xahişi ilə uzatmaq hüququ vardır.***

124. Sənədlərin icrasına nəzarət, nəzarət vərəqələrində qeydlər edilməklə aparılır (13 nömrəli əlavə).

125. Sənəd dövriyyəsi kiçik olan təşkilatlarda nəzarət daxil olan, göndərilən və daxili sənədlərin qeydiyyat kitablarında həyata keçirilir (14 nömrəli əlavə).

126. *Elektron sənəd dövriyyəsi sistemi tətbiq edilən təşkilatlar istisna olmaqla, nəzarət vərəqələrində, habelə nəzarətdə olan sənədlərdə (birinci vərəqin yuxarı sağ kənarında) nəzarət işarəsi (“№”) qoyulur və ya “Nəzarətdədir” ştamplı vurulur, bundan sonra sənəd icraçıya verilir, vərəqənin əlavə nüsxəsi isə nəzarət kartotekasına qoyulur.*

127. **Sənədlərin icrasının gedişi haqqında məlumat “İcra haqqında qeyd” sütununda qeyd edilir.**

128. Sənəd ancaq orada qaldırılan məsələlər həll olunduqda və sənəd göndərənə mahiyyətə cavab verildikdə icra edilmiş sayılır.

Əgər icra sənədləşdirilməmişdirsə, bu barədə nəzarət vərəqəsinin “icra haqqında qeyd” sütununda məlumat yazılır.

129. **Sənədlər, bir qayda olaraq, icra edildikdən sonra nəzarətdən çıxarılır.** Sənədin icrası və nəzarətdən çıxarılması haqqında məlumat nəzarət vərəqəsində qeyd edilir.

Digər hallarda sənədi nəzarətdən yalnız onu nəzarətə götürmüş vəzifəli şəxs çıxara bilər. Bu zaman sənəddə və vərəqədə nəzarətdən çıxarılma barədə qeyd yazılır.

130. **Nəzarətdə olan sənədlərin icrası haqqında təşkilatın rəhbərliyinə ayda 1 dəfə məlumat verilir.**

Digər sənədlərin icrasının gedişi və nəticələri haqqında məlumat ildə azı 1 dəfə təhlil edilir. Təhlil əsasında sənədlərin icrasını sürətləndirmək və icra intizamını yüksəltmək məqsədi ilə müvafiq tədbirlər planı işlənib hazırlanır.

Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Azərbaycan Respublikası Azərbaycan dilinin dövlət dili olaraq işlədilməsini öz müstəqil dövlətçiliyinin başlıca əlamətlərindən biri sayır, onun tətbiqi, qorunması və inkişaf etdirilməsi qayğısına qalır, dünya azərbaycanlılarının Azərbaycan dili ilə bağlı milli-mədəni özünüifadə ehtiyaclarının ödənilməsi üçün zəmin yaradır.

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasına** uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi hüquqi statusunu nizamlayır.

I f ə s i l ÜMUMİ MÜDDƏALAR

M a d d ə 1 . Dövlət dilinin hüquqi statusu

1.1. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **21-ci maddəsinin I hissəsinə** müvafiq olaraq Azərbaycan dilidir. Dövlət dilini bilmək hər bir Azərbaycan Respublikası **vatəndaşının borcudur**.

1.2. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili kimi Azərbaycan dili ölkənin **siyasi, ictimai, iqtisadi, elmi və mədəni** həyatının bütün sahələrində işlədilir.

1.3. Azərbaycan Respublikası dövlət dilinin **işlənməsini, qorunmasını və inkişafını** təmin edir.

1.4. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarında, dövlət qurumlarında, siyasi partiyalarda, qeyri-hökumət təşkilatlarında (ictimai birlik və fondlarda), həmkarlar təşkilatlarında, digər hüquqi şəxslərdə, onların nümayəndəliklərində və filiallarında, idarələrdə dövlət dilinin tətbiqi ilə bağlı fəaliyyət bu Qanuna uyğun olaraq həyata keçirilir, **o cümlədən kargüzarlıq işləri dövlət dilində aparılır**.

1.5. Dövlət dilinin tətbiqinin normaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı **(Dil Komissiyası ilə razılaşdırmaqla Nazirlər Kabineti)** tərəfindən müəyyən edilir.

1.6. Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlarla (və ya onların nümayəndəlikləri ilə) və xarici dövlətlərin diplomatik nümayəndəlikləri ilə yazışmalar Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində və ya **müvafiq xarici dildə Azərbaycan dilinə tərcümə olunmaq şərtlə aparıla bilər**.

M a d d ə 2 . Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında qanunvericilik

Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan, digər normativ hüquqi aktlardan və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir.

M a d d ə 3 . Dövlət dilinin işlənməsi, qorunması və inkişafı sahəsində dövlətin əsas vəzifələri

3.0. Dövlət dilinin işlənməsi, qorunması və inkişafı sahəsində dövlətin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

3.0.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və bu Qanunun tələblərinə uyğun olaraq dövlət dili ilə bağlı **hüquq qaydalarının** müəyyənləşdirilməsi;

3.0.2. dövlət dilinin tətbiqi işinə, bu dilin işlənməsi və qorunması ilə bağlı qanunvericiliyin müddəalarına riayət olunmasının təmin edilməsi;

3.0.3. dövlət dilinin inkişaf proqramının hazırlanması və **dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına maliyyələşdirilməsinin** təmin edilməsi;

3.0.4. dövlət dilinin **safliğunun qorunması, dilçilik elminin nəzəriyyəsi və praktikasının inkişafı** üçün müvafiq şəraitin yaradılması və tədbirlərin həyata keçirilməsi;

3.0.5. dövlət dilinin işlənməsi üçün **zəruri olan maddi bazanın** yaradılması;

3.0.6. xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların **Azərbaycan dilində təhsil almalarına, bu dildən sərbəst istifadə etmələrinə** köməklik göstərilməsi.

II fəsil DÖVLƏT DİLİNİN İŞLƏNMƏSİ, QORUNMASI VƏ İNKİŞAFI

Maddə 4. Dövlət dilinin rəsmi mərasimlərdə işlənməsi

4.1. Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, dövlət qurumlarının keçirdiyi **bütün rəsmi mərasim və tədbirlər** Azərbaycan Respublikasının **dövlət dilində aparılır.**

4.2. Bu Qanunun 4.1-ci maddəsinin tələbləri Azərbaycan Respublikasının təşkil etdiyi **beynəlxalq səviyyəli** rəsmi mərasimlərə və tədbirlərə, habelə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən **digər ölkələrdə keçirilən hər hansı rəsmi mərasim** və tədbirə şamil olunmur.

Maddə 5. Dövlət dilinin təhsil sahəsində işlənməsi

5.1. Azərbaycan Respublikasında **təhsil dövlət** dilində aparılır.

5.2. Azərbaycan Respublikasında başqa dillərdə təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. **Belə müəssisələrdə dövlət dilinin tədrisi məcburidir.**

5.3. Azərbaycan Respublikasında ali və orta peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinə qəbul zamanı **Azərbaycan dili fənnindən imtahan verilməlidir.**

Maddə 6. Dövlət dilinin televiziya və radio yayımlarında işlənməsi

Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikası ərazisində təsis edilən və fəaliyyət göstərən, dövlət dilində yayımlanan bütün televiziya və radio kanallarının **aparıcıları dövlət dilini mükəmməl bilməli və səlis danışq qabiliyyətinə malik olmalıdırlar.** Televiziya və radio kanallarında dublyaj olunan filmlər və verilişlər dövlətin müəyyən etdiyi **dil normalarına uyğun olmalıdır.**

Maddə 7. Dövlət dilinin xidmət sahələrində, reklam və elanlarda işlənməsi

7.1. Azərbaycan Respublikası ərazisində **bütün xidmət sahələrində, reklam və elanlarda dövlət dili işlənir.** Əcnəbilərə xidmət göstərilməsi ilə bağlı müvafiq xidmət sahələrində dövlət dili ilə yanaşı digər dillər də tətbiq oluna bilər. **Zəruri hallarda elanlarda (lövhələrdə, tabloları, plakatlarda və sair) dövlət dili ilə yanaşı, digər dillərdən də istifadə oluna bilər.** Lakin onların tutduğu sahə Azərbaycan dilindəki qarşılığının tutduğu sahədən böyük olmamalı və Azərbaycan dilindəki yazıdan sonra gəlməlidir.

7.1-1. *Reklamvericinin tələbinə əsasən reklam qurğularında yerləşdirilən reklamın mətnində Azərbaycan Respublikasının **dövlət dili ilə yanaşı digər dillərdən** istifadə oluna bilər. Bu halda xarici dildə olan mətn dövlət dilində olan mətndən sonra yerləşdirilməli, dövlət dilində olan mətnin **tutduğu sahədən kiçik olmalı** və reklamın yerləşdiyi ümumi sahənin **üçdə birindən** çox olmamalıdır. Mətnə digər dillərdə ifadə olunan əmtəə nişanı və coğrafi göstərici müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən **(Prezident)** qeydə alındığı formada göstərilməlidir.*

7.2. Azərbaycan Respublikasının ərazisində bütün xidmət sahələrində, reklam və elanlarda dövlət dili dövlət dilinin normalarına uyğun olaraq tətbiq edilməlidir.

7.3. Azərbaycan Respublikasının ərazisində istehsal edilən, habelə ixrac edilən malların üzərindəki etiketlər və digər yazılar **müvafiq xarici dillərlə yanaşı, dövlət dilində də** olmalıdır.

7.4. Azərbaycan Respublikasına idxal edilən mal və məhsulların üzərindəki etiketlər və adlar, onlardan istifadə qaydaları **barədə izahat vərəqələri başqa dillərlə yanaşı, Azərbaycan dilinə tərcüməsi ilə müşayiət olunmalıdır.**

Maddə 8. Dövlət dilinin xüsusi adlarda işlənməsi

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının adları, atalarının adları və soyadları dövlət dilində yazılır. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının adları və soyadlarının dəyişdirilməsi **müvafiq qanunvericiliklə** tənzimlənir.

Maddə 9. İnzibati ərazi bölgüsü ilə əlaqədar dövlət dilindən istifadə

"Ərazi quruluşu və inzibati ərazi bölgüsü haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati ərazi bölgüsünü təşkil edən inzibati ərazi vahidlərinin – şəhər, rayon, inzibati ərazi dairəsi, qəsəbə və kəndlərin adları dövlət dilində yazılmalıdır, onların dövlət dilinin normalarına uyğun olaraq yazılışı müvafiq qurum **(Dil Komissiyası)** tərəfindən müəyyənləşdirilir. Bu maddədə göstərilən inzibati ərazi vahidlərinin adları dövlət dili ilə yanaşı xarici dillərdə də yazıla bilər. **Belə olan halda inzibati ərazi vahidinin adı əvvəlcə dövlət dilində və ondan sonra xarici dildə verilməlidir.**

Maddə 10. Coğrafi obyektlərin adlarında dövlət dilinin işlədilməsi

10.1. Azərbaycan Respublikasında coğrafi obyektlərin adlarının dövlət dilinin normalarına uyğun olaraq yazılışı müvafiq qurum **(Dil Komissiyası)** tərəfindən müəyyənləşdirilir.

10.2. Azərbaycan coğrafi adlarının xarici dillərdə verilməsi **Azərbaycan dilində səslənməsinə, coğrafi adların beynəlxalq yazılış qaydalarına uyğun olaraq müəyyən edilir.**

Maddə 11. Dövlət dilinin hüquq mühafizə orqanlarında, Silahlı Qüvvələrdə, notariat fəaliyyətində, inzibati icraatda, məhkəmə icraatında və inzibati xətlər üzrə icraatda işlənməsi

11.1. Azərbaycan Respublikasının **hüquq mühafizə** orqanlarında Azərbaycan Respublikasının **dövlət dili işlənir.** Dövlət dilini bilməyən şəxslər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tərcüməçidən istifadə edə bilərlər.

11.2. Azərbaycan Respublikasının **Silahlı Qüvvələrində, sərhəd qoşunlarında və daxili qoşunlarda,** qanunvericiliklə müəyyən edilmiş **hallar istisna olmaqla, dövlət dili işlənir.**

11.3. Azərbaycan Respublikasının notariat fəaliyyəti üzrə kargüzərlik dövlət dilində aparılır. **"Notariat haqqında"** Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq notariat hərəkətlərinin aparılması üçün müraciət etmiş şəxs dövlət dilini bilmirsə və ya notariat hərəkətinin hər hansı başqa dildə aparılmasını xahiş edirsə, **notarius imkan daxilində tərəfindən rəsmiləşdirilən sənədlərin mətnlərini arzu edilən dildə tərtib edə bilər və ya mətn tərcüməçi tərəfindən ona tərcümə edilə bilər.**

11.4. **Konstitusiyaya Məhkəməsinə icraat dövlət dilində aparılır.** Konstitusiyaya Məhkəməsinə baxılan işin iştirakçısı olan və icraatın aparıldığı dili bilməyən şəxslərə işin bütün materiallarının onların bildiyi dilə tərcüməsi və **Konstitusiyaya Məhkəməsinin iclaslarında ana dilində çıxış etməsi təmin olunur.**

11.5. Azərbaycan Respublikası məhkəmələrində cinayət mühakimə icraatı dövlət dilində aparılır. Azərbaycan Respublikası **Cinayət-Prosesual Məcəlləsi** ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada **bütün növ məhkəmə icraatları digər dillərdə aparıla bilər.**

11.6. Azərbaycan Respublikası məhkəmələrində **mülki işlər, inzibati və iqtisadi mübahisələr** üzrə məhkəmə icraatı dövlət dilində aparılır. Azərbaycan Respublikası **Mülki-Prosesual Məcəlləsi** ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada bütün növ məhkəmə icraatları digər dillərdə aparıla bilər.

11.7. Azərbaycan Respublikasında **İnzibati xətlər üzrə icraat dövlət dilində** aparılır. Azərbaycan Respublikasının **İnzibati Xətlər Məcəlləsi** ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada inzibati xətlər üzrə icraat digər dillərdə aparıla bilər.

11.8. İnzibati aktın qəbul edilməsi, icra olunması, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi, habelə inzibati şikayətlərə baxılması üzrə müvafiq inzibati orqanlar tərəfindən **inzibati icraat dövlət dilində və ya müəyyən ərazi əhalisinin əksəriyyətinin dilində aparılır.** İnzibati icraatda iştirak edən və icraatın aparıldığı dili bilməyən şəxslərə tərcüməçinin xidmətindən istifadə etmək **hüququ izah və təmin edilir.**

Maddə 12. Dövlət dilinin beynəlxalq yazışmalarda işlənməsi

12.1. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq yazışmaları dövlət dilində aparılır. Belə yazışmalar zəruri hallarda dövlət dili ilə yanaşı, müvafiq xarici dillərdən birində də aparıla bilər.

12.2. Azərbaycan Respublikasının **ikitarəfli beynəlxalq müqavilələri dövlət dilində də**, çoxtərəfli beynəlxalq müqavilələr isə müqavilə bağlayan tərəflərin razılığı ilə müəyyən edilən dildə (dillərdə) tərtib olunmalıdır.

12.3. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr (sazişlər və s.) və qoşulduğu beynəlxalq konvensiyalar (protokollar və s.) **dövlət dilində nəşr edilməlidir**.

M a d d ə 13 . Dövlət dilinin normaları

13.1. Azərbaycan dilinin **orfoqrafiya və orfoepiya** normaları müvafiq icra hakimiyyəti (**Dil Komissiyası ilə razılaşdırmaqla Nazirlər Kabineti**) orqanı tərəfindən təsdiq edilir. Hüquqi, fiziki və vəzifəli şəxslər həmin normalara əməl etməlidirlər.

13.2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**Dil Komissiyası ilə razılaşdırmaqla Nazirlər Kabineti**) **5 ildə** bir dəfədən az olmayaraq yazı dili normalarını təsbit edən lüğətin (orfoqrafiya lüğətinin) nəşr olunmasını təmin edir.

M a d d ə 14 . Dövlət dilinin əlifbası

Azərbaycan Respublikasının dövlət dilinin əlifbası **latın qrafikalı Azərbaycan** əlifbasıdır.

M a d d ə 15 . Dövlət dilinin nəşriyyat işində işlənməsi

15.1. Dövlət dilinin nəşriyyat işində işlənməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən həyata keçirilir.

15.2. Azərbaycan Respublikasında dövlət dilində nəşr olunan çap məhsulları latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasında buraxılmalıdır.

15.3. **Azərbaycan yazı mədəniyyətinin tarixində mühüm rol oynamış ərəb və kiril əlifbalarından xüsusi hallarda (lüğətlərdə, elmi nəşrlərdə ədəbiyyat göstəricisi və s.) istifadə edilə bilər.**

M a d d ə 16 . Dövlət dilinin vətəndaşların şəxsiyyətini təsdiq edən rəsmi və vahid nümunəli sənədlərdə işlədilməsi

16.1. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının **doğum və nikah haqqında şəhadətnamələri, şəxsiyyət vəsiqəsi, əmək kitabçası, hərbi bileti və yalnız, ölkə daxilində etibarlı sayılan digər rəsmi və vahid nümunəli sənədlər dövlət dilində tərtib edilir.**

16.2. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının **pasport və təhsil haqqında sənədləri, zəruri hallarda digər sənədləri dövlət dili ilə yanaşı xarici dillərdə də** tərtib edilir.

M a d d ə 17 . Dövlət dilinin dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, hüquqi şəxslərin, onların nümayəndəliklərinin və filiallarının, idarələrin adında işlədilməsi

Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, hüquqi şəxslərin, onların nümayəndəliklərinin və filiallarının, idarələrin adları Azərbaycan dilinin normalarına uyğun olaraq yazılır. Göstərilən təsisatların adını əks etdirən **lövhələr, blanklar, möhürlər və kargüzarlıqla bağlı rəsmi xarakterli bütün digər ləvazimatlar dövlət dilində tərtib olunur.**

M a d d ə 18 . Dövlət dilinin qorunması və inkişafı

18.1. Azərbaycan Respublikasında dövlət dilinə qarşı gizli, yaxud açıq təbliğat aparmaq, bu dilin işlənməsinə müqavimət göstərmək, onun tarixən müəyyənlanmış hüquqlarını məhdudlaşdırmağa cəhd etmək qadağandır.

18.2. Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki bütün kütləvi informasiya vasitələri (mətbuat, televiziya, radio və s.), kitab nəşri və digər nəşriyyat işi ilə məşğul olan qurumlar Azərbaycan dilinin normalarına riayət olunmasını təmin etməlidirlər.

III fəsil YEKUN MÜDDƏALARI

Maddə 19. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanun pozan **hüquqi, fiziki və vəzifəli şəxslər** Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 20. Qanunun qüvvəyə minməsi

20.1. Bu Qanun dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

20.2. Bu Qanun qüvvəyə mindiyi gündən "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının 22 dekabr 1992-ci il tarixli 413 nömrəli Qanunu qüvvədən düşmüş hesab edilir

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Maddə 1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağına hörmət göstərilməsi ilə bağlı vəzifələr

1.1. Azərbaycan Respublikasının **vətəndaşları**, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan **əcənəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər** Azərbaycan Respublikasının **Dövlət bayrağına hörmətlə yanaşmalıdırlar**.

1.2. Azərbaycan Respublikası onun ərazisindən kənarda Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı barədə təhqiredici hərəkətlərin qarşısının alınması məqsədilə **beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq** tədbirlər görür.

1.3. Azərbaycan Respublikası əhali arasında Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının mahiyyətinin və əhəmiyyətinin geniş təbliğ olunması, gənc nəslin Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağına hörmət ruhunda tərbiyə edilməsi məqsədilə tədbirlər görür.

1.4. *Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağı qaldırılarkən və ya asılarkən, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin mütləq ifa edildiyi hallar "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnindən istifadə qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilir*

Maddə 2. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının qaldırılmalı olduğu yerlər

2.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikasının Prezident sarayının və dövlət iqamətgahlarının üzərində, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Məhkəmə-Hüquq Şurasının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının, **Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının**, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının binaları, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin yerləşdiyi binanın üzərində daimi qaldırılır.

2.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikasının **diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqlarının binaları üzərində**, habelə Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqlarının başçıların iqamətgahları üzərində **beynəlxalq hüquq normalarına və diplomatik protokol qaydalarına uyğun olaraq qaldırılır**.

2.3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikasına **Ticarət Gəmiçiliyi Məcəlləsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının gəmi reyestrlərindən birində qeydiyyatda alınmış gəmilərin üzərində** qaldırılır.

2.4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikasının **sərhəd nəzarət-buraxılış məntəqələrinin və sərhəd zastavalarının binaları üzərində** daimi qaldırılır.

2.5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin və başqa silahlı birləşmələrinin hərbi hissə və hərbi gəmilərdə aşağıdakı hallarda qaldırılır:

2.5.1. Azərbaycan Respublikasının bayram günlərində;

2.5.2. hərbi andiçmə mərasimində;

2.5.3. hərbi hissələrə və ya hərbi gəmilərə dövlət mükafatları təqdim edildikdə;

2.5.4. hərbi hissələr (bölmələr) və ya hərbi gəmilər xarici dövlətin ərazisində (ərazi sularında) olduqda.

2.6. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin və başqa silahlı birləşmələrinin **hərbi hissələrində onların qərargahlarının binalarında, hərbi gəmilərində isə Hərbi Dəniz Qüvvələrinin gəmi nizamnamələrinə uyğun olaraq** qaldırılır.

2.7. Xarici dövlətin bayrağı altında üzən gəmi Azərbaycan Respublikasının daxili sularında üzərkən və ya Azərbaycan Respublikasının limanında dayanarkən öz bayrağı ilə yanaşı, **beynəlxalq dəniz adətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağını da qaldırmalıdır.**

Maddə 3. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının yerləşdirilməli olduğu yerlər

3.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin iclas salonunda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iş otağında, habelə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iştirakı ilə rəsmi tədbirlərin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan salonlarda və otaqlarda, Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin iclas salonunda, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi sədrinin, Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin, Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları rəhbərlərinin, Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları başçıların, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı sədrinin, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyası sədrinin, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası sədrinin, Azərbaycan Respublikası İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin, **Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Baş nazirinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin, Məhkəmə-Hüquq Şurası sədrinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları rəhbərlərinin,** Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqlarının başçıların iş otaqlarında daimi yerləşdirilir.

3.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin,** dövlət **nümayəndə heyəti rəhbərlərinin,** xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən **diplomatik nümayəndəliklərin və konsulluqların rəhbərlərinin nəqliyyat vasitələri üzərində** yerləşdirilir.

3.3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada **andıçmə mərasimi keçirilən yerlərdə** yerləşdirilir.

Maddə 4. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının təsvirinin istifadəsi

4.1. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının təsviri **beynəlxalq uçuşları həyata keçirən Azərbaycan Respublikası mülki hava gəmilərinin** və Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından **kənara uçuşlar üçün istifadə olunan hərbi nəqliyyat hava gəmilərinin** üzərində vurulur.

4.2. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının təsviri Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidməti **sərhəd gəmilərinin və qayıqlarının** fərqləndirici nişanı kimi istifadə olunur.

4.3. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının təsviri Azərbaycan Respublikasının **dövlət mükafatlarının,** habelə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallarda rəsmi **döş nişanlarının** elementi kimi istifadə edilir.

Maddə 5. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının digər yerlərdə istifadəsi

5.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı yerli özünüidarə orqanlarının, qeyri-hökumət təşkilatlarının, müəssisələrin və idarələrin binaları, habelə yaşayış evləri üzərində **qaldırıla (asıla) bilər.**

5.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı yerli özünüidarə orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları, siyasi partiyalar, müəssisə və idarələr tərəfindən keçirilən tədbirlər zamanı qaldırıla (asıla) və ya yerləşdirilə bilər.

5.3. **Dərs ilinin birinci günü təhsil müəssisələrində Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı qaldırılır (asıılır) və ya yerləşdirilir.**

Maddə 6. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının rəsmi tədbirlər zamanı istifadəsi

6.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı dövlət hakimiyyət orqanları tərəfindən keçirilən rəsmi tədbirlər və mərasimlər zamanı qaldırılır (asıılır) və ya yerləşdirilir.

Maddə 7. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının matəm günlərində və matəm mərasimlərində istifadəsi

7.1. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**Prezident**) tərəfindən elan olunmuş matəm günlərində Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının dəstəyinin və ya dirəyinin **yuxarı hissəsinə eni 10 santimetr olan qara lent bərkidilir** və (və ya) **Dövlət bayrağı bayraq dirəyinin yarısına qədər endirilir**.

7.2. Azərbaycan Respublikasının vəfat etmiş (həlak olmuş) vətəndaşlarına hərbi ehtiram göstərilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının istifadəsi qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**Nazirlər Kabineti**) tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 8. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının digər bayraqlarla birgə qaldırılması (asılması) və ya yerləşdirilməsi

8.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı qeyri-hökumət təşkilatlarının, siyasi partiyaların, müəssisə və idarələrin bayraqları ilə birgə qaldırılsa (asılırsa) və ya yerləşdirilirsə, **həmin bayraqların ölçüsü Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının ölçüsündən böyük ola bilməz**.

8.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı *Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri Ali Baş Komandanının bayrağı*, digər dövlətlərin dövlət bayraqları, habelə beynəlxalq təşkilatların, siyasi partiyaların, qeyri-hökumət təşkilatlarının, müəssisə və idarələrin bayraqları ilə birgə qaldırılsa (asılırsa) və ya yerləşdirilirsə, qarşıdan baxıldıqda, **Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı həmin bayraqlardan solda olmalıdır**.

Maddə 9. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının istifadəsinə dair tələblər

9.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı və onun təsviri, onların ölçülərindən asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və *"Azərbaycan Respublikası Dövlət Bayrağının təsvirinin təsdiq edilməsi haqqında"* Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununda müəyyən edilmiş tələblərə uyğun olmalıdır.

9.3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı **bütöv olmalı və solğun** görünməməlidir.

9.4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı ya bayraq dirəyi, ya da xüsusi tutqaqlara bərkidilən dəstək üzərində qaldırılır.

9.5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı elə qaldırılmalıdır ki, onun parçasının aşağı tərəfi yerdən azı **üç metr** hündürlükdə olsun.

Maddə 10. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının istifadəsinə dair məhdudiyyətlər

Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı masaların və ya kürsülərin üstünə **örtük kimi sərilə bilməz, oturulan və ayaq basılan yerlərə qoyula bilməz**.

Maddə 11. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət

Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının bu Qanunun tələblərinə zidd istifadəsi, habelə Azərbaycan Respublikasının **Dövlət bayrağı barədə təhqiredici hərəkətlər** Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq **məsuliyyətə səbəb olur**.

Maddə 12. Yekun müddəalar

12.1. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

12.3. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının qaldırılması (asılması), endirilməsi, saxlanması və istehsalı qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**Nazirlər Kabineti**) tərəfindən müəyyən edilir

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbindən istifadə qaydaları haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 23-cü maddəsinə və “**Azərbaycan Respublikası Dövlət Gerbinin təsvirinin təsdiq edilməsi haqqında**” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununa uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbindən istifadə qaydalarını müəyyən edir.

Maddə 1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi

1.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **23-cü maddəsinin I hissəsinə** əsasən, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzidir.

1.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsviri “Azərbaycan Respublikası Dövlət Gerbinin təsvirinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanunu ilə müəyyən edilir.

Maddə 2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinə hörmət

2.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **75-ci maddəsinə** əsasən, **hər bir vətəndaş** Azərbaycan Respublikasının **Dövlət Gerbinə hörmət etməlidir**. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinə hörmətsizliyin nümayiş etdirilməsi qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

2.2. Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasının 69-cu maddəsinə** əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə yanaşı **əcənəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər də** bu Qanunun 2.1-ci maddəsində göstərilən vəzifəni daşıyırlar.

Maddə 3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi haqqında qanunvericilik

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, “Azərbaycan Respublikası Dövlət Gerbinin təsvirinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanunundan, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən, bu Qanundan və bu Qanuna uyğun qəbul olunmuş digər normativ hüquqi aktlardan ibarətdir.

Maddə 4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi ilə bağlı dövlətin vəzifələri

4.0. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi ilə bağlı dövlətin vəzifələri aşağıdakılardır:

4.0.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin mahiyyətini və əhəmiyyətini əhali arasında geniş təbliğ etmək və onları bu barədə maarifləndirmək;

4.0.2. gəncləri və təhsilalanları Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinə hörmət ruhunda tərbiyələndirmək;

4.0.3. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi barədə təhqiredici hərəkətlərin qarşısının alınması üçün **beynəlxalq hüquq normalarına və Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə uyğun tədbirlər görmək**;

4.0.4. bu Qanuna riayət olunmasına nəzarəti təmin etmək.

Maddə 5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinə müəlliflik hüququ

5.1. “Müəllif hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, dövlət rəmzləri **müəlliflik hüququnun obyektı deyildir**.

5.2. Azərbaycan dövləti Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbini **qeyri-qanuni istifadədən və ona zərər vuran digər hərəkətlərdən qoruyur.**

Maddə 6. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin qabarıq təsvirinin vurulduğu yerlər

6.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin qabarıq təsviri aşağıdakı yerlərə vurulur:

- 6.1.1. Azərbaycan Respublikasının Prezident sarayına, dövlət iqamətgahlarının binalarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xidməti otağına;
 - 6.1.2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin binasına və iclas salonuna, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədrinin xidməti otağına;
 - 6.1.3. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin binasına və iclas salonuna, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədrinin xidməti otağına;
 - 6.1.4. müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Prezident)** müəyyən etdiyi orqanların (qurumların) binalarına;
 - 6.1.5. Azərbaycan Respublikasının bütün məhkəmələrinin binalarına və məhkəmə iclaslarının salonlarına, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin xidməti otağına;
 - 6.1.6. Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəliklərinin və konsulluqlarının binalarına.
- 6.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin qabarıq təsvirinin istehsalı və vurulması qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti **(Prezident)** müəyyən etdiyi orqan **(Nazirlər Kabineti)** (qurum) tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 7. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsvirindən istifadə

- 1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsvirindən hüquqi aktların və dövlətin adından verilən sənədlərin blanklarında,
 - 2. Azərbaycan Respublikasının kağız və metal pul nişanlarında
 - 3. qiymətli kağızlarında, Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsində və pasportunda
 - 4. dövlət orqanlarının (dövlətin adından hakimiyyət səlahiyyətlərini həyata keçirən qurumların) sənəd blanklarında və möhürlərində
 - 5. dövlət orqanlarının binalarının lövhələrində, dövlət təftişlərinin təsvirində
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Prezident)** müəyyən etdiyi orqanın (qurumun) rəsmi nəşrlərində və Azərbaycan Respublikasının sərhəd nişanlarında istifadə olunur.
- 7.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsvirindən istifadənin digər hallarını müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Prezident)** müəyyən etdiyi orqan **(Prezident)** (qurum) müəyyən edir.
- 7.3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsviri olan möhürlərin və sənəd blanklarının hazırlanması, istifadə olunması, saxlanılması və məhv edilməsi qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Prezident)** müəyyən etdiyi orqan **(Nazirlər Kabineti)** (qurum) tərəfindən müəyyən edilir.
- 7.4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsvirinin dövlət orqanlarının binalarının lövhələrində və sərhəd nişanlarında istifadə olunması qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti **(Prezident)** orqanının müəyyən etdiyi orqan **(Nazirlər Kabineti)** (qurum) tərəfindən müəyyən edilir.
- 7.5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinə ehtiram bəsləyən hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin təsvirindən bu Qanunun tələblərinə uyğun istifadə edə bilər.
- 7.6. Azərbaycan Respublikasının bütün təhsil müəssisələrində yeni dərs ilinin birinci dərsi Azərbaycan Respublikasının digər dövlət rəmzləri ilə yanaşı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbinin öyrənilməsinə həsr edilir.

Maddə 8. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbindən istifadəyə dair məhdudiyyətlər

8.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gerbi **oturulan və ayaq basılan** yerlərdə təsvir edilə bilməz.

8.2. Azərbaycan Respublikasının **Dövlət Gerbinin təhrifinə yol verilmir.**

Maddə 9. Bu Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun tələblərini pozan şəxslər Azərbaycan Respublikasının **Mülki Məcəlləsinə**, Azərbaycan Respublikasının **İnzibati Xətalər Məcəlləsinə** və Azərbaycan Respublikasının **Cinayət Məcəlləsinə** uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 23-cü maddəsinə və “Azərbaycan Respublikası Dövlət Himninin musiqisinin və mətninin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununa uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin ifa edilməsi, oxunması, dinlənilməsi və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnindən istifadə qaydalarını müəyyən edir.

Maddə 1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

1.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 23-cü maddəsinin I hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzidir.

1.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin musiqisi və mətni “Azərbaycan Respublikası Dövlət Himninin musiqisinin və mətninin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanunu ilə müəyyən edilir.

Maddə 2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninə hörmət

2.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **75-ci maddəsinə** əsasən, hər bir vətəndaş Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninə hörmət etməlidir. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninə hörmətsizliyin nümayiş etdirilməsi qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

2.2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **69-cu maddəsinə** əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə yanaşı əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər də bu Qanunun 2.1-ci maddəsində göstərilən vəzifəni daşıyırlar.

Maddə 3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni haqqında qanunvericilik

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, “Azərbaycan Respublikası Dövlət Himninin musiqisinin və mətninin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanunundan, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən, bu Qanundan və bu Qanuna uyğun qəbul edilmiş digər normativ hüquqi aktlardan ibarətdir.

Maddə 4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni ilə bağlı dövlətin vəzifələri

4.0. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni ilə bağlı dövlətin vəzifələri aşağıdakılardır:

4.0.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin mahiyyətini və əhəmiyyətini əhali arasında geniş təbliğ etmək və onları bu barədə məlumatlandırmaq;

4.0.2. gəncləri və təhsilalanları Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninə hörmət ruhunda tərbiyələndirmək;

4.0.3. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninə qarşı hörmətsizliyin nümayiş etdirilməsinin qarşısının alınması üçün **beynəlxalq hüquq normalarına və Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə** uyğun tədbirlər görmək;

4.0.4. bu Qanuna riayət olunmasına nəzarəti təmin etmək.

Maddə 5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninə müəlliflik hüququ

5.1. “Müəllif hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, dövlət rəmzləri **müəlliflik hüququnun obyektidir**.

5.2. Azərbaycan dövləti Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnini qeyri-qanuni istifadədən və ona zərər vuran digər hərəkətlərdən qoruyur.

Maddə 6. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin mütləq ifa edildiyi hallar və həmin hallarda ifa edilməsinə, oxunmasına və dinlənilməsinə dair tələblər

6.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni aşağıdakı hallarda mütləq ifa edilir:

6.1.1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxsin andiçmə mərasimində **(and içdikdən sonra)**;

6.1.2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin iclaslarına gəldiyi zaman;

6.1.3. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin növbəti və növbədənkənar sessiyalarının başlanması və qurtarması zamanı;

6.1.4. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin növbəti və növbədənkənar sessiyalarının başlanması və qurtarması zamanı;

6.1.5. Azərbaycan Respublikasının bayramlarına həsr olunmuş təntənəli yığıncaqların və iclasların açılışı və bağlanması zamanı;

6.1.6. Azərbaycan dövləti və xalqı üçün mühüm tarixi hadisələr olduqda;

6.1.7. Azərbaycanın görkəmli dövlət, siyasi, ictimai, elm, ədəbiyyat, incəsənət xadimlərinin və Azərbaycanın Milli Qəhrəmanlarının abidələrinin və ya xatirə lövhələrinin **açılışı zamanı**;

6.1.8. dövlət orqanları (qurumları), yerli özünüidarə orqanları, siyasi partiyalar və ya qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən keçirilən mərasimlər və digər təntənəli tədbirlər zamanı (Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağı qaldırılarkən və ya asılarkən);

6.1.9. Azərbaycan Respublikasına rəsmi görüşə gələn xarici ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının qarşılanması və yola salınması zamanı (müvafiq ölkənin Dövlət Himni ifa edildikdən sonra).

6.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni musiqisinə (partiturasına) uyğun orkestr, xor və ya orkestr-xor tərəfindən, yaxud başqa vokal üsulla və ya alətlər vasitəsilə, həmçinin səsyazma vasitəsilə istifadə etməklə **bütün hallarda tam ifa edilir**.

6.3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni ifa edildikdə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnini ayaq üstə, **farağat vəziyyətində sona qədər dinləməli və ya mətninə uyğun olaraq oxumalıdırlar**.

6.4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni ifa edildikdə **əcənəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnini ayaq üstə, farağat vəziyyətində sona qədər dinləməlidirlər**.

Maddə 7. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnindən istifadənin digər halları və qaydaları

7.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin **hərbi qulluqçular tərəfindən ifa edilməsi**, ifa edilən zaman əsgəri salam verilməsi, dinlənilməsi və oxunması qaydaları bu Qanunun tələbləri əsas götürülməklə Azərbaycan Respublikasının 1994-cü il 23 sentyabr tarixli **887** nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş **“Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Daxili xidmət nizamnaməsi”** ilə, xüsusi rütbəli şəxslərə münasibətdə isə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının **(Prezident)** müəyyən etdiyi orqanlar (qurumlar) tərəfindən müəyyən edilir.

7.2. **Dəfn mərasiminin təşkili və keçirilməsi zamanı hərbi ehtiramın göstərilməsi** nəzərdə tutulmuş şəxslərin dəfn mərasimində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin ifa edilməsi qaydası bu Qanunun tələbləri əsas götürülməklə Azərbaycan Respublikasının 1994-cü il 23 sentyabr tarixli **886** nömrəli Qanunu ilə

təsdiq edilmiş **“Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Qanizon və qarovul xidmətləri nizamnaməsi”** ilə tənzimlənilir.

7.3. Xarici dövlətin ərazisində Azərbaycan Respublikasının keçirdiyi təntənəli tədbirlər zamanı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin ifa edilməsi qaydası bu Qanunun tələbləri əsas götürülməklə müvafiq icra hakimiyyəti **(Prezident)** orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) tərəfindən müəyyən edilir.

7.4. İdman yarışları zamanı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin ifa edilməsi qaydası bu Qanunun tələbləri əsas götürülməklə həmin **yarıqları təşkil edən idman təşkilatı tərəfindən** müəyyən edilir.

7.5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni hər səhər Azərbaycan Respublikasının **televiziya və radio yayımlarının əvvəlində** bu Qanunun 6.2-ci maddəsində müəyyən edilmiş qaydada ifa edilir.

7.6. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin mətni və musiqisi (partiturası) **Əlifba kitabının birinci səhifəsində dərc edilir.**

7.7. Azərbaycan Respublikasının bütün təhsil müəssisələrində yeni dərs ilinin birinci dərsi Azərbaycan Respublikasının digər dövlət rəmzləri ilə yanaşı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin öyrənilməsinə həsr edilir.

Maddə 8. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnindən istifadəyə dair məhdudiyyətlər

8.1. **Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni başqa dildə oxuna bilməz.**

8.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin təhrifinə yol verilmir.

Maddə 9. Bu Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun tələblərini pozan şəxslər Azərbaycan Respublikasının **Mülki Məcəlləsinə**, Azərbaycan Respublikasının **İnzibati Xətalər Məcəlləsinə** və Azərbaycan Respublikasının **Cinayət Məcəlləsinə** uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

İnzibati icraat haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNUNDAN ÇIXARIŞ

Bu Qanunun məqsədi inzibati orqanlar tərəfindən insan hüquq və azadlıqlarına əməl olunmasını təmin etməkdən və qanunun aliliyinə nail olmaqdan ibarətdir.

İ f ə s i l ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Qanunun müəyyən etdiyi qaydalar

1.1. Bu Qanun **inzibati aktların qəbul edilməsi, icra olunması və ya ləğv edilməsi** ilə bağlı inzibati orqanlar tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətin **hüquqi əsaslarını, prinsiplərini və prosedur qaydalarını** müəyyən edir.

1.2. Bu Qanunun müddəaları inzibati orqanların fiziki və ya hüquqi şəxslərə münasibətdə faktiki xarakterli digər fəaliyyətinə (hərəkətlərinə) də şamil olunur.

Maddə 2 . Qanunda istifadə olunmuş əsas anlayışlar

2.0. Bu Qanunda istifadə olunmuş əsas anlayışlar aşağıdakı mənalara malikdir:

2.0.1. inzibati orqan - Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, **(Nazirlər Kabineti, Mərkəzi və Yerli icra hakimiyyəti orqanları)** onların yerli (struktur) və digər qurumları, bələdiyyələr, habelə qanuna əsasən inzibati akt qəbul etmək səlahiyyəti verilmiş hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs;

2.0.2. inzibati akt - inzibati orqan tərəfindən ümumi (publik) hüquq sahəsinə aid olan müəyyən (konkret) məsələni nizama salmaq və ya həll etmək məqsədilə qəbul edilmiş və ünvanlandığı hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər) üçün müəyyən **hüquqi nəticələr yaradan qərar, sərəncam və ya digər növ hakimiyyət tədbiridir;**

2.0.3. maraqlı şəxs - inzibati aktın qəbul edilməsi və ya müvafiq hərəkətin edilməsi ilə bağlı inzibati orqana müraciət etmiş və ya barəsində inzibati akt qəbul edilmiş və ya müvafiq hərəkət (hərəkətsizlik) edilmiş şəxs və yaxud inzibati orqan tərəfindən qəbul edilməsi nəzərdə tutulan və ya qəbul edilmiş inzibati aktın və ya inzibati orqanın hərəkətinin hüquqlarına və ya qanunla qorunan maraqlarına birbaşa təsir etdiyi və ya təsir edə biləcəyi və öz vəsatətinə əsasən və **ya xidməti vəzifəsindən irəli gələn hallarda inzibati orqanın təşəbbüsü ilə inzibati icraata cəlb edilən hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs;**

2.0.4. ərizə - maraqlı şəxsin inzibati aktın qəbul edilməsi və ya ona məxsus olan hər hansı hüququn həyata keçirilməsi ilə bağlı inzibati orqana yazılı müraciəti;

2.0.5. inzibati şikayət - hüquqlarını və qanunla qorunan maraqlarını müdafiə etmək məqsədilə maraqlı şəxsin inzibati aktdan, inzibati aktın qəbul edilməsindən imtinadan və yaxud inzibati orqanın hərəkət və ya hərəkətsizliyindən **subordinasiya baxımından yuxarı inzibati orqana yazılı müraciəti;**

2.0.6. inzibati icraat - fiziki və ya hüquqi şəxslərin müraciəti əsasında və ya inzibati orqanların öz təşəbbüsü ilə inzibati aktın qəbul edilməsi, icra olunması, dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi, habelə inzibati şikayətlərə baxılması üzrə müvafiq inzibati orqanlar tərəfindən bu Qanunla müəyyən olunmuş prosedur qaydalar daxilində həyata keçirilən fəaliyyət;

2.0.7. diskresion səlahiyyətlər - qanunla inzibati orqana və ya vəzifəli şəxsə **mümkün qanuna uyğun qərarlardan birini seçmək hüququnun verilməsi;**

2.0.8. qarşılıqlı etimad - inzibati orqanla fiziki və ya hüquqi şəxs arasındakı qarşılıqlı münasibətlərdə müəyyən **qanuni hərəkətlərə və ya inzibati praktikaya əsaslanan inam;**

2.0.9. aralıq inzibati akt - konkret icraatın təşkili və həyata keçirilməsi ilə bağlı inzibati orqan tərəfindən qəbul edilən akt;

2.0.10. əlverişli inzibati akt - maraqlı şəxsə hüquq verən və ya onun hüququnu təsdiq edən, yaxud onun üzərinə **qoyulmuş vəzifəni (vəzifələri) götürən akt;**

2.0.11. əlverişsiz (yükləyici) inzibati akt - maraqlı şəxsi hüquqdan məhrum edən və ya onun hüququnu məhdudlaşdıran, **yaxud onun üzərinə müəyyən vəzifə (vəzifələr) qoyan akt.**

Maddə 3. Qanunun tətbiq dairəsi

3.1. Bu Qanunun müddəaları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə inzibati orqan kimi müəyyən (təsnif) edilmiş orqanların fəaliyyətinə şamil olunur.

3.2. Bu Qanun inzibati orqanların:

3.2.1. cinayət təqibi üzrə cinayət-prosessual fəaliyyətinə;

3.2.2. inzibati xətəalara dair işlər üzrə fəaliyyətinə şamil olunmur.

3.2-1. Ələt azad iqtisadi zonasında inzibati icraatın həyata keçirilməsi “Ələt azad iqtisadi zonası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə uyğun olaraq tənzimlənir.

3.3. Azərbaycan Respublikasının xüsusi qanunları ilə bu Qanunda nəzərdə tutulmuş müddəaları tamamlayan müddəalar və ya inzibati icraatla bağlı xüsusi qaydalar (bu Qanunun 30.5-ci maddəsində müəyyən olunmuş hallar istisna olmaqla) müəyyən oluna bilər.

Maddə 4. Aidiyyət

4.1. İnzibati orqanlar qanunla onların səlahiyyətinə aid edilmiş işlər üzrə inzibati icraatı həyata keçirirlər.

4.2. İnzibati orqan müraciətə baxılması ilə əlaqədar səlahiyyətli olub-olmamasını **müstəqil şəkildə müəyyən etməyə borcludur.**

4.3. İnzibati orqanlar arasında aidiyyət və ya səlahiyyətlərlə bağlı mübahisələr müəyyən olunmuş qaydada subordinasiya baxımından yuxarı inzibati orqan və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (**Prezident**) tərəfindən yaradılmış komissiya (**Prezident yanında yaradılmış Apellyasiya şurası**) tərəfindən həll edilir. *İnzibati orqanlar arasında aidiyyət və səlahiyyətlə bağlı mübahisələrin həlli qaydası müvafiq icra hakimiyyəti (**Prezident**) orqanı tərəfindən müəyyən olunur.*

Maddə 5. İnzibati orqanlar arasında qarşılıqlı hüquqi yardım

5.1. İnzibati orqan öz səlahiyyətləri və imkanları daxilində digər inzibati orqana həmin orqanın müraciəti əsasında **hüquqi yardım göstərməyə borcludur.**

*5.1-1. İnzibati orqan, bu Qanunun 7.1-ci və 7.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, müraciət daxil olduğu gündən **15 gün müddətində** hüquqi yardım göstərilməsini təmin etməlidir. Hüquqi yardım göstərilməsi üçün daha artıq müddət tələb olunduğu hallarda, inzibati orqan tərəfindən hüquqi yardımın göstərilməsi müddəti, ona bu məqsədlə müraciət etmiş digər inzibati orqana əsaslandırılmış yazılı məlumat verilməklə, **15 günədək uzadıla bilər.***

5.2. **Subordinasiya baxımından tabelik münasibətlərində olan inzibati orqanların bir-birinə yardım etməsi qarşılıqlı hüquqi yardım sayılmır.**

Maddə 6. Hüquqi yardımın şərtləri

6.0. İnzibati orqan hüquqi yardım üçün aşağıdakı hallarda müraciət edə bilər:

6.0.1. hüquqi və faktiki xarakterli səbəblər üzündən hər hansı hərəkəti **müstəqil həyata keçirmək iqtidarında olmadığı hallarda;**

6.0.2. müəyyən məsələnin həlli üçün ona məlum olmayan və özünün **müstəqil olaraq müəyyən edə bilmədiyi faktlar tələb olunduğu hallarda;**

6.0.3. müəyyən məsələnin həlli üçün tələb olunan zəruri sənədlər və ya digər sübutlar hüquqi yardım üçün müraciət edilmiş **müvafiq inzibati orqanın sərəncamında olduğu hallarda;**

6.0.4. müəyyən məsələni müstəqil şəkildə həll etmək üçün tələb olunan zəruri xərclər, həmin məsələnin hüquqi yardım qaydasında digər inzibati **orqan tərəfindən həll olunması üçün tələb olunan xərclərdən çox olduğu hallarda.**

Maddə 7. Hüquqi yardım göstərməkdən imtinanın əsasları

7.1. İnzibati orqan aşağıdakı hallarda hüquqi yardım göstərməkdən imtina edə bilər:

7.1.1. hüquqi yardım qaydasında tələb olunan tədbirlərin həyata keçirilməsi onun qanunvericiliklə müəyyən olunmuş səlahiyyətlərinə aid olmadıqda;

7.1.2. hüquqi yardım qaydasında həyata keçirilməsi zəruri olan tədbirlər hüquqazidd olduqda;

7.1.3. hüquqi yardımın göstərilməsi onun öz funksional vəzifələrinin yerinə yetirməsinə əhəmiyyətli dərəcədə mane olduqda;

7.1.4. hüquqi yardım qaydasında tələb olunan sənədlər və (və ya) məlumatlar qanunla qorunan bu və ya digər sirri təşkil etdikdə.

7.2. İnzibati orqan aşağıdakı hallarda hüquqi yardım göstərməyə borclu deyildir:

7.2.1. başqa inzibati orqan daha sadə üsulla və ya daha az məsrəflə hüquqi yardım göstərə bilərsə;

7.2.2. həmin inzibati orqan xahiş olunan yardıma mütənasib olmayan yalnız böyük məsrəf hesabına hüquqi yardım göstərə bilərsə.

7.3. İnzibati orqan hüquqi yardım göstərməkdən imtina etdiyi halda, ona həmin məqsədlə müraciət etmiş digər inzibati orqana müraciətin daxil olduğu gündən **üç gün** müddətində bu barədə yazılı məlumat verməlidir.

7.4. Müraciət edən inzibati orqan hüquqi yardımdan imtina ilə bağlı məsələyə baxılması barədə hüquqi yardım üçün müraciət olunmuş orqana münasibətdə nəzarət funksiyasını həyata keçirən yuxarı inzibati orqana müraciət edə bilər. Yuxarı inzibati orqan tərəfindən həmin məsələyə **5 gün müddətində** baxılır və qəti qərar qəbul edilir. Hüquqi yardımdan imtina əsassız hesab edildikdə, yuxarı inzibati orqan belə yardımın dərhal göstərilməsi barədə hüquqi yardım üçün müraciət olunmuş inzibati orqana müvafiq tapşırıq verir.

Maddə 8. Hüquqi yardımla bağlı xərclərin ödənilməsi

Hüquqi yardımla bağlı müraciət etmiş orqan, belə yardımın göstərilməsi ilə əlaqədar çəkilmiş xərclər **iyirmi iki manatdan yuxarı olduqda**, həmin xərcləri ödəməlidir.

Maddə 9. Sənədlərin surətini rəsmi təsdiq etmək hüququ

9.1. İnzibati orqan, özü və ya ona tabe olan orqan tərəfindən qəbul edilmiş **inzibati aktların və ya digər sənədlərin surətini təsdiq edə bilər**.

9.2. İnzibati orqan tərəfindən müvafiq qaydada qəbul edilmiş **inzibati aktların və ya digər sənədlərin təsdiqlənmiş surətləri rəsmi qüvvəyə malikdir**.

9.3. Məzmunu dəyişdirilmiş və ya bütövlüyü pozulmuş sənədin təsdiq olunmasına yol verilmir.

9.4. Sənəd təsdiq edilərkən aşağıdakı məlumatları əks etdirən vərəq tərtib olunmalıdır:

9.4.1. sənədin dəqiq adı;

9.4.2. sənədin surətinin onun əslilə düz olması barədə qeyd;

9.4.3. sənədin təsdiq olunduğu tarix və yer;

9.4.4. məsul vəzifəli şəxsin imzası və inzibati orqanın möhürü.

9.5. Sənədin təsdiq olunmuş surətinin hər səhifəsi vəzifəli şəxs tərəfindən imza edilməli və möhür vurulmalıdır.

9.6. İnzibati aktın və ya digər sənədin surətinin təsdiq edilməsi faktı müvafiq inzibati orqanda müəyyən edilmiş qaydada qeydə alınmalıdır.

İ f ə s i l ÜMUMİ PRİNSİPLƏR

Maddə 10. Hüquqi dövlətin ümumi prinsipləri

10.1. Azərbaycan Respublikasında inzibati icraat Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş prosessual təminatlar, habelə hüququn və **hüquqi dövlətin hamılıqla qəbul olunmuş prinsipləri əsasında həyata keçirilir.**

10.2. Hüququn və hüquqi dövlətin hamılıqla qəbul olunmuş prinsipləri inzibati orqanlar tərəfindən inzibati **icraatın həyata keçirilməsi zamanı birbaşa tətbiq olunur.**

10.3. Bu Qanunda nəzərdə tutulmuş prinsiplər digər prinsiplərin əhəmiyyətinin **azaldılması kimi şərh oluna bilməz.**

Maddə 11. **Qanunçuluq prinsipi**

11.1. İnzibati orqanlar qanunun tələblərinə **riayət etməyə borcludurlar.**

11.2. İnzibati orqanlar yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada **şəxsin hüquq və azadlıqlarına müdaxilə edə bilirlər.**

Maddə 12. **Bərabərlik prinsipi**

12.1. Hamı **qanun və inzibati orqan** qarşısında bərabərdir.

12.2. İnzibati orqan tərəfindən **eyni mühüm faktiki hallara malik olan müxtəlif işlər üzrə müxtəlif qərarların qəbul edilməsi qadağandır.**

12.3. İnzibati orqan tərəfindən **fərqli mühüm faktiki hallara malik olan müxtəlif işlər üzrə eyni cür qərarların qəbul edilməsi qadağandır.**

12.4. İnzibati orqan diskresion səlahiyyətləri **eyni üsulla və eyni qaydada həyata keçirməyə borcludur.** Bu müddəa diskresion səlahiyyətlərin icrası ilə bağlı mövcud inzibati praktikanın dəyişdirilməsini istisna etmir.

Maddə 13. **Etimad hüququnun qorunması prinsipi**

13.1. İnzibati orqanların inzibati praktikasına **fiziki və ya hüquqi şəxslərin etimadı qanunla qorunur.**

13.2. İnzibati orqan mövcud inzibati **praktikaya uyğun hərəkət etməyə borcludur.** Yalnız ictimai maraqların tələb etdiyi hallarda mövcud inzibati praktika yeni praktika ilə dəyişdirilə bilər. Yeni inzibati praktika davamlı olmalı və ümumi xarakter daşımalıdır.

13.3. Müəyyən inzibati aktın sonradan qəbul edilməsi və ya qəbul edilməməsi ilə bağlı səlahiyyətli inzibati orqanların vədlərinə, **bəyanatlarına fiziki və ya hüquqi şəxslərin etimadı qanunla qorunur.**

13.4. İnzibati orqanların bu Qanunun 13.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş vədləri və ya bəyanatları yalnız yazılı formada olduqda etibarlı təminat sayılır və şəxsin etimad hüququnun əsasını təşkil edir. Bu Qanunun 63-cü və 67-69-cü maddələri də təminatlara şamil olunur.

13.5. Fiziki və ya hüquqi şəxslərin etimadı qanunsuz hərəkətlərə əsaslanma bilməz.

Maddə 14. **Diskresion səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi qaydası**

14.1. İnzibati orqan **diskresion səlahiyyətlərini qanunla müəyyən olunmuş həddlər daxilində** (qanunla ona verilmiş səlahiyyətlər daxilində) həyata keçirməyə borcludur.

14.2. Diskresion səlahiyyətlər əsasında qəbul edilən qərarlar **həmin səlahiyyətlərin məqsədinə uyğun olmalıdır.**

14.3. Diskresion səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi zamanı **fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquq və azadlıqlarının əsassız məhdudlaşdırılmasına yönəldilmiş qərarlar qəbul oluna bilməz.**

Maddə 15. **Formal tələblərdən sui-istifadənin qadağan olunması**

15.1. Qanunla məcburi şərt kimi nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, yalnız formal tələblərə əməl olunmasını təmin etmək məqsədilə inzibati orqanlar tərəfindən **fiziki və hüquqi şəxslərin üzərinə bu və ya başqa öhdəliklərin qoyulması qadağandır.**

15.2. Qanunda birbaşa nəzərdə tutulmadığı hallarda fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən formal tələblərə əməl olunmaması və ya **lazımı qaydada əməl olunmaması inzibati orqanlar tərəfindən müvafiq qərarın qəbul olunmasından imtina üçün əsas ola bilməz.**

15.3. İnzibati orqanlar **fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən** təqdim olunmuş sənədlərdə yazı və hesab zamanı yol verilmiş aşkar və **düzəldilməsi mümkün olan səhvlərə görə həmin sənədləri qəbul etməkdən imtina edə bilməz.**

Maddə 16. **Hüququn tətbiqindən imtinanın qadağan olunması**

16.1. Fiziki və ya hüquqi şəxsə münasibətdə hər hansı hüquq normasını tətbiq etməli olan inzibati orqan, maraqlı şəxsin vəsatətinə əsasən və ya xidməti vəzifəsindən irəli gələn hallarda öz təşəbbüsü ilə həmin normanı tətbiq etməyə borcludur.

16.2. Hüquq normasının tətbiqi inzibati orqanın diskresion səlahiyyətlərinə aid olduğu hallarda, **maraqlı şəxs diskresion səlahiyyətlərin düzgün həyata keçirilməsini tələb etməkdə haqlıdır.**

Maddə 17. **Mütənasiblik prinsipi**

Fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqi statusuna (prinsipial hərəkət azadlığına) hər hansı müdaxiləni nəzərdə tutan tədbirlər inzibati orqanın güddüyü qanuni məqsədə mütənasib olmalı, həmin məqsədə çatmaq üçün öz məzmunu, yeri, vaxtı və əhatə etdiyi şəxslərin dairəsi baxımından zəruri və yararlı olmalıdır.

Maddə 18. **Çoxun azı ehtiva etməsi prinsipi**

18.1. İnzibati orqan mənasına görə fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən əvvəllər edilmiş başqa hərəkətlə ehtiva olunan (həmin hərəkətin həcminə daxil olan və ya daxil ola bilən) hər hansı digər hərəkətin edilməsini tələb edə bilməz.

18.2. İnzibati orqanlar tərəfindən verilmiş arayışlar və icazələr onların məqsədilə uzlaşan hissəvi arayışları və icazələri ehtiva edir.

Maddə 19. **Mötəbərlik prezumpsiyası**

19.1. İnzibati icraat zamanı işin faktiki halları ilə əlaqədar fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən təqdim olunan sənədlər və dəlillər, onların həqiqətə uyğun olmadığı sübuta yetirilməyibsə, mötəbər hesab olunur. Fiziki və ya hüquqi şəxslərdən həmin sənədlərin və dəlillərin mötəbərliyini təsdiq edən əlavə sənədlərin və ya məlumatların tələb olunması qadağandır.

19.2. **Təqdim olunmuş sənədlərin və dəlillərin mötəbərliyinə əsaslı şübhələr olduğu hallarda, inzibati orqan müstəqil şəkildə və öz hesabına onların mötəbərliyinin müəyyən edilməsi üçün tədbirlər görür.**

Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYA QANUNUNDAN ÇIXARIŞ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ MÜVƏKKİLİN (OMBUDSMANIN) FƏALİYYƏTİNİN VƏ TƏYİN EDİLMƏSİNİN ƏSASLARI

M a d d ə 1 . İnsan hüquqları üzrə Müvəkkilin fəaliyyətinin əsasları

1.1. Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə Müvəkkili vəzifəsi (bundan sonra "Müvəkkil" adlandırılacaq) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş və Azərbaycan Respublikasının dövlət və yerli özünüidarə orqanları, vəzifəli şəxsləri tərəfindən **pozulan insan hüquqları və azadlıqlarının bərpa edilməsi və bu Konstitusiya Qanunu ilə müəyyən edilmiş hallarda insan hüquqları pozuntularının qarşısının alınması üçün təsis edilir.**

1.2. Müvəkkil "İşgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza əleyhinə Konvensiya"nın Fakültativ Protokolunda nəzərdə tutulmuş milli preventiv mexanizmin funksiyalarını həyata keçirir. İşgəncənin və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısını almaq məqsədi ilə o, **saxlanılan şəxslərin öz iradəsi ilə tərk edə bilmədiyi yerlərə müntəzəm surətdə və ya zəruri saydığı istənilən halda baş çəkir.**

1.3. Müvəkkil informasiya sahibi olan dövlət orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının və vəzifəli şəxslərin **"İnformasiya əldə etmək haqqında"** Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərindən irəli gələn vəzifələri yerinə yetirməsinə nəzarəti həyata keçirir.

1.4. Müvəkkil fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq **yerli, regional və beynəlxalq** təşkilatlarla əməkdaşlıq edir.

1.5. Müvəkkilin fəaliyyəti insan hüquqlarının müdafiəsini, **pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpasını təmin edən digər dövlət orqanlarının səlahiyyətlərini məhdudlaşdırmır və əvəz etmir.**

1.6. Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin**, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin **deputatlarının** və Azərbaycan Respublikası **hakimlərinin fəaliyyətinin yoxlanılması Müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid deyil.**

1.7. Müvəkkil **əfv, vətəndaşlıq, siyasi sığınacaq** verilməsi məsələlərinin həlli ilə bağlı Azərbaycan Respublikası **Prezidentinə təkliflər verə bilər.**

1.8. Müvəkkil Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə **insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi məqsədi ilə qanunların qəbul edilməsinə ləğv edilməsinə və ya qanunlarda dəyişikliklər edilməsinə dair təkliflər verə bilər.** Müvəkkil Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə **amnistiya elan edilməsi barədə təklif verə bilər.**

1.9. Müvəkkilin məhkəmələrdə **süründürməçilik, sənədlərin itirilməsi və vaxtında verilməməsi, habelə məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsi ilə əlaqədar** insan hüquqlarının pozulmasına dair **şikayətlərə baxmaq hüququ vardır.**

1.10. Müvəkkilin fəaliyyəti aşkarlıq, şəffaflıq, qanunçuluq, ədalət, qərəzsizlik prinsipləri əsasında qurulur.

M a d d ə 2 . Müvəkkilin seçilməsi

2.1. Müvəkkili Azərbaycan Respublikası **Prezidentinin təqdim etdiyi üç namizəd arasından Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 83 səs** çoxluğu ilə seçir.

2.2. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Müvəkkilin seçilməsi ilə bağlı **qərarı qəbul etmədikdə**, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **15 gün** müddətində digər **üç şəxs** namizədliyini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edir.

M a d d ə 4 . Müvəkkilin səlahiyyət müddəti

4.1. Müvəkkil **7 il** müddətinə seçilir.

4.2. Eyni şəxs Müvəkkil vəzifəsinə **iki dəfədən artıq** seçilə bilməz.

4.3. Müvəkkilin səlahiyyət **müddəti bitdiyi gün yeni Müvəkkil seçilmədikdə, o, səlahiyyətlərinin icrasını davam etdirir.** Bu halda onun səlahiyyət müddəti yeni Müvəkkilin seçildiyi gündən bitmiş hesab olunur.

İNSAN HÜQUQLARININ POZULMASINA DAİR ŞİKAYƏTLƏRƏ BAXILMASI VƏ MİLLİ PREVENTİV MEXANİZMİN FUNKSIYALARININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ

Maddə 8. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərin verilməsi qaydası

8.1. Müvəkkil Azərbaycan Respublikası **vətəndaşlarının, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin, hüquqi şəxslərin** (bundan sonra "ərizəçi" adlandırılacaq) **insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərinə baxır.**

8.2. Şikayəti insan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığı ilə üçüncü şəxslər, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatları verə bilərlər. **İnsan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığını almaq mümkün olmadıqda** (həmin şəxs vəfat etdikdə, fəaliyyət qabiliyyətini itirdikdə və s.), **şikayəti üçüncü şəxslər və ya qeyri-hökumət təşkilatları razılıq almadan da verə bilərlər.**

8.3. **Dövlət orqanları Müvəkkilə şikayət verə bilməzlər.**

8.4. Şikayət ərizəçinin hüquqlarının pozulduğu və ya ona bu barədə məlum olduğu gündən **bir il** müddətində verilə bilər.

8.5. Cəzaçəkmə müəssisələrində, istintaq təcridxanalarında, müvəqqəti saxlanılma yerlərində saxlanılan şəxslər tərəfindən ünvanlanmış şikayətlər **senzurdan keçirilmədən 24 saat müddətində Müvəkkilə göndərməlidir.**

Maddə 9. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətin məzmunu

9.1. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə **ərizəçinin adı, atasının adı, soyadı, ünvanı göstərməli, eləcə də ərizəçinin hüquqlarını pozmuş qərar və ya hərəkətin (hərəkətsizliyin) mahiyyəti, şikayətin tərtib edilmə yeri, vaxtı və ərizəçinin imzası olmalıdır.** Şikayətlə bağlı başqa materiallar və ya məhkəmə tərəfindən çıxarılmış qərar olduqda, şikayətə əlavə edilə bilər.

9.2. Şikayətdə ərizəçinin adı, atasının adı, soyadı, ünvanı *və imzası (hüquqi şəxslərə münasibətdə hüquqi şəxsin adı və hüquqi ünvanı, onun rəhbərinin imzası) olmadıqda* anonim hesab edilir və həmin şikayətlərə, bu Qanunun 9.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla, baxılır.

9.3. **Anonim şikayətdə göstərilən hallar kifayət qədər sübutlu və əsaslı faktlarla təsdiq edilsə, həmin şikayətlər Müvəkkil tərəfindən baxılmaq üçün qəbul edilir**

9.4. Şikayət şifahi verildikdə, Müvəkkil aparatının işçisi şikayətin məzmununu **xüsusi blankda qeyd edir və ərizəçi həmin vərəqi imzalayır.**

9.5. Ərizəçinin xahişi ilə Müvəkkil onun barəsində məlumatları gizli saxlamalıdır.

Maddə 10. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlə bağlı qərarın qəbul edilməsi

10.1. Ərizəçi tərəfindən insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayət daxil olduqda, Müvəkkil aşağıdakı qərarlarından birini qəbul edir

10.1.1. şikayət baxılmaq üçün qəbul edilsin;

10.1.2. şikayətə baxılmasından imtina edilsin.

10.2. Müvəkkil şikayətə baxılmasından **imtina etdiyi halda ərizəçiyə 10 iş gün** müddətində yazılı şəkildə əsaslandırılmış cavab verir.

Maddə 11. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılmasından imtina edilməsi üçün əsaslar

11.1. Müvəkkil aşağıdakı hallarda şikayətə baxmır:

11.1.1. bu Qanunun 8.4-cü maddəsinin tələbləri pozulduqda;

11.1.2. şikayət Müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid olmadıqda;

11.1.3. bu Qanunun 9.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla, şikayət anonim olduqda;

11.1.4. şikayətlə bağlı məhkəmə icraatı getdikdə;

11.1.5. təkrar təqdim edilmiş şikayətdə yeni məlumatlar, faktlar və sübutlar olmadıqda.

Maddə 12. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılması və milli preventiv mexanizmin funksiyalarının həyata keçirilməsi qaydası

12.1. Müvəkkil insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə əks etdirilmiş halların araşdırılması zamanı barəsində şikayət verilən orqanın və ya vəzifəli şəxsin həmin şikayətlə bağlı mülahizələrini öyrənməlidir. **10 iş gün müddətində mülahizə Müvəkkilə təqdim edilməlidir.**

12.2. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə əks etdirilmiş halların araşdırılması və milli preventiv mexanizmin funksiyalarının həyata keçirilməsi zamanı Müvəkkilin aşağıdakı hüquqları vardır:

12.2.1. istənilən vaxt, maneəsiz və əvvəlcədən xəbərdarlıq etmədən dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarına, hərbi hissələrə, habelə polis bölmələrinə, müvəqqəti saxlama yerlərinə, istintaq təcridxanalarına, cəzaçəkmə müəssisələrinə, qarnizon hauptvaxtlarına, psixiatriya müəssisələrinə, *qanunsuz miqrantların saxlanması mərkəzlərinə* və saxlanılan şəxslərin **öz iradəsi ilə tərk edə bilmədiyi** digər yerlərə daxil olmaq; saxlanılan şəxslərlə, habelə müvafiq məlumatı verə biləcək istənilən digər şəxslə təkbətək və ya zəruri saydığı halda mütəxəssisin və ya tərcüməçinin iştirakı ilə görüşmək və söhbət etmək; saxlanılan şəxslərin saxlanılmasının qanuniliyini təsdiq edən, eləcə də həmin şəxslərlə rəftara və onların saxlanma şəraitinə aid olan bütün sənədlərlə tanış olmaq və surətlərini almaq; akt tərtib etmək, həyata keçirdiyi tədbirlərin gedişini və nəticələrini protokollaşdırmaq; səlahiyyətli dövlət orqanlarına müvafiq tövsiyələr vermək və həmin tövsiyələrə müəyyən edilmiş müddətdə cavablar almaq;

12.2.2. dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarından, vəzifəli şəxslərdən zəruri məlumat, sənəd və materialları **10 iş gün müddətində almaq;**

12.2.3. cinayət, mülki və inzibati işlərə dair qanuni qüvvəyə minmiş qərarlarla, həmçinin cinayət işlərinin başlanmasının rədd edilməsi barədə materiallarla tanış olmaq;

12.2.4. şikayətin araşdırılması zamanı vəzifəli şəxslərdən yazılı arayışlar almaq;

12.2.5. şikayətdə əks etdirilmiş halların yoxlanılması üçün müvafiq orqanlara tapşırıq vermək (yoxlama, qərarından və ya hərəkətindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilən orqana və ya vəzifəli şəxsə tapşırıla bilməz);

12.2.6. müvafiq dövlət orqanları və təşkilatlarına ekspert rəyinin hazırlanmasını tapşırmaq;

12.2.7. dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarının rəhbərləri və digər vəzifəli şəxsləri, hərbi hissələrin komandirləri, polis bölmələrinin, müvəqqəti saxlama yerlərinin, istintaq təcridxanalarının, cəzaçəkmə müəssisələrinin, qarnizon hauptvaxtlarının, psixiatriya müəssisələrinin, *qanunsuz miqrantların saxlanması mərkəzlərinin* və saxlanılan şəxslərin **öz iradəsi ilə tərk edə bilmədiyi** digər yerlərin rəhbərliyi **tərəfindən təxirə salınmadan qəbul edilmək.**

12.3. **Müvəkkilə məlumat verilməsinə görə hər hansı şəxsə və ya təşkilata təzyiq göstərilməsi, yaxud şəxsin və ya təşkilatın təqib edilməsi yolverilməzdir.**

12.4. İnsan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığı ilə xüsusi ictimai əhəmiyyət kəsb edən hallarda və ya öz hüquqlarını müstəqil şəkildə müdafiə etmək qabiliyyəti olmayan şəxslərin maraqlarına toxunulduğu hallarda **Müvəkkil öz təşəbbüsü ilə araşdırma aparır**

12.5. Araşdırma zamanı şikayətdə qeyd olunmayan digər hallar aşkar edilərsə, araşdırma Müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid olduqda, onun tərəfindən aparılır, **onun səlahiyyətlərinə aid olmadıqda isə materiallar digər səlahiyyətli dövlət orqanlarına göndərilir.**

12.6. **Şikayətə 30 gün müddətində baxılır.** Şikayətə baxmaq üçün əlavə yoxlama aparmaq və ya material tələb etmək zərurəti yarandıqda müraciətə baxılma müddəti **30 gün də uzadıla bilər.** Ərizəçinin yazılı razılığı ilə əlavə yoxlama aparmaq **lazım gəldiyi halda müraciətin baxılma müddəti 30 günədək uzadılır**

Maddə 13. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılmanın nəticələri

13.1. Müvəkkil şikayətə baxılması ilə bağlı görülmüş tədbirlər və nəticələr barədə **5 iş gün** müddətində ərizəçiyə yazılı surətdə məlumat verir.

13.2. Müvəkkil şikayətin araşdırılması zamanı insan hüquqlarının pozulması hallarını aşkar etdikdə, aşağıdakı tədbirləri həyata keçirir

13.2.1. qərar və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində insan hüquqlarını pozmuş dövlət və yerli özünüidarə orqanlarından, vəzifəli şəxslərdən həmin hüquqların bərpasını tələb etmək (müvafiq orqanlar,

vəzifəli şəxslər **10 iş gün** müddətində Müvəkkilə görülmə tədbirlər barədə yazılı surətdə məlumat verməlidirlər. Məlumat verilmədiyi və ya Müvəkkilin tələbləri həyata keçirilmədiyi hallarda Müvəkkil həmin təşkilatın yuxarı orqanına və ya digər dövlət orqanlarına müraciət edir);

13.2.2. cinayət əlamətləri aşkar edildikdə, müvafiq orqanlara cinayət işinin başlanması barədə müraciət etmək;

13.2.3. əlavə kassasiya qaydasında şikayət etmək hüququna malik olan subyektlərə müraciət etmək;

13.2.4. qərar və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində insan hüquqlarını pozmuş vəzifəli şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə müvafiq orqanlara təkliflər vermək;

13.2.5. insan hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar aparılmış yoxlamaların nəticələri ilə kütləvi informasiya vasitələrini tanış etmək;

13.2.6. İnsan hüquqlarının pozulması xüsusi ictimai əhəmiyyət kəsb edən hallarda onların bərpası üçün Müvəkkilin səlahiyyətlərində olan təsir imkanları kifayət etmədikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə müraciət etmək, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında mürəzə ilə çıxmış etmək;

13.2.7. dövlət və ya yerli özünüidarə orqanının, vəzifəli şəxsin qərarı və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində pozulmuş hüquqların bərpası üçün məhkəməyə müraciət etmək;

13.2.8. şəxsin hüquqları qüvvədə olan normativ aktlarla pozulduqda, Azərbaycan Respublikasının **Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu ilə müraciət etmək.**

M a d d ə 13-1. İnformasiya əldə etmək hüququnun pozulmasına dair şikayətə baxılmasının xüsusiyyətləri

13-1.1. Müvəkkil informasiya əldə etmək hüququnun pozulmasına dair şikayətdə əks olunmuş halları **10 iş günü** ərzində araşdırır. Əgər şikayət dəqiqləşdirmə tələb edirsə və ya şikayəti araşdırmaq üçün əlavə izahat və sənədlər toplamaq lazımdırsa, Müvəkkil bu barədə şikayətçiye yazılı məlumat verməklə şikayətə baxılması müddətini əlavə olaraq **10 iş gününə** qədər uzadır.

13-1.2. Müvəkkil aşağıdakı hallarda şikayətə baxmır:

13-1.2.1. şikayət konkret informasiya sahibi olan dövlət orqanının, yerli özünüidarə orqanının və ya vəzifəli şəxsin fəaliyyəti barəsində olmadıqda;

13-1.2.2. həmin iş üzrə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı olduqda;

13-1.2.3. ərizəçi informasiya sahibi olan dövlət orqanının, yerli özünüidarə orqanının və ya vəzifəli şəxsin informasiya əldə etmək üçün yaratdığı imkanlardan kifayət qədər səmərəli istifadə etmədikdə.

13-1.3. Müvəkkil informasiya əldə etmək hüququnun pozulmasına dair şikayətdə əks olunmuş halların araşdırılması zamanı informasiya sahibi olan dövlət orqanı, yerli özünüidarə orqanı və ya vəzifəli şəxs tərəfindən **“İnformasiya əldə etmək haqqında”** Azərbaycan Respublikası Qanununun aşağıdakı tələblərinə riayət edilib-edilmədiyini aydınlaşdırır:

13-1.3.1. informasiya əldə etmək üçün müraciətin (bundan sonra – **informasiya sorğusunun**) qeydiyyatı alınması;

13-1.3.2. informasiya sorğusunun qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada, müddətdə və üsulla təmin edilməsi;

13-1.3.3. informasiya sorğusunun icrasından imtinanın qanunun tələblərinə uyğun olması;

13-1.3.4. ictimai informasiyanın açıqlanması vəzifəsinin dəqiq və tam həcmdə yerinə yetirilməsi;

13-1.3.5. İnternet informasiya ehtiyatının yaradılmasının qanunun tələblərinə cavab verməsi;

13-1.3.6. informasiyanın əldə olunmasına qoyulan məhdudiyyətin qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada müəyyənləşdirilməsi.

13-1.4. Müvəkkil informasiya əldə etmək hüququnun pozulmasına dair şikayətlə bağlı informasiya sahibi olan dövlət orqanından, yerli özünüidarə orqanından və ya vəzifəli şəxsdən **pozuntuların aradan qaldırılmasını** tələb edir.

13-1.5. Müvəkkilin göstərişini aldıqdan sonra informasiya sahibi olan dövlət orqanı, yerli özünüidarə orqanı və ya vəzifəli şəxs Müvəkkilə **10 iş gün** müddətində görülmə tədbirlər barəsində yazılı məlumat verməlidir. **Məlumat verilmədiyi və ya Müvəkkilin tələbləri yerinə yetirilmədiyi hallarda Müvəkkil müvafiq yuxarı orqana müraciət edir.**

Normativ hüquqi aktlar haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSIYA QANUNUNDAN ÇIXARIŞ

Bu Konstitusiya Qanunu normativ hüquqi aktların **hazırlanması, qəbul olunması, rəsmiləşdirilməsi, dərc edilməsi, qüvvədə olması, şərh edilməsi və sistemləşdirilməsi** qaydalarını müəyyən edir.

I fəsil ÜMUMİ MÜDDƏALAR

M a d d ə 1. Bu Konstitusiya Qanununda istifadə olunan əsas anlayışlar

1.0. Bu Konstitusiya Qanununda istifadə olunan əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

1.0.1. normativ hüquqi akt – tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə, qanunla və ya fərmanla dövlət orqanının səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlər üzrə həmin dövlət orqanı tərəfindən və ya referendum yolu ilə qəbul edilmiş, hamı üçün məcburi davranış qaydalarını əks etdirən, **qeyri-müəyyən subyektlər** dairəsi üçün və **dəfərlərlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş müəyyən formalı rəsmi sənəd**;

1.0.3. normativ xarakterli akt – bu Konstitusiya Qanununun 4.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş, məhdud subyektlər dairəsi üçün məcburi davranış qaydalarını **əks etdirən və dəfərlərlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş müəyyən formalı rəsmi sənəd**;

1.0.4. hüquqi akt – normativ hüquqi akt, normativ xarakterli akt və ya qeyri-normativ hüquqi akt;

1.0.9. qanunvericilikdə boşluqlar – konkret ictimai münasibətləri tənzimləyən **qanunvericilik normalarının olmaması**;

1.0.10. qanunun analogiyası – konkret ictimai münasibətləri tənzimləyən qanunvericilik normaları olmadığına görə həmin ictimai münasibətlərə oxşar ictimai münasibətləri tənzimləyən qanunvericilik normalarının tətbiq edilməsi;

1.0.11. hüququn analogiyası – yalnız konkret ictimai münasibətləri deyil, həm də oxşar ictimai münasibətləri tənzimləyən qanunvericilik normaları olmadığına görə həmin ictimai münasibətlərə qanunvericiliyin məğzinin, hüququn **ümumi prinsiplərinin və ya hüququn konkret sahələrinə** aid prinsiplərin tətbiq edilməsi;

1.0.12. normativ hüquqi aktların kolliziyası – eyni ictimai münasibətləri tənzimləyən qüvvədə olan normativ hüquqi aktların ziddiyyəti (uyğunsuzluğu);

1.0.21. lokal normativ hüquqi akt – **qüvvəsi bir və ya bir neçə dövlət orqanının çərçivəsi ilə məhdudlaşan normativ hüquqi akt**;

1.0.22. texniki normativ hüquqi aktlar – texniki rəqlamentlər, bərqərar olmuş təcrübəni əks etdirən texniki məcəllələr, aviasiya qaydaları, zoogigiyena, baytarlıq, baytarlıq-sanitariya normaları və qaydaları, sanitariya normaları və qaydaları, gigiyena normalırları, farmakopeya məqalələri və normaları, yanğın təhlükəsizliyi qaydaları, texniki, sənaye, nüvə və radiasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi normaları və qaydaları, təhlükəli yüklərin təhlükəsiz daşınması normaları və qaydaları, yerin təkinin qorunması və səmərəli istifadəsi normaları və qaydaları, ixtisaslaşdırılmış məlumat kitabçaları, dövlət statistika müşahidələrinin formaları və onların doldurulmasına dair göstərişlər, statistik göstəricilərin formalaşdırılması və hesablanması qaydaları, dövlət statistika müşahidələrinin təşkil edilməsinə və aparılmasına dair təlimatlar, idarə hesabat formaları və onların doldurulmasına dair göstərişlər, daşınmaz maddi tarixi-mədəni dəyərlərin qorunması zonalarının layihələri, Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktları ilə texniki normativ hüquqi aktlara aid edilmiş və

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan qaydada təsdiq edilmiş (qüvvəyə minmiş) digər normativ hüquqi aktlar;

1.0.23. **normativ hüquqi aktda dəyişikliklərin edilməsi** – normativ hüquqi akta onun müddələrinin mətnini dəyişən və ya əlavə normaların daxil edilməsi;

1.0.24. **normativ hüquqi aktdan sui-istifadə imkanı** – normativ hüquqi aktda korrupsiya təzahürləri üçün şəraitin yaranmasına kömək edən müddələrin mövcudluğu;

1.0.25. **diskresion səlahiyyətlər** – orqanın (şəxsin) öz mülahizəsinə görə tətbiq edə biləcəyi səlahiyyətləri;

1.0.26. **dispozitiv imkan** – orqanın (şəxsin) öz seçimi ilə davranış imkanı;

1.0.27. **normativ hüquqi aktın hüquqi qüvvəsi** – normativ hüquqi aktın müvafiq ictimai münasibətlərə tətbiqinin məcburiliyini, habelə onun digər normativ hüquqi aktlar barəsində üstünlüyünü və ya tabeliyini müəyyən edən xarakteristika.

M a d d ə 2. Normativ hüquqi aktlar və onların hüquqi qüvvəsi

2.1. Normativ hüquqi aktların növləri Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasının 148-ci** maddəsi ilə müəyyən edilir.

2.2. Normativ hüquqi aktların hüquqi qüvvəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **149-cu maddəsinin II, III, IV, V, VI hissələri və 151-ci maddəsi** ilə müəyyən edilir.

2.3. Referendumla qəbul edilmiş akt (bundan sonra – referendum aktı), qanun, fərman və ya digər normativ hüquqi akt Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə ziddiyyət təşkil etdikdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası tətbiq edilir.

2.4. Qanun, fərman və ya digər normativ hüquqi akt referendum aktı ilə ziddiyyət təşkil etdikdə referendum aktı tətbiq edilir.

2.5. Azərbaycan Respublikasının **Mülki Məcəlləsi mülki hüquq normalarını əks etdirən digər məcəllə və qanunlarla ziddiyyət təşkil etdikdə Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi** tətbiq edilir.

2.6. Fərman və ya digər normativ hüquqi akt qanunla ziddiyyət təşkil etdikdə qanun tətbiq edilir.

2.7. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları fərmanla ziddiyyət təşkil etdikdə fərman tətbiq edilir.

2.8. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə ziddiyyət təşkil etdikdə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı tətbiq edilir.

2.9. **Nizamnamələrin, əsasnamələrin, təlimatların, rəqlamentlərin və qaydaların hüquqi qüvvəsi onları təsdiq edən normativ hüquqi aktın hüquqi qüvvəsi ilə müəyyən edilir.**

2.10. **Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət orqanlarının normativ hüquqi aktlarının hüquqi qüvvəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 134-cü maddəsinin V hissəsi və Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının 49-cu maddəsinin II, III, IV və V hissələri ilə müəyyən edilir.**

M a d d ə 3. Qeyri-normativ hüquqi aktlar və onların hüquqi qüvvəsi

3.1. Konkret (birdəfəlik) təşkilati, nəzarət və ya sərəncamverici tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə qəbul edilən və ya digər birdəfəlik tətbiq halları üçün nəzərdə tutulan hüquqi aktlar qeyri-normativ hüquqi aktlar sayılır.

3.2. Qeyri-normativ hüquqi aktlar müvafiq normativ hüquqi akt əsasında qəbul edilməlidir və onun müvafiq normasına istinad etməlidir.

3.3. Qeyri-normativ hüquqi aktlara aşağıdakılar aiddir:

3.3.1. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarları;

3.3.2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamları;

3.3.3. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəncamları;

3.3.4. vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatını həyata keçirən orqanların aktları;

3.3.5. bu maddənin birinci hissəsinə uyğun olaraq qeyri-normativ hesab edilən digər hüquqi aktlar.

M a d d ə 4. Normativ xarakterli aktlar və onların hüquqi qüvvəsi

4.1. Azərbaycan Respublikasının normativ xarakterli aktları aşağıdakılardır:

4.1.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərinə və IV hissəsinə əsasən qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları;

4.1.2. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarları, təlimatları və izahları;

4.1.3. maliyyə bazarları tənzimləyicisinin qərarları;

4.1.4. Məhkəmə-Hüquq Şurasının qərarları;

4.1.5. Milli Televiziya və Radio Şurasının qərarları;

4.1.6. yerli özünüidarə orqanlarının qərarları;

4.1.7. yerli icra hakimiyyəti orqanlarının qərarları.

4.2. Normativ xarakterli aktlar onların icra olunmamasına görə məsuliyyət müəyyən edə bilməz.

4.3. Normativ xarakterli aktlar müvafiq normativ hüquqi akt əsasında qəbul edilməlidir və onun müvafiq normasına istinad etməlidir.

4.4. Bu Konstitusiya Qanununun 4.1.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan normativ xarakterli aktlar istisna olmaqla, digər normativ xarakterli aktlar Azərbaycan Respublikasının normativ **hüquqi aktları ilə ziddiyyət təşkil edə bilməz.**

IV fəsil

NORMATİV HÜQUQİ AKTLARIN NÖVLƏRİ

M a d d ə 17. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin normativ hüquqi aktları

17.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 93-cü maddəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin normativ hüquqi aktları qanunlar formasında qəbul edilir.

17.2. Tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsi və 95-ci maddəsinin II hissəsi ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyətlərinə aid edilmiş ictimai münasibətlər qanunla tənzimlənir.

17.3. Azərbaycan Respublikası **Milli Məclisinin normativ hüquqi aktı qəbul olunduqda bu aktın istinad etdiyi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının maddəsi göstərməli** və aktın həmin maddənin icrası məqsədi ilə qəbul olunduğu qeyd edilməlidir.

M a d d ə 18. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin normativ hüquqi aktları

18.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 113-cü maddəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin normativ hüquqi aktları fərman formasında qəbul edilir.

18.2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinə aid edilmiş və **normativ tənzimləmə predmeti olan məsələlər üzrə qəbul edilir.**

18.3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən qəbul edilən **əsasnamələr, nizamnamələr, qaydalar və norma nəzərdə tutan digər aktlar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları ilə təsdiq edilir.**

18.4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin normativ **hüquqi aktı qəbul olunduqda** bu aktın istinad etdiyi Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasının maddəsi göstərməli** və aktın həmin maddənin icrası məqsədi ilə qəbul olunduğu qeyd edilməlidir.

M a d d ə 19. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin normativ hüquqi aktları

19.1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **120-ci maddəsinin I hissəsinə uyğun olaraq,** Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları əsasında və onların icrası məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlər üzrə **qərarlar** formasında normativ hüquqi aktlar qəbul edir.

19.2. Azərbaycan Respublikasının **Nazirlər Kabineti tərəfindən qəbul edilən əsasnamələr, nizamnamələr, qaydalar və norma nəzərdə tutan digər aktlar Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları ilə təsdiq edilir.**

19.3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti habelə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən həll edilə bilməyən məsələlər üzrə **normativ hüquqi aktlar qəbul edir.**

19.4. Normativ hüquqi akt Azərbaycan Respublikasının **Nazirlər Kabineti tərəfindən qəbul olunduqda bu normativ hüquqi aktın istinad etdiyi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının maddəsi və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktı göstərməli** və həmin aktın icrası məqsədi ilə qəbul olunduğu qeyd edilməlidir.

M a d d ə 20. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları

20.1. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və hədlərdə, **yalnız Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlər üzrə qəbul edilə bilər.**

20.2. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları qərarlar formasında qəbul edilir.

20.3. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qəbul edilən təlimatlar, əsasnamələr, nizamnamələr və qaydalar qərarlarla təsdiq edilir.

20.4. Normativ hüquqi akt **mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qəbul olunduqda bu normativ hüquqi aktın istinad etdiyi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktı göstərməli** və həmin aktın icrası məqsədi ilə qəbul olunduğu qeyd edilməlidir.

VII fəsil

NORMATİV HÜQUQİ AKTIN STRUKTURU

M a d d ə 28. Normativ hüquqi aktların rekvizitləri

28.0. Normativ hüquqi aktların məcburi rekvizitləri aşağıdakılardır:

28.0.1. aktın növü (Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı və s.);

28.0.2. hüquqi tənzimləmə predmetini əks etdirən normativ hüquqi aktın adı (sərlövhəsi);

28.0.3. aktın qəbul edildiyi tarix, yer və qeydiyyat nömrəsi;

28.0.4. müvafiq normativ hüquqi aktı rəsmi imzalamaq səlahiyyətinə malik olan şəxsin adı, soyadı, vəzifəsi və imzası.

M a d d ə 83. Normativ hüquqi aktın rəsmi dərc edilmə müddətləri və şərtləri

83.1. Qanunlar və fərmanlar Azərbaycan Respublikasının **Prezidenti tərəfindən imzalandıqdan sonra 72 saat müddətində rəsmi dərc edilməlidir.**

83.1-1. *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən təsdiq olunması nəzərdə tutulan Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanları Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən təsdiq edildikdən sonra **24 saat müddətində rəsmi dərc edilməlidir.***

83.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları qəbul edildikdən sonra **72 saat müddətində rəsmi dərc edilməlidir.**

83.3. **Digər normativ hüquqi aktlar Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edilməsindən sonra hökmən rəsmi dərc edilməlidir.**

83.4. Səlahiyyətli dövlət orqanlarından rəsmi nəşr orqanlarına (Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin nəşri istisna olmaqla) daxil olmuş normativ hüquqi aktlar, bu Konstitusiyaya Qanununun 83.1-ci, 83.1-1-ci və 83.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş normativ hüquqi aktlar istisna olmaqla, onların daxil olduğu gündən **5 gün gec olmayaraq dərc edilməlidir.**

M a d d ə 85. Normativ hüquqi aktların qüvvəyə minməsi

85.1. Qanunlar, fərmanlar və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları həmin aktlarda qüvvəyə minmənin **daha gec müddəti nəzərdə tutulmadıqda onların rəsmi dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.**

85.2. Bu Konstitusiyaya Qanununun 85.1-ci maddəsində göstərilən aktlar istisna olmaqla, digər normativ hüquqi aktlar, həmin aktlarda qüvvəyə minmənin daha gec müddəti nəzərdə tutulmadıqda Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin elektron variantında dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

85.3. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə daha artıq müddət müəyyən edilməyibsə, xarici ticarət fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi aktda onun dərc edildiyi **gündən ən azı 30 gün sonra qüvvəyə mindiyi göstərməlidir**. Müstəsna hallarda, beynəlxalq təşkilatların dərhal məlumatlandırılması şərti ilə, xarici ticarət fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi akt onda nəzərdə tutulmuş müddətdə qüvvəyə minə bilər.

XVI fəsil

NORMATIV HÜQUQİ AKTLARIN ZAMANA, MƏKANA VƏ ŞƏXSLƏRƏ GÖRƏ QÜVVƏSİ VƏ İCRASI

M a d d ə 86. Normativ hüquqi aktın zamana görə qüvvəsi

86.1. **Normativ hüquqi akt onun mətnində digər hal nəzərdə tutulmadıqda müddətsiz qüvvədədir.**

86.2. Normativ hüquqi akt və ya onun struktur elementləri üçün **qüvvədə olmanın müddəti müəyyən edilə bilər**. Bu halda normativ hüquqi aktda (struktur elementdə) onun qüvvədə olma müddəti və ya normativ hüquqi aktın (onun struktur elementinin) ləğv edilməsinə səbəb olan hadisə göstərməlidir. Göstərilən müddət başa çatdıqda və ya normativ hüquqi aktda göstərilən hadisə baş verdikdə normativ hüquqi akt (onun struktur elementi) avtomatik olaraq ləğv edilir. **Müəyyən edilmiş müddət başa çatana qədər normativ hüquqi aktı qəbul etmiş orqan normativ hüquqi aktın (onun struktur elementinin) qüvvəsinin yeni müddətə uzadılması və ya ona müddətsiz statusunun verilməsi haqqında qərar qəbul edə bilər.**

M a d d ə 87. Normativ hüquqi aktın geriye qüvvəsi

87.1. Normativ hüquqi aktın geriye qüvvəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının **149-cu maddəsinin VII** hissəsi ilə tənzimlənir.

87.2. Fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran, hüquqi məsuliyyətini aradan qaldıran və ya yüngülləşdirən normativ hüquqi aktın qüvvəsi həmin normativ hüquqi aktda və ya onun qüvvəyə minməsi haqqında aktda birbaşa göstərilib-göstərilməməsindən asılı olmayaraq onun qüvvəyə minməsindən əvvəl əmələ gələn münasibətlərə şamil edilir.

87.3. **Tərədilməsi anında məsuliyyətə səbəb olmayan və ya daha yüngül məsuliyyətə səbəb olan əməllərə görə fiziki və hüquqi şəxslərin məsuliyyətinin yaranmasını və ya ağırlaşdırılmasını nəzərdə tutan normativ hüquqi aktın qüvvəsinin geriye şamil edilməsinə yol verilmir.**

M a d d ə 88. Normativ hüquqi aktların məkana və şəxslərə görə qüvvəsi

88.1. Normativ hüquqi aktlar Azərbaycan Respublikasının **bütün ərazisində məcburi qüvvəyə malikdir.**

88.2. Normativ hüquqi aktların qüvvəsi, **qanunla və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrlə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla**, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına və hüquqi şəxslərə, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan **əcənəbi vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə şamil edilir.**

M a d d ə 89. Normativ hüquqi aktın qüvvəsinin itirilməsi

89.0. **Normativ hüquqi akt (onun struktur elementi) aşağıdakı hallarda öz qüvvəsini itirir:**

89.0.1. normativ hüquqi aktın (onun struktur elementinin) tətbiqi müddəti başa çatdıqda;

89.0.2. normativ hüquqi akt (onun struktur elementi) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və digər qanunvericilik aktları ilə nəzərdə tutulan hallarda ləğv edildikdə;

89.0.3. normativ hüquqi akt (onun struktur elementi) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-3-cü və 6-cı, 7-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş hallarla əlaqədar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarı ilə qüvvədən düşmüş hesab edildikdə.

M a d d ə 92. Normativ hüquqi aktların icrasına nəzarət

Normativ hüquqi aktların icrasına nəzarət və yoxlanılması normayaratma orqanları (vəzifəli şəxslər) və müvafiq normativ hüquqi aktlarla nəzərdə tutulmuş xüsusi orqanlar (şəxslər) tərəfindən həyata keçirilir.

